

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Diplomová práce

**Kaplířové ze Sulevic na prahu raného
novověku**

**The knights Kaplíř of Sulevice on the treshold
of the Early Modern Age**

Petr Kozojed

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Liberec

2009

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím se zapůjčováním práce.

V Liberci dne 29. listopadu 2008

.....

Úvodem bych chtěl poděkovat následujícím lidem:

Prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. za přivedení k tématu, neskonalou trpělivost a úžasnou vstřícnost při vedení mé práce

Pracovnicím badatelny Národního archivu v Praze, zejména vedoucí PhDr. Heleně Klímové, za ochotu, s jakou mi připravovaly objednané materiály i za všestranně lidský přístup

Poděkování patří Mgr. Alici Štěpánkové za překlad resumé do anglického jazyka

Zvláštní dík patří mým rodičům za vytvoření nezbytného zázemí, vstřícný zájem a pochopení

OBSAH

Vymezení práce a badatelských trendů	str. 7
---	--------

1.0 Hodnocení pramenů a literatury

1.1. Archivní prameny.....	str. 12
1.2. Vydané prameny.....	str. 19
1.3. Literatura.....	str. 25

2.0 Kaplířové ze Sulevic v českých dějinách

2.1 Hledání ztraceného předka.....	str. 37
2.2 Kaplířové jako hybatelé zemských dějin	
2.2.1 Období předhusitské a husitské.....	str. 42
2.2.2 Období jagellonské.....	str. 46
2.2.3 Období habsburské.....	str. 48
2.2.4 Období bělohorské a pobělohorské.....	str. 49
2.3 Kaplířové jako regionální činitelé.....	str. 58
2.3.1 Období předhusitské a husitské.....	str. 58

2.3.2 Období jagellonské.....	str. 62
2.3.3 Období habsburské.....	str. 63
2.3.4 Období bělohorské a pobělohorské.....	str. 66
2.4 Majetkové zázemí Kaplířů.....	str. 69
2.4.1 Období předhusitské.....	str. 70
2.4.2 Období husitské.....	str. 75
2.4.3 Období do roku 1547.....	str. 82
2.4.4 Období od konfiskací roku 1547 do vypuknutí stavovského povstání.....	str. 89
2.4.5 Období stavovského povstání a následných konfiskací.....	str. 111
2.4.6 Pokonfiskační restituce.....	str. 122
2.4.7 Shrnutí.....	str. 124
2.5 Kaplířové jako vrchnost a hospodáři.....	str. 127
2.5.1 Období předhusitské a husitské.....	str. 128
2.5.2 Období jagellonské a habsburské do roku 1547.....	str. 131
2.5.3 Období let 1547 až 1620.....	str. 134
2.5.4 Období pobělohorské.....	str. 136
2.6. Konfesionalizace Kaplířů, jejich testamenty a pohřebiště.....	str. 138
2.6.1 Do roku 1420.....	str. 139
2.6.2 Období husitské.....	str. 142
2.6.3 Období šíření protestantismu.....	str. 147

2.6.4 Bělohorská katarze	str. 149
2.6.5 Testamenty	str. 151
2.6.6 Pohřební místa	str. 161

Závěr	str. 169
--------------------	----------

Seznam pramenů a literatury	str. 172
--	----------

Resumé	str. 190
---------------------	----------

Summary	str. 192
----------------------	----------

Seznam příloh	str. 195
----------------------------	----------

Přílohy

Vymezení práce a badatelských trendů

Moje práce o dějinách rodu Kaplířů ze Sulevic by měla být v první řadě příspěvkem k dějinám české šlechty a jejího působení, a takto se zařadit do rozsáhlého portfolia titulů příbuzné tematiky. Na úvod tedy nemohu opominout drobnou rekapitulaci vývoje a trendů české historiografie na tomto badatelském poli. Zatímco v následující stati se budu věnovat hodnocení využitých pramenů a literatury, zde bych chtěl poukázat na dlouhodobější směřování českých historiků současných i minulých při úsilí o rozkrytí dějin urozených. Samozřejmě zamýšlím tímto způsobem, byť i nepřímo, zařadit svou práci do tématického rámce a zdůraznit její charakter.

Nejsou mi neznámé moderní trendy bádání o pozdně středověké a v největší míře o raně novověké šlechtě, konečně jsou poměrně pravidelně prezentovány v mnoha sbornících i samostatných publikacích, ať už formou teoretického pojednání či takřkajíc praktickým slovesným útvarem. Jeden z nejpřednějších badatelů na tomto poli, profesor Václav Bůžek, několikrát velmi výstižně nové tendence pojmenoval a zároveň se pokusil shrnout vývoj historiografické praxe v její staleté časově i ideologicky podmíněné proměnlivosti. Dva úhelné kameny mé práce, totiž princip genealogický a majetkový, v podobě jak je chápu a pojímám já, pak řadí právě na nižší vývojový stupeň bádání o šlechtě. Konkrétně převažující tendenci genealogickou situuje časově od rožmberského archiváře Václava Březana zhruba do konce 19. století, tendenci majetkovou pak ve dvou etapách do období 20. a 30. let 20. století a v poněkud metodologicky i ideologicky pozměněné podobě do let 50. a 60. téhož věku. Tím tedy do jisté míry označuje oba teoretické přístupy za přinejmenším v jistých aspektech překonané, ne-li

přímo zastaralé.¹ Nutno však podotknout, že jeho hodnocení se v největší míře vztahuje na historiografii české aristokracie či chcete-li panských rodů. Tam je pochopitelně možné Bůžkovo stanovisko přijmout. Bylo by vskutku zpozdilé rozkrývat již dávno odhalené genealogické vztahy kupříkladu v rámci rozrodu pánů z Hradce či dokazovat nezpochybnitelnou majetkovou prominenci pánů z Rožmberka v rámci českých šlechtických držav. Méně již toto hodnocení můžeme uplatnit při výzkumu nižší šlechty, a to zvláště v případech méně politicky i ekonomicky vlivných rodů, kam jsem nucen zařadit také Kaplíře.

Naprostá většina současných historiků si uvědomuje velmi omezenou pramennou základnu pro výzkum rytířského stavu, což ovšem na druhé straně může znamenat pobídku k lepšímu využití pramenů zachovalých, popřípadě k nalézání (nikoli však vytváření!) pramenů jen zdánlivě méně zajímavých či údajně nevhodných. Tradičně jsou rytířské rody traktovány v rámci vztahů politických, sociálních, ekonomických, kulturních i jiných. Právě zasazení konkrétního rodu či jednotlivce do těchto vztahů umožňuje či spíše vynucuje převažující typ relevantních archivních dokladů, totiž účty, dluhopisy, korespondence, z případné úředního působení vyplývající evidenční či normativní jednotlivosti, po vynalezení knihtisku okázale projevovaný literární mecenát a jiné. To je však stále ještě ideální případ, neboť celá řada rytířských rodů běžně nezastávala důležité úřední funkce, nevyskytovala se jako dvorská šlechta ve službách bohatých panských rodů, případně vzhledem ke svému nevelkému majetku výrazněji nevstupovala do úvěrového podnikání. Za reprezentanta této „neznámé“ rytířské šlechty bych na základě svého výzkumu mohl bez uzardění považovat právě Kaplíře ze Sulevic. Typy pramenů a možnosti jejich interpretace, jak je ve svých studiích naznačuje právě Bůžek, se v případě sulevických rytířů dají využít jen výběrově, vždy však velice obezřetně.

Jedním z hlavních motivů bádání nad dějinami a rodokmenem rytířského rodu Kaplířů ze Sulevic byla absence publikace, která by přehledně a přitom důkladně

---

¹ Václav BŮŽEK, Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let. In: Václav Bůžek, Pavel Král (redd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (Opera historica 7), České Budějovice 1999, str. 5-28.

tuto problematiku shrnovala. Zatímco některé daleko méně významné šlechtické rody se sepsání své historie dočkaly, Kaplířové podobné štěstí neměli. Velmi lakonicky to naposledy vyjádřil jeden z předních badatelů o regionální šlechtě Jiří Hás, který doslova napsal: „*Jedním z velkých dluhů české genealogie je bezesporu absence dějin šlechtického rodu Kaplířů ze Sulevic.*“² V tom s ním samozřejmě souhlasím a budu rád, povede-li má práce alespoň k částečnému zaplnění této mezery. Není to však v žádném ohledu úkol jednoduchý, o čemž svědčí mimo jiné skutečnost, že ani taková osobnost českého místopisu a studia šlechty, jakou bezesporu byl August Sedláček, se nepokusila o sestavení rodokmenu rytířů ze Sulevic. Po hlubším nahlédnutí do problematiky jsem velmi rychle pochopil důvody jednoho z jeho mála dluhů vůči české historiografii. Rod Kaplířů byl již od prvopočátku kromobyčejně rozvětven, nové pošlosti se vynořují jakoby ze vzduchoprázdna, nesmírně obtížné a někdy i nemožné je hledání společných předků, spojnic mezi jednotlivými větvemi. Snad právě to mě ale neobyčejně zaujalo, snad až fascinovalo. Jako každý historik v sobě ukrývám jistou ješitnost a výzva vstoupit do neznámého prostoru a pokusit se o jeho zmapování byla nesmírně lákavá.

Rozhodl jsem se obrovskou masu materiálu podřídit dvěma zásadním hlediskům, majetkové a genealogické sféře rodu Kaplířů. Proto se v předkládané práci pokusím zmapovat právě ty prameny, nejvíce odpovídající mému záměru. Sulevické rytíře v tuto chvíli chápu jako do značné míry ojedinělý rod, který však přirozeně žil a působil v jistém společenském rámci. Nebudu tuto jeho stavovskou sounáležitost s ostatními urozenými zapírat, ale v první řadě podrobím zkoumání rod sám o sobě. Zamýšleným vymodelováním dějin zevnitř a vybudováním určité sumy informací bych chtěl přispět k lepšímu porozumění rodovým dějinám a konsekventně nabídnout ostatním badatelům usnadněnou cestu k budoucímu, přirozeně širšímu a nutně poučenějšímu zařazení Suleviců do spektra české šlechtické obce. Jestliže se mi podaří přiblížit v této fázi čtenáři hospodaření a

---

² Jiří HÁS, Kaplířové ze Sulevic: větev řehlovicko-tuchořická. In: Heraldika a genealogie 34, 2001, č. 3-4, str. 257.

rodinné vztahy Kaplířů v širokém spektru téměř čtyř staletí a v širokém teritoriu Českého království, budu rád.

Velmi důležité je na tomto místě nastínit předpokládanou strukturu celé práce, která je pro pochopení mého záměru a konečně i jeho vyústění eminentně důležitá. Zásadně dělím diplomovou práci do dvou relativně samostatných částí, první víceméně narativní a druhé výrazně faktografické. Rád bych uvedl, že hlavní díl práce a jak doufám hlavní badatelský přínos tkví v druhém díle, v souboru medailonů všech doložitelných osobností kaplířského rodu. Tam je soustředěno veškeré archivní bádání, tam jsou všechny konkrétní informace, data, jména, citace. Mohu-li to tak definovat, pak je první část pouhým slovním rozvedením a tématickým uspořádáním hutného materiálu druhého dílu. Medailonová část je členěna dosti konvenčně, tedy podle jednotlivých rodových linií, v pořadí od historicky nejvýznamnějších a archivně nejvíce zdokumentovaných až k vysloveně marginálním pošlostem, např. solanské či pnětlucké. V rámci jednotlivých větví jsem logicky přistoupil k abecednímu uspořádání jejich členů, lhostejno zda jde o muže, vyvdané či nevyvdané dcery, respektive přivdané partnerky. Pro snazší orientaci jsem ještě ke každé osobnosti přidal identifikační znak, vytvořený čistě ad hoc. Tento písemný a číselný symbol doprovází konkrétního příslušníka rodu v rámci celé diplomové práce. Větší důležitost však jistě nabývá v prvním, vyprávěcím dílu, kde by se měl stát automatickým odkazem na medailon příslušného Kaplíře či Kaplířky a tedy pokynem k seznámení se s jeho či jejím životním osudem a rodinným zařazením. První část, jak jsem již uvedl, je poměrně volným shrnutím a zároveň slohovým rozvedením faktografie, obsažené v medailonech. Snad jen s tou výjimkou, že první kapitola je věnována kaplířské prehistorii, resp. hledání prvního doloženého Sulevice a tedy otce-zakladatele rodu. Časově by tedy měla tato pasáž oscilovat mezi 13. a polovinou 14. století. Dále však historickou látku traktuji primárně nikoli chronologicky, ale tématicky, přičemž výběr kapitol byl čistě mým rozhodnutím a badatelskou konstrukcí. Každé z tématických statí předchází kratší předmluva, zaměřená na uvedení do dané problematiky jak z hlediska situace

obecné, tak především konkrétně kaplířské. Výše řečeným zhodnocením zaměření první části diplomové práce chci předejít možné námitce, že jsem se málo soustředil na konkrétní historická fakta, data, a také že je v tomto díle relativně málo poznámek. Znovu opakuji, že faktografické i poznámkové centrum práce spočívá v druhém, medailonovém oddíle, kde má nezastupitelný význam. První část nechce být než osobním a jistěže možná zaujatým hodnocením kaplířského rodu, archivního i jiného výzkumu a konečně i zkušeností z téměř tříleté důkladné práce. Jakkoli to tedy může vyznít kacířsky, pro mě osobně a vlastně ani pro tímto způsobem koncipovanou práci není nezbytně nutné opakovat již vyřčené, navíc v konstelaci, kdy to není z hlediska srozumitelnosti a přehlednosti celého díla žádoucí.

1.0 Hodnocení pramenů a literatury³

1.1 Archivní prameny

Vzhledem k tématu práce je třeba na úvod také charakterizovat využitě archivní prameny, vydané edice dokumentů a v neposlední řadě také odbornou literaturu. Znovu bych rád zopakoval, že jsem při studiu rodu Kaplířů jako celku zaměřil svou pozornost především na otázky genealogických vztahů mezi jednotlivými členy a dále majetkové zázemí v jeho dobové proměnlivosti. To do značné míry určovalo pramennou základnu, nezbytnou k úspěšnému realizování řečeného záměru.

Hlavním a jediným útočištěm se mi stal **Národní archiv v Praze**, který může v mnoha ohledech poskytnout nezastupitelné a ojedinělé informace o veškerých oblastech politického, ekonomického, sociálního a kulturního života české šlechty v průběhu několika staletí. Všechny předchozí charakteristiky v sobě shrnuje v nejvyšší míře fond **Desek zemských království Českého**, zaměřený už svou podstatou právě na záležitosti šlechtické obce jako celku. Přirozeně mi nebylo možno projít všech 1732 zachovaných kvaternů, to by i při velmi zběžném průzkumu zabralo jednomu badateli možná několik lidských životů. Zvláště citelná je absence důkladných, úplných a zejména spolehlivých rejstříků k tomuto fondu, dosavadní archivní pomůcky jsou sice vítanou, nicméně naprosto nedostačující podporou. Ještě nejspíše je možno využít, jak konstatují sami někteří archiváři, zmínek v monumentálním Sedláčkově díle o českých hradech, zámcích a tvrzích. Narozdíl od odkazů na jiné archivní fondy je možno jeho deskovým citacím věřit takřka bezvýhradně, jak jsem si sám mnohokrát ověřil. Nicméně

---

³ Přesné citace zmiňované literatury zde pro úsporu místa neuvádím, jsou umístěny v seznamu literatury na konci první části diplomové práce.

chce-li člověk přistoupit ke studiu zemských desek poctivě a mít alespoň přibližný pocit úplného vytěžení pramene, nezbude mu než každý objednaný kvatern projít od prvního do posledního folia. Současný stav zpřístupnění fondu na mikrofilmech je sice šetrný k originálním knihám, badateli ale přináší mnohá úskalí představovaná proměnlivou technickou a také vizuální kvalitou fotokopí. Všechny tyto problémy a nedostatky jsou však při dostatečné trpělivosti bohatě vyváženy obrovským bohatstvím získaných informací. Osobně jsem byl nejvíce vděčný za smlouvy a zápisy majetkového charakteru s pečlivým výčtem jmění až do nejmenších detailů, za několik zachovaných kaplířských testamentů, zásadně odhalujících některé dosud neznámé genealogické souvislosti, a konečně i dlužní zápisy, realisticky představující hospodaření a do určité míry i finanční zodpovědnost či naopak nezodpovědnost jednoho každého zaznamenaného šlechtice. Vzhledem k výše uvedeným těžkostem jsem zvládnul relativně v úplnosti vytěžit 3 knihy desek zemských menších a 55 knih desek zemských větších, tématicky pokrývajících všechny druhy kvaternů a časově vyplňujících léta po obnovení kvaternů až do doby těsně pobělohorské. Velkou vděčnost in memoriam vyjadřuji **Anně Vavrouškové**, která v letech 1935 a 1941 edičně zpřístupnila dva trhové kvaterny z let 1541-1543. Především je třeba ocenit fundovaný úvod, vysvětlení mechanismu fungování úřadu zemských desek a konečně i rozbor typologie jednotlivých zápisů, představující důležité vodítko k orientaci v dosud nevydaných deskových knihách. Obsahově snad ještě cennější a ve své podstatě unikátní je **Emlerova** edice deskových zápisů z doby před jejich zničením v roce 1541. I přes svou pochopitelnou torzovitost představují jedinečný pramen pro konec 14. a celé 15. století a přinášejí některé poznatky dnes již nezjistitelné. Nelze zapomenout ani na listiny, obsažené ve fondu **Úřad desek zemských**. Přestože vlastně kopírují zápisy v samotných zemských deskách, mají tu nespornou výhodu, že jsou badateli přístupné fyzicky a nikoli prostřednictvím mikrofilmu. Tím se, alespoň pro mě, stalo několik kaplířských testamentů, trhových smluv i obyčejných dlužních úpisů lépe čitelnými a srozumitelnými.

Neporovnatelně menší důležitost pro studium dějin sulevického rodu mají druhé veřejné knihy Českého království, **Desky dvorské**. Manský majetek představoval v celkovém úhrnu kaplířského jmění zanedbatelné procento, podstatnější jsou zmínky o povolávání některých menších statků odúmrtí spadlých na českého krále. Tam se v rámci Litoměřicka několikrát o svá domnělá či skutečná práva přihlásili i Sulevičtí, markantně zejména na přelomu 14. a 15. století. Také tohoto období se dotýká edice dvorských desek od **Gustava Friedricha**, konkrétně knih půhonných a provolacích, některých v rámci jednotlivých svazků Archivu českého. Tiskovému zpřístupnění vděčím za ušetření mnoha problémů, které mi indikovala ne vždy úspěšná paleografická střetnutí se starými folianty jmenovaného fondu. Informační hodnota dvorských desek se zvyrazňuje až díky úřednímu zpracování pobělohorských konfiskací, s ohledem na uvalení léna na majetky některých méně provinilých Kaplířů. Tehdy skutečně zápisy nabývají jedinečný a nezastupitelný charakter, přičemž zachovávají přehlednost a věcnou návaznost. Zvláštním způsobem je s dvorskými deskami spojen osud (Sul 069) Karla Kašpara Kaplíře, který prakticky celý život bojoval za opětnou alodizaci Milešova a nakonec sem vložil i svůj testament.

Ještě méně obsažnou, nikoli však nutně méně hodnotnou položkou mého archivního portfolia byly čtyři knihy tzv. **salbuchů**. Naprostou většinu zápisů tvoří tzv. mocné listy panovníka, povolující šlechtě sepsání testamentu, tedy nedůležité pasáže, nadto obsažené v zemských deskách před každým konkrétním kšaftem. Nicméně pardon císaře Ferdinanda III. z roku 1640, omilostňující (Sul 069) Karla Kašpara Kaplíře z jeho aktivit v emigraci, je pro rodové dějiny natolik důležitým dokumentem, že plně rehabilituje salbuchy jako využitelný pramen pro dějiny šlechty.

Svým zaměřením se ze souboru excerpovaných archiválií vymykají **registra komorního soudu**, jež přinášejí nejvíce informací k nyní preferovaným oblastem šlechtické historiografie. Třebaže jde na první pohled často o nezáživné spory v hodnotě několika desítek kop grošů, podrobnější zdůvodnění půhonu často přináší letmé zmínky o všedním životě na sídlech venkovské šlechty, o vztazích

v rámci šlechtické rodiny i mezi jednotlivými sousedícími rody, popřípadě o přístupu sulevických rytířů k dobovým nařízením a zvyklostem. Konkrétně jsem prozkoumal sedm půhonných knih, pokrývajících velmi důležitou, bezprostředně předbělohorskou dobu. Díky edici **Archiv český** mi nezůstal utajen ani obsah soudních register z první čtvrtiny 16. století, s drobnějšími průhledy na sklonek 15. věku.

Značně rozdílnou kvalitu mají **genealogické sbírky**, od skutečně špičkových přehledů šlechtické genealogie s velmi obsáhlými a poměrně přesnými rodokmeny až ke snůškám navzájem nesouvisejících, z kontextu vytržených a často i fakticky pomýlených jednotlivin. Do první skupiny, s ohledem na zkoumaný rod Kaplířů, řadím rodopisné sbírky Janovského a Wunschwitze. Janovský přináší nepochybně nejlepší zpracování kaplířského rodokmenu i některé zajímavé výpisky z dnes těžko dostupných pramenů. Wunschwitz je pak vynikajícím zdrojem pro dějiny sulevického rodu v druhé polovině 17. století, především pro osobu (Třeb 015) Kašpara Zdeňka Kaplíře, jeho posmrtnou nadaci milešovského kostela i pokus etablovat (Nez 010) Zikmunda Kaplíře jako nezpochybnitelného dědice rodového majetku a slávy. Jako unikátní dokumenty hodnotím dva vlastnoruční listy císaře Leopolda I. (Třeb 015) Kašparu Zdeňku Kaplíři z doby tureckého obléhání Vídně v roce 1683 a vůbec písemnosti vztahující se k této pohnuté události. Na kvalitativně opačný pól musím po svých zkušenostech zařadit, pro některé badatele možná překvapivě, rodopisné sbírky Dobřenského a Jakubičky. V nich jsem nenalezl nic než opakování několika obecně známých informací, a poněkud zmatené pokusy o grafické znázornění kaplířského rozrodu.

Na posledním místě, ovšem nikoli co do významu, stojí rozsáhlý fond **Staré manipulace**. Ne neprávem jej lze označit za skladiště starších českých dějin, i přes značnou formální nepřehlednost a neutříděnost totiž obsahuje bohaté informace o prakticky každém aspektu života ve středověkém a raně novověkém Českém království. Zatímco zemské desky tvoří v mém konceptu dějin Kaplířů základní kostru a nosnou strukturu majetkových a genealogických vývodů, údaje

z několika kartonů Staré manipulace tuto kostru obalily podrobnějšími informacemi o jednotlivých členech rodu i jejich sociálních kontaktech v průběhu 16. a 17. století. Podobně jako celý fond byly i mnou excerpované kartony rozdílného charakteru i výpovědní hodnoty, kterou se tu pokusím v krátkosti shrnout.

Signatura **K 65/1-117** v kartonech 1179-1181 představuje nejúplnější shrnutí života Kaplířů ze Sulevic v mnoha ohledech, od běžných otázek poručenství, výplat majetku a drobných dluhů až po závažné problémy posledních věcí člověka, svatební smlouvy, částečně též pobělohorské a konfiskační restituční otázky, spory o majetek a mnoho dalších, realitu dokreslujících jednotlivin. Časový rozsah dokumentů jsou léta 1546 až 1686, přičemž procentuálně je nejvíce zastoupeno období přelomu 16. a 17. století.

Logickou i časovou návaznost ztělesňuje signatura **C 215/K 8** v kartonech 407-410, souhrnně se zabývající pobělohorskou epochou rodových dějin, konfiskacemi a následnými pokusy o restituci alespoň části majetku. V úhrnu je to nesporně nejobsáhlejší archivní fond k dějinám Kaplířům, naštěstí však značnou kvantitu dokumentů projasňuje dělení do složek podle jednotlivých představitelů rodu. Není možné postihnout, byť i ve zkratce, členitost této archivní jednotky. Naprosto se nejedná o záležitosti pouze majetkové, třebaže ty přirozeně tvoří nejpodstatnější náplň. Nalezl jsem mezi jednotlivými listinami také četná vyjádření životní situace sulevických rytířů v těžkém pobělohorském období, a to jak v rámci jednotlivých rodin, tak i ve vztahu k širší šlechtické společnosti a k zemským úřadům. Právě četné prosebné dopisy tísněných Kaplířů pomáhají odhalit síť „pánů a přátel“ a také jejich povědomí o vlastní životní úrovni. Snahy podložit oprávněné či pouze domnělé restituční nároky s sebou přinesly značné množství opisů starších dokumentů, které jsou v dnešní době již nedostupné. Zejména cenné jsou takové památky z oblasti genealogické a majetkové, podstatně přispívají k rekonstrukci obou těchto sfér nejen pro sedmnácté, ale i dřívější staletí rodových dějin.

Signatury **C 215/C 1/7-C 1/9** v kartonu 360 přináší jakýsi teoretický podklad k výše zmíněným „konfiskačním“ kartonům, či lépe řečeno zasazují je do obecnějších souvislostí. Rozsáhlé seznamy dotčeného šlechtického majetku mi umožnily nahlédnout míru postižení kaplířského rodu v širší komparaci, a upřesnit tak či zkorigovat své poznatky ze studia signatury **C 215/K 8**. Informační jedinečností se vyznačují dokumenty ohledně takzvané frýdlantské konfiskace, řešící v právní rovině angažmá urozených během saského vpádu do Českého království. Protože se při něm Kaplířové vzhledem ke svému tehdejšímu zázemí angažovali eminentně, měly pro mě jednotlivé archiválie ze souboru značnou cenu. Zvláště bych vyzdvihl zajímavý soudobý *Register der Condemnirten nach dem prager sächsischen Einfall 1631 bis 1634*.

Spíše jen doplňující je hodnota signatury **C 215/P 2/2** v kartonu 451. Díky konfiskacím kaplířských pražských domů lze do jisté míry vysledovat jejich péči o reprezentaci rodu a vůbec přístup a zároveň i možné limity rezidenční politiky obyčejné rytířské rodiny.

Nesmírně podrobná témata nastolují archiválie, ukryté pod **signaturou C 215/P 1** v kartonu 443. Hlavním protagonistou je nejvýznamnější z Kaplířů, pozdější hrabě (Třeb 015) Kašpar Zdeněk, a jeho nezměrné úsilí o restituci rodového jmění. K podpoře svých opakovaných žádostí shromáždil v průběhu 40. až 60. let 17. století obrovské množství písemných pramenů, opisy dnes již neexistujících dokumentů, výpisy ze zemských desek, výňatky z pozůstalostí příbuzných, testamenty, svědectví, dobré vůle. Vedle těchto osobních listů se tu však nachází také nezanedbatelné množství zlistiněných rozhodnutí zemských úřadů či přímo panovnické kanceláře. To jen zvyšuje výpovědní hodnotu celého souboru, neboť je dle starého citátu „slyšena rovněž druhá strana“. Ač je časové vymezení vzniku dokumentů relativně úzké, pouhých několik desítek let, zahrnují sledovanou problematikou přinejmenším poslední století existence kaplířského rodu, a to fakticky v jeho genealogické úplnosti.

Také signatura **M 100/1** v kartonu 1512 se dotýká osobnosti hraběte (Třeb 015) Kaplíře, respektive zajímavé části jeho mecenášského úsilí. Je tu shromážděno

mnoho dokladů nejen o samotné testamentární fundaci místa duchovního správce při nově zbudovaném milešovském kostele, ale především zprávy o nakonec neúspěšné posmrtné realizaci tohoto chvályhodného záměru. Formou listů Kaplířovy vdovy, menších zemských úředníků a v neposlední řadě litoměřického biskupa jsme zpraveni nejen o průběhu konkrétního vyjednávání, ale do určité míry i o samotném fungování a mechanismech podobného procesu obecně.

Signaturou **J 21/K 11** v kartonu 1014 je označen soubor několika málo archiválií z doby pobělohorské. Ač časově pevně sevřeny druhou polovinou 17. století, představují jednotlivé dokumenty několik navzájem sice nesouvisejících, nicméně nanejvýš zajímavých témat. Velmi důležité jsou především reference o skládání přísahy věrnosti ze strany posledního člena rodu, (Nez 010) Zikmunda Kaplíře, na samém sklonku 17. století.

Zbývající doposud zkoumané signatury v rámci Staré manipulace bych s trochou literární nadsázky mohl nazvat „historickými rozmanitostmi rodu kaplířského“. Nechci tím nikterak snižovat jejich důležitost, jen tak hodnotím tematický charakter a časový i problémový rozsah ve srovnání s předchozími archivními jednotkami. Poměrně nejbohatší je signatura **D 1/K 9** v kartonu 574, dokazující, že i relativně nezámožný sulevický rytíř mohl vstupovat do úvěrových vztahů se samotným panovníkem a v ojedinělých případech hledat spojence při snaze o výplatu svých prostředků až na saském vévodském dvoře. Značka **K 1/196** v kartonu 1075 v sobě skrývá jediný dopis, zato však autograf císařovny Eleonory Gonzagové nevlastnímu synu, císaři Ferdinandu III., ve věci přímlyvy za restituční nároky (Třeb 015) Kašpara Zdeňka Kaplíře. Signatura **M 100/2**, ukrývající se stejně jako její sestra M 100/1 v kartonu 1512, pak identifikuje několik písemností, dotýkajících se dlužního zatížení milešovského statku na počátku 17. století.

Ze shrnutí archivních dokumentů jasně vyplývá, že úhelnými kameny stavby kaplířských dějin pro mě byly fondy Desek zemských království Českého a rovněž četné písemnosti Staré manipulace. Ostatní jednotky měly poněkud

skromnější, rozhodně však v konečném úhrnu důležitou a nezastupitelnou funkci doplňujících informací.

1.2 Vydané prameny

Zatímco zejména pro období 16. a 17. století mají archivní fondy zcela klíčový význam a nelze se bez nich obejít, pro dobu starší spolu s jejich prostým fyzickým úbytkem klesá i možnost všestrannějšího využití. Tehdy jsem jako tápající badatel zvláště ocenil historiky a archiváře, zabývající se ediční prací a zpřístupňováním dnes již jen těžko dosažitelných či dokonce nezachovaných středověkých a částečně i raně novověkých pramenů. Nebudu zastírat, že jsem tyto práce využíval v hojné míře, jednak díky značné spolehlivosti a pak i pro ušetření vzácného času.

Největší oporou mi byla rozsáhlá série **Archivu českého**, bohužel přes některé pokusy o znovuoživení ustrnulší po stu letech před polovinou 20. století. O některých dílech jsem psal již na příslušných místech rozboru archivních fondů, tady bych rád připomněl další svazky, zabývající se širokými oblastmi šlechtického a městského života v několika staletích. Z obecnějších záležitostí bych zmínil usnesení některých zemských sněmů, zvláště týkala-li se vojenských záležitostí a verbování v jednotlivých krajích. Nejvíce osobních charakteristik Kaplířů jsem našel v korespondenci buď jich samých, převážně však v listech jejich urozených sousedů či přátel. Bez zajímavosti nebyla ani královská registra, popřípadě zveřejnění dokumentárního bohatství z mnoha tehdejších archivů. Obecně přinesl Archiv český pro dějiny rodu Kaplířů doby starší velmi podstatný příspěvek, bez něhož by téměř nebylo možno překlenout klíčovou dobu druhé poloviny 15. století a počátku věku následujícího.

Pro období samého úsvitu rodových dějin, tedy druhou polovinu 14. století a vzrušené děje první poloviny 15. století, nabývají kruciólní důležitosti některé

edice pramenů církevní provenience. Tu mám na mysli dílo Emlera a Tingla **Libri confirmationum** o 10 dílech, zcela nepřehlédnutelné při určování majetkového zázemí drobných rytířských rodů, k jakým na počátku své existence náleželi Sulevičtí. Spolehlivý výčet patronů jednotlivých chrámů poměrně bezpečně uvádí do vlastnické struktury i těch často nesmírně rozdrobených vesnic a osad, a při troše námahy dává odpověď na některé otázky, související s biologickým rytmem rodu.

Ještě více je v ohledu hospodářské politiky důležitá edice Klementa Borového, převzatá později pražským světicím biskupem Antonínem Podlahou, **Libri erectionum**. Při pečlivém studiu samotných obdarování jednotlivých farních chrámů, duchovních institucí, či jiných konkrétně vymezených bohulibých účelů často zjistíme nejen relativní zámožnost toho kterého šlechtického benefaktora, ale také jeho vztah k duchovním záležitostem či víře jako takové, k rodinným příslušníkům a v některých ojedinělých případech také k obecnějším, moderně řečeno sociálním či přímo „národnostním“ otázkám. Snad nejvíce ze středověkých pramenů jsou erekční knihy schopny přiblížit duchovní svět soudobého šlechtice.

Tadrova **Soudní akta konsistoře pražské** jsem pro nedostatek času nahlížel optikou jediného dílu, nicméně i ten mi přinesl poznání charakteru tohoto pramene. Soudní akta badatele z ideální roviny, obsažené v erekčních knihách, stahují zpět do nutné přizemnosti všednodenní reality. Spory Kaplířů s některými duchovními jasně vymezují limity jejich vstřícnosti k představitelům katolické církve a zároveň dávají poznat, jak silně si v podstatě nezámožný rod bránil svá, ať už skutečná či pouze domnělá vrchnostenská prerogativa.

Zcela výjimečná je v rámci mého tématu práce Vincence Brandla **Libri citationum et sententiarum**, neboť se dotýká pouze Markrabství moravského. Je nutné jí zmínit, protože dokládá teritoriální anomálii v rámci sulevického rodu, totiž krátké angažmá (Sol 002) Habarta ze solanské pošlosti na Moravě.

Přinejmenším tématicky neobvyklá je Benešova a Beránkova evidence jazykově českých listin, **Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526**, pokrývající

v mém případě léta 1378 až 1471. Jedná se sice jen o registry, několik jednotlivin však přece pomáhá dokreslit drobnější zápasy výhradně vimperské rodové větve. August Sedláček, v dějinách české historiografie traktovaný takřka výhradně jako znamenitý místopisec, má na svém kontě rovněž ediční počiny trvalé hodnoty. Jedním z nich jsou **Zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480**, výtečný pramen pro husitské období, plně nepřehledných majetkových změn a četných zástav. Jakkoli tedy Sedláčkova práce zčásti dubluje obsah Archiv českého, přece svou sevřeností a tématickou koncentrovaností vnáší přehled do chaotické doby a blíže určuje postavení a význam Kaplířů v ní.

Do značné míry stejné zacílení má vzorná edice Rynešové a Pelikána **Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka**, jen se přece více koncentruje na oblast jihočeských držav rožmberského magnáta. Logicky tak osvětluje zejména činnost příslušníků vimperské větve Kaplířů, vyděračský postoj (Vim 005) Konráda Kaplíře při správě hradu Zvíkov a později sousedské hašteření (Vim 006) Mikuláše a (Vim 007) Petra Kaplířů s Rožmberky i pasovským biskupstvím.

Pokračováním místním, zčásti tématickým a plně osobou autorovou je další Pelikánova edice **Rožmberské dluhopisy z let 1457-1481**, jasně dokazující znovu zjišťovaný fenomén úvěrového podnikání rytířského stavu a četné půjčky po hotovosti bažícím rožmberským velmožům. Vimperští Kaplířové se na tom podíleli měrou svému stavu i jmění přiměřenou, rozhodně však nepřehlédnutelnou.

Velmi obsáhlou a speciálně diplomatickou edicí je rozsáhlý soubor **Codex iuris municipalis regni Bohemiae**. Pro mou práci jsem využil dva svazky čtvrtého dílu, zpracované zásluhou Antonína Haase a představující privilegia nekrálovských českých měst v letech 1232 až 1500. Sulevičtí rytíři svůj majetek orientovali takřka výhradně do drobnějších sídelních útvarů, více měst a městeček se v jejich držbě objevilo až v průběhu druhé poloviny 16. století. Nicméně jak Vimperku, tak Třebenicím vymohli privilegia již během 15. věku, což využití Codexu jako důležitého zdroje plně ospravedlňuje.

Šestnácté století, zejména po nástupu habsburské dynastie na český královský trůn, je rovněž epochou zvýšeného daňového zatížení za účelem sanování stále nedostatečně zásobované panovnické pokladny. V této souvislosti pochopitelně vznikla celá řada berních soupisů, relativně kontinuálně procházející od poloviny 16. století až na samé bělohorské předpolí. V mnoha ohledech úžasné prameny byly naštěstí ve většině edičně zpřístupněny.

Já jsem pro své bádání využil Plachtův **Odhad majetku stavů království Českého**, Pešákovy **Berní rejstříky z roku 1544 a 1620** a Maratův **Soupis poplatnictva 14 krajův království Českého z roku 1603**. Mohl jsem tak přesvědčivěji nahlédnout skutečnou pozici Kaplířů nejen mezi českým rytířským stavem, ale v širší komparaci také v rámci celého segmentu šlechty. Bylo to jistě užitečné, už jen díky případným korekcím poznatků, vycházejících z potenciálně nadbytečně upřednostněných ego-dokumentů sulevického rodu. Suchá řeč čísel mi pomohla realističtěji zhodnotit a lépe určit skutečnou jeho pozici v soudobém Českém království. Zajímavým způsobem interpretoval berní prameny ze 16. a počátku 17. století ve své studii **Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období** Alois Míka. Nejen že je kriticky zhodnotil, ale zároveň z nich vytěžil poznání dlouhodobějších ekonomických procesů v rámci české a moravské šlechty obou stavů.

Velmi málo jsem se naopak zatím zabýval znamenitou edicí **Sněmy české**, takřka dokonale artikulující poměry nejen na šlechtickém sněmovním kolbišti v průběhu několika historicky důležitých desetiletí předbělohorských Čech. Prozatím si ji ponechávám vyhrazenou k dalšímu studiu, využití tohoto pramene může upřesnit některé aspekty života Kaplířů přinejmenším na přelomu 16. a 17. století.

Rád bych vyzdvihl edici Pavla Krále **Mezi životem a smrtí**, představující základní shrnutí problematiky šlechtických testamentů a uvažování urozených o posledních věcech člověka. Protože podstatnou částí mé práce je právě tato oblast, rád Pavlu Královi přiznávám roli erudovaného a zároveň srozumitelně se vyjadřujícího průvodce po někdy složitých právních i psychologických aspektech testamentů.

Na poslední místo, ovšem nikoli vzhledem k významu, jsem zařadil tzv. narativní prameny, tedy kroniky a historické spisy přímých účastníků důležitých dějinných mezníků. Jejich přínos nebyl převážně faktografický, spíše jsem je využíval jako zrcadlo doby. Informační i stylistická hodnota se svazek od svazku lišila, od zápisů, prostě zachycující nejdůležitější fakta, až k rozsáhlým úvahám, pátrajícím po skrytých příčinách a motivech viditelných jevů.

Chronologicky bych svou pouť českým historickým spisováním započal populárně pojatým výběrem **Ze Starých letopisů českých**, výtečným pramenem pro období téměř půldruhého století od smrti císaře Karla IV. až po volbu Ferdinanda Habsburského na český trůn. Zejména pasáže, zobrazující druhou polovinu 15. století a počátek 16. věku, jsou velmi cenné podrobností a otevřeností. Marek Bydžovský z Florentina a jeho **Svět za tři českých králů** jsou v každém ohledu dětmi své doby. Zprávy unikátní a historicky cenné se střídají s fantastickými historkami, nad kterými se člověk dnešní cynické doby jen pousměje. Pro poznání mentality českého renesančního prostředí je to však práce neocenitelná a v tomto směru jsem jí objevoval s nadšením. Z hlediska čistě historiografického jsou jistě na svou dobu vysoce profesionální Březanovy **Životy posledních Rožmberků**. Autor se jako skvělý znalec rožmberských písemností zdaleka neomezil jen na osudy svých zaměstnavatelů, ale vytvořil rozsáhlejší obraz života české společnosti v celé sociální a kulturní šíři. Do jisté míry také v biografii Viléma Rožmberka vyzdvihl ideál českého šlechtice, což přirozeně s jistým omezením vzhledem k rozdílnému majetkovému a společenskému zázemí jsem mohl konfrontovat s kaplířskou realitou. **Deník rudolfinského dvořana** je jeden z nejzajímavějších edičních počinů poslední doby, jasně dokazující, že deníkové záznamy významného představitele české dvorské šlechty, respektive zemské vlády mohou být znamenitým zdrojem poznání dobové atmosféry. Adam mladší z Valdštejna jako jeden z nejinformovanějších mužů je pro dějiny klíčové doby bělohorské nepominutelným zpravodajem. Zatímco je však Valdštejn tu žertovný, tu vážný, vždy však svůj, a jeho deníky přece jen nelze pojímat jako přísně historické pojednání, zcela jinak je tomu v případě Pavla

Skály ze Zhoře a jeho monumentálního svědectví ve výboru Josefa Janáčka **Historie česká – Od defenestrace k Bílé hoře**. Skála byl jistě také stranický a faktografie přirozeně někdy vykazuje nedostatky, to však naprosto nic nemění na skutečnosti, že máme co do činění s nejlepším soudobým zpracováním českého stavovského povstání. Autorovo lpění na úředních dokumentech někdy sice text zatěžuje, na druhou stranu jejich doslovná citace znamená úžasný pramen pro dnešní historiky. Konkrétně jsem díky nezanedbatelné roli (Třeb 014) Kašpara Kaplíře v událostech podfenestračních nahlédl prostřednictvím Skály více do jeho myšlení a motivace, lépe porozuměl mentalitě doby a trochu se odpoutal od pozdějšími interpretacemi poněkud pokřiveného náhledu na snad nejčastěji traktovanou epochu českých dějin.

1.3 Literatura

Nejprostrannější skupinou v tomto hodnocení je zcela nepochybně souhrn relevantní historické literatury. Hned na počátku musím vymezit jisté mantinely, neboť bych nerad do této stati zahrnoval nadneseně řečeno každou knihu, jen zhruba se dotýkající pojednávané problematiky. Nebylo by to ani pravdivé, ani poctivé, v neposlední řadě pak ani nezbytné. Je možno vést základní dělicí linku mezi knižními publikacemi a studiiemi v odborných časopisech, sbornících celozemského i regionálního charakteru, to je ovšem hledisko do značné míry formální a méně důležité. Z hlediska historiografického je jistě markantnější vymezení literatury dotýkající se výhradně života šlechty v jeho celistvosti či některých aspektech, a odborných publikací zpracovávajících problematiku v první řadě politických dějin Českého království v různých historických etapách. Vzhledem k politickému systému středověkého a zejména raně novověkého českého státu se ovšem obě oblasti tu více, tu méně propojují, a není vždy možné a nakonec ani nutné je striktně odlišovat. V celkovém úhrnu nicméně šlechtická i historicko-politická literatura představuje procentuálně jednoznačně převažující část mého portfolia. Neznamená to, že je také skupinou nejdůležitější, při studiu převážně krajsky zakotveného rytířského rodu hrají nezanedbatelnou roli rovněž práce místopisné, umělecko-historické i regionálně-historické. Konečně upozorňuji na skutečnost, že jsem u souboru historicko-politických děl přistupoval k třídění chronologickému, zatímco u literatury šlechtické a místopisné jsem se držel vymezení tématického.

Čistě šlechtické literatury není, zvláště pro 14. a 15. století, příliš mnoho, což konečně také souvisí s relativně užší pramennou základnou. Proto také většina prací o tomto období je zaměřena buď velice obecně na dlouhodobější a širší struktury a procesy, či naopak na někdy až minuciózní, ale zároveň nesmírně potřebná a způsobem zpracování ojedinělá témata.

Tuto část nelze začít nikým jiným než Josefem Mackem a jeho výtečným i unikátním dílem zároveň, výběrem **Česká středověká šlechta**. Historicko-sémantické analýzy klíčových pojmů šlechta, pán, rytíř a vladyka jsem četl s velkým zaujetím a úžasem, vždyť zvláště v rámci nižší šlechty je někdy velmi obtížné, ne-li nemožné pojmově vymezit statut jednotlivých jejích příslušníků. Ač bych sám sebe zařadil spíše mezi terminologické anarchisty, snažil jsem se být práv Mackovu odkazu v co největší míře.

Oficiálními historickými periodiky i institucemi je poněkud opomíjen Jiří Jurok, autor rozsáhlé práce **Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku**. Kniha sice působí dosti nesourodě, ostatně autor sám přiznává, že je to kompozice více jednotlivin, nicméně přináší zajímavé otázky i témata. Velkolepý záměr se Jurokovi naplnit nepodařilo, byť podstoupil velice rozsáhlé archivní výzkumy a shromáždil i značné množství relevantní literatury domácí i zahraniční provenience. Přílišná koncentrace na ekonomické či matematické vyjádření historických jevů a procesů je, jakkoli se jedná o přístup v dnešní době netradiční, největší slabinou celé publikace. Třebaže s sebou přináší některá zajímavá zjištění, při užším záběru nepostřehnutelná, přece jen celá koncepce a interpretace statistických zjištění působí poněkud násilně. Nicméně nakonec je třeba ocenit již jen skutečnost, že se jedná patrně o časově i tématicky nejprostrannější pojednání o šlechtě v soudobé české historické literatuře.

Významným představitelem současného bádání o životě šlechty v nejširších aspektech je Václav Bůžek. Jeho práce se poslední dobou specializují takřka výhradně na panský stav či chcete-li aristokracii, kde je přece jen větší pramenná základna a tedy i lepší možnost k podrobnému a zároveň komplexnímu postihnutí problematiky. Bůžkovy důležité studie o rytířském stavu či konkrétně v jeho

pojetí nižší šlechtě pocházejí z konce 80. a první poloviny 90. let 20. století. Mám na mysli především knihu **Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech**, která je v zásadě dobovým shrnutím poznání dějin nižší šlechty. Autor své teze založil na poměrně rozsáhlém archivním výzkumu a excerpce širokého portfolia literatury domácí i zahraniční provenience, a v tomto ohledu se jedná jistě o dílo reprezentativní. Dělení samotného textu do oblastí lokálních, regionálních a celozemských či dvorských center politického života a účasti nižších šlechticů v nich je pochopitelné, ostatně téměř shodně jsem ve své práci postupoval já. Přece se mi však zdá, že Bůžek zejména v pasážích o úřednické službě rytířů na panských dvorech až příliš vycházel z prostředí jihočeských velkostatků, konkrétně na Litoměřicku byla situace poněkud jiná. Naproti tomu velice zajímavá je jeho klasifikace právních a sociálních vazeb mezi nižší a vyšší šlechtou i uvnitř samotného rytířského stavu. V kapitole o kultuře Bůžek řadí Kaplíře mezi intelektuální elitu v rámci nižší šlechty, a to mi přijde značně přehnané. Jistěže byly mezi nimi vynikající osobnosti, ale v celkovém úhrnu představuje rodina (Třeb 014) Kašpara Kaplíře i někteří další jednotlivci jen malé procento. Většina sulevických rytířů zápasila na svých malých statcích o holou obživu a jejich rozhled nutně nesahal dále než ke svatojiřskému a svatohavelskému úročnímu termínu. Finanční problematice v souvztáznosti k nižší šlechtě se Bůžek věnoval v publikaci **Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách**, která je metodologicky i fakticky velice přínosná jak pro studium dějin české aristokracie, tak i pro zkoumání jednání ekonomicky zdatných rytířů, těžících z úvěrů sociální kapitál. Přínos této knihy pro mou práci spočíval spíše v objasnění některých obecnějších souvislostí raně novověkého úvěrového a finančního systému, konkrétně Kaplířové operace tohoto charakteru prováděli spíše výjimečně a nikdy programově. Velice půvabné je Bůžkovo popularizační dílko **Rytíři renesančních Čech**, kde na příkladu několika osobností ukazuje poměrně přesvědčivě typologii českých rytířů předbělohorské doby. Biografickým způsobem se Bůžkovi zároveň podařilo přece jen trochu

eliminovat jím samým zmiňovaný a obecně pocíťovaný nedostatek relevantních historických pramenů.

Kromě Bůžka se u nás nikdo v úplnosti rytířským stavem nezabýval, další zmiňované práce se proto dotýkají již jen některých aspektů života na sídlech nižší šlechty, či se jedná o pojednání primárně zaměřená na aristokracii, respektive panský stav. Tu je samozřejmě možno hledat inspiraci, ať už ve způsobu výběru pramenů či tématického traktování díla, nicméně se čtenář musí spokojit jen s dílčími odpověďmi, jež nemají v komparativním ohledu vždy stejnou důležitost. O dějinách české aristokracie vyšla v průběhu 90. let 20. století a na počátku nového milénia celá řada monografií a sborníků a není naprosto možné je v úplnosti vypočíst. Ostatně to není ani nutné, přiznávám, že jsem prolistoval jen některé a ještě menší procento mě zaujalo natolik, abych je zásadnějším způsobem zužitkoval při svých výzkumech. Výtečně zpracovaným přehledem bádání i samotných jeho výsledků je kolektivní práce jihočeských historiků **Věk urozených**. Přes svůj podtitul *Šlechta v českých zemích na prahu novověku* se autoři koncentrovali, a sami to nakonec doznali, především na vyšší šlechtu, respektive právě aristokracii. Pakliže poukázali na osud některého zástupce rytířského stavu, šlo vždy o jistou výjimečnost, ať už osoby jako takové, popřípadě jeho činů či osudů. Přesto jsem knihu pročetl s velikým zaujetím a požitkem, jak pro vzácně bohatý a zároveň srozumitelný jazyk, tak pro přehlednost uspořádání. Nemohu nevzpomenout také úvodní, velkolepě pojaté putování dějinami české šlechtické i stavů se jen dotýkající historiografie. Zaměření poněkud jiné má popularizační práce Marie Koldinské **Každodennost renesančního aristokrata**. Tématickým zacílením se podobá Věku urozených, jen autorka dává větší důraz na literární složku studie a příliš se nezabývá rozborem některých problémových otázek. To však není výtka, jak jsem již uvedl, je to dáno samotným charakterem a zacílením knihy. Naproti tomu lehkost autorčina pera je v soudobé české historické obci dosti výjimečná a je třeba ji vysoce vyzdvihnout, vždyť právě čtivost je to, co činí dějepisectví srozumitelné a přitažlivé i pro laickou veřejnost. Velikou událostí bylo v české obci vydání opus

magnum Petra Mati **Svět české aristokracie**. Uznávám ohromnou šíři záběru, jisté metodologické novátorství, důkladně vytěženou recentní i starší literaturu stejně jako mnoho archivních pramenů, přece se však nemohu nad stránkami této knihy, zejména obsáhlého úvodu, zbavit rozpačitého dojmu. Autorův neobyčejně komplikovaný jazyk, přímo překypující odbornými výrazy z rozličných zahraničních jazyků ve mně vzbuzoval pochybnost, komu je vlastně celá práce určena. Jako by tu opravdu nastupoval neblahý trend zploštění a ochuzení českého jazyka, jako by byla čeština nevhodná pro učené publikace, jako by čtivost musela být nutně ve sporu s vědeckostí. Nicméně po stránce čistě odborné znamená Svět české aristokracie velký přínos, pro mě osobně zejména důkladné, až předimenzované vymezení pojmů a sociálních struktur šlechtického prostředí.

Další velkou množinou tzv. šlechtické literatury jsou publikace omezené buď časově nebo tématicky. Ohledně hlediska chronologického připomínám, že pro mě klíčové období bylo 16. a 17. století, a z tohoto hlediska hodnotím případnou dostatečnost či nedostatečnost časového záběru. Velice zajímavý a dosud často citovaný je příspěvek Dušana Třeštíka a Miloslava Polívky **Nástin vývoje české šlechty do konce 15. století**, který je především v Třeštíkových pasážích rozkročen velmi široce a zároveň pevně usazen na průkazných faktech. Podnětná a poučná je práce Josefa Petráně **Skladba pohusitské aristokracie v Čechách**, založená z větší části na interpretaci pramenů hospodářské povahy a ukazující reálné rozložení české šlechty po otřesech doby husitské.

Zvláštní skupinou zkoumané literatury byly příspěvky věnované stavovství v jeho politologickém, až sociologickém rozměru. Tady je na místě zmínit jméno Jaroslava Pánka, vpravdě průkopníka tohoto směru. Z většího počtu jeho studií vybírám zejména jistou programovou stať **Stavovství v předbělohorské době** v šestém čísle sborníku Folia historica Bohemica z roku 1984, dosud představující nejkomplexnější shrnutí problematiky a zároveň i její obsah. Vůbec celá Folia z roku 1984 se věnovala stavovství v jeho dobově a prostorově podmíněném vývoji, a je nutno je proto uvést.

Velice záslužná je badatelská činnost historiků soustředěných na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, kteří využívají moderní badatelské přístupy, dějiny mentalit, sociální a kulturní antropologii a podobné. Výsledek představují konečně jednotlivá čísla sborníku **Opera historica**, kde jsou navzdory primární koncentraci na dějiny aristokracie v habsburském soustátí k nalezení i příspěvky dotýkající se v různých podobách života nižší šlechty.

Po roce 1989 se utěšeně rozvíjí bádání na poli církevních dějin, třebaže v souvztažnosti ke šlechtě jde často o po povrchu sklouznuvší studie o vnější konfesionalizaci urozených. Velice zajímavou a ojedinělou je monografie Josefa Macka **Víra a zbožnost jagellonského věku**. Pro nižší šlechtu je zásadní překážkou velký nedostatek relevantních pramenů, a tak mohou být tyto otázky řešeny jen v obdobích náboženských zvrátů, jaké v českých dějinách představovaly husitství, vyhrocená doba zápasu o Českou konfesi a její praktické prosazení a v neposlední řadě pobělohorská rekatolizace.

To, co jsem nazval historicko-politickou literaturou, je fakticky vše, co se nevešlo do tzv. literatury šlechtické. Jsem ovšem dalek toho, abych zahlcoval čtenáře každou knihou, která se kdy dotkla dějin českého státu. Využíval jsem jich relativně nejméně, ostatně pasáží dotýkajících se obecné problematiky českých dějin je v mé práci pomálu a nejsou nikterak faktograficky předimenzované. Většinu knih jsem vytěžil z hlediska jejich celkové koncepce, či lépe z hlediska náhledu autorů na tu kterou dobu a její interpretaci. Pro období starší jsou to práce spíše obecného charakteru, převážně panovnické monografie. Výrazným představitelem podobného směru byl Jiří Spěváček, faktograficky sice nedostižný, nicméně literárním pojetím poněkud zastaralý autor. Pro prvotní období kapliřských dějin, zejména pro osobnost (Sul 077) Konráda Kaplíře, byla však biografie **Václav IV.** nejvhodnější dostupnou publikací. Podobně bych mohl pokračovat s knihou Františka Kavky **Poslední Lucemburk na českém trůně**, přece jen stručnějším shrnutím husitské doby než v případě monumentální a ve své podobě nedostižné epeje Františka Šmahela **Husitská revoluce**. Josef

Macek v rozsáhlé monografii **Jagellonský věk v českých zemích** znovu prokázal brilantní schopnost historicko-sémantické analýzy i dovednost útržkovité informace díky širokému myšlenkovému záběru a srozumitelnému jazykovému podání spojit ve velkolepou fresku relativně neznámé doby. Kapitola o šlechtě se z velké části podobá již zmiňované publikaci Česká středověká šlechta, je však zasazena do širšího tématického i faktografického rámce. Jagellonský věk bude nepochybně dlouho patřit do zlatého fondu české historiografie. Josef Janáček je zcela oprávněně chápán jako nejlepší vypravěč mezi českými historiky a jeho knihy jsou snad jedinými svého druhu, které se dlouhodobě těší velkému čtenářskému zájmu a stále novým přetiskům. Naprosto to neznamena, že by autor rezignoval na odbornou úroveň svých prací či zanedbával obecné historiografické trendy. Naopak, jako málokdo dokázal využít vydaných pramenů české i zahraniční provenience, čímž zároveň ukázal jejich leckdy opomíjenou hodnotu. Jednoznačně nejlepším průvodcem po českých dějinách specifického období po nástupu Habsburků na český trůn jsou dvojdílné **České dějiny – Doba předbělohorská**. Vrcholem celého díla je nesporně líčení prvního stavovského povstání v roce 1547, ostatně Janáček byl jako editor spisku Sixta z Ottersdorfu **O pokoření stavu městského léta 1547** skvělým znalcem převratné události. Lze jen litovat, že mu okolnosti neumožnily dokončit dílo v původně zamýšleném rozsahu až do Bílé Hory. Na Janáčka do určité míry přinejmenším časově navázal jeho žák Jaroslav Pánek knihou **Stavovská opozice a její zápas s Habsburky (1547-1577)**, v níž akcentuje stavovství v jeho politickém aspektu, zejména mechanismus sněmovních zasedání i strukturu jednotlivých zájmových frakcí. Vyvrcholením dlouhodobějšího procesu je Pánkovi jednání o Českou konfesi a jeho rozpačitý výsledek. Doba těsně předbělohorská je v mém portfoliu zastoupena hned několika pracemi, které bych označil jednotlivě za vynikající, společně pak za kvalitní shrnutí doby těsně předbělohorské. Opět zmiňuji Josefa Janáčka jako autora působivé monografie **Rudolf II. a jeho doba**, jistým pendantem zakotveným ve šlechtickém prostředí jsou Pánkovy portréty obou **posledních Rožmberků**. Skvělým způsobem postihla složité prostředí české

protestantské šlechty, její myšlení a politické jednání Noemi Rejchrtová, například v biografii **Václava Budovce z Budova**.

Snad žádné jiné období českých dějin, vyjma husitství, není tak dobře zpracováno jako dlouhodobě chápaný tragický mezník českého národního osudu, bělohorská bitva a z ní vyplývající události. Naštěstí se již od dob Josefa Pekaře upouští od příliš jednostranného hodnocení a celé pobělohorské období se uvažuje v širším středoevropském i celoevropském kontextu. Protože jsou dějiny Kaplířů v mém pojetí nahlíženy právě optikou doby bělohorské a následných konfiskací, je i seznam literatury k tomuto tématu nejširší. Velice objevným a zároveň vzácně odlehčeným způsobem pojednal bělohorské a pobělohorské osudy rebelů z řad české šlechty ve **Staroměstské exekuci** Josef Petráň. Chronologickým předstupněm Petráně je Kučerova **Bílá Hora**, rovněž bořící mnohé letité mýty o úloze české šlechty v osudných letech. Důsledky bělohorské porážky se zabývá Jiří Mikulec ve studii **Rekatolizace české šlechty**, byť akcentuje zejména právní aspekty císařova rozhodnutí o nucené emigraci nekatolíků. Poněkud tradičnější je pohled Františka Kavky v práci **Bílá Hora a české dějiny**, jež je doposud nejucelenějším pohledem na bělohorskou problematiku, a snad i proto se dočkala po 40 letech nového vydání.

Doba pobělohorská, čas konfiskací i probíhající třicetileté války, je doposud ve své celistvosti v podstatě nezpracována. Existuje sice mnoho knih, věnujících se čistě vojenské problematice, objevují se i práce, shrnující hospodářský dopad konfiskací na další vývoj Českého království, ale souhrnnou studii doby zatím nikdo nepředložil. Musím se znovu vrátit k Josefu Janáčkovi, který ve svém úsilí o pochopení složité osobnosti **Valdštejnovy** poodkryl mnohé z mechanismů fungování českého státu po roce 1620, vytušil motivaci i zájmy habsburského panovnického dvora a nastínil jejich skutečné naplňování. Samotný Valdštejn a jeho pád dal podnět k další etapě konfiskací, tzv. frýdlantských, a to je proces, jenž se Kaplířů dotýká eminentně. Podobně jako Janáček i Josef Polišenský v obecněji zaměřených studiích provedl čtenáře celou **třicetiletou válkou** a dal mu nahlédnout tuto dobu z širší perspektivy. Daleko více je spisů, věnujících se

jednotlivým tématům mnohotvárné pobělohorské doby. Petr Čornej ve své diplomové práci **Vliv pobělohorských konfiskací na skladbu feudální třídy** interpretoval materiálově neobyčejně bohaté Bílkovy Dějiny konfiskací v Čechách, zvláštní pozornost si zaslouží pasáže o konfiskační praxi. Na Čorneje příhodně navázal Ondřej Felcman v článku **Majetkové poměry feudální třídy v druhé polovině 17. století**. Na základě zkoumání berní ruly se Felcman snažil postihnout realitu po stabilizaci poměrů v království, ekonomickou sílu jednotlivých šlechtických rodů a z ní vyplývající místo v politickém spektru. Lenka Bobková se dlouhodobě zabývá smutnou realitou šlechtických emigrací do prostředí luteránského Saska. Díky vytěžení saských pramenů byla schopna v několika svých pracích postihnout poměrně přesně všední život urozených v nelehkých podmínkách cizí země. Za její poznatky jsem byl obzvláště rád, neboť badatelská zkušenost z drážďanských archivů mi doposud chybí. Poslední půlstoletí existence kaplířského rodu je takřka výhradně spojeno s výtečnou osobností (Třeb 015) Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic a jeho obdivuhodnou vojenskou a mecenášskou kariérou. Nejúplnější životopisné shrnutí provedl již před desítkami let Zdeněk Kalista v medailonku ze souboru **Čechové, kteří tvořili dějiny světa**. Podobně je třeba ocenit úsilí litoměřického historika Jaroslava Macka, jehož badatelské výsledky však byly pohříchu prezentovány pouze v rakouských sbornících. Širší tematický záběr má biografie Jiřího Mikulce **Leopold I.**, přinášející důležité informace nejen o životě habsburského dvora v druhé polovině 17. století.

Oblast místopisné literatury musím přirozeně začít monumentální osobností Augusta Sedláčka, který se stal vpravdě zakladatelem tohoto oboru a doposud zůstává jeho nepřekonaným mistrem. Je tedy logické, že jsem při kompozici práce využíval hned několik jeho souborů. Pomník si vystavěl především nepominutelnou patnáctidílnou sérií **Hrady, zámky a tvrze království Českého**, v níž zúročil celoživotní archivní bádání i schopnost literárně skvostně vybavené syntézy. Není to však pramen pouze pro prosté genealogické či

majetkové rekonstrukce jednotlivých rodů, při pozorné četbě postřehneme mnohé zmínky o politických, sociálních a kulturních dějinách šlechty jako takové, a to nejen ve vlastním stavovském rámci, ale i s přesahem do měšťanského či dokonce poddanského prostředí. Snad nejvíce ze starší literatury se Hrady přibližují některým trendům současné šlechtické historiografie, studiu každodennosti, mentalit a dalších zajímavých životních sfér. Jedinou snad praktickou výtku cílím vůči ne vždy přehledným a správným odkazům, s čestnou výjimkou citací deskových zápisů, na archivní prameny, které poněkud znemožňují praktické ověření Sedláčkových poznatků. I ledabylý čtenář v mé práci postihne značnou sumu citací z tohoto díla, s vděčností jsem je přijímal a hrdě se k nim přiznávám. Méně podnětů již přináší druhé velké dílo Sedláčkovo **Místopisný slovník historický království Českého**, pomohlo mi v prvních fázích bádání při sumarizaci a identifikaci jednotlivých kaplířských držav v rozsáhlých severočeských a jihočeských oblastech. Obdobně jsem k zpřesňování vlastních poznatků využíval výrazně jazykovědně zaměřená Profousova **Místní jména v Čechách**, hodnotná už jen rozsáhlou pramennou excerpcí.

Novodobější, nikoli však úplnější a historicky správnější zpracování „sedláčkovské“ tematiky představuje sedmidílný soubor **Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku**. Jistěže proměnlivá kvalita jednotlivých dílů byla dána i rozdílnými autorskými kolektivy, obecně lze říci, že celá tato edice byla zaměřená spíše umělecko-historicky. Snad i vzhledem k době vzniku je nemálo potlačen šlechtický aspekt, poněkud zvláště pojal redakční kolektiv také správní zařazení některých sídel k jednotlivým krajům. Studium celé série mi přineslo poznatky v několika jednotlivostech, k všestrannějšímu využití mě však neinspirovalo.

Modernější a rozhodně reprezentativnější je Kučovo rozsáhlé dílo **Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku**. Tady je jen třeba litovat, že Kaplířové nevlastnili více sídel městského charakteru, protože dosud vydaných šest dílů přináší ke každé obci relativně úplné informace, podložené navíc konzultacemi se starší literaturou i archivními prameny. Zejména vyzdvihují oddíl

o urbanistickém vývoji toho kterého města, popisující na širokém základě jeho historické proměny. Umělecko-historickým pendantem Kuči jsou **Umělecké památky Čech**, vzniklé na přelomu 70. a 80. let 20. století pod redakcí Emanuela Pocheho. Přes pochopitelnou stručnost přibližují srozumitelnou formou skutečnou uměleckou hodnotu jednotlivých objektů a umožňují tak zasadit mecenášství šlechtických rodů do realistického rámce.

Obecně zaměřené práce jsem doplňoval v menší míře čistě regionálními pojednáními, která se však v čisté podobě v poslední době mnoho nevyskytují. Spíše pro pochopení historiografické a místopisné práce v průběhu staletí jsem nahlédl do příslušných svazků významných dokumentačních počínů své doby, Jaroslava Schallera **Topographie des Königreichs Böhmen** a Johanna Gottfrieda Sommera **Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt**. Zatímco Schaller podává základní přehled po informacích bažícím osvícenským vzdělavcům, Sommerovy relativně přesné údaje se pohříchu týkají spíše sféry hospodářské a administrativní. Naopak stále mezi základní díla patří Lippertovy **Geschichte der Stadt Leitmeritz**, zahrnující historický vývoj nejen města samotného, ale celého širšího regionu. Ačkoli se Lippert nevyvaroval jistých faktických chyb a mám určité výhrady i proti jeho celkové koncepci, přece jsem jej při studiu nemohl opomenout. Kolektiv autorů nedávno vydal **Dějiny města Litoměřic**, které sám považuji za méně využitelné, neboť se skutečně koncentrují na samotné dějiny města a méně na oblast bezprostředně navazující. Bernauovy **Studien und Materialien** jsou z přísně historického hlediska poznamenány mnoha chybami a nepřesnostmi, přece však jsou jedním z prvních pokusů o celkové uchopení problematiky rodu Kaplířů, rozhodně po stránce genealogické.

Zcela zvláštní kapitolou jsou publikace či sborníky, přinášející důkladná pojednání o jednom konkrétním, často historicky podmíněném odvětví lidské činnosti, instituci či události. Těch jsem využíval pro lepší pochopení takových aspektů, a zdaleka jsem je tedy nevytěžil v jejich smyslu základním. S výtečným dílem **Dějiny správy v českých zemích** se musí potýkat každý, kdo chce

nahlédnout hlubší smysl fungování českého středověkého a raně novověkého státu a zároveň se neutopit v záplavě často jen symbolicky odstíněných hodnotí a úřadů. Bohužel jen málo úředních institucí má svou vlastní monografii, jednu z čestných výjimek představuje důkladná studie Václava Pešáka **Dějiny královské české komory od roku 1527**. Až do zdánlivě nezáživných jednotlivin zabíhající text důkladně rozkrývá zaměření a běžný provoz jednoho z nejvýznamnějších vládních orgánů v Českém království. Poměrně slušným shrnutím problematiky vývoje soudního systému a soudnictví v českých dějinách je práce Jiřího Klaboucha **Staré české soudnictví**, jež se co do informační hodnoty plně vyrovná novějším přehledovým pracím Karla Malého. Reprezentativní, a to nikoli pouze edičním zpracováním, je sborník **Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích**. Celá řada renomovaných přispěvatelů poodkryla rozsáhlou oblast vztahu státu, práva a společnosti v širokém časovém a teritoriálním rozpětí. Zajímavý je jistě komparativní rozměr sborníku, vykládající poměry ve středoevropském kontextu, za zvláště přínosné pro mou práci bych označil studie Františka Šmahela a Karoliny Adamové.

Přirozeně, že tento stručný souhrn literatury a pramenů neobsahuje zdaleka vše, co jsem při své badatelské práci využíval. Neuváděl jsem každou jednotlivinu, a to hned ze dvou důvodů. Zaprvé by mi to nepřišlo poctivé, konečně sám příliš nevěřím sáhodlouhým seznamům literatury na konci dnes vycházejících historických publikací. Osobně bych si netroufl nazývat podobný soupis použitou, ale snad ani doporučenou literaturou. Obě adjektiva ve mně vzbuzují dojem, že by je autor musel přinejmenším důkladně prolistovat, ale spíše poctivě přečíst a promyslet. A to, podle mého názoru, v některých konkrétních případech přesahuje nejen prosté časové možnosti, ale i schopnosti lidského individua. Druhým důvodem mé selekce je snaha vyjádřit se pouze k pracím skutečně klíčovými pro mé výzkumy, ať již z pozitivního či negativního hlediska, nebo ke studiím, jež mě nějakým způsobem oslovily.

2.0 Kaplířové ze Sulevic v českých dějinách

2.1 Hledání ztraceného předka

První osobou v dějinách, která může mít spojení s Kaplíři ze Sulevic, byl pražský biskup Bernard či Buchard. Zdůrazňuji ovšem slovo může, neboť Bernard je sice historicky doložitelnou figurou, ale zdaleka se nedá s jistotou tvrdit, že patří mezi členy tohoto severočeského rodu. Názory se liší, pramenné podklady dostávají stále nové interpretace. Spíše je tedy na místě pokusit se shrnout pohledy jednotlivých badatelů na Bernardovu totožnost. Zatímco Jiří Kettner⁴ a Jaroslav Kadlec⁵ uvádějí biskupa Bernarda s přízviskem Kaplíř ze Sulevic, větší skupina historiků (Gustav Friedrich⁶, Marie Bláhová⁷ a Josef Žemlička⁸) udává pouze jméno Bernard, resp. Buchard. Samozřejmě není možné jen z tohoto přehledu vyvozovat dalekosáhlé závěry o příslušnosti či naopak vyřazení Bernarda z rodových dějin. Jeho osoba má i jiné zásluhy, které by ji mohly přibližovat Kaplířům. Jaký tedy byl pražský biskup Bernard?

Datum jeho narození není známo, od roku 1229 však byl scholastikem kapituly u sv. Víta na Pražském hradě⁹. Velmi učený a dobrotivý pastýř své diecéze navíc proslul jako příznivec žebravých řádů. Biskupem byl zvolen 10. září 1236, 10.

---

⁴ Jiří KETTNER, Dějiny pražské arcidiecéze v datech, Praha 1993, str. 41, str. 146.

⁵ Jaroslav KADLEC, Přehled českých církevních dějin I, Praha 1991, str. 145.

⁶ Gustav FRIEDRICH, Rukověť křesťanské chronologie, Praha 1997, str. 237.

⁷ Marie BLÁHOVÁ – Zdeněk FIALA (edd.), Pokračovatelé Kosmovi, Praha 1974, str. 241.

⁸ Josef ŽEMLIČKA, Století posledních Přemyslovců, Praha 1986, str. 72, str. 310.

⁹ Jiří KETTNER, c. d., str. 146.

května 1237 přijal svěcení, zemřel pak 12. září 1240.¹⁰ Nejdůležitější informací je jeho přichylnost k žebravým řádům. Právě ona totiž badatele zavádí na území Litoměřicka, tedy do oblasti, která je pro Kaplíře od počátku domovská a kterou až do svého vymření na konci 17. století neopustili. Podle prastaré tradice biskup Bernard v roce 1236¹¹ založil v Litoměřicích konvent dominikánů při starším kostele sv. Michala.

Tolik tedy pověst, k níž je ovšem nutno přistupovat obezřetně. Věrohodnější zprávy datují totiž příchod dominikánů do Litoměřic až do poloviny 13. století.¹² Legendu o Bernardově fundaci je možno vysvětlit jako přenášení novějších dějů do minulosti. V dominikánském kostele sv. Michala měla totiž rodina Kaplířů ve 14. století svou hrobku¹³ a je tedy dosti možné, že se hledalo nějaké zdůvodnění její lokace právě na toto místo. V každém případě není otázka identity Bernarda pro rod Kaplířů vitálně důležitou. Jako kněz a biskup se totiž ve 13. století již musel podrobit celibátu, není proto na místě uvažovat o jeho případných potomcích. Zařazením Bernarda by sice Kaplířové získali mimořádně významného předka, nikoli ovšem přímého a již vůbec ne zakladatele rodiny.

V pátrání po praotci Kaplířovi se musíme posunout o další desetiletí kupředu. K roku 1251 jsou ve vesnici Sulevice¹⁴ doloženi vladykové, bratři

---

¹⁰ Gustav FRIEDRICH, c. d., str. 237.

¹¹ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN a kolektiv, Encyklopedie českých klášterů, Praha 1997, str. 340. Naopak Karel KUČA, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III (Kolín-Míro), Praha 1998, str. 536, uvádí, že konvent vznikl až roku 1239. Přes tuto drobnou časovou neshodu považuje za zakladatele konventu biskupa Bernarda.

¹² Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN a kolektiv, c. d., s. 340. Zde je Bernardova fundace považována opravdu jen za legendu, naopak Karel KUČA, c. d., str. 536, ji sice uvádí slovy „podle staré tradice“, ale zřejmě ji zcela opustit nechce, neboť myšlenku příchodu dominikánů v polovině 13. století uvádí slovy „podle jiných názorů“. Až k polovině 13. století klade možné založení dominikánského konventu Milan M. BUBEN, Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích III/1. (Žebravé řády), Praha 2006, str. 84.

¹³ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN a kolektiv, c. d., str. 340. Srv. rovněž Milan M. BUBEN, c. d., str. 84.

¹⁴ Tato vesnice se dnes jmenuje Sulejovice, ale vzhledem k tradičnímu jménu i jeho provázanosti s přízviskem Kaplířů uvádím v rámci své práce starý název.

Štěpán a Pavlík.¹⁵ Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že oni jsou prvními v rodové posloupnosti. K této hypotéze, kterou naposledy nepřímou vyslovila publikace o severočeských feudálních sídlech z poloviny 80. let 20. století¹⁶, se ovšem musím postavit kriticky. Jak uvádí nestor českého místopisu August Sedláček, příjmení Kaplíř získala rodina v Litoměřicích, zatímco přídavek ze Sulevic ke svému jménu připojila teprve tehdy, když se prokazatelně dostala do držení tohoto statku.¹⁷ Štěpán se v zápise uvádí s přídomek „de Benesiz“¹⁸, což rovněž o příbuzenství s Kaplíři nesevřdí. Mezi sulevickými vladyky z poloviny 13. století a prvním bezpečně ztotožnitelným příslušníkem rodu navíc leží propast více než sedmdesátí, respektive devadesátí let. Nezbývá mi tedy než považovat vladyky Pavlíka a Štěpána ze Sulevic za místní venkovskou šlechtu, která patrně neodolala náporu bohatších, z města vzešlých Kaplířů.

Další zastavení v čase učiníme v roce 1322. Tehdy měl římský císař Ludvík IV. Bavor pasovat na rytíře za statečnost v bitvě u Mühldorfu Buriana Kaplíře ze Sulevic. Zmínku o Burianovi a jeho hrdinském počínání jsem bohužel našel jen v jednom prameni¹⁹, kdežto ostatní renomovaní badatelé o existenci tohoto muže nic nevědí. Znovu jsem tedy nucen se k existenci rytíře Buriana, natož k jeho identifikaci s kaplířským rodem postavit spíše skepticky.

Na pevnou půdu podloženou historickými prameny se dostáváme v roce 1341²⁰, tento letopočet lze po mém soudu považovat za první podloženou zprávu.

---

¹⁵ Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (dále CDB) IV/1, Praha 1962, str. 385, č. 220. Dále srv. August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrže Království českého (dále Hrady...). Díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, Praha 1998, str. 398.

¹⁶ Rudolf ANDĚL a kolektiv, Hrady, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (dále Hrady...). Díl III. Severní Čechy, Praha 1984, str. 450.

¹⁷ Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Třináctý díl (Jana – Kartas) (dále OSN XIII), Praha 1898, heslo Kaplíř ze Sulevic – autor hesla August Sedláček, str. 967.

¹⁸ CDB IV/1, str. 385, č. 220.

¹⁹ Rudolf ANDĚL a kolektiv, Hrady... Díl III., str. 450.

²⁰ August SEDLÁČEK, Hrady... Díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, str. 398. Sedláček se odvolává na Archiv drážďanský, dnes již tedy není jisté, ve kterém archivu se onen dokument nachází. Myslím, že však není třeba o věrohodnosti Sedláčkovy informace pochybovat.

Tehdy se objevuje Pešek jako první vladyka ze Sulevic a je rovněž prvním, který použil úplnou formu jména – Kaplíř ze Sulevic.²¹ Na jeho osobě se shodují dosud často protichůdné prameny²², stejně tak jej potvrzují i práce německých vlastivědných badatelů²³, jinak nešetřících místy až fantastickými údaji. V některých zprávách je pak k Peškovi připojován Konrád ze Sulevic. Je jistě možné, že mezi nimi byla rodová příbuznost, stoprocentní jistotu však o tom nemám.

V roce 1344 Pešek spolu s Konrádem, Křišťanem ze Žernosek a Zdeňkem z Dupic, městem Litoměřice a dalšími svědčil při smlouvě Smila ze Vchynic s klášteřem Altzelle.²⁴ Otázkou zůstává, zda měl buď Pešek nebo Konrád potomky. Zdá se to být pravděpodobné, byť existují jen nejasné doklady.

6. ledna 1366 byl učiněn zápis o vyřešení sporu mezi opatem altzellského kláštera, resp. jeho lovosickým konventem, a dědici Petrimana ze Sulevic, Ješkem a jeho bratry na Žernosekách. V podstatě šlo o rozdělení dvou labských ostrovů, každá ze stran získala jeden. Dále se klášter i bratři ze Žernosek zavázali, že nebudou stavět v místě brodu slupi.²⁵ Pro účel genealogického bádání tedy zbývá zjistit, kdo je onen záhadný Petriman. Německý vlastivědný badatel Bernau dovozuje, že Petriman by mohl být totožný s Peškem ze Sulevic, kterého již známe.²⁶ Bezesporu to má svou logiku, jedinou vadou je, že Bernauův názor zůstává ojedinělý. Naopak správnost jeho úvah by mohla dosvědčovat skutečnost vztahující se k roku 1375. Tehdy k žernoseckému kostelu podával faráře vedle vdovy a potomků Křišťana ze Žernosek rovněž Bušek ze Sulevic.²⁷ Není vyloučeno, že Bušek mohl být jedním z nejmenovaných bratrů Ješka a tedy synem

---

²¹ Friedrich BERNAU, Studien und Materialien zur Specialgeschichte und Heimatskunde des deutschen Sprachgebiets in Böhmen und Mähren, Praha 1903, str. 144. Podle Bernaua se tak stalo v roce 1346.

²² August SEDLÁČEK, Hrady... Díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, str. 398. Dále Rudolf ANDĚL a kolektiv, Hrady... Díl III., str. 450.

²³ Friedrich BERNAU, c. d., str. 144.

²⁴ Konkrétně to bylo 27. prosince 1344. Doklad o tom srv. Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích (dále jen AČ) 18, Praha 1900, str. 293. Dále srv. Friedrich BERNAU, c. d., str. 144.

²⁵ Archiv český 18, Praha 1900, str. 295.

²⁶ Friedrich BERNAU, c. d., str. 144.

²⁷ Libri confirmationum (dále LC) III-IV (1373-1390), Praha 1879, str. 35-36.

Petrimana neboli našeho Peška. Přiřazení Buška k Peškovi se mi zdá dost přesvědčivé, neboť jméno Petriman je variantě Pešek přece jen mnohem blíže než Konrád či Kunata. Okolo poloviny 14. století jsou pak právě Pešek a Konrád jedinými známými příslušníky rodu Kaplířů.

V závěru bych celou věc z mého náhledu shrnul. Považuji se značnou pravděpodobností Peška ze Sulevic za otce Buška ze Sulevic, a osobu Petrimana ze Sulevic vzpomínaného jako nebožtíka v roce 1366 za Peška ze Sulevic.

Zbývá ještě zjistit nějaká fakta o druhém Kaplíři, Konrádu. Jeho identifikace v pramenech je znovu velice obtížná, i renomovaní odborníci se rozcházejí v názorech. Tak Julius Lippert jej sleduje až k roku 1382, kdy jej považuje jistě za mrtvého.²⁸ Na tom by nebylo nic neobvyklého, byť by to předpokládalo stařecký věk Konráda. Zásadním problémem naproti tomu je, že Lippert mu přisuzuje za manželku (Sul 076) Kateřinu z Vrábí.²⁹ (Sul 076) Kateřina však byla chotí jiného (Sul 077) Konráda³⁰, člena hlavní sulevické linie, který zemřel roku 1397.³¹ Takový omyl zásadně zpochybňuje i předchozí Lippertovy vývody, proto považuji jeho zpracování za chybné. Přikláním se k Sedláčkovi, který po roce 1346 o Konrádovi neví, patrně tedy pro rod nebyl důležitý, byl-li vůbec jeho členem.

Za současného stavu mých znalostí mohu říci, že jedinou pravděpodobně prokázanou kontinuální rodovou linií je osterská pošlost, vedoucí přes Peška (Petrimana) k (Ostr 021) Buškovi a v 15. století poté k (Ostr 073) Václavovi a (Ostr 053) Kerunkovi.

---

²⁸ Julius LIPPERT, *Geschichte der Stadt Leitmeritz*, Praha 1871, str. 155-156.

²⁹ Julius LIPPERT, c. d., s. 156.

³⁰ Jméno Kunata mělo tehdy více variant, např. Kunát či Konrád. Ve své práci používám varianty Konrád pro větší přehlednost.

³¹ August SEDLÁČEK, *Hrady... Díl XIV. Litoměřicko a Žatecko*, str. 398.

2.2 Kaplířové jako hybatelé zemských dějin

2.2.1 Období předhusitské a husitské

Konec 14. a první polovina 15. století nabízely pro příslušníky menších rodů nesporné šance k vyniknutí na poli celozemské politiky. Pochopitelně byl jejich vzestup ohraničen mocenskými zájmy formujícího se panského stavu, ale sféry možného angažmá se tím nijak radikálně neomezovaly. Specifický přístup Václava IV. ke správě záležitostí Českého království³², stejně jako období nepokojů a následně trvalejších bojů po jeho smrti nahrával ambiciózním a odvážným rytířům z různých krajů země v jejich zápase o podíl na moci. S postupujícím časem se oslabovala nutnost úřednického postu či samotného úřadu k tomu, aby mohl jednotlivec promlouvat do událostí širšího významu. Takový vývoj je možno vysledovat i v případě rodu Kaplířů ze Sulevic, který vstoupil do dějin teprve před polovinou 14. století. Již na konci tohoto věku bylo však v osobě (Sul 077) Konráda korunováno prvotní vzepětí po slávě a vlivu, dobově příznačně podložené náklonností panovníka a přidělením zemských úřadů. Další členové rodu si již mohli dovolit tyto „formality“ neuvažovat, svého cíle se snažili dosáhnout příklonem k jedné z protivných stran či v jednotlivých případech lavírováním mezi oběma. Nedá se ovšem říci, že by jejich úspěchy a zisky trvale pozitivně poznamenaly potomky a dědice. V tomto ohledu Kaplířové jistě nepatřili mezi špičku a v celozemské perspektivě na období husitských bouří mnoho nevydělali.

---

³² Doposud nejpodrobněji k době vlády a osobnosti Václava IV. Jiří SPĚVÁČEK, Václav IV. (1361-1419). K předpokladům husitské revoluce, Praha 1986.

Jedním z historicky nejvýše postavených Kaplířů byl **(Sul 077) Konrád** na sklonku 14. století. Díky vlastní nesporné píli i známé náklonnosti krále Václava IV. k příslušníkům nižšího šlechtického stavu se z pozice obyčejného purkrabího na michalovickém hradě Ostrý u Děčína vypracoval mezi nejpřednější příslušníky panovnického dvora. V roce 1381 zde začínal jako dvorský místosudí, nicméně jeho kariérní vzestup akceleroval i nadále. Po epizodickém angažmá v úřadě nejvyššího mincmistra konečně léta 1387 dosáhl na vrchol přístupný rytířským stavu, totiž na post nejvyššího písaře Českého království. Kromě titulární důležitosti požíval též značné důvěry Václava IV., jenž ho pověřoval rozmanitými delikátními úkoly, například v kauzách obchodu arcibiskupa Jana z Jenštejna po Labi či přeshraničního sporu s míšeňským markrabím. V roce 1392 (Sul 077) Konrád formálně z nejvyšších zemských úřadů ustoupil, značnou část mocenského vlivu si však nepochybně uchoval jako člen Václavovy královské rady.³³ Častěji je doložen kolem roku 1394 jako protonotář zemských desek a člen dvorského soudu, to však nebyly politicky vlivné funkce. (Sul 077) Konrád Kaplíř nicméně až do své smrti v roce 1397 podstatným způsobem promlouval do osudů členů svého stavu, třebaže vzešel z velice skromných poměrů.

Dalším exponovaným příslušníkem rodu byl **(Sul 048) Jan Kaplíř**, pohříchu však nikoli díky úřední kariéře. Velice rychle se zorientoval v neklidných poměrech po smrti Václava IV. a rozhodně využil antagonismu mezi většinovým míněním šlechty a pretendentem českého trůnu, uherským králem Zikmundem.³⁴ Na počátku 20. let 15. století podporoval právě Lucemburka, a to nejen pouhými proklamacemi, ale bezesporu i vojensky. Za to získal již v roce 1420 několik dlužních zápisů na rozdílné sumy, rovněž i dvůr míšeňského kláštera Altzelle v Sulevicích. Tísňený panovník si (Sul 048) Janovy pomoci velmi cenil, již v roce 1423 mu upsal některé duchovní statky na Litoměřicku, například městečko Třebenice. V průběhu roku 1424 se sympatie (Sul 048) Kaplíře náhle změnily,

---

³³ Jiří SPĚVÁČEK, c. d. Dále srv. Ivan HLAVÁČEK, K organizaci státního správního systému Václava IV. Dvě studie o jeho itineráři a radě, Praha 1991.

³⁴ K osobnosti Zikmunda Lucemburského a jeho konání v širším evropském kontextu srv. František KAVKA, Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce, Praha 2002.

snad z pouhého kariérismu, snad po realistickém nahlédnutí aktuálních Zikmundových šancí usednout na český královský stolec. Poté, co Pražané nominovali litevského velkoknížete Zikmunda Korybutoviče³⁵, postoupili mu v červenci 1424 do správy město Litoměřice. (Sul 048) Jan se stal městským hejtmanem a v této funkci vytrval přesně po dobu „líbánek“ Korybuta s představiteli Českého království. Jakmile byl však velkokníže zajat a dokonce vypovězen ze země, došlo k převratu i v Litoměřicích. Představitel umírněného husitského křídla (Sul 048) Kaplíř zmizel z městské správy, již se ujali radikálové. S celozemským vývojem pak korespondovala i (Sul 048) Janova osobní proměna a návrat do lucemburského tábora. Po rezignovaném přijetí Zikmunda za českého panovníka byl (Sul 048) Jan jako důležitá regionální autorita odměněn potvrzením všech církevních zástav. Díky obratnému lavírování v rozbourěných dobách dokázal (Sul 048) Kaplíř, i přes absenci v pražském centru, posílit pozici svou i svého rodu a vřadit jej mezi důležité zástupce rytířského stavu v Litoměřickém kraji.

Husitské období nabízelo šanci k vzestupu a rozšíření majetku i pro ostatní Kaplíře, třebaže to oproti jiným rytířským rodům nebyl jev masový a neznamenal trvalé polepšení reálné pozice v celozemské šlechtické hierarchii. **(Vim 005) Konrád Kaplíř** z vimperské větve těžil především z klíčové pozice jižních Čech v popředí zájmu obou soupeřících stran, tedy kališníků i katolíků. V průběhu 20. let 15. století zastával (Vim 005) Kaplíř jednoznačně katolické postoje, snad i proto je v roce 1428 doložen ve funkci purkrabího důležitého opěrného bodu, hradu Zvíkov. Z tohoto titulu se musel bránit útoku husitských hejtmanů Jana Bleha z Těšnice a Mikuláše z Padařova. Defenzíva byla úspěšná, tím více je překvapivý další osobní vývoj (Vim 005) Konráda, směřujícího kupodivu do řad

---

³⁵ Problematice neslavného působení Zikmunda Korybutoviče v husitských Čechách byla zatím v historické literatuře věnována překvapivě malá pozornost, důležité informace jsou roztrženy mezi více časopiseckých studií. Srv. např. Jerzy GRYGIEL – Bohdan ZILYNSKYJ, *Kníže Zikmund Korybutovič a Praha (1422-1427)*, *Pražský sborník historický* 23, 1990, str. 7-27; František Michálek BARTOŠ, *Kníže Zikmund Korybutovič v Čechách*, *Sborník historický* 6, 1959, str. 171-221.

husitských. Na přelomu 20. a 30. let 15. století toto jeho smýšlení vyvolalo značný neklid v řadách českých katolíků a pochopitelně i u samotného krále Zikmunda. V rozsáhlé korespondenci s Oldřichem z Rožmberka³⁶ vyjadřoval Lucemburk opakovaně eminentní zájem na udržení Zvíkova ve svých rukou a byl ochoten učinit (Vim 005) Kaplířovi značné ústupky. Snad právě na to zvíkovský purkrabí čekal, jeho ambicí jistě nebylo zásadním způsobem změnit mocenské rozložení na jihu Čech. V roce 1431 se proto ochotně vzdal úřadu za postoupení hradu Zbiroh. V jeho případě nešlo o povznesení celé vimperské linie, ale spíše o důrazný vstup jednotlivce do dějin v době mimořádně závažné pro budoucí formování vnitřní politiky v Českém království. Znovu se ukázalo, že i nevýznamný vladyka mohl dosáhnout značné popularity a specifickými okolnostmi podmíněného vlivu.

Ještě zajímavější, byť z hlediska důležitosti a vlivu na pozdější osudy rodu spíše marginální, bylo počínání Konrádova strýce **(Vim 008) Petra**. Ten se jednoznačně vymezil proti husitům a setrval v tomto náhledu po celý život, což si vzhledem k dříve řečenému jistě zaslouží respekt. (Vim 008) Petr, puze snad kromě nepochybného zápalu i méně vznešenými majetkovými pohnutkami, se vypravil do Uher a sloužil králi Zikmundovi zde. V průběhu doby se stal hejtmanem bratislavského hradu a jako zápisný pán držel hrad Kaplany. Je to velká anomálie v dějinách kaplířského rodu, jistě s výjimkou pobělohorského exilu, aby se jeho příslušník natrvalo vypravil za hranice Českého království a v nejisté době zde založil svou existenci. Nicméně tím získal pozornost historiků a znovu svou osobou dotvrdil, že i relativně chudý český rytíř mohl aktivně určovat svůj osud a promlouvat i do záležitostí nadregionálního významu.

Takzvané husitské období pochopitelně neskončilo u Lipan, dokonce ani smrtí císaře a krále Zikmunda Lucemburského v prosinci 1437. Vždyť i

---

³⁶ Poslední biografii mocného Rožmberka sepsala archivářka Anna Kubíková, srv. Anna KUBÍKOVÁ, Oldřich II. z Rožmberka, České Budějovice 2004. K samotné Oldřichově korespondenci srv. Blažena RYNEŠOVÁ – Josef PELIKÁN (edd.), Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I-IV (1418-1462), Praha 1929-1954.

následující čeští panovníci byli více či méně spojeni s obdobím těchto zápasů, ať již krevním dědictvím jako Albrecht Habsburský a Ladislav Pohrobek, či ideově jako Jiřík z Poděbrad.³⁷ Přes faktický úspěch legitimistické strany a vojenskou porážku radikálních husitů se vývoj nedal restituovat do podoby předdefenestrační. To nicméně neznamená, že nelze na příkladě Kaplířů oddělit motivy, politické prostředky a okamžitou vnitřní situaci v království v době poděbradské a husitské.

(Vim 007) Petr Kaplíř z vimperské linie je do značné míry symbolem takové epochy, třebaže pro něj osobně to byl příspěvek nešťastný. V 60. letech 15. století vystupoval jako věrný přívrženec krále Jiříka z Poděbrad, zejména proti tzv. zelenohorské jednotě.³⁸ Konkrétně vedl boj proti jejímu přednímu představiteli Zdeňku Konopišťskému ze Šternberka, a to poměrně úspěšně. V roce 1470 byl ovšem Šternberkem zajat a uvězněn v Českých Budějovicích jako jedno z nejcennějších rukojmí. Na svobodu se dostal až v lednu 1471, kdy přislíbil propustit zajaté Šternberkovy služebníky a odvést svršky, jež získal během správy hradu Helfenburk. (Vim 007) Petr tedy jistě neskončil slavně, ovšem u krále Jiříka si vydobyl poměrně silnou pozici jako přední obhájce jeho zájmů. V jeho případě je skutečně možno hovořit o velkém přínosu a významu, o posunutí rodu z pozice ne vždy spolehlivých prospěchářů do kategorie z pohledu historika dnešní doby „státotvorných“. Jistá tragédie však spočívala ve faktu, že (Vim 007) Petr byl posledním členem vimperské pošlosti. Jeho zásluhy, vzhledem ke značné odlišnosti této linie, se nepodařilo zcela přenést na další větve. Tím se staly ne snad méně důležitými, ale rozhodně dočasnými.

---

³⁷ Bezesporu nejdůkladnějším, byť poněkud nezáživým shrnutím doby pohusitské či konkrétněji poděbradské je monumentální práce Urbánkova, představující téměř půlstoletí jeho výzkumů. Srv. Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský I-IV*, Praha 1915-1962. Zajímavé pasáže, dotýkající se řečeného těsně pohusitského období obsahuje i Šmahelova publikace, srv. František ŠMAHEL, *Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje*, Praha 2001, zejména str. 382-395 a 466-494. K osobnosti Poděbrada srv. např. Josef MACEK, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967.

³⁸ Podrobněji k zelenohorské jednotě srv. Jaroslav BOUBÍN, *Nižší šlechta a vznik zelenohorské jednoty*, *Český časopis historický* 88, 1990, str. 351-355.

2.2.2 Období jagellonské

Po nástupu Jagellonců na český trůn došlo k jisté stabilizaci politického uspořádání, přesněji se formulovaly zásady obsazování jednotlivých úřadů a rovněž se výrazněji hierarchizovala šlechta. Kaplířové pochopitelně jako rod relativně nový neměli šanci proniknout do centra dění, v tomto smyslu museli trpně čekat, jaké místo vydobudou rytířskému stavu jeho mluvčí a zástupci.³⁹ To nikterak nepodvazovalo soukromou aktivitu jednoho každého z nich, i tehdy platily osobní kvality jedince za podstatné doporučení k závažnějším úkolům, byť nezaštitěným některým z úřadů.

Ukázkovým příkladem takové kariéry je život posledního mužského příslušníka solanské větve rodu, **(Sol 009) Václava Kaplíře**. Na samém sklonku 15. století byl v širokém okolí znám jako „*muž vtipný a starých práv zběhlý*“. Poetické ocenění kvalit (Sol 009) Václava přes dosti nízké postavení v hierarchii šlechty a mizivý majetek uschopňovalo pro práci v centru dění, v Praze. V roce 1499 se jako člen úřední komise podílel na revizi zemských desek, což, nenahlíženo čistě formalisticky, jistě znamenalo určitý vliv a rozhodně zvýšení prestiže.

(Sul 029) Dobeš Kaplíř ze Sulevic narozdíl od (Sol 009) Václava mohl své myšlenky a náhledy uplatnit v úřední funkci, a to v pozici velmi prominentní. V roce 1507 se stal karlštejnským purkrabím za rytířský stav a dosáhl tedy jednoho z nejvyšších postů, připadajících jeho sociální vrstvě. Pro mé bádání je stejně důležité, že (Sul 029) Dobeš byl po (Sul 077) Konrádu Kaplířovi teprve druhým příslušníkem rodu, jenž dosáhl na jeden z důležitých zemských úřadů. Jeho jméno a osoba se napříště pro nezanedbatelnou část především nižší šlechty staly zárukou solidnosti, a tomu rovněž odpovídala (Sul 029) Dobešova daleko častější angažmá při nejrůznějších příležitostech. Hned několikrát je v tomto období doložen jako poručník statků a sirotků různých rytířských rodů. Z titulu

---

³⁹ K vývoji české šlechty v pohusitském období srv. např. Josef PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách*. In: *Proměny feudální třídy v Čechách*, Praha 1976, str. 9-80.

úřadu musel také porovnávat a řešit spory, kompetenčně příslušející ke karlštejnskému purkrabství. Ve funkci vydržel (Sul 029) Kaplíř téměř dvacet let, na „odpočinek“ odešel podle všeho v průběhu roku 1526.

2.2.3 Období habsburské

Po roce 1526 však přece jen nastala jistá cézura, je-li možno v případě Kaplířů, jež se v popředí celozemského dění objevovali jen zřídka, vůbec použít podobnou formulaci. Dějiny rodu totiž v těchto letech do značné míry kopírovaly dějiny Českého království, přinejmenším v rovině biologické. I u nich došlo na sklonku 20. a na počátku 30. let 16. století ke generační obměně, staří představitelé rodu zemřeli a noví se prozatím spíše koncentrovali na správu a konsolidaci vlastního majetku. To, že se (Sul 029) Dobeš Kaplíř vzdal karlštejnského purkrabství právě v přelomovém roce 1526, jistě nebylo v žádné spojitosti s vymřením Jagellonců a nástupem Habsburků na český trůn.⁴⁰ Není tedy na místě spekulovat o nepřízni nového českého panovníka vůči Kaplířům. Naopak Ferdinand I. sám i jeho nástupci častokrát prokázali svou důvěru vůči sulevickým rytířům, jak ostatně zmíním na příslušném místě. Snad to bylo zapříčiněno také tím, že se Kaplířové nezapletli do prvního odboje proti Habsburkům, třebaže se část podstatných událostí odehrávala právě na jejich „domácí půdě“, v Litoměřickém kraji.⁴¹

Jediným z Kaplířů té doby, významně se angažujících v nadregionální politice, byl **(Sul 004) Albrecht** ze sulevické linie. Nejspíše v průběhu 40. let 16.

---

⁴⁰ Velice čtivě zhodnotil nástup Habsburků na český trůn Josef Janáček v rámci svého dvoudílného příspěvku k českým dějinám 16. století, srv. zejména Josef JANÁČEK, České dějiny. Doba předbělohorská I/1 (1526-1547), Praha 1971, zejména str. 7-56.

⁴¹ Z nejnovější literatury ke stavovskému povstání srv. Petr VOREL (red.), Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie, Pardubice 1999.

století se stal hejtmanem Nového Města pražského.⁴² Jistěže to nebyl zemský úřad, ale přece jen se jednalo o místo královského zástupce v jednom z pražských měst. (Sul 004) Albrecht měl tedy nepochybný kontakt s nejvyššími úředníky a z jiných okolností vyplývá fakt, že se stýkal i se samotným panovníkem. Korespondoval se zástupci prakticky všech významných šlechtických rodů, neboť prakticky všichni měli v pražských městech svá sídla i mnohé jiné zájmy. Zařadil jsem proto (Sul 004) Albrechta do této kapitoly, už jen pro značnou ojedinělost jeho kariéry v komparaci s ostatními soudobými Kaplíři.

Anabáze **(Třeb 025) Vojtěcha Kaplíře** z poloviny 60. let 16. století působí v tomto oddílu snad až nepatříčně, vzhledem k ojedinělému charakteru a nejasnému důvodu. V roce 1565 vykonal Kaplíř ve službách nejmenovaného habsburského arciknížete cestu do Uher, bohužel v zachovaných dokumentech zůstal skryt i její smysl. Jde ovšem o zajímavý příklad možného diplomatického angažmá i v případě méně významného příslušníka rytířského rodu, a proto jej nemůžu přejít mlčením.

2.2.4 Období bělohorské a pobělohorské

Sedmnácté století, zejména jeho první polovina, znamenalo pro České království velký dějinný přelom. Zásadním způsobem se proměnilo politické uspořádání i stavovská struktura, velkým vývojem prošly rovněž ekonomické vztahy.⁴³ Nejlépe snad můžeme sledovat dobové zvraty na příkladech šlechtických rodů. Byli to zástupci aristokracie, kteří mohli zásluhou nestandardního utváření okolností mnoho získat nebo mnoho ztratit. To v souvislosti s vlastním politicko-náboženským přesvědčením, a v českém

---

⁴² Prvorepublikově důkladně pojednal převrat v městské správě po roce 1547, se zvláštním zřetelem k pražským městům, František ROUBÍK, Královští hejtmané v městech pražských v letech 1547-1785. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy VII, 1933, str. 121-189.

⁴³ Obecně se poměry v první polovině 17. století zabývalo více autorů, zejména bych připomněl zásluhy Polišenského, Petráně a Hrocha. Srv. Josef POLIŠENSKÝ, Třicetiletá válka a český národ, Praha 1960; Týž, Třicetiletá válka a evropské krize 17. století, Praha 1970; Miroslav HROCH – Josef PETRÁŇ, 17. století – krize feudální společnosti?, Praha 1976.

prostředí snad ještě více díky schopnosti včas vycítit nastupující trendy a přizpůsobit se jim. Především první polovina 17. věku přinesla do stavovského prostředí mnoho nových, nečekaných událostí. Mohu zmínit zánik významných rodin, například Rožmberků či Smiřických. Nadále postupoval příliv zahraniční šlechty, a to již před Bílou Horou. Vzpomeňme v této souvislosti na jazykový zákon z roku 1615, kterým čeští zemští sněmovníci reagovali právě na rostoucí počet a vliv německy mluvících urozenců.⁴⁴ Konfiskace byly událostí zcela mimořádnou, jež zásadně a natrvalo přetvořila strukturu stavovské obce a změnila i dosavadní správní systém. Nevycházely však ani tak z vítězství císařských oddílů na Bílé hoře, jako spíše z definitivního rozkladu české stavovské monarchie, ať již mocenského, finančního či ideologického. Vlivy třicetileté války byly již popsány dostatečně jak z hlediska vojenského, tak ekonomického.⁴⁵ Až po roce 1648 lze mluvit o stabilizaci poměrů alespoň v samotných Čechách. Obecně byla tato doba zrychlená, do jisté míry exaltovaná, čas ztrácel svůj přirozený běh a rytmus. I rody dříve málo exponované najednou vstupovaly do politického dění, ať už na celozemské či krajské úrovni. Proto i kapitola, věnovaná politickému či obecněji nadregionálnímu angažmá jednotlivých Kaplířů, bude podstatně rozsáhlejší než stejná tematika o sto či více let dříve. Podobně jako jiní i Kaplířové prožívali tuto epochu napjatě a vzrušeně, někteří jako aktivní tvůrci svých osudů, jiní jen jako pasivní fatalisti.

K první skupině náleží, ba přímo ji určuje a vytváří, **(Třeb 014) Kašpar Kaplíř** z třebívlické větve. Je opravdu unikátním zjevem v celých dějinách rodu, hned z několika důvodů. Předně dosáhl nejvyšších úředních funkcí, jaké mohl v té

---

⁴⁴ K výsledkům sněmu z roku 1615 a konkrétně k jazykovému zákonu srv. např. Miloš POJAR, Jindřich Matyáš Thurn. Muž činu, Praha 1998, str. 76-77. K myšlenkovému zázemí některých protestantských šlechticů a duchu doby vůbec srv. Noemi REJCHRTOVÁ, Václav Budovec z Budova, Praha 1984.

⁴⁵ Jistě nejvelkolepějším a čtenářsky nejvděčnějším shrnutím třicetileté války je práce Petera Englunda. Srv. Peter ENGLUND, Nepokojná léta. Historie třicetileté války, Praha 2000. Z českých autorů srv. Arnošt KLÍMA, Dlouhá válka (1618-1648), Praha 2000. Dovolil bych si také připomenout drobnou studii k obchodním poměrům té doby, srv. Miroslav HROCH, Obchod a politika za třicetileté války, Sborník historický 12, 1964, str. 205-239.

době a ze svého společenského postavení získat. Ještě podstatnější však je, za jakých okolností se tak stalo. Narážím na jeho konfesijní orientaci, jež se zásadně odlišovala od vyznání, preferovaného u dvora a podporovaného i vlivnými osobnostmi diplomatického sboru. Snad se jako rozhodující, přinejmenším v první fázi (Třeb 014) Kašparova úřadování, projevila ambivalence Rudolfa II. vůči katolickému i protestantskému táboru.⁴⁶ Není důvod podceňovat ani (Třeb 014) Kaplířovy nesporné schopnosti a zároveň velkorysou služební diskretnost, což Rudolf II. obzvláště ocenil na samém sklonku vlády.

Na přelomu 16. a 17. století se (Třeb 014) Kašpar již v pokročilém věku dostal ke dvoru Rudolfa II. a setrval tu téměř celé desetiletí. Od roku 1598 prošel nejrůznějšími funkcemi a s drobnými přestávkami sloužil králi a zemi až do roku 1620. Výraz „králi a zemi“ je nejpřesnější, neboť (Třeb 014) Kašpar skutečně vnímal vlastní úřednickou kariéru jako službu panovníku, podle jeho názoru legitimně zvolenému a korunovanému, a zároveň jako práci ve prospěch obecného dobrého.⁴⁷ V tomto směru nikterak nerozlišoval mezi vládci z rodu Habsburků a „zimním“ králem Fridrichem Falckým, což se mu za změněných poměrů po Bílé Hoře stalo osudným. Velice významné bylo již jeho angažmá správce vrchního hejtmanství všech královských panství v Čechách, když vykonával i mnoho drobnějších a diskretnějších služeb v zájmu panovníka. V roce 1606 rezignoval na funkce, ze zdravotních i rodinných důvodů. Jak jsem již uvedl, nebyl to definitivní odchod ze scény. V roce 1615 přijal post purkrabího Hradeckého kraje, o dva roky později byl jednou z mála osobností, odmítnuvších hlasovat pro přijetí Ferdinanda Štýrského za budoucího českého krále.⁴⁸ Vyslal tak jasný signál nejen vůči Habsburkům, jimž až doposud věrně sloužil, ale

---

⁴⁶ Doposud nejobsáhlejší shrnutí Rudolfova působení a jeho doby je obsaženo v několika publikacích Josefa Janáčka. Srv. např. Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987.

⁴⁷ Pojmu obecné dobré v jeho historickém vývoji i specificky českém chápání se věnovala např. Karolina ADAMOVÁ, *Obecné dobré a idea spravedlnosti v českých zemských zřízeních doby předbělohorské*. In: Karel Malý, Jaroslav Pánek (redd.), *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619)*, Praha 2001, str. 101-112.

⁴⁸ Výtečně zpracoval tematiku přijetí Ferdinanda Štýrského na český královský trůn a celé pozadí tohoto aktu Jan P. KUČERA, *Stavovská opozice v Čechách a volba Ferdinanda Štýrského českým králem*, *Studia comeniana et historica* 14, 1984, str. 5-42.

zejména se přihlásil jako výrazná osobnost radikalizující se opozice. Na samotné defenestraci se nepodílel, ale již 24. května 1618 byl zvolen za rytířský stav do vlády direktorů. Jeho věk mu rovněž umožňoval vystupovat jako neformální hlava a mluvčí svého stavu, jistě alespoň na zemských sněmech. V tomto ohledu není žádným překvapením, že senior mezi rytířstvem obsadil právě onen úřad, který si tento stav tradičně nárokoval. 6. listopadu 1619 jej nově korunovaný český král Fridrich Falcký jmenoval do úřadu nejvyššího písaře. (Třeb 014) Kaplíř tak stanul na vrchu kariéry, leč svou pozici zastával jen rok. Přišlo vítězství katolické strany v bitvě na Bílé Hoře a neobyčejně rychlý rozklad stavovské armády i politické struktury českého státu. Uvěznění, odsouzení a následná poprava staříčského (Třeb 014) Kaplíře byly již jen labutí písní někdejšího vlivného muže a zároveň výmluvným svědectvím o reálném rozložení sil v Českém království.⁴⁹

V porovnání s (Třeb 014) Kašparem, výsostně politickým člověkem, jsou ostatní reprezentanti rodu více muži činu, jejichž hlavní poslání bylo vojenského charakteru. Zatímco u (Ostr 069) Pavla Osterského Kaplíře můžeme ještě nalézt obě složky, převážně vojenskou, ale i diplomaticko-správní anabázi, (Sul 053) Jan Burian ze sulevické větve je krystalicky čistým případem vojáka bez zjevných politických ambicí.

Snad i díky tomu si větší slávu vydobyl **(Ostr 069) Pavel Osterský**. Byl o mnoho let mladší než příbuzný (Třeb 014) Kašpar, kterýžto faktor do značné míry determinoval odlišný charakter a přirozeně razantnější vystupování. Chyběla mu politická zkušenost, doposud se mohl vykázat pouze vysoce formálním označením „*truksas Jeho Milosti Císařské, krále Matyáše*“. Mezi protřelými stavovskými politiky byl v podstatě „homo novus“, o to aktivněji však vystupoval. Svou „minutu slávy“ započal již 23. května 1618 nezanedbatelnou účastí na třetí pražské defenestraci. Nepatřil sice mezi inspirátory činu, ale v místodržitelské kanceláři si bez skrupulí vyřizoval osobní účty s Vilém Slavatou z Chlumu a

---

⁴⁹ Skvěle vystihuje pobělohorskou atmosféru a jednání protestantské šlechty ve svém půvabném dílku Petrůň. Srv. Josef PETRÁŇ, Staroměstská exekuce, Praha 1985.

Košumberka. Osobní (Ostr 069) Pavlův podíl na fyzickém násilí vůči místodržitelům je bohužel neznámý, vzhledem k jeho horkokrevnosti a „spravedlivému“ rozhořčení ale jistě nebyl zanedbatelný. Nadšení pro věc a bezesporu i vojenské schopnosti byly oceněny ještě v květnu 1618, když byl zvolen za nejvyššího generál-kvartýrmistra stavovské armády. (Ostr 069) Pavel však nevyčerpával svůj talent pouze v rámci vojenské organizace, v roce 1619 byl totiž vyslán spolu s hrabětem z Hohenlohe a Pavlem Ješínem z Bezdězí jako komisař do Bratislavy k uzavření konfederace s Gáborem Bethlenem.⁵⁰ (Ostr 069) Kaplířova účast na vojenských operacích stavovské armády, např. při dvojm obléhání Vídně, není zcela jasná, rozhodně ovšem nebyla bezvýznamná. Vzhledem k dříve napsanému nepřekvapí jeho chování po definitivní porážce stavovských idejí na Bílé hoře. Snad právě nedostatek politické zkušenosti a naopak schopnost řídit se zdravým, všelijakými kličkami nezátíženým rozumem, jej vedla k rozhodnutí pro emigraci. Naprosto se nejednalo o útěk před odpovědností a pohodlné dožití. V emigraci i nadále pokračoval v boji proti Habsburkům, nejprve v Benátkách, později v rámci švédské armády. Poněkud zvláštní a do značné míry tragický je osud posledního významnějšího aktéra stavovského povstání z řad Kaplířů. **(Sul 053) Jan Burian** ze sulevické větve byl v roce 1618 mužem v nejlepších letech, o to víc je jeho konec pro genealogy a dějepisce rodu smutný. Jako důstojník sloužil v pluku hraběte Šlika a spolu s ním v listopadu 1618 vytáhl do Dolních Rakous. Z vojensky nikterak zásadní operace se ovšem zpět do Čech nevrátil, neboť byl 26. listopadu 1618 při obsazování města Zwettl zastřelen. Ztráta jednoho rytmistra pochopitelně nebyla pro stavovské vojsko žádnou pohromou, pro rod Kaplířů má však tato událost hlubší smysl. První jeho člen zaplatil cenu nejvyšší za účast v protihabsburském odboji.

---

⁵⁰ O vyjednání a vyhlášení konfederace českých a uherských stavů se podrobněji zmiňuje Pavel Skála ze Zhoře. Srv. Josef JANÁČEK (ed.), Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře, Praha 1984, str. 219-222, 246-249.

Výčet významných Kaplířů v prvních desetiletích 17. století je snad rozsáhlý z hlediska samotného rodu, nikoli však v absolutním měřítku. Bitva na Bílé hoře a události následující zásadním způsobem a na delší čas podvázaly aktivitu i možnosti samy, Kaplířové ustoupili do pozadí. Nucená emigrace i eventuální krátkodobé návraty do Českého království v zásadě s tímto tématem nesouvisejí, jakkoli tu nechybí zajímavé události a osudy. V zemi zůstalo jen několik málo členů rodu, kteří pomalu a za cenu velkých obětí konsolidovali svůj zmenšený a právně diskvalifikovaný majetek. Jejich prvotní zájem se v první řadě upíral do ekonomické sféry, či ještě spíše do oblasti samotného přežití. Je možno shrnout, že více šancí k rehabilitaci a společenskému vzestupu měli paradoxně emigranti. Vhled do cizího prostředí a tím ovlivněné zhodnocení reálných osobních možností je většinou přivedlo k pragmatickému kompromisu. Nezbytným předpokladem návratu, trvalého pobytu a zejména možnosti kariérního a společenského vzestupu byla konverze ke katolickému náboženství.⁵¹ Je těžké vyjádřit, jaké procento Kaplířů se k tomuto kroku odhodlalo, je ovšem jisté, kolika z nich se skutečně podařilo nabýt ztraceného postavení nebo zahájit zcela novou životní kapitolu. Budu-li postupovat chronologicky, bude to zároveň i postup od méně významných směrem do společenské špičky. Znovu zmíním tři členy rodu, nikoli snad, že bych chtěl udržovat číselnou symboliku, ale ryze z praktických důvodů. Jedná se o skutečně nejvýznamnější pobělohorské reprezentanty Kaplířů, navíc zastupující i tři stupně možného angažmá v habsburských službách, a to od pozice méně významné až k elitnímu představiteli české šlechty konce 17. století.

(Sul 099) Václav Kaplíř ze sulevické větve v předbělohorském období spadal do oblasti, jež by se dala výstižně definovat jako „šedý průměr“. Vlastnil sice solidní statek, ale svými názory ani činy nijak nevybočoval ze zvyklostí doby. Během stavovského povstání se účastnil generálního sněmu v roce 1620 a byl

---

⁵¹ K problematice šlechtických konfesí a konverzí existuje celá řada literatury, po roce 1989 zažívají ostatně církevní dějiny po 50 letech potlačování nebývalou renesancí jako celek. K této otázce srv. zejména Jiří MIKULEC, 31. 7. 1627 – Rekatolizace šlechty v Čechách, Praha 2005.

odsouzen ke ztrátě „pouze“ jedné poloviny majetku. Náboženské důvody ho dohnaly k emigraci, trvající však neobyčejně krátce. Není mi zřejmé, co bylo hlavní motivem k jistě vnitřně nelehké změně víry, (Sul 099) Václav tak ovšem učinil bez zbytečného prodlévání. Již v roce 1629 se navrátil do Českého království a jako konvertita neopomněl své katolictví patřičně zdůraznit na příslušných místech. Po několika letech osobní a majetkové konsolidace se v roce 1635 stal purkrabím na Křivoklátě. To samozřejmě nebyla nejvýznamnější ani nejvýnosnější sinekura, přece však dost důležitá na to, že jí měl obsadit člen někdejšího rebelského rodu, nadto před deseti lety sám postižený konfiskacemi. O samotném výkonu purkrabského úřadu se nezachovaly podstatnější zprávy, pro tento účel však nejsou důležité. Rád bych zdůraznil jiný, v dotčeném okamžiku spíše symbolický význam jmenování. (Sul 099) Václavovým povýšením byla oficiálními místy poprvé prolomena společensko-politická izolace rodu v pobělohorském období a naznačen budoucí potenciál Kaplířů, jenž pak dotvrdil zejména (Třeb 015) Kašpar Zdeněk z třebívlické větve.

Cesta **(Sul 069) Karla Kašpara** mezi respektované členy českého rytířského stavu byla ještě složitější a rozhodně daleko dobrodružnější. Už jen proto, že jeho otec (Sul 104) Vilém se angažoval ve stavovském povstání dosti výrazně, jak to alespoň uváděli někteří svědkové. Možná to byla fáma, přesná činnost (Sul 104) Viléma v letech 1618-1620 se dnes dohledává velmi těžko. Po otcově brzké smrti pobýval (Sul 069) Karel s matkou (Sul 009) Alžbětou, ale i ta zemřela ještě před koncem dvacátých let 17. století. Mladý (Sul 069) Kaplíř zůstal bez zajištění, na rodinný milešovský statek totiž byli ještě jiní adepti, kteří dovedli své právo, ať skutečné či domnělé, načas prosadit. Jako jisté zázemí se mu jevila vojenská služba, vzhledem k rodovým kořenům přitom i v této oblasti na počátku přirozeně tendoval k protestantskému táboru. Po saské epizodě se s braniborským plukem dostal do Čech, kde však byl zajat Švédy. Období internace v táboře u Litoměřic pro něj jistě znamenalo, byť nedobrovolnou, příležitost k uvážení další životní orientace. Vězeňský úděl s ním snášelo rovněž několik důstojníků císařské armády. Jakkoli nejsem fatalista, nemůžu tuto skutečnost přijít jako běžnou

souhru okolností. Výsledkem několika měsíců byla (Sul 069) Kašparova náboženská, především však politická konverze. Přímluvné listy hned několika osobností, dosvědčující jeho, z pohledu habsburské politiky bezvadné chování, jej kvalifikovaly pro vstup do císařské armády. Podstatným formálním krokem na této cestě bylo na počátku dubna 1640 udělení pardonu Ferdinandem III. Po právním očištění (Sul 069) Kaplířovi již nic nebránilo zařít si život po svém. (Sul 069) Karlův význam nespočívá v úřední kariéře, skrývá se jinde a je snad ještě podstatnější. Po období sporů se mu podařilo získat milešovské panství, na sklonku 50. let 17. století dosáhl jeho propuštění z lenního závazku. Praktickým vyjádřením kvalitativně nového stavu byly rozsáhlé přestavby a rozmnožení statku. Bez berliček úřední funkce dokázal (Sul 069) Kašpar plnohodnotně začlenit nejen sebe, ale v jistém smyslu celý rod do skupiny významných regionálních autorit. Ty v každé době, třebaže většinou spíše skrytě, tvoří fundament společnosti.

Ještě větší význam než staříčský (Třeb 014) Kašpar měl pro kaplířský rod o půlstoletí později jeho vnuk (**Třeb 015**) **Kašpar Zdeněk**. Narozdíl od děda však vlastní vzestup postavil na pevných základech, a na vrcholu, kterého dosáhl pracněji a pomaleji než (Třeb 014) Kašpar, setrval až do konce svých dní. Jeho osud a, přízemně vyjádřeno, startovní pozice byly nejhorší možné, vždyť byl vnukem usvědčeného a odsouzeného rebela. Vyrůstal v nedostatku a bezesporu i ve značném osobním stresu. S matkou (Třeb 017) Magdalenou a bratrem (Třeb 020) Oldřichem emigrovali do Saska, kde mladý (Třeb 015) Kašpar brzy osiřel. Přirozeným krokem k základnímu hmotnému zabezpečení bylo vojenské angažmá, nejprve v nizozemských, posléze v saských službách. Konverze ke katolickému náboženství a přestup do císařské armády je u (Třeb 015) Kašpara Zdeňka snad nejvíce překvapivý, již vzhledem k duchovnímu životu obou prarodičů. Mladý a schopný šlechtic hodnostně rychle postupoval, zaštitěn silným vlivem protektora arciknížete Leopolda Viléma, resp. jeho hofmistra Jana Adolfa

ze Schwarzenbergu.⁵² Na konci třicetileté války byl (Třeb 015) Kaplíř již plukovníkem, a vojenskou kariéru, přestože jí z pochopitelných důvodů na čas odložil, nikdy docela neopustil. Využíval nejen svých nesporných schopností, ale zcela přirozeně i obratné sňatkové politiky. V roce 1656 byl povýšen na generála-strážmistra, jmenován členem dvorské válečné rady a císařským komořím. Od roku 1658 již jako polní podmaršálek dokonce vedl expediční sbor císařské armády, bojující po boku Španělů. 60. léta 17. století znamenala jistou kariérní stagnaci, a to v důsledku křivého obvinění z vraždy. Nemá smyslu zde vypočítávat jeden každý (Třeb 015) Kaplířův úspěch, bylo by to příliš dlouhé a jednostranné vyprávění. Z přehledu událostí však lze jednoznačně vyvodit vzrůstající důležitost (Třeb 015) Kašpara Zdeňka pro vídeňský dvůr i pro císaře Leopolda I. osobně. Jakkoli mu ještě tehdy byla předhazována minulost „rebela“, nedalo se přehlédnout jeho vynikající strategické myšlení a organizační talent, využitelný především ve stále probíhajících bojích na více frontách. V roce 1676 byl jmenován tajným radou, říšským hrabětem a byl mu polepšen erb. V roce 1683 se jako viceprezident dvorské válečné rady účastnil obrany Vídně před tureckým vojskem. Přes pokročilý věk a ohlašující se nemoci, snad pohnut také neobyčejně lichotivými vlastnoručními listy Leopolda I., osobně řídil podstatnou část úspěšné defenzivy.⁵³ Zajistil si tím místo v učebnicích dějepisu a bezpochyby se stal jedním ze symbolů 17. století v habsburské monarchii. Je jedním z nejznámějších českých šlechticů všech dob a svému rodu zajistil mimořádný vzestup, jaký u ostatních angažovaných stavovských opozičníků neměl obdoby. Jistá tragédie spočívá v tom, že 15 let po smrti říšského hraběte a polního maršálka (Třeb 015) Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic vyhasl celý rod.

---

⁵² Důkladně a podnětně shrnul možnosti, výhody i nástrahy dvorské kariéry Petr Maťa v rámci své objemné publikace o životě a světě české aristokracie. Srv. Petr MAŤA, Svět české aristokracie, Praha 2004, str. 364-439. Velký badatelský přínos v této oblasti znamenají rovněž některé svazky Opera historica, zejména srv. Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (redd.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740) (Opera historica 10), České Budějovice 2003.

⁵³ Literatury o úspěšném ubránění Vídně před tureckým obléháním existuje nesčetné množství, většina titulů se logicky časově kumulovala kolem kulatého výročí v roce 1983. K podílu samotného Kašpara Zdeňka Kaplíře srv. např. Jaroslav MACEK, Kaspar Zdenko Kaplíř von Sullowitz und seine Bedeutung für die Verteidigung der Stadt Wien. Ein Beitrag zum Türkenjahr 1683. In: Österreich in Geschichte und Literatur 27, 1983, str. 203-224.

Poslední století dějin rodu Kaplířů ze Sulevic je strhujícím příběhem, k němuž v českých poměrech té doby stěží najdeme obdobu. Nechybí tu nic, co proslavilo antické tragédie, je přítomen vzestup, pád, zatracení, smrt, naděje, zoufalství i zklamání. Ani střízlivě uvažující historik se nemůže ubránit pohnutí, když promýšlí toto kaplířské století.

2.3 Kaplířové jako regionální činitelé

Po zhodnocení osudů a přínosu politicky exponovaných Kaplířů je nutné konstatovat, že místo na výsluní celozemské či dokonce evropské politiky nebylo jejich trvalým stanovištěm. Jistě se někdy některý dostal mezi nejvyšší zemské úředníky, využil osobních kvalit nebo souběhu událostí k vlastnímu vzestupu, drtivá většina členů rodu však takové ambice neměla a při reálném zhodnocení majetkové situace snad ani mít nemohla. To ovšem nikterak neznamenalo, že by byli společensky diskvalifikováni nebo že by nemohli zanechat stopu v méně prestižním působení v domovském regionu. Pole, jež se tu otvíralo, bylo značně široké, a proto i já si v rámci této kapitoly musím nutně vymezit nějaké třídící kritérium. Pojednání o regionálním či místním politickém konání Kaplířů bych rád pojal jako jejich působení v nižších správních funkcích, ve službách jiných šlechtických rodů. Pokusím se vyhledat zmínky o působení příslušníků rodu v otázkách krajské bezpečnosti, spolků či v jiných, nejen úzce lokálně omezených událostech. Nevyhnutelně se musím dotknout i účasti Kaplířů v rámci vojenských kampaní, a to i za hranicemi Českého království. Vzhledem k jejich postavení a hodnotnímu zařazení se nijak nepřiblížím výsostně politickým či přímo státnickým konotacím takových tažení, ale spíše ukáži, třeba zanedbatelný, příspěvek jednoho obyčejného šlechtického rodu z regionu a jeho význam jako kamínku v mozaice při posuzování takových akcí.

2.3.1 Období předhusitské a husitské

(Sul 077) **Konrád** byl nesporně prvním z Kaplířů, jenž působil ve službách jiného šlechtického rodu. V roce 1373 je připomínán jako purkrabí na hradě Ostrý u Děčína, náležejícím Michalovicům. Snad právě zde poprvé prokázal svoje úřední a správcovské schopnosti, v roce 1380 jej totiž ve stejné pozici potvrdil další majitel hradu Jan z Michalovic.

Zcela jiné pozadí a přece stejný lokální význam mělo hned dvojí obdarování členů rodu od panovníka Václava IV. V roce 1387 získali (Sul 046) **Hanuš**, (Sul 059, Vim 004) **Jarek** a (Sul 077) **Konrád** v lenní držení litoměřický městský hrad, tedy jedno z nejdůležitějších sídel v rámci onoho regionu. Panovník se tím nepochybně zbavoval odpovědnosti, neboť hrad byl tehdy značně zchátralý a noví vlastníci jej měli opravit. Václav sobě i svým nástupcům na trůně vyhradil možnost obývat hrad při každé návštěvě Litoměřic, Kaplířům tak vymezoval pravomoc jakýchsi polosoukromých purkrabí. To jistě nebylo nic ponižujícího, zvláště když již roku 1386 za 250 kop pražských grošů koupili rovněž litoměřickou rychtu. Před koncem 14. století získali sourozenci ve městě značný vliv a posílili svou prestiž, což pro nový rod mnoho znamenalo.

Zřejmě na podobném základě proběhlo, ačkoli méně historicky zdokumentováno, předání Vimperka (Sul 046) **Hanuši Kaplíři** v polovině 90. let 14. století. Také zde se jednalo o držbu manskou, motivem snad mohla být výměna „kus za kus“. Zatímco Václav IV. (Sul 046) Hanuši postoupil Vimperk se sedmi příslušejícími vesnicemi, on mu na oplátku poskytl ves Chlustina.

Jsou to tři v zásadě nestejnorodé události, nicméně bezpochyby spadají do oblasti, jíž jsem na počátku definoval jako sféru regionální politiky. Pro Kaplíře samotné znamenaly v podstatě první výraznější vstup na historickou scénu, přinejmenším vzhledem k jejich výchozímu postavení. V té době totiž patřili mezi nevýznamné

členy rytířského, či tehdy ještě spíše vladyckého stavu.⁵⁴ Každé nahlédnutí za hranice vlastního majetku a zisk zkušeností s nesporně rozvinutějšími hospodářskými a právními zvyklostmi znamenalo vítanou a nezbytnou pomoc při vlastním vzestupu.

Husitské období jako doba velmi vzrušená a zároveň nejistá nabízela širokou škálu možností k uplatnění nejen na zemské úrovni, ale i v rámci jednotlivých krajů, jež byly jen zdánlivě méně důležité. Platí to obzvláště pro jižní Čechy, faktickou kolébkou husitství a jedno z nejexponovanějších míst nejen po celou dobu oficiálního trvání bojů, ale také později. I na Litoměřicku platí podobné konstatování, vždyť tato oblast prožila rovněž mnoho převratných událostí. Některé osobnosti a jejich dějinný příspěvek jsem již pojednal v rámci zemské politiky, zde bych připomněl drobnější události, nedílně náležející k celkovému pochopení doby.

Rád bych zmínil osobnost **(Vim 002) Čáslava Kaplíře**, neprávem zůstávající ve stínu bratra **(Vim 005) Konráda**. Až do roku 1427 držel hrad a statek Vimperk, tehdy jej však vystřídal příbuzný **(Sul 048) Jan Kaplíř**, což je bez dalšího vysvětlení přinejmenším podivné. Jasnější se stane celá záležitost, když odkryjí klíčový problém tohoto „převratu“, totiž problém vyznání. (Vim 002) Čáslav se z dosud neznámého důvodu rozhodl přejít na stranu kališníků, přesněji sirotků. Zda byl motivován skutečně osobní duchovní konverzí, nebo šlo o pragmatický krok, to je samozřejmě neznámé, a v podstatě je asi možné do jisté míry souhlasit s oběma verzemi. Důležitější je (Vim 002) Čáslavovo zmizení ze správy Vimperka i jeho další osudy, jež dokreslují barvitý příběh této osobnosti, tak jedinečný a zároveň typický pro mnoho tehdejších českých rytířů. V květnu 1434 uzavřel příměří s Oldřichem z Rožmberka, byť stále jako přinejmenším hmotný podporovatel sirotčí frakce.

---

⁵⁴ K šlechtické terminologii po stránce sémantické srv. Josef MACEK, *Česká středověká šlechta*, Praha 1997.

Reprezentantem severočeských Kaplířů byl **(Ostr 053) Kerunk** z osterské větve rodu. Jeho příběh se do značné míry podobá kariéře **(Sul 048) Jana Kaplíře**, chybí jí však velkolepý rozmach a snad i v oné době nezbytný cynický pragmatismus. Hned od počátku stál **(Ostr 053) Kerunk** na straně Zikmunda Lucemburského a angažoval se za prosazení jeho pretensí i vojensky, například v šarvátce u Mladé Vožice v roce 1420. Vyvinuté úsilí nebylo zanedbatelné už vzhledem ke štědrému obdarování, jehož se mu od zkušeného Lucemburka dostalo. V prosinci 1420 získal do zápisného držení někdejší majetek roudnických augustiniánů, vesnice Páleč, Pohořice a Vetlá.

Nejsou to jistě velké osudy a nepatří na první stránky učebnic dějepisu, přesto nesporně přispívají k lepšímu zhodnocení neklidné husitské doby a především ke komplexnějšímu vhledu do proměn postavení Kaplířů v průběhu let.

Z poněkud jiného soudku je působení bratří **(Vim 006) Mikuláše** a **(Vim 007) Petra** ve druhé polovině 15. století. I oni se zapsali do širších regionálních dějin, byť nikoli na základě úřední kariéry. Jejich majetek se nalézal na strategickém místě podél solné stezky, vedoucí z Bavorska do Čech. Jednalo se o výnosy z obchodu s touto surovinou, ale i o jisté teritoriální rozmišky s pasovskými biskupy.⁵⁵ Není nutné a ani účelné pojednat zde všechny nuance řečených rozepří, nebyly nakonec řešeny písemným stykem, ale častěji ozbrojenou mocí. První mírová úmluva z roku 1459 neznamenal nic víc než krátkou přestávku, zvláště u Kaplířů nutnou pro konsolidaci sil k dalšímu střetu s významným a movitým protivníkem. Na konci 60. let 15. století převzal z jejich strany vedení **(Vim 007) Petr Kaplíř**, jemuž se ovšem nepodařilo dosáhnout žádného úspěchu. Právě naopak, v září 1468 ozbrojenci pasovského biskupa zpustošili několik vsí na jeho panství a 11. září vypálili samotné sídelní město Vimperk. To byla pochopitelně pro **(Vim 007) Petra** vážná rána a donutila jej přehodnotit další záměry, zvláště v okamžiku, kdy mu reálně hrozilo nebezpečí útoku ze dvou stran. Majetko-

---

⁵⁵ Zajímavě shrnuje neklidné vztahy na česko-bavorské hranici dílo Jiřího Jánského. Srv. Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice I-V (1400-1506)*, Domažlice 2002-2005.

právní neshody o statek Hus a jiné drobnější zboží přivedly do tábora jeho protivníků také nejmocnějšího jihočeského magnáta Jana z Rožmberka. Je až s podivem, že původně velice nepříjemná situace se již na počátku 70. let 15. století uklidnila. Ačkoli až do konce života (Vim 007) Petr Kaplíř neměl se svými sousedy idylické vztahy, mohl vlastní pozici v rámci regionální majetkové hierarchie považovat za stabilizovanou.

Zmíněné události měly speciálně pro vimperskou větev rodu hned dva dopady. První byl okamžitý a pohříchu negativní. Boj či spíše lapkovské nájezdy jim způsobily značné škody a dosti podstatně omezily, alespoň na čas, majetkové výnosy. Ač patřil jak (Vim 006) Mikuláš, tak především (Vim 007) Petr k nejbohatším Kaplířům, přece jen to byly ztráty citelné, i když snad nikoli osudové.

Tato stránka věci však byla vyvážena zisky, byť převážně symbolickými a uvažovanými v dlouhodobé perspektivě. Mám na mysli posílení jejich prestiže v rámci vlastní hierarchické vrstvy, tedy mezi rytířským stavem. Obzvláště na jihu Čech mohly být jejich rozepře a půtky s mocnými Rožmberky interpretovány jako výraz obecnějšího problému, tedy scelování majetku v rukou panského stavu, reprezentovaného Rožmberky, a snahy drobných vlastníků z řad rytířstva o ubránění svých držav.

2.3.2 Období jagellonské

Hned několik příslušníků řehlovické větve rodu získalo v 70. letech 15. století dosti podstatný majetek, totiž Duchcov a Osek, a to díky zvláštní přízni nového českého panovníka Vladislava Jagellonského i královny Johany z Rožmitálu, vdovy po Jiříku z Poděbrad. Přízeň však byla podle Sedláčkovy interpretace podmíněna nikoli snad osobní náklonností, ale spíše pochopitelným výrazem panovníkovy vděčnosti, když mu Kaplířové vrátili zápisy na důležité statky Königstein a Pirna. Vladislav II. jim již roku 1474 zastavil Osek. Ve stejné

době nabyli i Duchcova, když využili sporu dosavadního držitele Jindřicha z Rabštejna se saskými vévody a nijak nezdůvodněného osobního zásahu Johany z Rožmitálu ve svůj prospěch. Ještě na přelomu 15. a 16. století Kaplířové obdrželi od Vladislava II. několik výhod, nejspíše se králi jeví jako politicky spolehlivější než věčně rebelující a nespokojený Rabštejn.

Vimperský hospodář (**Vim 007**) **Petr Kaplíř** figuroval na samém sklonku 15. století ještě u jednoho zajímavého podniku, částečně korespondujícího s jeho předchozími zkušenostmi a zároveň kvalitativně úplně nového. V roce 1497 se na popud plzeňských měšťanů spojilo sedm měst z Plzeňského a Prácheňského kraje se šlechtickými statkáři z téže oblasti ve spolek, zacílený na ochranu členů i svobodných cest před každou násilnou akcí, a to v krajním případě plánovanou i některým členem svazu. Ustanovení však zacházela ještě dále a zasahovala i do oblasti mravů, když zamezovala signatářům účast na hazardních hrách a zároveň brojila proti přílišnému požitkářství. (Vim 007) Petr tu jistě nebyl než řadovým členem, nadto po dosti krátkou dobu do své smrti.

Podstatnější je však vznik a zaměření samotného spolku, oboje něco vypovídá o tehdejší situaci v Českém království. Uvědomme si, že jde o konec 15. století, tedy dobu, podle našeho dnešního soudu, v porovnání s předchozími desetiletími relativně klidnou. Jistěže se v případě spolku jednalo o výjimku, jež zdaleka nebyla běžná v jiných částech Českého království. Přesto však jasně dokazuje, že i obyčejné, na první pohled bezvýznamné lokální dějiny té doby v sobě nesly značnou dynamiku. Hrozba loupeživých rytířů zdaleka nezmizela ani po nástupu Jagellonců na český trůn, třebaže kulminovala v letech minulých.⁵⁶

Všechny výše zmiňované případy jsou samozřejmě nespojitě, proto působí celé pojednání trochu chaoticky. To je však přirozené, neboť oblast regionální politiky nabízela nesčetné možnosti a oblasti, v nichž se bylo možné prosadit. Kaplířové jsou navíc rodem, který nikdy v průběhu své historie nedokázal dlouhodobě

---

⁵⁶ Obecněji se této problematice věnoval Josef Macek ve své publikaci o době jagellonských králů na českém trůně. Srv. Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích III-IV*, Praha 2002, zejména str. 328-334. Konkrétně k rýzmberskému spolku s účastí Petra Kaplíře srv. Jiří JÁNSKÝ, *Rýzmberský landfrýd a rytířsko-měšťanský spolek Jana Klenovského*, *Minulostí Západočeského kraje* 28, 1992, str. 85-98.

udržet nějaký standard. Jestliže dosáhl jednotlivý příslušník rodu nějaké pozice či úspěchu, byl to úspěch právě jen jeho. Nikdy sulevičtí rytíři nebyli v pozici, že by si mohli něco nárokovat už jen proto, že jsou „ti Kaplíři“. Jejich snaha o vzestup je tím nesmírně sympatická a zároveň příznačná i pro jiné menší rytířské rody.

2.3.3 Období habsburské

Šestnácté století nebylo, obecně shrnuto, pro Kaplíře nijak úspěšným obdobím, přinejmenším co se týče postavení v rámci regionálních elit. Snad to bylo zapříčiněno i jejich velkým rozrodem a logicky vyplynuvším oslabením majetkových pozic, neboť každý z mužských příslušníků si nárokoval přiměřené hmotné zabezpečení. Přece však i z tohoto pravidla existují výjimky. Lze konstatovat, že se jednalo v podstatě o dvě oblasti, v nichž se Kaplířové prezentovali a jež jim mohly zajistit alespoň nějakou prestiž. Tu první bych nazval sférou úředně-správní, ať už na regionální úrovni nebo při zasedáních zemských soudů, jež se ovšem také lokální problematiky často dotýkala.

Prokazatelným reprezentantem čistě regionální politiky v 16. století byl i jinak vynikající člen sulevické větve (**Sul 098**) **Václav Kaplíř**. V roce 1556 je v zápisu desek zemských uveden jako hejtman Litoměřického kraje, což byla na místní úrovni jedna z nejprestižnějších úředních funkcí.⁵⁷ Stejný post zastával v roce 1598 také (**Sul 030**) **Dobeš Kaplíř**, snad jako jistou formu odměny za rozsáhlé zásluhy o habsburský dům, podle vlastních slov se kupříkladu účastnil hned několikrát korunovací habsburských panovníků v Říši. Bohužel, kromě sdělení o samotném funkčním zařazení není činnost obou Kaplířů na tomto místě charakterizována a není tedy možné odhadnout její obrysy. Snad jen fakt hejtmanství samotného dokladuje, že Kaplířové v rámci významného Litoměřického kraje patřili mezi šlechtické rody, které dokázaly přes nepochybně

---

⁵⁷ Blíže se věnuje regionálním úředním funkcím Václav Bůžek ve svém pojednání o působení nižší šlechty v předbělohorských Čechách. Srv. Václav BŮŽEK, *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996, zejména str. 63-70.

obtížnou práci na správě vlastního majetku přijmout ještě jinou, obecněji zaměřenou pozici a snad v ní i obstát.

Naproti tomu hned několik příslušníků rodu je doloženo v přehledu přisedících za rytířský stav při jednotlivých zasedáních zemských soudů, popřípadě jako relátoři k vyřízení určitých kauz.⁵⁸ To byla jistě dosti náročná a nepříliš prestižní práce, nicméně zajišťovala alespoň čtenější citování jména v úředních pramenech.

V hrubém přehledu zmiňuji například **(Sul 004) Albrechta**, pro nějž, jak se později ukázalo, byla tato činnost přestupní zastávkou k nepochybně významnějšímu postu novoměstského královského hejtmana. **(Sul 051) Jan Kaplíř** se tak vysoko nedostal, ale jako osvědčený úředník a administrátor byl pozitivně přijímán ve svém bližším okolí. Několikrát zastával pro svědomitého člověka jistě nelehkou úlohu poručníka, a to i mimo okruh vlastní rodiny. Nejvýznamnějším Kaplířem na tomto poli však byl nesporně **(Třeb 021) Petr** z třebívlické větve, v 60. letech 16. století začínající také jako „pouhý“ přisedící a relátor u zemského soudu. Jeho ambice a jistě i obecný přehled jej uschopnily k členství ve sněmovní komisi pro porovnání a uspořádání městských práv⁵⁹, a to konkrétně v roce 1569. Mohl bych zmínit další zástupce, to bych se však dostával na příliš detailní úroveň, která by mohla zastínit celkový přehled po této oblasti.

Kromě čistě politické a správní linie se nabízela další podstatná kapitola soudobého života, jež při nejistém zajištění monarchie před tureckým nebezpečím čas od času získávala ve veřejném životě primát. Tím mám na mysli pochopitelně vojenskou službu, primárně právě proti tehdy expandující Osmanské říši, ale nikoli jen vůči ní.

---

⁵⁸ Zsvěcenou znalkyní zemských desek i fungování deskových úřadů byla Pavla Burdová, jejíž práce dodnes tvoří základ poznání o tomto úžasném historickém pramenu. Srv. zejména Pavla BURDOVÁ, Úřad desek zemských, Sborník archivních prací 36, 1986, str. 273-381.

⁵⁹ Také při řešení problematiky střetů měst a šlechty se současní a minulí čeští historici skutečně činili. Srv. např. Jindřich FRANCEK, 24. 10. 1517 – Svatováclavská smlouva, Praha 2006. K otázce sněmovní praxe v druhé polovině 16. století se důkladně vyslovil Jaroslav PÁNEK, Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547-1577, Praha 1982.

Bratři (**Třeb 021**) **Petr** a (**Třeb 025**) **Vojtěch** Kaplířové z třebívlické větve sdíleli nejen společný majetek, ale také příběhy z vojenského kolbiště. Bez bližší specifikace sami uváděli, že se v průběhu 60. let 16. století účastnili nejen téměř obligátní defenzivy před tureckými nájezdy, ale za zájmy svého panovníka tasili meč i na italských bojištích. Udatnost jim přinesla odměnu v podobě drobnějších majetkových zisků.

Podobně se zmiňoval o svém angažmá v boji proti Turkům (**Sul 030**) **Dobeš Kaplíř**, a to s patřičným zdůrazněním svých zásluh: „*I nicméně též s Jeho Milostí císařem Maximiliánem, když to veřejný tažení do království Uherského proti Turku nepříteli bylo, sám osobně opět táhl, a drahný počet čeládky své i koní s sebou pro poctivost Jeho Milosti Císařské jakožto pánu svému s nemalým nákladem vzal, a to vše též na náklad svůj vlastní při Jeho Milosti Císařské až do nejposlednějšího trval a zůstal, a s velikou škodou a útratou statečku mého, čehož nic nelituji, to jsem vše podle milostivého poručení Jeho Milosti Císařské jako věrný a poslušný poddaný rád s chutí učinil.*“⁶⁰

Kaplířové samozřejmě nebyli vyhraněnými válečníky a vzhledem ke svému zázemí si nemohli dovolit dlouhé výpravy mimo domovský region, natož za hranice Českého království. To ovšem v situaci, kdy zemská hotovost ještě nebyla prázdným pojmem⁶¹, neznamenovalo naprosté opomíjení vojenské pomoci v případě nouze. Nezaujaté dokumenty, komentující tuto problematiku, však prakticky úplně chybí. Z větší části se tedy odvolávám na zmínky samotných Kaplířů, jež z pochopitelných důvodů nemůžou být zcela objektivní. Jen kvůli takovému argumentu bychom však neměli šmahem zpochybnit celou informaci.

2.3.4 Období bělohorské a pobělohorské

---

⁶⁰ NA Praha, SM, sign. K 65/83, i. č. 1645, karton č. 1181.

⁶¹ Třebaže měla zemská hotovost s postupem doby a vývojem samotného válečnictví stále více zásadních nedostatků a logicky pomalu ustupovala novému typu tzv. žoldněřského vojska, formálně se jako instituce udržela po celé předbělohorské období.

Sedmnácté století bylo oproti věku předcházejícímu značně odlišné, a přestože se zásadně nezměnily limitující faktory Kaplířů, tedy v první řadě drobení majetku a velké množství potenciálních dědiců, doba sama umožnila jednotlivcům zasahovat výrazněji do regionální politiky. Přirozeně znovu především v úředně-správních funkcích, popřípadě jako důstojníci ve vojsku.

Představitelem vojenské linie, a to i jistými rysy své povahy, byl **(Třeb 026) Vojtěch Václav Kaplíř**. Na počátku 17. století se stal velitelem nad regimentem knechtů, což za stále probíhající dlouholeté války s Turky jistě nebyla jen formální záležitost. (Třeb 026) Kaplíř sám několikrát výslovně zmínil svůj pobyt v poli, pohříchu však motivovaný jako útěk před dotírajícími věřiteli.

Jako více formální hodnotím vojenskou kariéru **(Třeb 002) Albrechta Kaplíře** z třebívlické větve, a to nejen vzhledem k intelektuálnímu zázemí, ale i pro jeho relativní mládí a nezkušenost. Nicméně je poctivě zmínit, že i on byl v okamžiku smrti titulován jako „*plukovník nad 1 000 jezdcí*“.

Významnějším příspěvkem se může pochlubit hned několik reprezentantů druhé podstatné sféry, tedy úředně-správní. **(Sul 060) Jaroslav Kaplíř** po celých osmnáct let vykonával nezáviděníhodnou funkci výběřčího posudného v Litoměřickém kraje.⁶² Ono adjektivum je zcela na místě, když přiblížím dosti neveselý konec jeho služby. (Sul 060) Jaroslav byl totiž královským fiskem obviněn, že na základě vyúčtování své činnosti dluží celých 373 kop českých grošů. Částka by to pro (Sul 060) Kaplíře jistě nebyla likvidační, kdyby zároveň neprocházel osobními i hospodářskými potížemi. Problémem byl již fakt samotného nařčení, jež podstatným způsobem ublížilo cti stárnoucího muže. Naštěstí se mu nakonec podařilo dosáhnout prominutí zadržené sumy, což samozřejmě nemohlo překrýt jisté rozhořčení.

Naprosto identickou situaci zažil **(Pnět 004) Jáchym Kaplíř** z pnětlucké větve rodu, i on byl po blíže neurčenou dobu výběřčím posudného na Litoměřicku.

---

⁶² Celý systém vybírání posudného a fungování pivovarnictví podkryl Josef JANÁČEK, *Pivovarnictví v českých královských městech v 16. století*, Praha 1959.

Rovněž se provinil zadržením jistých příjmů z této činnosti, jejich výše navíc podstatně převyšovala rest (Sul 060) Jaroslava Kaplíře. (Pnět 004) Jáchym zemřel ještě před rozřešením celého případu. Jeho vdova (**Pnět 002**) **Dorota Arnoštka ze Štokova** v zásadě uznala za možné (Pnět 004) Jáchymovo opomenutí, rozhodně však odmítala připustit oprávněnost celého dluhu v úhrnné sumě téměř 1 600 kop českých grošů.

Z obou příkladů jasně vyplývá, že funkce spojená se správou a odváděním peněz je problematická v každé době. Vzhledem k nazírání tehdejší společnosti na hodnotu cti, umocněnou v případě šlechtice, propůjčila angažmá nepochybným selháním Kaplířů charakter malých osobních tragédií.

O mnoho lépe na tom byl (**Sul 058**) **Jan Václav Kaplíř**, který se na sklonku 20. let 17. století stal na čas hejtmanem Litoměřického kraje. Je to věc o to pozoruhodnější, že týž (Sul 058) Jan Václav pocházel z rodu značně postiženého konfiskacemi a obecně řazeného mezi ty rebelské. Světlo do celé záležitosti vnese lakonické konstatování, že (Sul 058) Kaplíře pro hejtmanskou pozici kvalifikovalo až přijetí katolické víry a především ochota spolupracovat na rekatolizaci důležitého Litoměřického kraje. S (**Sul 099**) **Václavem Kaplířem** jsou první, kteří se zasloužili o částečnou rehabilitaci svého rodu a pomohli jej znovu zařadit mezi šlechtu s nadějí na další kariéru. Tuto zásluhu mohl vážněji ohrozit (**Tuch 002**) **Alexandr Kaplíř**, jenž pracoval stejně usilovně, bohužel však ve službách saské okupační armády v roce 1631. Jako znalec Litoměřického kraje byl velmi platným komisařem pro vybírání berní a kontribucí v řečené oblasti. Naštěstí opatrný a mnohými zákrutami postupující vzestup rodu na dřívější úroveň a později ještě výše nezastavil, nýbrž maximálně zpomalil. Zde se totiž čistě lokální události potýkaly a vážily se zásluhami celozemskými, a na tomto poli hovořila ve prospěch Kaplířů spíše pozitiva.

Sedmnácté století obecně nedávalo méně významným rodům příliš příležitostí k uplatnění v regionální politice. A to již z prostého důvodu, že místní politika se podstatným způsobem propojovala s událostmi, důležitými pro celé České

království. Jestliže tedy hodnotím aktivity, které by se daly označit jako čistě regionální, musím zároveň zdůraznit, že většina z nich byla nějakým způsobem zapojena do procesů a jevů daleko širšího dosahu. Kaplířové se málo vyskytují v politice krajské, protože většina z nich promlouvala do dějin celozemských, ať už dobrovolně nebo nedobrovolně. Celá země se dnešním slovníkem řečeno „globalizovala“, a dříve relativně poklidný život mimo Prahu byl zasažen a ovlivněn mimořádnými a epochálními událostmi, jakou byla v první řadě třicetiletá válka.

2.4 Majetkové zázemí Kaplířů

Nejpodstatnější kapitolou této části diplomové práce je pochopitelně pojednání o majetku a hospodářských vztazích, dotýkajících se kaplířského rodu. Není to nic překvapivého, vlastnictví statků tvořilo obecně, alespoň na počátku, jednu z nejpodstatnějších distinkcí šlechtického stavu.⁶³ Také dochované prameny jsou nejčastěji hospodářské povahy, velká většina deskových zápisů se dotýká majetkových transakcí buď přímo nebo zprostředkovaně. Není ovšem možné pustit se do obrovské masy materiálu bez jistých třídících kritérií, protože pak by se celé pojednání změnilo ve změť nahodilých a nespojitých jednotlivostí, a to jistě není mým cílem.

Konkrétně v tomto oddílu se budu věnovat právnímu charakteru majetku, tedy zda šlo o svobodnou držbu, zástavu, léno, popřípadě ještě jiný, méně obvyklý typ. Nikoli nepodstatnou součástí by mělo být kvalitativní zhodnocení kaplířských držav, tedy zda se jednalo o město, městečko, vesnici, tvrz, hrad, byla-li držba koncentrovaná či roztroušená. Nejkonkrétnější a nesporně nejobsáhlejší bude stat', jíž bych pojmenoval jako způsob nabývání majetku. Abych se vyjádřil přesněji,

---

⁶³ Velmi zajímavě shrnuli vývoj šlechty a odznaků jejich stavu v jakési předmluvě k souhrnnému tématickému dílu jihočeští badatelé. Srv. Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených*, Praha-Litomyšl 2002, zejména str. 36-43.

v první řadě mi půjde o dědictví a předávání jmění v samotném rodu Kaplířů, neboť pomocí vysvětlení této problematiky je jediné možné podrobněji vhlédnout do neobyčejně složité genealogie jednotlivých větví. Bylo by však velkým ochuzením, kdybych se omezil jen na vnitrorodové záležitosti, neoddělitelnou součástí budou také transakce s ostatními šlechtickými rody, popřípadě jinými vlastníky, jichž nebylo málo.

Protože je období záběru mé diplomové práce neobyčejně široké, nezbytně musím přistoupit v rámci „majetkové“ kapitoly k vnitřnímu časovému členění, v němž respektuji nejen biologický rytmus rodu, nýbrž také důležité dějinné zvraty v Českém království. První část je vymezena počátky rodu, s výrazným zlomem roku 1420 a let následujících, až rokem 1486, v němž proběhlo důležité bratrské dělení v rámci sulevické větve. Následující dlouhou epochu let 1486 až 1618-1620 rozdělí přibližně letopočet 1547, spíše však kvůli vnitřním rodovým událostem a obnovování deskových zápisů než vzhledem ke konfiskacím majetku po nezdařené vzpouře části stavů a měst vůči Ferdinandu I. V závěru bych chtěl své snažení dotáhnout až do vymření Kaplířů v roce 1701, jakkoli bude líčení méně košaté a ve své podstatě poněkud proměněné. Nešlo tu v tomto případě o standardní dědění a odkazování jmění, ve velké většině případů mi bylo sledovat boj několika pozůstalých o zbytky původně rozsáhlejších panství, v horším případě alespoň o jistou formu peněžního odškodnění.

Konečně bych chtěl předznamenat, že se budu snažit rámcově postupovat po jednotlivých liniích rodu, neboť můj zájem je prvotně o rod sám a zachování jeho genealogické struktury. Zejména v prvních staletích také jednotlivě větve existovaly nezávisle na sobě a prakticky až na výjimky i bez výraznějších vzájemných kontaktů.

2.4.1 Období předhusitské

V první fázi, tedy od letopočtu oficiálně přijímané první zmínky o

Kaplířích v roce 1341 až do počátku 80. let 14. století, neexistuje k hodnocení žádná základna. Stojí za tím hned několik příčin, z nichž nejpodstatnější bude ta, že Litoměřicko patřilo mezi historicky exponované oblasti a většina území již byla prostě v rukou jiných rodů. Převažujícími vlastníky byly ještě původní drobné vladyské rodiny, jež sídlily téměř vždy jen na své rodné tvrzi a v jedné vesnici. Vliv velkých rodů sem pronikal až s odstupem, a to ještě paradoxně některé později panské pošlosti pocházely právě odtud, zářným příkladem jsou Vchynští, později Kinští. Velmi podstatný vliv na majetkovou skladbu měly také duchovní instituce, v Litoměřicích existovala již od roku 1057 kolegiální kapitula se značným jměním v okolí samotných Litoměřic, rozsáhlé zboží tu držel také svatojiřský klášter benediktinek na Pražském hradě.

Zhruba do této situace tedy vstoupili **sulevičtí** Kaplířové, zřejmě nejstarší rodová větev, přičemž již lokalita jejich původu je nejasná. Někteří badatelé uvádějí Litoměřice, jiní, na první pohled logičtěji, Sulevice. V této vesnici měl majetek také saský klášter Alzelle, jistí Pešek a Konrád ze Sulevic svědčili při vyrovnání kláštera se Smilem ze Vchynic. To ovšem nedává jistotu o podílu Suleviců na této vsi. Před koncem 70. let 14. století jsou bratři (Sul 046) Hanuš, (Sul 059, Vim 004) Jarek a (Sul 077) Konrád konečně výslovně uvedeni na Sulevicích, jež byly jedním z nejstabilnějších stavebních kamenů jejich panství po stovky let. Podobně bych mohl charakterizovat Čížkovice, třebaže v roce 1379 měli ještě spoluvlastníky, bratry ze Vchynic. Již o deset let později je konkrétně (Sul 077) Konrád Kaplíř výhradním majitelem, a tak tomu bylo i napříště. Čížkovice a Sulevice byly skutečně konstantními rodovými državami, jen s tou změnou, že čas od času se o ně dělilo více sourozenců. Pouhý drobný plat ve vesnici Želechovice naproti tomu (Sul 046) Hanuš, (Sul 059, Vim 004) Jarek a (Sul 077) Konrád Kaplířové prodali již před rokem 1391, přinejmenším část vsi jim však zůstala, jak vyplývá z pozdějších zmínek. Až s kariérami vzestupem (Sul 077) Konráda Kaplířové získávají na důležitosti a vstupují ve styk se samotným králem Václavem IV. V roce 1387 udělil panovník snad hlavně (Sul 077) Konrádovi, a jeho dvěma bratrům, v léno litoměřický městský hrad. Zvláštní

právní statut měl nepochybně symbolizovat nekončící interes vládce o toto důležité sídlo, jak konečně vyplývalo i z dodatečných podmínek. Kaplířové jej měli spravovat ve jménu krále a zajistit jemu i jeho dědicům do budoucna volný přístup. Stali se tedy zjednodušeně nahlíženo krajskými purkrabími de facto královského hradu, což jistě nebylo nedůležité pro vzrůst jejich prestiže. Velmi agilním hospodářem byl i (Sul 046) Hanuš Kaplíř, který se významně zasloužil o rozmnožení rodového jmění. Nejpodstatnějším ziskem byl hrad Vimperk a sedm příslušejících vesnic, např. Bohumilice a Olešná, jež získal jako panovnické léno. Obdarování bylo ze strany Václava IV. motivováno čistě pragmaticky, reagoval tak na vrácení vesnice Chlustina. Před vypuknutím husitských bouří zaznamenala sulevická větev již jen drobnější příbytky, z nichž vyjímám Šiřejovice.

Také **osterská větev** vstupuje do dějin již ve třetí čtvrtině 14. století. Prvním vlastnictvím byla vesnice Velké Žernoseky nedaleko Litoměřic, kde jsou doloženy v letech 1366 a 1375. Jednalo se nepochybně pouze o část vsi, seděli tu totiž ještě „domáci“ vladykové ze Žernosek. Jediným dalším podstatným statkem byla vesnice Bílý Újezd, již (Ostr 021) Bušek Osterský držel snad od roku 1380. Právě tvrz v Újezdu až do zisku Milešova, resp. vystavění hradu Ostrý, plnila sídelní funkci.

Solanská pošlost patří mezi vůbec nejstarší v rámci rodu, na Solanech se jako jediný vlastník připomíná (Sol 005) Konrád již v roce 1364. Nejenže Solany daly těmto Kaplířům jméno, ale po celou dobu byly také jejich hlavním sídlem. Daleko problematičtější byl statut Třebívlic, jež se zřejmě dělily mezi několik šlechticů, a to dokonce i uvnitř samotného kaplířského rodu. Pro nutnou stručnost a přehlednost mohu jen shrnout, že se jednalo o rozdrobenou državu, navíc častěji v těchto letech vlastněnou pouze v zástavním právu. Zcela unikátní je pak případ (Sol 002) Habarta Kaplíře, jenž přinejmenším na čas přesídlil za manželkou (Sol 004) Kateřinou z Bouzova na její moravské statky, konkrétně Kobeřice a Dobrovice. Byli zde výhradními vlastníky, není však zřejmé, zda se jednalo o svobodné či právně poznamenané jmění.

O příslušnosti **skalecké větve** ke Kaplířům se popsalo mnoho papíru, v současné době se již většinou považují za pokrevní příbuzné, přinejmenším tedy v pozdějších etapách. Zcela unikátní je vývoj z hlediska genealogického, neboť skatecká větev se v průběhu druhého desetiletí 15. století transformovala v pošlost řehlovickou. Pro tento účel to jistě není nejpodstatnější, jen bych rád předešel případným nejasnostem při identifikaci. Skalečtí měli početně rozsáhlejší majetek, nikoli však kvalitou. I v průběhu několika desetiletí se neobyčejně často proměňoval podíl Kaplířů v jednotlivých vesnicích, a jen velmi málo bylo takřikajíc čistých držeb. Důležitý a první statek Skalka nicméně prakticky po celé předhusitské období do této kategorie spadal, teprve na počátku druhého desetiletí 15. století se nakrátko objevil jako spolumajitel blíže nespecifikovaný Herbort ze Skalky. Velmi staré aglomerace jsou rovněž Žim a Sutom. V Sutomi na počátku působilo více rodů, postupem doby se Kaplířové osamostatnili a zařadili toto menší zboží mezi svá výhradní vlastnictví, spravovaná povětšinou právě ze Skalky. O Žim se naproti tomu dělili s Hanušem ze Svébořic a (Ostr 021) Buškem Osterským. Podobně více vlastníků spravovalo další vesnice, Lípu například mimo Skaleckých ještě Vchynští, Libchavu a Volfartice Klinštejnové a Konojedští z Pojetic. Vývoj protichůdný sutomskému nastal v Měrunicích, kde v 60. letech 14. století Kaplířové vládli sami, na počátku 15. století jsou navíc zmíněni Vchynští. Zvláštní postavení měl Žichov, kde (Řeh 025) Rydkěj, (Řeh 022) Petr a (Řeh 007) Erhard čistě pragmaticky zakoupili dva kmetcí dvory pro obměkčení měrunického faráře, aby svolil k povýšení Mokova na samostatnou farnost. Mokov ale přes církevní svéprávnost nadále nebyl významným článkem v hospodářském zázemí Skaleckých. To naprosto neplatí o Řehlovicích, jež nakonec převzaly úlohu Skalky jako hlavního sídla této pošlosti. K tomu však došlo až postupným vývojem, jelikož Řehlovice jsou z hlediska historie mladším ziskem, pocházejícím z konce 60. let 14. století. Zde, snad logicky, se jednalo o výsadní držbu hned několika pozdějších generací Kaplířů.

Nejmladší a majetkově nejprogresivnější byla **vimperská linie** rodu, jejíž počátky můžeme klást do roku 1395. Zisk Vimperka samotného jsem pojednal v rámci sulevické pošlosti, nicméně brzy po roce 1413 jeho správu převzali synové (Sul 059, Vim 004) Jarka Kaplíře, (Vim 003) Jan a (Vim 008) Petr. Období největšího rozmachu přišlo až za dob husitských nepokojů a ještě spíše v druhé polovině 15. století. Zde jen zrekapituluji, že kromě hradu a města Vimperk přináležely k državám Kaplířů ještě některé vesnice v okolí, například Bohumilice či Olešná.

Prvních několik desetiletí hospodářské aktivity Kaplířů, nahlíženo obecněji, jistě nepatří mezi nijak skvělé epochy. Přece jen se silně projevoval poměrně pozdní vstup rodu do dějin, i poněkud menší možnost dalšího růstu ve srovnání s jinými oblastmi Českého království. Z dob předchozích se již ustálila držba větších vlastníků, litoměřické kapituly, altzellského kláštera či pražského svatojiřského kláštera. Velké množství drobných vladyckých rodů i přes jednotlivě kvantitativně nepodstatné jmění v souhrnu disponovalo značným procentem statkového fundusu na Litoměřicku. Kaplířové však přesto dosáhli jistých úspěchů, v severních Čechách v době předhusitské vznikly a přežily hned čtyři větve. To byl jistě úctyhodný výkon, zhodnotíme-li navíc jejich značnou natalitu. Zcela se, a to nikoli pouze geograficky, vymykala vimperská větev, jež byla s trochou nadsázky založena nikoli běžnou iniciativou panovníka Václava IV. Jižní Čechy nabízely podstatně jiné možnosti než okolí Litoměřic či obecněji severní Čechy. Kaplířové menší konkurence vladyckých rodů své ekonomické úrovně dokázali velmi dobře zužitkovat, což se ovšem projevilo spíše až po polovině 15. století.

Majetek v té době byl většinou svobodný či odbornějším termínem alodiální. Neměl by nás takový fakt překvapovat, vždyť samo právo nebylo v českých zemích ještě natolik propracováno, aby dokázalo definovat všechny později známé varianty vlastnictví. Jistou výjimkou byly případy litoměřického

městského hradu a Vimperka, které ovšem inicioval panovník sám. Přeženu-li to ad absurdum, vlastně se manským držitelem těchto zboží mohl stát kdokoli a Kaplířům do jisté míry pomohlo štěstí.

V obecném shrnutí větší část majetku nebyla výsadním vlastnictvím Kaplířů, třebaže i tato statistika by se lišila větev od větve. Velmi rozkouskovaným jměním se mohla vykazovat především skalecká, resp. pozdější řehlovická větev. Naproti tomu sulevičtí Kaplíři měli v úhrnu méně statků, ale prakticky všechny vlastnili pouze oni. Neobyčejně kompaktní državou se mohli pyšnit „nejmladší“ Vimperští, nejvíce se přibližovala tomu, co v pozdější době označujeme jako panství. Mezi oběma zmíněnými krajnostmi se pohybovaly osterská a solanská pošlost.

V této první etapě nedokážu charakterizovat způsob nabývání majetku, prakticky ve stu procentech případů se jednalo o první zmínku o dotčené lokalitě. Do roku 1420 však lze vyzorovat, že relativně největší podíl mělo dědictví, logicky mezi první a pozdějšími generacemi. Velmi důležité jmění, hrad v Litoměřicích a Vimperk s příslušenstvím, pocházelo z právně podmíněného obdarování panovníkem. Nákupem rozmnožovali Kaplířové své državy jen zřídka, nejčastěji navíc takto získávali jen části vsí či skromné platy. To je pochopitelné vzhledem k jejich situaci, kdy skutečně patřili mezi chudší část vladyckého, resp. rytířského stavu.

2.4.2 Období husitské

Smrt Václava IV. a následná éra nepokojů, vyvolaná pouze zčásti náboženskými, přinejmenším rovnocenně však i mocenskými a politickými motivy, se podepsala na všech oblastech života v Českém království. Nejmarkantnější dopad pozorujeme snad logicky v oblasti hospodářské, neboť právě tato sféra zcela pochopitelně patřila a patří mezi klíčové. Až do roku 1436 a v konkrétních případech i později se odehrával rozsáhlý majetkový přesun,

v úhrnu převážně z rukou duchovních institucí ve prospěch dostatečně protřelých a do jisté míry i bezskrupulózních šlechtických rodů.⁶⁴ Na Litoměřicku konkrétně bylo v sázce rozsáhlé jmění kláštera benediktinek u svatého Jiří v Praze, litoměřické kapituly a dalších. Podnikavým jedincům i celým rodinám se otevírala velká šance, aby zásadním způsobem zlepšili své ekonomické a v návaznosti i společenské postavení. Druhá polovina 15. století byla poznamenána obecnou snahou o pojištění takových „husitských“ zisků a bezpečnou konzervaci vzniklého stavu. Zároveň se však vyskytovaly i tendence opačné. Dlouhodobě, zejména na jihu Čech, bujelo lapkovství a nájezdy loupeživých rytířů, jimž někteří vysoce postavení šlechtici nejen nebránili, ale částečně je naopak využívali jako vítané ekonomické přílepkování, popřípadě snadnou příležitost k vyřízení vzájemných účtů. Kaplířové i přes nepochybné pozdvižení vlastní úrovně stále nepatřili mezi elitu ani v rámci „svého“ rytířského stavu, nicméně oproti předchozímu období se jejich državy značně rozšířily. K dobru jim lze přičíst, že se tak dělo i díky jejich budovatelskému vzepětí, například později neobyčejně důležitý hrad Ostrý vystavěli sami na počátku 30. let 15. století. Časovým mezníkem tohoto oddílu se stane přibližně konec 15. století, jelikož s jistými drobnými posuny právě tehdy v sulevickém rodě došlo k zásadním událostem genealogického a majetkového charakteru.

Výjimečnou osobností po všech stránkách byl nejen v rámci **sulevické větve** (Sul 048) Jan Kaplíř. Právě on je nejtypičtější ukázkou všech pozitiv i negativ, jejichž kontury jsem se pokusil načrtnout výše. Díky jasnému cíli, nespornému diplomatickému talentu i dobrému odhadu vývoje zásadním způsobem rozšířil majetkovou základnu své linie, a s trochou nadsázky nashromáždil jmění, jež další generace jen doplňovaly. Po svém otci (Sul 046) Hanuši zdědil Čížkovice a Sulevice, právě na počátku 20. let 15. století se mu

---

⁶⁴ Poněkud eufemisticky se toto počínání v odborné literatuře nazývá sekularizací církevních statků. Dlouhodobě se tématem zabýval Jaroslav Čechura, ovšem se zvláštním přihlédnutím k prostředí západních Čech. Srv. Jaroslav ČECHURA, Sekularizace církevních statků v husitské revoluci a některé aspekty ekonomického a sociálního vývoje v Čechách v době pozdního středověku, Husitský Tábor 9, 1986-1987, str. 91-100.

podářilo získat i dvůr v Sulevicích, jež dosud náležel klášteru Altzelle, a sjednotil tak tuto vesnici v ruku rodu. Díky podpoře politiky krále Zikmunda a jejímu vyjádření formou vojenského angažmá nabyt zástavně také několika sídel z duchovenských držav, svatojiřských vesnic Chodovlice, Úpohlavy, Kostelec a městečka Třebenice, vesnic Dubeč litoměřického probošství a Srbeč mělnického probošství. Podstatnější význam měly pouze Třebenice, jedno z mála sídel městského charakteru v držení Kaplířů. Jednoznačně nejdůležitějším přírůstkem byl hrad Košťálov, (Sul 048) Jan je jako tamní pán poprvé uváděn na přelomu let 1423 a 1424. Nejpravděpodobnější je výklad, že jej zakoupil od dřívějších majitelů Zajíců z Házmburka, jakkoli se o tom nezachoval doklad. Encyklopedický výčet byl nutný, abych dokázal zhodnotit kvantitu i kvalitu jmění a učinil si představu, s čím hospodařili (Sul 048) Janovi synové a dědicové (Sul 027) Bušek a (Sul 096) Václav Kaplířové. Po větší část druhé poloviny 15. století vlastnil (Sul 096) Václav Čížkovice a Sulevice, zřejmě mladší (Sul 027) Bušek nejrepresentativnější Košťálov. Po úmrtí (Sul 096) Václava v roce 1474 a (Sul 027) Buška v roce 1480 se veškerý zmíněný majetek stal dědictvím Buškových synů (Sul 049) Jana, (Sul 029) Dobeše a (Sul 106) Zdeslava. V roce 1486 došlo hospodářsky i genealogicky závažné události, když se tito sourozenci o velmi rozsáhlé zboží podělili. V rámci sulevické pošlosti tak napříště vznikly tři další, relativně samostatné odnože, a sice (Sul 029) Dobešova sulevická, (Sul 049) Janova čížkovická a (Sul 106) Zdeslavova košťálovská.

Osterská větev zaznamenala v komparaci s ostatními největší rozmach, po zbytek 15. století jí snad ještě spolu s vimperskou lze hodnotit jako nejbohatší. Narodil od (Sul 048) Jana Kaplíře to však nebylo důsledkem využití neklidného husitského období a objektivní slabosti pretendenta trůnu Zikmunda Lucemburského, přinejmenším tedy ne zásadně. (Ostr 053) Kerunk Kaplíř se již v roce 1420 stal zástavním majitelem hned tří vesnic, Pálče, Pohořic a Vetlé. Pouze Pohořice se však staly trvalým přírůstkem, Páleč a Vetlá ani z geografického hlediska zajímavé nebyly. Snad tedy nebylo velkou ztrátou, když

se obě dostaly novým zápisem jinému majiteli. To vše stále znamenalo pouhé preludium k důležitějším událostem, datujícím se od konce dvacátých let 15. století. Tehdy se kromě (Ostr 053) Kerunka ve světle pramenů poprvé objevil i jeho bratr a druhý (Ostr 021) Buškův syn, (Ostr 073) Václav. Někdy před rokem 1428 oba nabyli tvrze a vesnice Milešov, v té době a v širší perspektivě spíše nevýznamného venkovského jmění. Pro Osterské však bylo klíčové, vždyť doposud hospodařili pouze na Bílém Újezdě. Až do roku 1432 setrvali oba bratři z neznámého důvodu v neděle. Starší (Ostr 053) Kerunk tehdy při vypořádání získal Milešov, k němuž v polovině 40. let 15. století připojil polovinu vesnice Dlažkovice, (Ostr 073) Václavu připadl Bílý Újezd. Snad právě menší kvalita Újezda, možná vnitropolitické poměry, bezprostředně se projevující právě na Litoměřicku častými vojenskými výpady různých husitských frakcí, (Ostr 073) Václava přiměly k zásadnímu kroku, k postavení hradu Ostrý. (Ostr 073) Václav zemřel jako bezdětný, (Ostr 053) Kerunk měl syny (Ostr 022) Buška a (Ostr 046) Kamarýta. Ti tedy logicky zdědili veškeré otcovo a strýcovo jmění, o nějž se podělili. Ve srovnání se sulevickou větví jsou však kontury tohoto skutku méně zřejmé, nedošlo totiž k jednoznačné separaci obou sourozenců. (Ostr 022) Bušek držel většinu svého života Milešov, (Ostr 046) Kamarýt Bílý Újezd. Velice zvláštní je ztráta statku Milešov, kterou většina badatelů nedokáže přesněji časově zařadit. Není znám důvod a vlastně ani bezprostřední kupec zboží, jisté však je, že zřejmě na sklonku 15. století osterští Kaplíři Milešov ztratili. Také hrad Ostrý v druhé polovině 15. století velmi často střídal majitele a jistá chaotičnost panuje i v genealogii samotné osterské linie. Snad byli i tehdy majiteli hradu Kaplířové z této pošlosti, jednoznačně prokázat to ale nemohu. Až samotný konec 15. století zjednal v tomto ohledu nápravu, když se nezpochybnitelným osterským správcem stal (Ostr 046) Kamarýt Kaplíř ze Sulevic, a to až do roku 1505. V průběhu posledních desetiletí 15. století se původně jednolitá osterská linie začala štěpit, či spíše se vynořovali její noví představitelé, jež ovšem nelze přiřadit nesporně k určité rodině. (Ostr 004) Albrecht Osterský je toho krystalický příkladem, objevil se v roce 1478 téměř jako pověstný „deus ex machina“. Vzhledem

k vyvinuté aktivitě je však nepominutelný, zasloužil se o značné obohacení své a v průběhu dalších věků i ostatních svých příbuzných. Sňatkem s (Ostr 052) Kateřinou z Veležic vyženil městečko Brocno, v roce 1495 mu část vesnice Chcebuz postoupil samotný král Vladislav Jagellonský.

Solanská větev měla ve sledované éře svůj vrchol již za sebou a dějiny 15. století jsou až na čestnou výjimku (Sol 009) Václava Kaplíře rovněž dějinami jejího úpadku. (Sol 002) Habart a (Sol 008) Smil snad zemřeli až v průběhu 30. let 15. století, ale fakticky se nepřipomínají již po roce 1410. Nepochybně jediným majetkem nadále zůstávaly Solany a snad i část rozdrobených Třebívlic. To je ale do značné míry má logická dedukce, nikoli prameny prokazatelný fakt. Dalším solanským představitelem je totiž (Sol 009) Václav Kaplíř až v průběhu 70. let 15. století. Byl jistě vynikající muž, „*zběhlý ve starých právech*“, což mu ovšem samo o sobě rozmnožení statků nezaručovalo. Král Vladislav II. jej z vlastní vůle obdařil doživotním zápisem ročního platu 50 kop českých grošů z královského hradu Křivoklát. Projevená Vladislavova štědrost byla labutí písni nejen z hospodářského, nýbrž také z genealogického hlediska. (Sol 009) Václavovy dcery a dědičky prodaly neznámého data po roce 1500 statek Solany Děpoltu z Lobkovic a ukončily faktickou existenci této linie.

Označení **řehlovická větev** v období po roce 1420 již zcela potlačilo původní přízvisko Skalští či Skalečtí. Fakt přejmenování naprosto neznamenal, že by Skalka jako statek zmizela ze seznamu jejich držav. V držení linie zůstala do konce 15. století, přičemž se dědila po tři generace. Prakticky totožně se situace vyvíjela v případě Řehlovic. Drobnější majetek, tedy vesnice na Litoměřicku a Ústecku, logicky ztrácel na významu s obecnými tendencemi ke sjednocování držav, i se ziskem důležitějších statků. Vzestup nebyl založen ani spojen s obdobím husitských bouří, podobně jako Solanští i Řehlovičtí se v této epoše drželi stranou. O to pozoruhodnější byl počátek 70. let 15. století, kdy (Řeh 020) Pavel Kníže získal Duchcov a Osek. Snad ani primárně nešlo o jeho iniciativu,

spíše se projevila snaha krále Vladislava toto důležité severočeské jmění svěřit důvěryhodnější osobnosti, než jakou byl poněkud svárlivý a nevyzpytatelný Jindřich z Rabštejna. Z čistě majetkového hlediska šlo mezi oběma stranami o vztah reciproční, Kaplířové vrátili panovníku zápisy na Königstein a Pirnu, on jim zapsal Osek a Duchcov. Až do smrti Pavla Knížete na počátku 90. let 15. století se statut zápisného zboží nezměnil. Přesto se stal Duchcov hlavním sídlem řehlovských Kaplířů, zatímco svobodné Řehlovice svůj význam ztratily, třebaže patřily Řehlovickým až do roku 1520.

Vimperská větev je v průběhu 15. století jistě nejznámější a můžu-li to tak říci také nejslavnější a nejvlivnější. Paradoxně to však nebylo a ani nemohlo být zapříčiněno velkými majetkovými zisky. Žádné podstatné rozšíření jihočeských držav se totiž nekonalo, vimperský statek byl stabilizován a v okolí se žádné vhodné jmění k doplnění nevyskytovalo. (Vim 008) Petr získal za oddanou službu Zikmundu Lucemburskému na území jeho Uherského království do zápisného držení hrad Kaplany, podrobné informace o obdarování samotném i o charakteru tamního hospodářství však nemám k dispozici. (Vim 005) Konráda Kaplíře bych mohl hodnotit jako největšího pragmatika, ba přímo prospěcháře v rámci celého rodu. Jako purkrabí hradu Zvíkova dokázal rozpoznat obrovský význam této katolické pevnosti v jinak převážně husitské jihočeské oblasti a rozvažováním o možnosti přechodu na stranu utrakvistů a eventuálním vydání Zvíkova do jejich rukou královskou stranou fakticky vydíral. Odvaha a jistá dávka cynismu byly korunovány úspěchem. Pro vyšší zájmy katolické strany musel jihočeský magnát Oldřich z Rožmberka obětovat svůj hrad Zbiroh, jenž Zikmund Lucemburský zástavně postoupil Kaplířovi. Zisk poměrně podstatný měl však z hlediska delší perspektivy jepičí charakter. (Vim 005) Konrádovou smrtí v roce 1437 se Zbiroh ztratil ze soupisu kaplířských statků. Podobné vlastnické epizody si v 70. letech 15. století prožil i poslední vimperský pán (Vim 007) Petr. Jako věrný spojenec krále Jiříka z Poděbrad v letech 1470-1471 krátce administroval hrad Helfenburk na Litoměřicku, o tři roky později je zmíněn jako zástavní pán na

statku Hus. Základním a nejdůležitějším však pro tuto linii vždy zůstal hrad a město Vimperk s příslušenstvím, podržela si jej až do svého vymření na sklonku 15. století.

Líčení majetkových úspěchů rodu Kaplířů v průběhu 15. století je značně chaotické a neuspořádané. Rád bych ovšem připomněl, že jde o nutnost, pochopitelnou vzhledem ke dvěma důležitým okolnostem. První je doba samotná, husitské nepokoje zásadním způsobem ovlivnily majetkovou strukturu a vzrušené poměry, eufemisticky řečeno, nepřály klidnému a běžnému právnímu postupu při získávání majetku. Zkoušený Zikmund Lucemburský, vděčný téměř za každou pomoc z řad české šlechty, štědře zastavoval církevní i jiný majetek, často hned několikrát po sobě a vždy jinému majiteli.⁶⁵ Konkrétně jen nemnoho Kaplířů dokázalo takto nabyté statky podržet a stabilizovat po roce 1436, za všechny jmenuji (Sul 048) Jana Kaplíře.

Druhý, daleko podstatnější důvod tkvěl v rodu samotném. Právě v průběhu 15. století se začínají některé linie, zejména osterská a řehlovická, takřka živelně rozrůstat a genealog téměř nemá šanci orientovat se v množství jmen bez podrobnějších údajů. To není výraz mého alibismu, podobně, byť elegantněji, zhodnotil natalitu a hospodářskou strategii Kaplířů i takový velikán českého místopisu, jakým byl August Sedláček. Pro zachování alespoň základní přehlednosti jsem byl navíc nucen co nejvíce potlačit jednotlivosti a pokusit se vybrat statky pokud možno rozsáhlejší nebo podstatnější pro rodové dějiny.

Po roce 1420 se začala zásadně proměňovat právní kvalifikace kaplířského majetku. Zatímco ve 14. a na počátku 15. století jednoznačně převažovalo jmění alodiální, v době následující vzhledem k okolnostem nabyly převahy povětšinou královské zápisy jako odměna za služby vojenského charakteru za Zikmunda Lucemburského, či jako jistý projev dobré vůle, popřípadě jako odměna za

---

⁶⁵ Srv. Milan MORAVEC, Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích z let 1420-1437, *Folia historica Bohemica* 9, 1985, str. 89-175.

Vladislava Jagellonského. Je však třeba říci, že zápisné statky byly z perspektivy historika zisky spíše krátkodobé, provizorní. Naproti tomu alodiální državy, zejména Ostrý či Košťálov, se brzy zařadily mezi, nadneseně řečeno, rodové stříbro a nezpochybnitelný pozemkový základ. Na konci 50. let 15. století dosáhl (Vim 006) Mikuláš Kaplír propuštění Vimperka z manství, a tím tato forma vlastnictví na delší čas z kaplířských dějin zmizela.

Majetek obecně se postupem doby stával stále kompaktnější. Ať šlo o větší statky či jednotlivé malé vesnice, velká většina již byla výsadním kaplířským zbožím. Pokud k nějakému kouskování docházelo, dělo se tak spíše v rámci samotného rodu a nikoli v podílu s jinými šlechtickými rodinami. Snad to souviselo i s tím, že nejchudší, solanská větev rodu ve sledovaném období prakticky přestala existovat, a řehlovičtí Kaplíři se snažili scelit mnoho roztržštěných vesnic či pouhých jejich částí, nejčastěji formou odprodeje a omezením se na perspektivní zboží.

V 15. století se již nelze vymlouvat na nepostižitelnost majetkových transakcí, Kaplířové se blížili dovršení prvního sta let své existence. Obecně největší zisky stále pocházely takřikajíc z vlastních zdrojů, tedy formou dědictví, v případě hradu Ostrého dokonce díky vlastní stavební iniciativě. Tím ovšem nechci naznačit, že vlastní zásluhy byly jediným hybatelem ekonomických aktivit. Hrad Košťálov podle všeho (Sul 048) Jan Kaplír zakoupil od Zajíců z Házmburka, podobně nákupem snad (Ostr 053) Kerunk a (Ostr 073) Václav Osterští ovládli Milešov. Zejména v období husitském velkou část majetku Kaplířové získali díky obdarování od panovníka, někdy dokonce vykonanému ne úplně dobrovolně, jako v případě (Vim 005) Konrádova purkrabování na Zvíkově a nabytí Zbiroha. Obecně shrnuto koupě a obdarování převládaly ve 20. a 30. letech 15. století, s významnými pozdějšími přesahy, v 70. letech 15. století v případě Oseka a Duchcova. Državy nashromážděné během husitství i ty původní však logicky při generační obměně, již můžeme výrazněji postihnout okolo poloviny století a znovu na jeho sklonku, potomci dřívějších hospodářů prostě zdědili.

2.4.3 Období do roku 1547

Další kapitolu pojednání o majetkovém zázemí Kaplířů je možno otevřít na sklonku 15. století, přičemž větve od větve se budou data mírně lišit. Sulevičtí podstatně kvalitativně proměnili hospodářské vztahy v roce 1486, Osterští vykročili do nové etapy v letech 1495-1497, kdy získali statky Brocno a Chcebuz. Vimperská i solanská pošlost zanikly na přelomu 15. a 16. století, proto jsem jejich aktivity v předešlém oddílu dovedl až do konce a nadále se jimi pro větší přehlednost nebudu zabývat. Řehlovičtí se v komparaci s ostatními vymykají, žádný zřetelný zlomový bod u nich nenacházím. Že jsem tedy předchozí oddíl ukončil v roce 1491 a nový začnu přibližně od téhož data je vysloveně badatelská konstrukce pro zachování jednotného členění textu.

Šestnácté století není z hlediska majetkových přesunů natolik dramatické jako epocha předešlá, což ovšem naprosto neznamena, že by postrádalo na zajímavosti. Pro kaplířský rod je to nakonec věk nesmírně podstatný hned z několika příčin. Jak jsem již uvedl, z pěti linií přežily do nové doby jen tři, již na počátku 20. let 16. století však tento výpadek nahradila nově se konstituující pnětlucká pošlost, ve 40. letech 16. století je doložen první třebívlický Kaplíř a genealogickou explozi završilo odštěpení Tuchořických v polovině 60. let 16. století. Majetek rodu se neobyčejně rozšířil, což je vzhledem ke značnému nárůstu členů pochopitelné. Obecně byly tehdy položeny základy jeho ekonomického zázemí, v podstatě totožného se situací těsně před Bílou Horou. Díky podstatně lepšímu dochování pramenné základny lze podrobněji sledovat jednotlivé události a shrnout je v celek, více se blížící dobové realitě.

Pro pořádek bych rád uvedl, že tato část bude rozdělena do dvou drobnějších kapitol, aby příliš dlouhé probírání jedné větve nezastínilo proměnlivé etapy dějin obecných a nenarušilo jednotný charakter této práce, jež se dotýká celého rodu. Mezníkem mi bude přelom 40. a 50. let 16. století, kdy došlo k několika zásadním událostem. Rok 1547 a první odboj proti Habsburkům však

takovým zlomem nebyl, i když by se to jistě pro badatelské účely hodilo. Kaplířové totiž na této akci neparticipovali, přinejmenším ne podstatně, a jejich jmění nebylo následnými postihy nijak omezeno. Spíše mám na mysli děje vnitrorodové, nástup nové generace hned v několika liniích v průběhu 40. let 16. století, obnovování vkladů do zemských desek po požáru z roku 1541, jež se Kaplířů zásadně dotklo a umožnilo pozdějším badatelům přesněji zhodnotit jejich majtkové poměry.

Rok 1486 byl pro **sulevickou větev** naprosto klíčový, a to v celé epoše její existence. Rozdělením majetku mezi bratry (Sul 049) Jana, (Sul 029) Dobeše a (Sul 106) Zdeslava vznikly tři relativně samostatné odnože, trvající fakticky až do prvních desetiletí 17. století. Spojovalo je mnohé, sídlily nedaleko od sebe, a přece šla každá jinou, specifickou cestou. Důkazem ještě neztracené jednoty byl rok 1505, kdy zmínění bratři společně získali od krále Vladislava II. pojištění zástavního práva na vesnice Bohušovice a Brňany. Klíčový statek, hrad Košťálov, měl být podle ujednání z roku 1486 dokonce, byť možná spíše formálně, majetkem všech a všem se vymezovalo místo pobytu i případné povinnosti. (Sul 029) Dobeš, pozdější karlštejský purkrabí, získal v roce 1486 Sulevice a stal se zakladatelem sulevické odnože. K Sulevicím v té době pochopitelně patřily i některé menší vesnice, z nichž vyjímám Březno. Přes svou prestižní funkci nebo snad právě kvůli ní nebyl (Sul 029) Dobeš nikterak zapáleným hospodářem, svým synům (Sul 050) Janu a (Sul 097) Václavu předal jmění v téměř stejné podobě, jak jej na sklonku 15. století získal. Dědicové by si snad počínali jinak, měli však vyměřeno příliš málo času, aby to mohli prakticky prokázat. (Sul 050) Jan zemřel již v roce 1535 a (Sul 097) Václav nejpozději v létě 1541. (Sul 097) Václavovi synové byli ještě příliš malí, majetek za ně až do roku 1558 spravovali poručníci. (Sul 049) Jan, od roku 1486 nový pán na Čížkovicích, byl prvním představitelem čížkovické odnože. Podobně jako (Sul 029) Dobeš se v otázkách majtkových transakcí držel zkrátka, až do své smrti na počátku 30. let 16. století nic k čížkovickému základu nepřidal, nic ovšem ani neztratil. Je to jistě překvapivé už

vzhledem ke skutečnosti, že jeho manželství byla velmi požehnána potomky. Vyjednávání o dědické poddíly ve 40. letech 16. století jsou zajímavou kapitolou, kterou však zmíním později.

(Sul 106) Zdeslav jako praotec košťálovské odnože byl ze všech bratrů hospodářsky nejagilnější, v každém případě se jeho zisky ukázaly pro budoucnost jako nejpodstatnější. Snad to bylo i z důvodu zvláštního statutu Košťálova, který, ač nominálně i fakticky ve vlastnictví (Sul 106) Zdeslava, přece jen vzhledem ke smluvně vymíněnému angažmá obou jeho bratrů nebyl tak docela „svobodným“ zbožím. Prakticky na samém sklonku života, v dubnu 1534, zakoupil (Sul 106) Kaplíř od bratrů Sekerků ze Sedčic za 300 kop českých grošů lesy a luka v okolí Lipolce. Velmi nejisté je naproti tomu nabytí Milešova, kdy přesně Kaplířové jeden z nejdůležitějších statků získali, zatím nedovedu určit. Prozatím je možné tuto událost klást mezi léta 1534 až 1548. (Sul 106) Zdeslav zřejmě nedlouho po roce 1534 zemřel, jeho čtyři synové zůstávali v majetkovém nedílu překvapivě až do roku 1545.

Osterská větev je nepochybně daleko zajímavější a inspirativnější z hlediska historického výzkumu, nabízí však také řadu otázek a často i neřešitelných problémů. Mezi ty základní patří neobyčejně početný rozrod a velký zmatek v majetkové struktuře, jež mi v tuto chvíli zabraňují podat úplnou evidenci osterských držav. Předem tedy upozorňuji na nutnou heslovitost následujícího nástinu, ovšem s co možná nejdůkladnějším shrnutím hospodářského zázemí Osterských.

Na samém počátku 16. století jsou doloženi bratři (Ostr 031) Jan, (Ostr 043) Jiřík a (Ostr 075) Vojtěch Kaplířové, všichni se zasloužili o další potomstvo a jsou důležití i z hlediska ekonomického. V prvních desetiletích 16. století vystupovali spolu, jako když v roce 1500 zakoupili od Doroty Dobrmanové z Vlastislavi statek Bukovice a v roce 1521 jej znovu jednotně prodávali. To byla popravdě také jedna z nejpodstatnějších akvizic v rámci celé větve na počátku 16. století. (Ostr 075) Vojtěch žádný další majetek zřejmě vůbec nevlastnil, (Ostr 031) Jan po

roce 1510 držel jistý podíl v Třebívlicích a až po roce 1531 se usadil na dvoře ve statku Kounice, který snad vyženil s jednou z dcer Haška z Vrábí. (Ostr 043) Jiřík byl z této trojice obecně nejznámější a také nejschopnější statkář, jakkoli spíše kvantitativně než kvalitativně. Ve druhém desetiletí 16. století dočasně pobýval na Divicích, v roce 1519 se dostal v držení Chudého Hrádku a dalších pěti vesnic. Nejpozoruhodnější je však počátek 30. let 16. století, kdy se (Ostr 043) Jiří zbavil prakticky všeho jmění, a prakticky také jen díky tomu o něm mám povědomost. Z neznámého důvodu, měl totiž dědice, prodal postupně Chudý Hrádek Václavu z Vartemberka, vesnici Ostrovec Janu staršímu Mladotovi ze Solopysk, ves Lhotka a část Terešova Elišce z Hřešihlav.

Druhou podstatnou linií, nikoli natolik oddělenou jako v případě sulevické větve, byli potomci a dědicové (Ostr 004) Albrechta Osterského. Jejich fundus prakticky obsahoval pouze Brocno a Chcebuz, to však bylo pro (Ostr 070) Petra a (Ostr 055) Ladislava nepochybně postačující zázemí. Přesto již v roce 1502 získali královské potvrzení zápisu na vesnice Charvátce a Pohořice, po matce navíc zdědili přinejmenším část podílu ve vesnici Veležice. Znovu připomínám, že všechny drobnější majetky byly nějakým způsobem připojeny k Brocnu či ke Chcebuzi a jako samostatná sídla se v pramenech v souvislosti s kaplířským rodem nevyskytují. Petrovými syny a dědici byli (Ostr 005) Albrecht a (Ostr 029) Felix, začínající hospodařit již na přelomu 30. a 40. let 16. století. Tehdy patrně proběhly jen některé méně podstatné přesuny, například prodej přece jen poněkud vzdáleného kounického dvora. Z hlediska genealogického i majetkového byla klíčová epocha po roce 1541, jíž se budu zabývat později.

Řehlovické Kaplíře jsem opustil na počátku 90. let 15. století, kdy lze vysledovat jistý mezník po smrti (Řeh 020) Pavla Knížete a zaznamenat osamostatnění jeho synovců a takto synů (Řeh 010) Jana Knížete. Bylo jich pět, ovšem pochopitelně ne všichni jsou pro historika důležití. To, co jsem popsal v pasáži, týkající se Řehlovických do roku 1491, pochopitelně zčásti platí i pro ně, třebaže za strýcova života logicky jednali v jeho stínu a téměř pod jakousi

kuratelou. Bratři často vystupovali spolu, jistě alespoň v počátcích samostatného hospodaření. Jakýmsi neformálním vůdcem skupiny byl zpočátku (Řeh 024) Purkart, v letech 1499 a 1501 právě on je zmíněn na prvním místě při královském obdarování, vylepšujícím postavení Kaplířů na Oseku. Z dlouhodobější perspektivy jsou zajímaví jen (Řeh 006) Bušek a (Řeh 009) Hanuš, oba však až na počátku 20. let 16. století, kdy se jejich bratři již dávno nepřipomínají. To také vysvětluje jejich velmi volné nakládání s původně nedílnými rodovými statky. V roce 1520 prodal (Řeh 006) Bušek Řehlovice svému švagrovi Alexandru z Leisneka. Rok 1523 přinesl definitivní ztrátu původních rodových držav, když druhý z bratrů (Řeh 009) Hanuš postoupil Děpoltu z Lobkovic osecké panství i s Duchcovem. Jistěže byly tyto úbytky brzy nahrazeny, někdy po roce 1530 koupil (Řeh 006) Bušek od bratří Glaců ze Starého Dvora Hliňany, pozdější hlavní rodový statek. (Řeh 009) Hanuš v roce 1527, nedlouho před smrtí, pořídil od Jana a Zdeňka Trčků z Lípy panství Horní Beřkovice (v dobovém jazyce Běškovice). Ne zcela jistý právní statut mělo 15 příslušejících vesnic, snad zápisné zboží, na něž (Řeh 009) Hanuš v rámci zmíněné transakce získal dobré vůle.

Pnětlucká pošlost je obecně nejméně známou v rámci celého kaplířského rodu, zachovalo se o ní také nejméně pramenů. Datem jejího zrodu je nejpravděpodobněji rok 1515, kdy je (Pnět 008) Volf Kaplíř uveden se svou (Pnět 006) matkou Magdalenou jako zástavní držitel části vesnice Podsedice. Nejpozději v roce 1532 se stal (Pnět 008) Kaplíř majitelem statku Pnětluky, který zakoupil od Jiřího Stroupečského ze Stroupče za 350 kop českých grošů. Jeho sídlem nepochybně byly právě významnější Pnětluky, k nimž menší část Podsedic přičlenil. Jako událost epizodického charakteru lze chápat královské udělení výplatního listu na vesnice Černošičky a Lhota, právo vykoupit obě sídla vyhrazoval Ferdinand I. jen sobě a klášteru Altzelle. Dědici všeho zmíněného se stali na počátku 40. let 16. století Volfovi synové, (Pnět 001) Albrecht, (Pnět 003) Jáchym, (Pnět 005) Jan a (Pnět 007) Václav.

Hodnocení několika desetiletí před polovinou 16. století s ohledem na kaplířský majetek je poměrně stručné. Podstatnější hospodářský rozmach lze zaznamenat až po roce 1550. Neodehrál se žádný podstatný převrat, vystřídání panovnických rodů na českém trůně proběhlo bez dopadů, ať pozitivních či negativních. Rok 1547 pro Kaplíře neměl charakter osudovosti, ba prakticky se jich nedotkl. Jedinými protivníky si tak v oněch dobách mohli být příslušníci rodu sami. Přestože téměř všichni působili na malém prostoru v okolí Litoměřic, k vážnějším konfliktům mezi nimi nedocházelo. Nejdůležitější událostí byla vnitrorodová proměna, vymření solanské a vimperské větve, a naopak nástup nových linií, před rokem 1540 konkrétně pnětlucké. Obecněji vzato se v tomto období zpomalila „populační exploze“ z druhé poloviny 15. století, genealogické vztahy se poněkud pročistily a zpřehlednily.

I nadále pokračovala jednoznačná převaha svobodných statků, především u těch největších a nejdůležitějších jde téměř o pravidlo. Poněkud více se rozmohla zástavní, zápisná či podobným způsobem charakteristická držba, jev signifikantní především v posledních desetiletích vlády Vladislava Jagellonského. Nadále nicméně trval trend, že zápisné državy nemají pro rod zásadní důležitost, velmi často šlo o vesnice nepatrného významu či perspektivně nevýznamné zboží. Obecněji lze nejvíce zápisného majetku vyzorovat u osterské větve, naproti tomu sulevičtí Kaplíři byli v rámci rodu na opačném pólu. Prakticky úplně mizí lenní forma držby, v průběhu 16. století se stává v českém prostředí spíše mimořádnou skutečností, užívanou panovníkem například k odstínění prohřešků a majetkového postihu po roce 1547.

Oproti století předešlému je 16. věk ve znamení jistého rozdrobení větších územních a hospodářských celků, nejmarkantnější je to u sulevických Kaplířů. Tři bratři si rozdělili rozsáhlé otcovo dědictví a vytvořili tak tři drobnější panství, až na menší proměny stabilizovaná na dlouhá léta. Obrovský a značně nepřehledný rozrod osterské pošlosti tomuto někdy až živelnému dělení nejen nahrával, ale

přímo jej vyžadoval. Samozřejmě se po roce 1500 vytvořila dvě hlavní centra, Brocno a Chcebuz, na nichž hospodařily konkrétně dvě rodiny. Příslušníků linie a potenciálních hospodářů však bylo daleko více, a tak se museli většinou spokojit s jednou či maximálně několika vesnicemi, někdy dokonce jen s menšími podíly na vsích či polnostech. Zcela tato charakteristika neplatí u řehlovické a pnětlucké pošlosti, zčásti z logických důvodů. Pnětlučtí vstoupili do dějin až ve druhém desetiletí 16. století a jejich majetek být rozdroben ani nemohl, neboť patřili mezi nejchudší nejen v rámci vlastního rodu, ale vůbec v komparaci s ostatními stejně stavovskými zařazenými rodinami. Řehlovičtí vzhledem ke značnému úbytku členů a snad i pro zajištění snadnější správy prodali hned několik původních statků a koncentrovali svou pozornost již pouze na dvě důležitá jmění, Hliňany a Horní Beřkovice. Ostatní vesnice k nim sice připojili, nadále je však nepovažovali za perspektivní.

Způsob nabývání majetku se dramaticky neproměnil a snad se ani proměnit nemohl, nedošlo k žádné dějinně převratné události, která by to umožnila. Stále největší procentuální podíl tak obstarávalo obyčejné dědictví, případně v rámci rodu zacílené odkazy. Tak byly předávány nejdůležitější državy, konkrétně v sulevické větvi Košťálov, Čížkovice a Sulevice, v osterské Brocno a Chcebuz, v řehlovické pak samotné Řehlovice a Osek s Duchcovem. Jestliže se taková forma týkala kvantitativně největší části jmění, rozhodně tím nechci říci, že by jiné způsoby byly omezeny jen na nevýznamné vesnice či drobné podíly. Koupě hradu a statku Milešova byla jednou z nejzásadnějších akvizic rodu v širokém časovém úseku, stejný význam měl pro řehlovické Kaplíře nákup Horních Beřkovic a Hliňan a pro pnětlucké Pnětluk. Naopak v osterské větvi znamenaly tyto transakce vždy jen dočasný zisk, případ (Ostr 043) Jiříka Osterského a hned několika vesnic v průběhu 20. a 30. let 16. století to jasně potvrzuje. Nelze opominout ani stále trvajících panovnických obdarování, popřípadě nejrůznější pojištění zástavních či přímých majetkových práv, jako v roce 1502 v otázce vesnic Pohořice a Charvátce, o tři roky později Bohušovic a Brňan, abych uvedl jen nejvýznamnější příklady.

2.4.4 Období od konfiskací roku 1547 do vypuknutí stavovského povstání

Čtyřicátá léta 16. století jsou z hlediska rodových dějin jedním z nejpodstatnějších období, a nezmínit je by znamenalo fakticky znemožnit pochopení složitých kaplířských vztahů. Přirozeně, že v první řadě šlo o majetkové poměry, dědictví, obnovování vkladů po požáru zemských desek a nakonec i osamostatnění nových linií a nákup dalšího zboží. Znovu připomínám, že v této stati neuvažuji samotný rok 1547, protože ten se Kaplířů vůbec nedotkl a neznamenal polepšení ani zhoršení jejich postavení. Dovedení stati až do bitvy na Bílé Hoře, respektive pobělohorských konfiskací je logické a není důvodu konstruovat další mezník či dělicí čáru. Neudála se žádná, z majetkového hlediska zlomová událost, jež by mě k podobnému kroku nutila.

Sulevickou linií je třeba i nadále traktovat v rámci tří relativně samostatných odnoží, tento stav konečně vydržel fakticky až do doby těsně předbělohorské, kdy „dobešovští“ Kaplíři vymřeli a jejich majetek přešel na příbuzné.

Nejméně čínorodými se jeví být páni na Sulevicích, potomci někdejšího karlštejnského purkrabí (Sul 029) Dobeše, resp. jeho syna (Sul 097) Václava, (Sul 030) Dobeš a (Sul 052) Jan. V roce 1545 byli oba ještě nezletilí a jmění spravovali poručníci, matka (Sul 033) Dorota z Komárova a příbuzný z košťálovské odnože (Sul 051) Jan Kaplíř. Díky deskovým zápisům mohu velmi dobře zrekonstruovat, že nezletilci disponovali celými vesnicemi Sulevice a Březno, částmi Lukavce a Rochova, a konečně třetinovými podíly na domech v Praze a Litoměřicích. V roce 1558 se sourozenci o tento fundus rozdělili, starší (Sul 030) Dobeš dostal Sulevice, mladší (Sul 052) Jan Březno. Status quo pak trval přes tři desetiletí a ukončila jej až smrt (Sul 052) Jana, po níž (Sul 030) Dobeš připojil Březno

k Sulevicím a ve své osobě znovu scelil celé jmění a dědictví po dědovi. Sulevice odkázal jedinému synu (Sul 100) Václavu „Bašemu“, dcery (Sul 094) Sidonie a (Sul 007) Alžběta získaly nemovitost v Litoměřicích. Po smrti (Sul 100) Václava i jeho malého syna a dědice (Sul 054) Jana Dobeše se v sulevický statek uvázala jako nejbližší pokrevní příbuzná (Sul 094) Sidonie provdaná Kolovratová a spravovala jej až do své smrti na přelomu let 1616-1617. Po skonu (Sul 094) Sidonie vypukl zásadní spor o platnost jejího odkazu a dokonce o ustanovení kšaftu jejího otce (Sul 030) Dobeše. Podrobněji jsem se celé kauze věnoval v rámci medailonů jednotlivých osobností, zde jen shrnuji, že protivnými stranami byla rodina Kolovratů jako dědici (Sul 094) Sidonie a třebívlická větev Kaplířů jako nástupci (Sul 030) Dobeše Kaplíře. Celé nedorozumění bylo z rodového hlediska tragicky vyřešeno uvalením sekvestru na Sulevice. Konfiskace se jich tedy fakticky nedotkly, později je od královského fisku zakoupil Adam mladší z Valdštejna.

Čížkovičtí Kaplíři patřili mezi průměrné hospodáře, ani v období svého největší majetkového rozmachu v druhé polovině 16. století a zčásti ještě i na počátku 17. věku nezískali žádné významné bohatství. Alfou i omegou jejich snah a aktivit vždy byl a zůstal statek Čížkovice, jakkoli vlastnili ještě nemovitost v Praze a část domu v Litoměřicích. Tuto tradici narušili těsně před Bílou Horou (Sul 045) Felix Častovec a (Sul 095) Smil Kaplířové, nepochybně nejprogressivnější a hospodářsky nejaktivnější příslušníci této odnože v průběhu dějin.

Nejstarším synem a prvním dědicem (Sul 049) Jana Kaplíře byl (Sul 004) Albrecht, doložený již v průběhu 20. let 16. století. Správy Čížkovic se ujal nejspíše v první polovině 30. let a podstatnou roli hrál až do své smrti v roce 1554, třebaže jeho dva bratři (Sul 063) Jiřík a (Sul 043) Felix jistě měli na čížkovickém zboží alespoň symbolický podíl. Ostatní (Sul 004) Albrechtovy zisky měly krátkodobější či právně nižší charakter, jako například jeden dvůr v Brňanech či zápis 7 000 kop míšeňských grošů na třebenickém majetku svatojiřských benediktinek. Po roce 1554 nakrátko Čížkovice zdědil (Sul 063) Jiřík, již na sklonku 50. let 16. století je však jednoznačně ovládal poslední ze

sourozenců (Sul 043) Felix. Léto 1576, pravděpodobný rok (Sul 043) Felixovy smrti, je zároveň datem určujícím dělení dědictví mezi jeho tři syny, (Sul 005) Albrechta, (Sul 057) Jana staršího a (Sul 060) Jaroslava. Poněkud překvapivě jim však bylo dělit se pouze o Čížkovice, litoměřický a pražský dům se v pramenech ztratil. Vyřešili tento problém poměrně elegantně, (Sul 005) Albrecht získal polovinu staré, tzv. dolní čížkovické tvrze, (Sul 057) Jan starší, jenž byl skutečně z bratrů nejstarší, její druhou polovinu. Nejlépe dopadl nejagilnější (Sul 060) Jaroslav, připadla mu nová, tzv. horní tvrz v Čížkovicích. Před koncem 16. století zemřel jak (Sul 057) Jan starší, tak i (Sul 005) Albrecht. (Sul 060) Jaroslav vycítil svou šanci a po odvrácení zčásti zfalšovaných právních nároků (Sul 057) Janovy vdovy (Sul 015) Anny Kaplířové z Údrče se v prvních letech 17. věku stal opět jediným a nepochybnitelným vlastníkem Čížkovic. Snad právě vyřešení obtížné kauzy jej povzbudilo k větší aktivitě, v roce 1605 nákupem statku Vrbičany po velmi dlouhé době rozšířil državy Čížkovických. Takové rozmnožení jistě bylo zapotřebí, zplodil totiž hned čtyři syny. Zatímco (Sul 061) Jindřich a (Sul 067) Karel do dějin výrazně nepromluvili a jejich majetek nejsem schopen vůbec identifikovat, (Sul 045) Felix Častovec a (Sul 095) Smil za sebou nechali výraznou stopu. Bratrské dělení proběhlo podle všeho v roce 1614, starší (Sul 095) Smil získal Čížkovice a Vrbičany. Mladší (Sul 045) Felix nabyl Želechovic, jež ovšem nepatřily do původního zázemí čížkovických Kaplířů, a byly snad získány od jiné kaplířské větve. Ještě před Bílou Horou zvládli oba sourozenci dosti zásadní rošády, zásadním způsobem měnící staletou tradici. (Sul 095) Smil nejpozději roku 1615 postoupil Čížkovice (Ostr 002) Adamu Osterskému Kaplíři, náhradou za letitý domov mu byl statek Třebušín, k němuž připojil menší Vrbičany. (Sul 045) Felix Častovec také prodal staré rodové zboží Želechovice a v roce 1616 naopak od své tchýně Doroty Hruškové z Doupova zakoupil Vtelno v Boleslavském kraji.

Košťálovští Kaplíři zažili ve sledované dějinné etapě největší rozmach, a to genealogický a nepochybně také hospodářský. Samotné označení Košťálovští je trochu nepřesné, stejnojmenný hrad byl totiž pouze jedním, zdaleka ne

nejvýznamnějším statkem. Patrně již z předchozího období si přinesli Milešov, jenž se právě v epoše předbělohorské stal nejdůležitější kaplířskou državou a skutečným základem rodové hospodářské moci. Více dědiců zapříčinilo blahodárnou věc, a sice větší ekonomickou aktivitu a podstatné rozšíření počtu statků i samotných vesnic. (Sul 106) Zdeslavovými syny byli (Sul 028) Bušek, (Sul 051) Jan, (Sul 092) Mikuláš a (Sul 098) Václav. Všichni, snad kromě (Sul 028) Buška, měli potomky, což jasně naznačuje rozmnožení této odnože a logicky její jasnou vnitrorodovou dominanci v rámci zachovaných pramenů a nakonec i co do skutečného významu. Zmínění bratři působili již před rokem 1545, ale právě toho léta provedené rozdělení dědictví má naprosto klíčový význam.

(Sul 028) Bušek Kaplíř zřejmě v roce 1545 nezískal žádný konkrétní statek, bez majetku však zcela nezůstal. V roce 1548 zakoupil Libčeves za 3 350 kop českých grošů a držel ji až do své smrti na sklonku 80. let 16. století. V roce 1588 to byly snad jeho dcery a dědičky, jež vesnici prodaly Janu z Vřesovic, a formálně tak ukončily libčeveskou epizodu Kaplířů.

Zajímavější a košatější je osud (Sul 051) Jana Kaplíře, jenž při bratrském dělení získal polovinu hradu Košťálov, při svých tamních pobytech však bydlel na nově postavené tvrzi při poplužním dvoře ve vesnici. Tak se ale nedělo příliš často, hlavní rezidencí se mu stala Skalka, zakoupená snad již roku 1544 od Jana z Vřesovic. Jeho syn (Sul 107) Zdeslav i přes krátce vyměřený život stihl rozšířit dědictví otce o tvrz a ves Boreč a vesnici Režný Újezd, pořízené od Jindřicha Berky z Dubé v dluhu 3 000 kop českých grošů. Sám (Sul 107) Zdeslav syna neměl a dcera (Sul 013) Anna pochopitelně přinesla svůj podíl manželu Adamu Hrzánovi z Harasova jako věno. Není proto důvodu považovat zmíněné jmění nadále za kaplířské.

(Sul 092) Mikuláš byl vynikajícím hospodářem a dědictví poloviny Košťálova pro něj neznamenal než vítanou pomoc v začátku samostatného hospodaření. Snad díky sňatku s (Sul 031) Dorotou Beřkovskou ze Šebířova nabyt Kokořina, všechny další zisky můžeme přičítat již jen jeho vlastní iniciativě a schopnostem. V roce 1546 nabyt pěti menších vesnic, Šemánovic, Březinky, Kaniny, Sedlce a

Truskavny. Nezanedbatelnou sférou jsou majestáty krále Ferdinanda I. z padesátých let 16. století, tímto způsobem si Kaplíř pojistil vlastnictví části vesnice Běšín, plat z Mastířovic i tři svobodné krčmy v Košťálově, Obříství a Černčicích. Specificky rodinnou záležitostí byl nemalý přínos (Sul 031) Doroty ze Šebířova ke společnému jmění, přinejmenším v jistém období to byl hrad Kokořín. V roce 1587 si (Sul 092) Mikulášovi synové (Sul 062) Jiří a (Sul 109) Zdeslav při dělení majetku výslovně rozdělili zřejmě pouze Košťálov, statut a příslušenství ostatních držav byl patrně dohodnut již dříve a mimoúředně. (Sul 062) Jiří velký význam nemá, jelikož zemřel bezdětný a patrně i bez většího nemovitého zboží. (Sul 109) Zdeslav svým třem dcerám zanechal pouze Košťálov, jehož prodej Adamovi ze Vchynic a z Tetova v roce 1609 pak završil existenci této rodiny v mužské posloupnosti.

Nejvýraznější osobností celé sulevické pošlosti v 16. století byl jistě poslední ze čtyř bratrů, (Sul 098) Václav Kaplíř. Jeho zisk při dělení v roce 1545 nedokážu odhadnout, v pramenech se alespoň výslovně nezmiňuje. Nicméně již v roce 1548 si do zemských desek vložil statek Milešov, jistě nejdůležitější severočeské rodové jmění, jež mu sloužilo i za hlavní sídlo. Do roku 1550 také sjednotil pod svou správou vesnici Medvědice, významnou především jako kaplířské pohřebiště a sídlo kolatury. Poslední důležitou akvizicí se v roce 1575 stal nákup vsi Želenice od Petra Novohradského z Kolovrat, takto dalšího významného centra již značně rozsáhlého panství. Václav dokázal být pragmatickým obchodníkem, snad až překupníkem, chytrou politikou vydělal na zisku a následném prodeji částí vesnic Libochovany, Sebusín a Němčí příjemnou částku téměř 200 kop českých grošů. Posledním, spíše drobnějším a symbolickým přírůstkem, bylo panovnické propuštění manského zboží okolo Lipolce do dědičného držení v roce 1579. Celkový úhrn majetku byl tedy značný a bylo to dobře, neboť po Václavovi zbyli hned čtyři synové a dědicové, (Sul 064) Jiřík Kamarýt, (Sul 108) Zdeslav mladší, (Sul 103) Vilém a (Sul 026) Bohuslav. Ti se o veškeré jmění podělili až v roce 1583, do té doby snad praktikovali nedíl.

(Sul 103) Vilém Kaplír je mezi nimi nesporně nejméně známou osobností, snad i díky krátce vyměřenému osudu. V roce 1583 získal nejspíše dva menší statky Želevice a Loukohořany a na nich hospodařil až do smrti v roce 1590. Jediný dědic (Sul 099) Václav byl ještě dlouhá léta po otcově skonu nezletilý a majetek spravoval jeho strýc (Sul 108) Zdeslav mladší. Pro velké (Sul 103) Vilémovy dluhy však musel odprodat sirotčí jmění Loukohořany, Želevice a nakonec i Malé Vojničky. (Sul 099) Václav by v logice tohoto vývoje po dosažení dospělosti zůstal bez majetku, tak tomu ale podle všech indicií naštěstí nebylo. Neznámo kdy, jistě však před rokem 1611, vlastnil méně významnou vesnici Semeč. Toho léta jí totiž prodal Janu staršímu Štampachovi ze Štampachu, snad aby si opatřil dostatečnou hotovost k zakoupení statku Brodce s příslušenstvím. Na Brodcích se také dočkal začátku stavovského povstání v roce 1618.

(Sul 108) Zdeslav Kaplír, již zmíněný v předchozím odstavci, pochopitelně kromě výkonu poručnické funkce měl na starosti i hospodářskou správu vlastního zboží. V roce 1583 jej založil ziskem vesnice Želenice, na dlouhou dobu svého hlavního sídla. Díky úzkému vztahu s rodem Mirešovských z Mirešovic se mu po dohodě podařilo odkoupit jejich nároky na vesnice Hrobčice a Tvrdín, původně manské, ihned po zisku však propuštěné do svobodného vlastnictví. Stejný průběh, jen s výjimkou právního statutu, mělo i nabytí poslední důležité državy, samotné vesnice Mirošovice. Želenice, Hrobčice a Mirošovice tvořily tak celé dědictví, spadlé po otcově smrti na jediného přeživšího syna (Sul 053) Jana Buriana. Ten však po sňatku s (Sul 016) Annou Kateřinou Hrzánovou z Harasova na počátku druhé dekády 17. století zásadně změnil teritoriální preference a přesídlil na manželčino jmění Potštejn a Kostelec nad Labem. Snad aby se měl v novém prostředí o co opřít, zakoupil v roce 1612 od Václava Mikuláše Pecingara z Bydžína za 4 000 kop míšeňských grošů ves Slemeno a Jeníkovský mlýn. To byl také jediný jeho majetek, poté co v roce 1616 prodal Mirošovice, Hrobčice a Želenice Štěpánu Jiřímu ze Šternberka. Zemřel hned v prvních měsících stavovského povstání, konkrétně v listopadu 1618, a žádné potomky nezanechal.

(Sul 064) Jiřík Kamarýt byl mimořádně činným šlechticem, z dnešního pohledu se do některých operací pouštěl až bezhlavě a v konečném účtování se mu přímočarost nevyplatila. Samostatné hospodaření začínal s nejpodstatnějším ze souboru držav, s Milešovem. V roce 1587 pořídil od Jakuba Kostomlatského z Vřesovic za 2 650 kop českých grošů ves Černčice. O dva roky později vyplatil od Jiřího staršího z Lobkovic Medvědice, a znovu tak duchovně scelil milešovský statek, Medvědice byly totiž sídlem fary. Zajímavá a po dlouhou dobu v rámci rodu v zásadním měřítku absentující byla manská držba, jež se ve spojitosti s jeho osobou týkala v letech 1586-1589 Dolního Litvínova. (Sul 064) Jiřík zemřel jako zadlužený a věřiteli pronásledovaný muž v průběhu roku 1603.

To nejlepší nakonec představuje osobnost (Sul 026) Bohuslava, vynikajícího reprezentanta rodu v rámci celých jeho dlouhých dějin a ke konci života skutečného kaplířského patriarchy. V roce 1583 nabyt Medvědic, Chotěšova a Černívi. O dva roky později uskutečnil poněkud zvláštní směnu s Jiřím starším z Lobkovic, když mu výměnou za Doubravskou Horu postoupil klíčovou vesnici Medvědice. Léta 1588 od Barbory Panvicové z Gerštorfu zakoupil statek Chotiměř i se šesti příslušejícími vesnicemi, prodejem Doubravské Hory Radslavu staršímu Vchynskému ze Vchynic o dva roky později uzavřel hektické desetiletí svého hospodářského života. V roce 1603 pak pro rod zachránil důležitý Milešov, když jej odkoupil za 46 500 kop míšeňských grošů od komisařů, spravujících pozůstalost jeho zadluženého bratra (Sul 064) Jiříka Kamarýta. Tím na delší dobu konsolidoval rodinné zboží, s nímž od počátku 17. století začínali pracovat i jeho synové, před rokem 1618 především (Sul 104) Vilém a (Sul 001) Adam. (Sul 001) Adamův podíl byl spíše teoretický a zůstává skryt, na rozhraní prvního a druhého desetiletí 17. století se totiž oženil s vdovou (Sul 084) Lidmilou Sokolovou ze Šlovic a přesídlil na její statky na Křivoklátsku. Zásadnější majetkový podíl zde neměl, v pramenech je doložen pouze v roce 1617 při přebírání léna na Přílepy v zastoupení manželky. Nedlouho poté zřejmě zemřel a další události na křivoklátských državách se kaplířského rodu již přímo nedotýkají. (Sul 104) Vilém se oženil již v roce 1607 s (Sul 009) manželkou z holandského šlechtického

rodu, jeho zájem tak mohl jistě zasahovat i do samotného Holandska. Převážnou většinu let před rokem 1618, resp. 1620, však rodina strávila na pálečském dvoře, formálně příslušejícím pod milešovské panství.

Osudy sulevické větve v posledních desetiletích před rokem 1618 jsou neobyčejně pestré a samy o sobě by vydaly na dosti zajímavou práci. Stále lze sledovat v jejím rámci tři do značné míry samostatné rodiny, tedy sulevickou, čížkovickou a košťálovskou, a použít je jako vhodné klasifikační pomůcky. S narůstajícím počtem členů i geografickým rozprostraněním majetku se jejich jednoduše do značné míry setřela, pro konec 16. a počátek 17. století by jistě bylo možné hovořit hned o několika dalších odnožích v rámci oněch původních. Tím bych však tuto práci po mém soudu zbytečně rozměnil, aniž by to přineslo nějaký podstatný užitek. Proměna majetku byla především kvantitativní, nikoli kvalitativní.

Osterská větev je podobně početně rozsáhlá jako ta sulevická, bohužel však narozdíl od ní postrádá pevnější vnitřní strukturu i vhodná klasifikační měřítko. V druhé polovině 16. století lze však na základě majetku přinejmenším zhruba odstínit některé svébytnější rodinné skupiny.

Z genealogického hlediska jsou jistě důležití potomci a zejména synové (Ostr 031) Jana, (Ostr 043) Jiřího a (Ostr 075) Vojtěcha Osterských, jež jsem zmínil v předchozí stati. Bohužel jejich majetkový význam je o dost menší, po svých otcích prakticky neměli co zdědit. (Ostr 031) Jan sice před rokem 1540 vlastnil jeden dvůr v Kounicích, ale ten byl snad toho léta odprodán Jiříku Vachtlovi z Pantenova. Jediný Janův syn (Ostr 076) Vojtěch tedy neměl lehkou startovní pozici a až do 60. let 16. století se nepřipomíná. V letech 1562 až 1565 spoluvlastnil vedle Jana Dlaska ze Vchynic Tuchořice, to ovšem nebyl z jeho pohledu perspektivní majetek a musím jej brát za přechodnou državu. Až do své smrti zřejmě nezískal žádné podstatné jmění, v roce 1568 se připomíná ve vesnicích Stradonice a Rvenice na Lounsku. Ani jeho syn (Ostr 037) Jan Ilburk na tom nebyl o moc lépe, teprve v roce 1603 s manželkou (Ostr 083) Žofíí získal

v dluhu 100 kop českých grošů Kystru, ještě před smrtí jí však prodal Bohuslavu Zákostelskému z Bílejova a dožil neznámo kde. (Ostr 079) Zikmund Osterský díky zvláštní politice otce (Ostr 043) Jiřího neměl na počátku 40. let 16. století fakticky kam složit hlavu, jisté prameny jej umisťují ve funkci purkrabího na hrad Křivoklát, což ovšem považuji za málo pravděpodobné. Z hlediska genealogického je ze tří bratrů, (Ostr 031) Jana, (Ostr 043) Jiřího a (Ostr 075) Vojtěcha, nejpodstatnější právě (Ostr 075) Vojtěch. Zplodil hned dva syny, (Ostr 032) Jana a (Ostr 068) Pavla, kteří jistě na sklonku 30. a snad ještě krátce na počátku 40. let 16. století vlastnili tvrz a dvůr v Třebívlicích. Zřejmě jí však nezdědili po otci, ten se alespoň na tomto zboží dlouhodobě nepřipomíná. Jisté je, že brzy po obnovení zemských desek obnovili oba sourozenci (Třeb 001) Albrechtu Kaplíři z třebívlické větve vklad Třebívlic, a to za 1 100 kop českých grošů. Po tomto výprodeji se ztratili z pramenů, s výjimkou roku 1546, kdy (Ostr 068) Pavel vlastnil alespoň část vesnice Bašť nedaleko Prahy.

Logickým navázáním je pochopitelně sledování brocenských a chcebuzských hospodářů, tedy (Ostr 005) Albrechta a (Ostr 029) Felixe, a jejich dědiců. Zásadní je rok 1546, kdy si oba sourozenci rozdělili dosud jednotný majetek. (Ostr 005) Albrecht tehdy obdržel Chcebuz, vlastní iniciativou se domohl ještě vesnice Veležice a přilehlých polností. Až do své smrti na přelomu 80. a 90. let 16. století svůj fundus zásadně nerozšířil a v nezměněném stavu jej předal dědicům, (Ostr 001) Adamu, (Ostr 030) Felixovi a (Ostr 033) Janu, pochopitelně se částečně podílejícím na správě již za (Ostr 005) Albrechtovy éry. Z těchto (Ostr 033) Jan zřejmě otce dlouho nepřezil, jistě byl mrtev před rokem 1597. (Ostr 001) Adam a (Ostr 030) Felix se pak se svým synovcem, (Ostr 033) Janovým synem (Ostr 067) Oldřichem, v roce 1597 podělili o brocenské državy, a tím dnešnímu badateli uchovali velmi dobrý přehled o jejich rozsahu na přelomu 16. a 17. století. (Ostr 001) Adam získal Veležice, část vsi Chcebuz a podíly v Medonosech, Ješovicích a Bylochově, po roce 1603 se však nepřipomíná a nezanechal ani žádné dědice. (Ostr 030) Felix od roku 1597 disponoval tvrzí a tzv. dolejší dvorem ve Chcebuzi a částmi vesnic Ješovice, Bylochov a Medonosy. Jeho syn (Ostr 007)

Albrecht Felix zemřel v roce 1619 příliš mladý na to, abych jej mohl zhodnotit jako samostatného statkáře. Jedním z historicky nejznámějších Kaplířů vůbec a v mnoha ohledech vynikajícím představitelem rodu 17. století byl (Ostr 033) Janův syn (Ostr 067) Oldřich Osterský. První zisk pocházel z dělení dědictví v roce 1597, Radouň s několika příslušejícími vesnicemi však nepředstavovala žádné závratné bohatství. Již v roce 1609, listinně pak v roce 1617, mu dluhy sužovaný (Ostr 077) Vojtěch Vladislav Kaplíř v sumě 16 000 kop míšeňských grošů postoupil polovinu brocenského jmění. Dosti nevybíravým nátlakem získal (Ostr 067) Oldřich v průběhu let 1619 až 1620 od dcer a jediných dědiček (Ostr 030) Felixe Osterského statek Chcebuz, evidentně využil jejich nezkušenosti i jisté naivity. Za stavovského povstání tedy vystupoval jako jeden z nejbohatších a přirozeně i nejdůležitějších Kaplířů.

Na počátku kariéry úzce s (Ostr 005) Albrechtem spolupracoval mladší bratr (Ostr 029) Felix. Při dělení získal v roce 1546 druhý důležitý statek Brocno a podržel jej až do svého skonu v roce 1576, kdy začal hospodařit jeho jediný syn (Ostr 039) Jiřík. Ten patřil nesporně k nejvýznamnějším hospodářům v kaplířském rodu nejen v druhé polovině 16. století, udivující byla vzhledem k zaběhnuté tradici především teritoriální mobilita. V letech 1579-1587 kromě Brocna držel ještě Bosyni, léta 1587 ji i s příslušenstvím odprodal Albrechtu Pětipeskému z Chýš, a jako náhradu získal Kokořín. K podobné rošádě došlo znovu v roce 1590, (Ostr 039) Jiřík Kokořín nahradil z mého pohledu trochu nevýhodně vesnicí Chodeč na Mělnicku. V průběhu 90. let 16. století se přesunul zcela mimo širší severočeský region, když nabyt Žehušic na Čáslavsku. Rád bych zdůraznil, že to naprosto neznamenalo rezignaci na původní rodinný majetek Brocno, třebaže jako sídlo na sklonku 16. věku zřejmě nesloužilo. Jediný Jiříkův syn (Ostr 077) Vojtěch Vladislav začal samostatně hospodařit až po roce 1603, kdy zemřela jeho matka (Ostr 060) Magdalena, epizoda to však byla krátká a nikterak slavná. Abych nebyl k mladému dědici nespravedlivý, krach zapříčinily značně nadsazené podmínky (Ostr 060) Magdalenina kšaftu. Nutnost výplat příbuzných (Ostr 077) Vojtěcha Vladislava finančně zruinovala natolik, že ještě před koncem prvního decenia 17.

století odprodal zadlužené Brocno Václavu Kyjovi z Hiršfeldu a (Ostr 067) Oldřichu Osterskému Kaplíři. Snad se ještě dožil stavovského povstání, nicméně již jen jako soukromník v městečku Štětí.

Teritoriálně zajímavou a z rámce osterské větve výrazně se vymykající je jihočeská rodina, odvozující svůj původ od (Ostr 080) Zikmunda Osterského. Nikoli překvapivě se (Ostr 080) Zikmund dostal v držení značně odlehlého statku Červené Záhoří sňatkem, a to s (Ostr 084) Žofií Lapáčkovou ze Rzavého. Osobně skončil velmi tragicky, nejspíše v roce 1582 jej zavraždil Jindřich z Tučap. Naštěstí z hlediska genealogie (Ostr 080) Zikmund zanechal hned čtyři syny, (Ostr 003) Adama, (Ostr 034) Jana, (Ostr 069) Pavla a (Ostr 074) Viléma, kromě (Ostr 034) Jana výrazné osobnosti celého rodu doby předbělohorské a zčásti i pobělohorské. Jistěže se neomezili jen na otcovský statek, logickým východiskem rozmachu se jim stalo celé jihočeské teritorium. (Ostr 003) Adam nejpozději v roce 1607 nabyl drobného zboží Jeníčkova Lhota na Tábořsku, zemřel však nejspíše již roku 1617 a nedočkal se tak převratných bělohorských událostí. (Ostr 074) Vilém je v 17. století doložen na Červeném Záhoří, v té době jedním z nejchudších zboží i v rámci nikterak zámožného kaplířského rodu. Nijak zásadně se zřejmě do stavovského povstání nezapojoval, určitě zemřel ještě před vynesením konfiskačních rozsudků, nejpravděpodobněji roku 1620. (Ostr 069) Pavel symbolicky končí líčení osudů této rodiny, je totiž jednoznačně jejím nejpřednějším reprezentantem, nejen politicky, ale také majetkově. Byl mimořádně ekonomicky disponován, jakkoli na počátku měl vyhlídky jen na nepatrné a ještě dělené otcovské dědictví. Dlouhou dobu však o jeho aktivitách nejsou žádné zprávy, až na počátku druhého desetiletí 17. století je doložen jako vlastník vesnic Branišovice, Hněvanice a Záluží i s příslušenstvím, léta 1614 disponoval ještě domem na Novém Městě pražském. Během stavovského povstání získal do správy městečko Votice a neznámo kdy také měšťanský dům v Táboře. Před rokem 1620 se zařadil mezi movité Kaplíře, což mu pochopitelně dodávalo na důležitosti i v mimoekonomické sféře.

Zvláštní a nezařaditelnou skupinou mezi osterskými Kaplíři jsou (Ostr 040) Jiří Osterský a jeho synové, které však vzhledem k nezanedbatelnému majetku nelze vynechat. (Ostr 040) Jiří ovšem v tomto procesu znamenal jen počáteční etapu a osobně se nemohl chlubit velkým jměním. Teprve krátce před smrtí, v roce 1594, získal statek Bukovice, a tím jako by opsal kruh, neboť Bukovice patřily mezi državy osterských Kaplířů krátce již na počátku 16. století. Synové (Ostr 002) Adam a (Ostr 054) Kryštof se podělili až před rokem 1609 nebo dokonce teprve toho léta a oba se rozhodli začít po svém. V roce 1609 tedy dědictví Bukovice prodali za 14 000 kop míšeňských grošů Anně Vřesovcové z Miliny. (Ostr 002) Adam zřejmě až po roce 1615 zakoupil statek Čížkovice za 25 000 kop míšeňských, z větší části však na dluh, což mu samozřejmě za pozdějších neutěšených poměrů přitížilo. Jeho bratr (Ostr 054) Kryštof se po osamostatnění do investic nehrnul a vlastně ani nemusel. Sňatkem s neobyčejně podnikavou vdovou (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřinou Kaplířovou, majitelkou mimo jiné Sedčic a Větrušic, se slušně zabezpečil i bez vlastního přičinění.

Osterští ani po polovině 16. století neztratili jistou unikátnost v komparaci s ostatními kaplířskými pošlostmi. Po značném rozrodu v první polovině 16. století se nárůst členů dál již cestou, mohu-li to tak formulovat, standardní. Vzájemné vztahy se trochu projasnily a s jistotou jsem schopen identifikovat převážnou většinu jednotlivých rodin. S tím pochopitelně souvisí i otázka majetková, po polovině 16. století se více stabilizovala jednotlivá sídla panství, či v tomto případě přesněji statků. Jednoznačně lze určit jmění podstatná a z perspektivního hlediska setrvalá, mezi něž pochopitelně řadím zejména Chcebuz a Brocno. Poněkud níže stojí v hodnocení Červené Záhoří, a ostatní državy mají přece jen krátkodobější charakter. To je konečně obecný trend u osterské větve, že narozdíl od ostatních linií se vyznačuje právě častějšími transakcemi a větší koncentrací méně trvalých zisků, což zřejmě zčásti souviselo se značným počtem příslušníků mužského pohlaví a potenciálních dědiců. Zásadní oblastí pro ně dále zůstával Litoměřický kraj, častěji než jindy je však lze nalézt také v jiných

oblastech Českého království, na sklonku 16. a 17. století nejvýrazněji v jižních Čechách.

Řehlovická větev bude působit téměř nepatříčně svým nepatrným rozsahem, ale v zájmu historické přesnosti ji nemohu opominout. V mužské linii nepřežila rok 1600, nicméně dcera (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřina, provdaná nejprve do tuchořické a posléze do osterské větve, patřila k nejagilnějším ženám-šlechticům své doby, a zastínila zcela nepochybně oba své manžely. Opustil jsem Řehlovické v situaci, kdy se nadechovaly k hospodářskému rozmachu hned dvě důležité osobnosti, (Řeh 006) Bušek a (Řeh 009) Hanuš. (Řeh 006) Buškovi synové, připomínání na počátku 40. let 16. století, za sebou v dějinách výraznou stopu nezanechali. Přísně řečeno byli pouhými genealogickými mezníky, v případě (Řeh 011) Jiřího jako otce dvou synů, (Řeh 001) Alexandra a (Řeh 014) Kryštofa, to platí dvojnásob. Právě (Řeh 001) Alexandru a (Řeh 014) Kryštofu vložili bratři Glacové ze Starého Dvora do obnovených zemských desek statek Hliňany s třemi dalšími vesnicemi, jenž se na dlouhou dobu stal hlavním hospodářským východiskem rodiny. (Řeh 014) Kryštof, čistě logicky pojato, zřejmě vlastnil jednu polovinu Hliňan. Ještě v roce 1559 spolu s (Řeh 001) Alexandrem jako jeden ze správců postoupil Horní Beřkovice Kryštofu z Lobkovic, ale to byla jeho labutí píseň. (Řeh 001) Alexandr byl nepochybně významnější, a to zdaleka nejen kvůli delšímu životnímu příběhu. Zřejmě od roku 1560, předpokládaného data smrti (Řeh 014) Kryštofa, byl výhradním vlastníkem menšího hliňanského panství. Po roce 1583, kdy zemřel, držely osud celé linie v rukou jen dvě jeho dcery. (Řeh 002) Anna se provdala za Jana Mikuláše Hochauzara z Hochauzu a věnem mu přinesla půl Hliňan. (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřina vstoupila do manželského svazku hned dvakrát, a i ona začínala s polovinou Hliňan. Na sklonku prvního desetiletí 17. století postoupila otcovské dědictví svému švagrovi Janu Mikuláši Hochauzarovi z Hochauzu, nepochybně měla v té době již jiné teritoriální preference.

Řehlovická linie v druhé polovině 16. století značně ztratila na významu, už jen pro nedostatek mužských dědiců. Úbytek podstatných statků Duchcov a Řehlovice se nakonec ukázal jako klíčový a nedokázaly jej nahradit nové zisky v podobě jistě nemalého panství Horní Beřkovice a vesnice Hlíňany s příslušenstvím. Nicméně poslední dvě příslušnice rodu, sestry (Řeh 002) Anna a (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřina, alespoň ovlivnily na počátku 17. století další dění. Zejména to platí pro (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřinu, provdanou nejprve do tuchořické a posléze do osterské větve, jež byla vynikající osobností a příkladem moderní ženy ve správě majetku.⁶⁶

Pnětlucká pošlost je nejméně známá a přísně vzato by si ani nezasloužila mou pozornost, kdybych ovšem nechtěl pojednat celý kaplířský rod co možná v úplnosti. Přežila sice až do 17. století, ale je jistě nejméně důležitou a k tomu konsekvantně i nejméně zmapovanou linií. Časové proluky v její historii jsou značné a povědomí o genealogické a majetkové návaznosti značně neúplné. Je tedy vlastně logické, že pnětlučtí dědici, (Pnět 001) Albrecht, (Pnět 003) Jáchym, (Pnět 005) Jan a (Pnět 007) Václav, vstupující do historie na počátku 40. let 16. století, měli do značné míry totožný osud. Jediným majetkem, který jim zřejmě dlouhodoběji zůstal, byla vesnice Pnětluky, neboť část Podsedic již v roce 1543 společně odstoupili Volfu z Vřesovic. To je také poslední zmínka o nich, s výjimkou května 1559. Tehdy (Pnět 003) Jáchym, (Pnět 005) Jan a (Pnět 007) Václav společně s řehlovickými Kaplíři postoupili jako správci Horních Beřkovic toto panství Kryštofu z Lobkovic. Pokračovatele zajistil pouze (Pnět 005) Jan, jeho tři synové (Pnět 004) Jáchym, (Pnět 009) Volf a (Pnět 011) Zikmund však velké slávy nedošli. Všichni se poprvé připomínají v 80. letech 16. století, nejdůležitější dokument pochází z dubna 1587. Nejstarší (Pnět 009) Volf i na místě dvou nezletilých bratrů prodal hlavní rodové jmění, statek Pnětluky

---

⁶⁶ Velice zajímavě, třebaže s akcentem na panský stav, shrnul „ženskou otázku“ v české šlechtické společnosti renesanční doby Josef JANÁČEK, *Ženy české renesance*, Praha 1987.

s příslušenstvím, za 3 500 kop českých grošů (Třeb 024) Václavu Kaplíři ze Sulevic. Motivace vlastního ochuzení mi není známá, (Pnět 009) Volf ostatně brzy poté zemřel. (Pnět 011) Zikmund jej sice dlouho nepřežil, nicméně v roce 1595 nejspíše vlastnil alespoň jistinu na 2 000 kop míšeňských grošů, váznoucí na brodeckém statku (Třeb 003) Albrechta Zdeňka Kaplíře. Nejdéle žijícím z bratrského tria byl (Pnět 004) Jáchym Kaplíř, podle všeho poslední mužský příslušník pnětlucké linie. Naprosto však nejsem schopen přiřknout mu nějaký podstatný nemovitý majetek, jakkoli je doložen ještě v roce 1616.

Snad osud posledního z pnětluckých Kaplířů (Pnět 004) Jáchyma výmluvně symbolizuje osudy a význam celé pošlosti, jež existovala pouhé jedno století. Její jmění bylo ve srovnání se všemi ostatními liniemi naprosto zanedbatelné, a tím byl pochopitelně určen i přínos a význam pro dějiny celého rodu.

Zcela odlišný vývoj od řehlovické a tuchořické linie měla nově vzniklá pošlost, obecně zvaná jako **třebívlická** podle jedné z důležitých, nikoli však nejpodstatnější državy. Její počátky lze klást zhruba do 40. let 16. století, kdy je doložen první příslušník (Třeb 001) Albrecht. Vlastní (Třeb 001) Albrechtův původ prozatím nedokážu určit, nejvíce indicií by jej snad zařazovalo původně do osterské větve. Není to ale podstatné, přinejmenším pro kapitolu o majetku. Zakladatel třebívlických Kaplířů se rychle vydal specifickou cestou a je mimo jakoukoli pochybnost, že k vzestupu mu nikterak nepomohla protekce původní rodiny.

(Třeb 001) Albrecht na samém počátku 40. let 16. století krátce držel statek Chotiměř, po zakoupení Třebívlic však na původní jmění rezignoval a odprodal ho. V roce 1548 získal ještě Loukohořany, jako méně významné zboží je připojil k hlavnímu sídlu Třebívlice. Jistě to v úhrnu nebylo zanedbatelné panství, ovšem (Třeb 001) Albrecht měl hned čtyři syny a dědice, (Třeb 012, Tuch 006) Jiříka, (Třeb 021) Petra, (Třeb 022) Purkarta a (Třeb 025) Vojtěcha, dělící se o majetek v roce 1556. (Třeb 012, Tuch 006) Jiřík, budoucí zakladatel tuchořické pošlosti, zřejmě nezískal nic, v dílčích cedulích alespoň není uveden. Jen Sedláček mu

přiznává zisk blíže nespécifikovaného manství. (Třeb 022) Purkart se dočkal v roce 1556 poloviny třebívlického statku, tu ale zřejmě již před rokem 1559 odprodal bratrům (Třeb 025) Vojtěchu a (Třeb 021) Petru. Definitivní osamostatnění pro něj znamenal zisk Bedřichova Světce na Lounsku, kde evidentně sídlil až do konce svého života. (Třeb 025) Vojtěcha a (Třeb 021) Petra bych mohl označit za dvojčata, byť ne po genealogické, ale spíše po majetkové stránce. Zatímco (Třeb 025) Vojtěch v roce 1556 nabyl poloviny Třebívlic, (Třeb 021) Petr se mohl pochlubit relativně samostatnější državou, vesnicí Loukohořany. Po scelení Třebívlic ziskem jejich druhé poloviny od bratra (Třeb 022) Purkarta prodali oba toto dlouholeté zboží hned několika kaplířských větví Vojtěchu Údrčskému z Údrče. Především v první polovině 60. let 16. století lze pozorovat značný rozkvět propojeného bratrského hospodaření, jak o tom svědčí společná držba vesnice Horky, podstatného statku Brodce a nakrátko také zápisné vsi Pohořice.

(Třeb 025) Vojtěch brzy, zřejmě již roku 1567, zemřel, což jistě, jakkoli to z dnešního pohledu vyzní krutě, prospělo a pomohlo (Třeb 021) Petrovi. Stal se jediným majitelem nezanedbatelného brodeckého panství, k němuž přičlenil také Horky jako sídlo kolatury. Stále ještě v 60. letech 16. století díky sňatku s bohatou vdovou (Třeb 006) Alžbětou Radimskou z Malovic mohl do své sbírky přidat, byť vzhledem k nezpochybnitelnému manželčině nároku zřejmě jen teoreticky, statek Neustupov. Patřil tedy k dosti bohatým Kaplířům své doby a v roce 1576 umíral jistě jako nejmovitější příslušník expandující třebívlické větve. Jeho dědici, (Třeb 003) Albrecht Zdeněk a (Třeb 026) Vojtěch Václav, vstupující do samostatného života na sklonku 80. let 16. století, mohli počítat jako se svým dědictvím jen s brodeckým panstvím, Neustupov dočasně připadl dcerám jejich matky z prvního manželství. (Třeb 003) Albrecht Zdeněk však brodeckou državu značně rozšířil, díky sňatku s (Třeb 018) Markétou Berkovou z Řehnic k ní ve dvou etapách přičlenil celý Valečov, ve vlastní režii pak roku 1594 přikoupil vesnici Mužský. Po bezdětném (Třeb 003) Albrechtu zdědil v roce 1596 veškeré jmění jeho bratr (Třeb 026) Vojtěch Václav, jímž dějiny a zároveň i sláva této užší rodiny

vrcholily. S mnoha poddanými však převzal také značné dluhy a ty jej donutily rozsáhlé a relativně kompaktní zboží postupně rozprodávat. V roce 1599 se to týkalo statku Velké Horky, postoupeného za 8 000 kop českých grošů bratřím Gerštorfům z Malšvic, o tři roky později museli bratři Kapounové za statek Valečov vysázet (Třeb 026) Kaplíři rovných 20 000 kop českých grošů. Labutí písni (Třeb 026) Vojtěchova samostatného hospodaření byl odprodej základní državy, Brodců, (Sul 099) Václavu Kaplíři ze sulevické linie za 55 000 kop míšeňských grošů, přičemž většina peněz již šla na umořování dluhů. Díky podnikavosti manželky (Třeb 016) Magdaleny nezůstal (Třeb 026) Vojtěch Václav bezzemkem, až do smrti v roce 1616 sídlil na drobnějším zboží u Prahy, Dolních Počernicích. Jeho dcera (Třeb 004) Alžběta, později provdaná Střelovna z Rokyc, se za ne zcela vyjasněných okolností Počernic zbavila v průběhu stavovského povstání, konečným kupcem byl zřejmě Daniel Kapr z Kaprštejna. To nejlepší jsem si nechal na konec, totiž potomky (Třeb 022) Purkarta Kaplíře, a to hlavně (Třeb 014) Kašpara. Všichni čtyři (Třeb 022) Purkartovi synové, (Třeb 014) Kašpar, (Třeb 019) Mikuláš, (Třeb 023) Sezima a (Třeb 024) Václav, společně vystoupili pouze v lednu 1576, kdy prodali otcův majetek Bedřichův Světec (Třeb 012, Tuch 006) Jiříku Kaplíři z tuchořické větve. (Třeb 023) Sezima se jako hospodář již dále nepřipomíná, (Třeb 024) Václav v roce 1587 zakoupil od pnětluckých Kaplířů Pnětluky, nicméně i on nadále nevyvíjel žádnou aktivitu. Ani (Třeb 019) Mikulášova činnost v tomto směru nebyla nijak podstatná, snad v letech 1583 až 1602 vlastnil skromný dvůr na strahovském klášterním panství v Úhonicích, který později vyměnil za podobně nevýznamné zboží ve Mstěticích. Ve srovnání s neúspěšnými bratry o to více vynikne i jinak skvělá osobnost (Třeb 014) Kašpara Kaplíře. Sňatkem s (Třeb 011) Evou Radimskou ze Slavkova, mimochodem dcerou (Třeb 006) Alžběty Radimské, později Kaplířové z Malovic, získal výtečnou a mimořádně ekonomicky schopnou partnerku. Jestliže tedy traktují jako hlavního hrdinu (Třeb 014) Kašpara, je to do značné míry jen konvence, neboť pravým hybatelem všech transakcí byla nepochybně právě (Třeb 011) Eva Kaplířová. V průběhu 80. let 16. století získala od matky Neustupov a

Zvěstov, v roce 1600 přikoupila městečko Miličín, o čtyři roky později vesnici Vlčkovice a léta 1606 v dluhu nabyla důležitého městečka Votice s příslušenstvím. Není možné ji pojednat pouze jako člověka bezúčelně hromadícího majetek, její akce byly vždy systematické a plánované. V roce 1604 se neváhala zbavit vesnic Zvěstov a Šebířov, jež se jí zdály nevýhodně položené vzhledem k systematicky budovanému panství. Pro svého předčasně zemřelého syna (Třeb 002) Albrechta zakoupila roku 1614 statek Koleč na Kladensku, leč to byla jen pomoc pro snadnější hospodářské osamostatnění. Po (Třeb 002) Albrechtově smrti v roce 1616 tedy Koleč bez jakékoli sentimentality prodala. (Třeb 014) Kašpar, přes svůj velký význam a nezanedbatelnou úřední kariéru, si pozici statkáře vyzkoušel až po manželčině smrti, tedy v období let 1618-1620. Testamentárně byl nařízen za správce neustupovského a miličínského panství ve prospěch vnuků (Třeb 015) Kašpara Zdeňka a (Třeb 020) Oldřicha, za stavovského povstání z vlastní vůle zakoupil duchovní statky na Litoměřicku, celou vesnici Úpohlavy a část vsí Sirejovice a Lukavec, naopak prodal dům na Starém Městě pražském.

Třebívlická linie je výtečnou ukázkou rychlého, ba přímo raketového vzestupu, jaký po celou dobu existence kaplířského rodu neměl obdoby. Během několika málo desetiletí se vypracovali v jednu z nejmovitějších kaplířských pošlostí, přičemž v přepočtu jmění na jednoho člena byli na tom právě Třebívličtí, snad ještě s Tuchořickými, nepochybně nejlépe. Jistěže se toto tvrzení nedá použít o každém z nich, o některých nemám žádné zprávy, a kupříkladu (Třeb 019) Mikuláš se jistě stylem života nelišil od bohatších obyvatel poddanských vesnic. Ale je zajímavé, že v každé generaci se našel přinejmenším jeden Kaplíř, který převýšil obecný průměr a dosáhl buď majetkového či společenského postavení, v zásadě neodpovídajícího poměrům, z nichž vzešel.

Poslední, byť jistě nikoli co do významu, je **tuchořická větev**, jednoznačně nejmladší odnož kaplířského rodu. Za rok jejího vzniku pokládám letopočet 1565, přičemž zakladatelem se stal původně příslušník třebívlické

pošlosti (Třeb 012, Tuch 006) Jiřík Kaplíř. Tuchořičtí Kaplíři nikdy neobsadili čelné příčky v berních seznamech, naprosto však nebyli zanedbatelní. Postupem doby se jejich državy ustálily, za klíčový rodinný majetek lze pokládat logicky Tuchořice, jistě také Velké Lipno a zvláštní osudovostí postižené Horní Chobolice. Tuchořičtí nebyli příliš početní, v jedné generaci žili nanejvýš dva dědicové, což pochopitelně přispívalo k žádoucí koncentraci majetku.

Jak již jsem uvedl, prvním příslušníkem a zakladatelem tuchořické linie byl (Třeb 012, Tuch 006) Jiřík Kaplíř, syn (Třeb 001) Albrechta Kaplíře a takto příslušník druhé generace třebívlických Kaplířů. V roce 1565 zakoupil statek Tuchořice a tím dal nové větvi symbolicky jméno. Byl bezesporu dobrým hospodářem, vždyť právě on položil majetkový základ, jež zásadně neproměnily ani další generace. V letech 1576 až 1582 vlastnil Bedřichův Světec, který v druhém limitním roce vyměnil, z mého pohledu možná trochu nevýhodně, za polovinu Velkého Lipna. Zbývající část této vesnice za svého života nezískal, třebaže k tomu činil hned několik pokusů. I tak úspěšnou kariéru zakončil v roce 1595 nákupem posledního pozornosti hodného jmění, a sice vesnice Stekník. Zřejmě již před rokem 1603 se o nemalé otcovo dědictví podělili bratři (Tuch 001) Adam, nazývaný také starší, a (Tuch 010) Matyáš. (Tuch 001) Adam od té doby disponoval Tuchořicemi a připojenou vesničkou Hetov, a takové jmění podržel až do stavovského povstání. (Tuch 010) Matyáš si do své smrti v roce 1609 poměrně krátce užíval Velkého Lipna a Stekníku, v případě Lipna mám stále na mysli pouhou polovinu. Scelení lipenské državy je až zásluhou značného úsilí (Tuch 010) Matyášovy vdovy, (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřiny Kaplířové ze Sulevic, úspěchem korunovaného v roce 1610. (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřina se na sklonku téhož léta provdala do osterské linie, a „tuchořické“ jmění tedy logicky, nicméně až v roce 1613, postoupila jedinému (Tuch 010) Matyášovu dědici, (Tuch 002) Alexandru Kaplíři. Ten díky sňatku již tak rozsáhlou državu ještě rozhojnil, manželka (Tuch 004) Dorota Kyšperská z Vřesovic mu věnem přinesla vesnici Horní Chobolice. V roce 1620 (Tuch 002) Alexandr přiznával 139 poddaných a v tomto ohledu jistě patřil mezi nejmovitější v rámci celého kaplířského rodu.

Tuchořická linie měla na počátku stavovského povstání vlastně pouze dva reprezentanty, (Tuch 001) Adama staršího a (Tuch 002) Alexandra. Jejich majetkový fundus byl však značný a v přepočtu na jednu osobu, ještě spolu s třebívlickými příbuznými, patřili do špičky rodu.

Od 40. let 16. století do stavovského povstání či přesněji do jeho nešťastného konce na bělohorské pláni na konci roku 1620 zažívali Kaplířové fakticky neustávající majetkový vzestup. Není důvodu zabývat se malichernostmi a jednotlivostmi, v celkovém úhrnu Kaplířové skutečně neobyčejně zbohatli, zejména ve srovnání s předchozími etapami svých dějin. Jistěže je zapotřebí provést také komparaci s ostatní alespoň řádově stejně postavenou šlechtou. Také v tomto měřítku však kaplířský úspěch nijak závažněji neutrpí, vždyť například nepochybně bohatší Vchynští ze Vchynic byli již společensky docela jinde. A stále ještě rytířské rodiny Hrušků z Března či Belviců z Nostvic rozhodně Kaplíře nijak nepřevyšovaly, spíše naopak.⁶⁷ Velmi důležitá byla po prvotním období do konce 15. století znovu se objevující teritoriální diverzita, mající v průběhu těchto několika desetiletí již trvalý charakter. Různé pošlosti se uchytily a etablovaly na Boleslavsku a také na Benešovsku, kde dokonce vybudovaly jeden z největších majetkových komplexů v dějinách rodu. Také na Litoměřicku, a to rovněž ve značně širším okruhu, dochovaly až do roku 1620 v zásadě kompaktní jmění, jež jim v rámci kraje dávalo nezanedbatelné postavení uvnitř rytířského stavu.

Není žádným překvapením, že stálou převahu v kategorii charakter držby si uchovával svobodný či alodiální majetek. S přibývajícemi písemnými zprávami i s daleko širším rozvinutím, mohu-li to tak nazvat, majetkového práva v Českém království, pochopitelně vzrostla i variabilita právního statutu majetku. Kaplířové vzhledem ke svému mohutnému akčnímu rádiusu byli postiženi všemi těmito

---

⁶⁷ Přirozeně, že nejjasněji se ukazuje movitost jednotlivých rodů v berních přiznáních, třebaže i ta mohou být a bývají zkreslená. Srv. Václav PEŠÁK (ed.), *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953. Obecněji se majetkové stratifikaci české šlechty věnoval ve svých statích Alois MÍKA. Srv. zejména Alois MÍKA, *Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období*, *Sborník historický* 15, 1967, str. 45-75.

formami, třebaže pochopitelně v různé intenzitě. Jedním z nejčastějších způsobů zisku nových držav byl ten nejlogičtější a snad i nejpříjemnější, totiž sňatek s movitými šlechticemi. Hovořím tu o movitosti v kategorii rytířských rodů, sňatkové kontakty s panským stavem se nevyskytovaly, alespoň ne v mužské linii. Kaplířové vyženili, někdy ovšem jen krátkodobě, například Kokořín, Neustupov, Valečov, zčásti také Červené Záhoří a některé další vesnice či statky. Nikoli vzácné byly případy, kdy se Kaplíř ani po sňatku nedostal v držení manželčina původního jmění, a v nejlepším případě mohl být označován za spoluvlastníka bez rozhodovacího práva. Ideálním prototypem je (Sul 053) Jan Burian a Kostelec nad Labem a Potštejn jeho choti (Sul 016) Anny Hrzánové z Harasova. Také zakoupení či lépe vyjádřeno postoupení v dluhu docházelo stále větší obliby, Kaplířové tak získali například Boreč, Kystru, Votice nebo Čížkovice, tu mám na mysli jejich předání mezi (Sul 095) Smilem a (Ostr 002) Adamem Osterským. Stejným způsobem však byly některé državy i odstupovány, nejvýznamnějším reprezentantem je letité rodové „stříbro“ Košťálov. Nadále, v kontinuálně malé míře, lze zachytit také manský statut, téměř výhradně u drobného až bezvýznamného zboží, vesnic Hrobčice, Tvrdín, Dolní Litvínov, popř. lesů a luk okolo Lipolce u Milešova. Právě Hrobčice s Tvrdínem a Lipolec však byly brzy převedeny na svobodnou držbu. Jistě není možné přehlednout zástavní držbu, ta je ale ve sledovaném období v podstatě marginální, často se navíc týká pouze drobnějších finančních částek. Za úřední zásluhy například získal několik zápisů od krále Ferdinanda I. novoměstský hejtman (Sul 004) Albrecht Kaplíř. Jistě ne specificky kaplířské, rozhodně však zvláštní v dějinách tohoto rodu je něco, co bych definoval jako správu či kuratelu majetku za nedospělé dědice. Pozor, nemíním tím poručenství, to bylo většinou jasně vymezeno. Takovými správci jmění po zemřelé (Třeb 011) Evě Kaplířové ze Slavkova ve prospěch jejích vnuků (Třeb 015) Kašpara Zdeňka a (Třeb 020) Oldřicha byli po roce 1618 (Třeb 014) Kašpar a (Ostr 069) Pavel Osterský Kaplířové. Správní komisi by se dalo nazvat společenství pěti Kaplířů z pnětlucké a řehlovické linie, které v roce 1559 postoupilo Horní Beřkovic Kryštofu z Lobkovic.

Co se týče uspořádání držav, nastal v komparaci s první polovinou 16. století markantní zvrát, od značné rozdrobenosti ke kompaktnosti a uzavřenosti jednotlivých územních celků. Ty mohu v této době i v případě Kaplířů nazývat panstvími. Příčina je jasná, po značném rozrodu zejména osterské, ale také sulevické pošlosti, se přece jen rodinné vztahy stabilizovaly a především ubylo potenciálních dědiců. Krásně to dokumentují osterští Kaplíři, kde se vykryštovala především dvě důležitá panství, Chcebuz a Brocno. Nové zisky byly ve velké většině přičleňovány k již existujícím a zavedeným hospodářstvím, k sídelnímu Neustupovu byly přidány Vlčkovice, načas i Zvěstov a Šebířov. Rovněž tak pod Velké Lipno spadaly jistou dobu i Stekník a Tuchořice. Mohl bych takto pokračovat dál, zásadní tendenci jsem však myslím již dostatečně pregnantně vyjádřil.

Třetí obligátně traktovanou kategorii shrnutí jsem již do jisté míry pojednal v oddíle o právním charakteru majetku. Přesto však zůstává dostatečný materiál k uvedení na tomto místě, to je nakonec jedna z věcí charakterizujících rod Kaplířů a jeho dějiny jako celek. Kromě postupování či získávání v dluhu, jež z hlediska celkového objemu nebylo nikterak zásadní, tu existovala stále nejrozšířenější metoda předávání jmění, totiž dědictví. Pro drtivou většinu Kaplířů to byl základní a vlastně i jediný způsob, jak se mohli na počátku vlastní ekonomické kariéry dostat alespoň k nějakému bohatství, jež pak jeden každý podle svých schopností buď rozšiřoval nebo ztrácel. Nejčastěji se to dělo formou dědického dělení, málokdy byl pouze jeden претенdent. Ani takový stav však nebyl vyloučen, (Tuch 002) Alexandr například získal veškeré jmění svého oce (Tuch 010) Matyáše. O sňatcích a jejich výhodách při šikovném zacílení jsem již hovořil, ale nedotkl jsem se možného opaku, totiž vyvdáním dcer ztracených statků. Tato varianta byla málo častá, skoro až unikátní, neboť Kaplířové jen zřídka neměli mužské, ale pouze ženské dědice. Dcery (Řeh 001) Alexandra Kaplíře z řehlovické pošlosti však řečenou vzácností byly, a díky tomu přišla tato linie, potažmo celý rod o vesnici Hliňany. Zásadním způsobem se ztenčila, ba prakticky zcela vymizela panovnická obdarování. Snad jediné krátkodobá držba

Pohořic bratry (Třeb 021) Petrem a (Třeb 025) Vojtěchem, a snad ještě brzké propuštění z manství a vůbec povolení k odkoupení vesnic Hrobčice a Tvrdín lze s trochou nadsázky interpretovat jako výraz královského obdarování, respektive blahovolné náklonnosti.

2.4.5 Období stavovského povstání a následných konfiskací

Období let 1618-1620 či ještě spíše roky následující jsou zásadním a do značné míry neorganickým mezníkem prakticky v každé oblasti života tehdejší šlechtické společnosti. Jako v mnoha podobných případech lze však změny a zvraty nejlépe vysledovat a postihnout na poli majetkovém, konečně jednom z nejdůležitějších identifikačních znaků šlechtického stavu. Je proto plně na místě celé problematice věnovat samostatnou kapitolu, pro mnoho starožitných českých rodů totiž znamenala úplný zánik, pro značnou část zásadní a nevratné podlomení dřívějšího vlivu. Jen malá hrstka se dokázala po letech či spíše několika desetiletích, ovšem za cenu značných ústupků zejména v náboženské oblasti, vrátit zpět do Českého království a ještě se zapsat do historie. Mezi nemnohé patřil také rod Kaplířů ze Sulevic, jenž byl konfiskacemi postižen zásadně a přece se již na přelomu 20. a 30. let 17. století vracejí jeho první příslušníci a začínají pozvolna obnovovat dřívější pozice.

Rád bych upozornil, že období konfiskací chápu nejen jako čistě pobělohorské, vztahující se zvláště ke 20. letům 17. století. Logickou i historickou návaznost v sobě nesou procesy z doby po vytlačení Sasů z Českého království, takzvané frýdlantské konfiskace z počátku roku 1634.⁶⁸ Kaplířové se účastnili na saské straně vojenských akcí, nebyli tedy uchráněni ani těchto právních řízení. Je to však jen dozvuk první vlny z dvacátých let, a to hned ze dvou důvodů. Jejich

---

⁶⁸ Velice důkladný rozbor všech aspektů konfiskačního procesu podal ve své obsáhlé monografii Tomáš Knoz, naneštěstí se však zabýval téměř výhradně moravským prostředím. Přesto jsou jeho obecné poznatky důležitým východiskem studia konfiskačních pramenů. Srv. Tomáš KNOZ, Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty, Brno 2006.

účast v saském angažmá zdaleka nebyla tak masová jako při českém pokusu o realizaci vlastní politiky, nezávislé na Habsburcích. Zadruhé se týkala, chci-li použít expresivní vyjádření, osob do značné míry deklasovaných, faktických bezzemků bez dlouhodobější perspektivy v exilu. Jakkoli je tedy frýdlantská komise chtěla potrestat, z hlediska majetkového se nutně jednalo o symbolické vyjádření, nahrazené spíše zastrašením před podobným přečinem někdy v budoucnosti. Ač byly obě konfiskační vlny přece jen v některých svých aspektech odlišné, pro rod Kaplířů představují jednotu, neoddělenou časově ani předmětně. Ve svém výkladu je tedy propojím, pro úsporu místa a snad i pro větší přehlednost. V této situaci nemá myslím smyslu držet se mezníků časových, ale spíše vývojových a genealogických, konfiskační historie všech linií proto neskončí v jeden a týž rok.

Není jistě možné pominout příčinu, jež vedla k následku. Tedy nelze zmínit, vysvětlit a pochopit leckdy drakonické tresty vůči rodu Kaplířů, aniž by nebyla uvedena také jejich činnost v době stavovského povstání, o kterou opřela svá rozhodnutí konfiskační komise, popřípadě samotné centrální vídeňské úřady. Není však důvod činit tak v rámci samostatných kapitol o majetku, zvláště když se ve velké většině případů jednalo o tentýž prohřešek. Nuže, nejčastějším „velezrádným činem“ Suleviců byla jejich účast při generálním sněmu stavů zemí Koruny české, konaném v březnu až květnu 1620. Ten se měl stát základním programovým východiskem nově konstituované šlechtické monarchie, podstatnými body jistě bylo také jednání o konfederaci s uherskými stavy či obvinění habsburské vlády z korupce. Kaplířové z masy odbojné šlechty až na výjimky nijak nevybočovali, stereotypně jsou uváděni jako relátoři a největší jejich chybou byl vzhledem k pozdějšímu vývoji již samotný osobní podíl na sněmování. Naprosto se z této charakteristiky vymykali (Třeb 014) Kašpar Kaplíř z třebívlické větve jako nejvyšší písař Českého království a neformální hlava rytířské stavu, a (Ostr 069) Pavel Osterský Kaplíř, nejvyšší generál-kvartýrmistr stavovské armády a jeden z komisařů pro uzavření konfederace s Gáborem Bethlenem. (Sul 053) Jan Burian ze sulevické pošlosti a (Ostr 007) Albrecht Felix

Osterský se účastnili některých vojenských operací, oba však zemřeli před bělohorským rozuzlením a byli tedy souzeni post mortem. Nelze zanedbat ani ženy rodu Kaplířů, které, jako v případě (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřiny Kaplířové ze Sulevic a (Sul 021) Anny Sabiny Kaplířové z Března, zastoupily manžely v hospodářské oblasti a nakupovaly zabraný duchovní majetek.

Konečně je třeba vysvětlit, jakým způsobem se daly konfiskace částí majetku, jež byly obecně nejrozšířenějším typem trestu. Statek odsouzeného byl vždy zkonfiskován celý, procentuální vyjádření části ponechané Kaplířovi znamenalo, jakou část odhadní ceny nemovitosti si může v penězích nárokovat. To byl ale také ještě ideální stav, v krystalické podobě nikdy neuskutečněný. Z takto stanovené sumy se totiž pochopitelně odečetly dluhy, závazky a jiné pohledávky, a teprve takto značně zmenšená částka měla být odsouzenému vyplacena. I k tomu docházelo velice zřídka, a když, tak nikdy v celém rozsahu. Velkým problémem bylo dosáhnout již jen pouhého pojištění peněz, natož jejich reálného vyplacení. Podrobné údaje vynesených rozsudků jsou tak jen čistě orientační a naprosto není možné si myslet, že co bylo Kaplířům přisouzeno, to skutečně dostali. V naprosté většině případů se táhla jednání či spíše marné prosby odsouzců o výplatu po celá desetiletí.

(Sul 026) Bohuslav Kaplír byl jistě nejbohatším **sulevickým** Kaplířem, byl ovšem potrestán relativně nejmírněji. 23. června 1623 jej konfiskační komise odsoudila k manství, o tři roky později přijal léno na rozsáhlé milešovské panství. To pochopitelně, kromě nesporných právních omezení, znamenalo také povinnost platit tzv. manský poplatek ve výši jedné setiny ceny majetku do pokladny královského fisku. Ačkoli (Sul 026) Bohuslav sám odhadl hodnotu Milešova na 35 000 kop míšeňských grošů, platil pouhých 125 kop grošů ročně. Fiskus se s ním později přel, zda má odvádět sumu vypočítanou z odhadní či reálné ceny panství, faktem však je, že podle oficiálních dokumentů se částka léta držela v linii reálné ceny, tedy na 125 kopách míšeňských grošů.

(Sul 045) Felix Častovec přišel na počátku roku 1623 o polovinu svého jmění, měl tedy získat polovinu z odhadní ceny statku Vtelno na Žatecku, tedy z 11 363 kop míšeňských grošů. Kromě toho jeho manželka (Sul 021) Anna Sabina Kaplířová z Března musela navrátit v roce 1620 zakoupenou ves Obornici, původní majetek cisterciáckého kláštera v Oseku. Naproti tomu měla na vtelenském majetku pojištěné věno ve výši 12 500 kop míšeňských grošů, což po připočtení ke (Sul 045) Kaplířovi přisouzenému podílu obnášelo něco málo přes 18 000 kop míšeňských grošů. Úsilí o jejich reálné vyplacení se však ani po čtvrtstoletí nesešlo s úspěchem.

(Sul 095) Smil v březnu 1623 propadl statek Třebušín s příslušející vesnicí Vrbičany. Nepočítaje nároky manželky (Sul 071) Kateřiny Kaplířové z Března měl formální nárok na polovinu odhadní ceny Třebušína, tedy na částku mírně převyšující 10 000 kop míšeňských grošů. Ještě na počátku 30. let 17. století přiznával (Sul 095) Smil zisk pouze 300 rýnských zlatých z přisouzeného obnosu, jeho žena (Sul 071) Kateřina se obtížně domohla alespoň pojištění 2 000 kop míšeňských grošů. Další účty, dotýkající se nároků (Sul 071) Kateřiny a již i jejích dcer, pak pocházejí až z let 1637 a 1646, přičemž se nadále jednalo pouze o písemná příslibení.

(Sul 099) Václav byl v období těsně předbělohorském jako majitel výnosného brodeckého panství jistě spokojený a zabezpečený, to se ovšem se zvratem poměrů rázem změnilo. Brodecké panství po konfiskaci zakoupil Matyáš Arnoldin Hartman z Klarštejna za 50 000 rýnských zlatých, což byla značná suma. (Sul 099) Kaplíř si tedy mohl za ponechanou polovinu hodnoty jmění přijít na slušné peníze, značnou položku však spolkl odepsání jeho dluhů. Díky pohledávkám manželky (Sul 008) Alžběty Kaplířové z Bílé se původních necelých 9 000 zlatých nakonec navýšilo na solidních 27 060 zlatých. Jako jedni z mála také většinu peněz skutečně dostali.

(Sul 053) Jana Buriana očekávaný verdikt světské spravedlnosti nemusel trápit, padl při dobývání městečka Zwettl v listopadu 1618. Jeho jediný majetek, ves Slemenno, byl nepatrný, navíc již od roku 1617 jej v dluhu 1 000 kop českých

grošů fakticky využíval Adam starší Vratislav z Mitrovic. Císařský fiskus samozřejmě usiloval i o toto drobné zboží, celý spor se však bez větší důležitosti pro kaplířský rod a bez jasného výsledku táhl až do roku 1640.

Daleko více byla postižena **osterská větev**, což vzhledem k počtu jejích členů zcela odpovídá logice. Předním exponentem povstání nejen v rámci vlastního rodu byl (Ostr 069) Pavel Osterský Kaplíř, vedle (Třeb 014) Kašpara z třebívlické pošlosti jistě nejznámější z „rebelantů“. O jeho vojenském a částečně i diplomatickém působení jsem již pojednal, následky byly samozřejmě tvrdší než u nevýrazných sulevických Kaplířů a jednání konfiskačních komisí i samotných císařských úřadů daleko rychlejší. Ostatně je třeba připomenout, že (Ostr 069) Pavlův bezprostředně pobělohorský útěk mu zachránil život, v opačném případě by se stal na sklonku června 1621 osmadvacátým popraveným. 16. dubna 1621 byl exekuční komisí alespoň in absentia odsouzen ke ztrátě hrdla, cti a z praktického hlediska hlavně majetku, jenž nebyl zanedbatelný. Definitivně a bez jakékoli náhrady tedy přišel o vesnice Branišovice, Hněvanice a Záluží, domy v Novém Městském pražském a v Táboře, a evidentně chybně i o statek Votice. Ten mu totiž nenáležel, pouze jej spravoval do doby zletilosti (Třeb 015) Kašpara Zdeňka a (Třeb 020) Oldřicha Kaplířů z třebívlické větve rodu. (Ostr 069) Pavel se navrátil se saskými vojsky nakrátko do Českého království, frýdlantská komise jej však nemohla na majetku nijak postihnout, neboť tehdy žádný nevlastnil. Druhým „výtečníkem“ byl (Ostr 067) Oldřich Osterský, který z mého pohledu dokázal nejlépe rozpoznat úskalí i možnosti konfiskační doby, a podle toho také jednal. Jeho majetek mohu rozdělit do více skupin, neboť tak byl fakticky chápán i samotnými úředníky. V březnu 1627 (Ostr 067) Kaplíř přijal léno na Radouň s příslušenstvím v odhadní sumě 13 150 kop míšeňských grošů. Po jeho smrti a za neexistence pokrevních dědiců pak logicky odúmrtním právem nabyt Radouň panovník, který jí postoupil Albrechtu z Valdštejna. Ne zcela chvályhodným způsobem získanou Chcebuz (Ostr 067) Oldřich vyplatil za 4 000 kop míšeňských grošů z manství, a mohl jí tedy v roce 1628 svobodně odkázat Kašparu Mikuláši

Belvicovi z Nostvic. Konečně poslední podstatné zboží, polovina Brocna a přilehlá vesnice Hubenov, na počátku 20. let 17. století náležela (Ostr 067) Kaplířově manželce (Ostr 057) Lidmile, po její smrti pak (Ostr 067) Oldřichu samotnému. (Ostr 067) Kaplíř nicméně opomněl požádat o udělení léna, k němuž byl obecně odsouzen již v roce 1623, a proto po roce 1628 připadlo Brocno královské komoře. Zcela zvláště se vyvíjela pohledávka čtyř sester Osterských zapsaná na Chcebuzi, (Ostr 067) Oldřich ji díky stálému vykrucování nikdy neuspokojil, a jisté nedoplatky nebyly vyřízeny ještě v roce 1690.

Velmi netradičně probíhalo nejranější pobělohorské období v rodině (Ostr 074) Viléma Osterského na Červeném Záhoří. Její hlava totiž zemřela snad ještě před bělohorskou bitvou, rozhodně se nedočkala samotných konfiskačních procesů. Již v červenci 1621 bylo Záhoří zabráno vojskem a zastaveno jako jistá náhrada za půjčky na vedení války Kašparu Melicharu Winkelhoferovi. Až v srpnu 1623 statek formálně propadl manství, nicméně vzhledem k faktickému vývoji situaci nemohla Vilémova vdova (Ostr 056) Lidmila o udělení léna usilovat. Konečně proti zaplacení Winkelhoferovy pohledávky jí bylo Záhoří vydáno a na počátku 30. let 17. století dokonce očištěno od manství a znovu vloženo do zemských desek. Z neznámých příčin (Ostr 056) Lidmila těžce vydobytou vesnici prodala již roku 1644 Bedřichu Vítovi ze Rzávého.

Majitel Čížkovic (Ostr 002) Adam Osterský byl ve sledované době zadlužený a odejmutí jediného statku pro něj znamenalo značnou ztrátu. Formální přisouzení poloviny odhadní ceny, po započtení dluhů snížené na pouhých 5 250 kop míšeňských grošů, bylo nejen nedostatečné, ale vzhledem k ryze teoretické možnosti výplaty také naprosto zbytečné. (Ostr 009) Alžběta z Údrče si až do smrti podržela Horní Třebívlice, její majetek totiž pod konfiskaci prozatím nespadal. O peněžní sumy po otci, jakož i o věno matky (Ostr 009) Alžběty, se v druhé polovině 20. let 17. století vážněji ucházela až (Ostr 002) Adamova dcera (Ostr 017) Anna Alžběta Věžníková ze Sulevic. V roce 1646 se stále marně svého práva domáhala.

(Ostr 054) Kryštof byl sice postižen v největší možné míře, tedy konfiskací veškerého majetku, vrásky na čele mu to však jistě nenadělalo. Samotná konfiskační akta totiž přiznala, že odsouzený nevlastní žádný majetek. Hospodárka rodiny, (Ostr 054) Kryštofova manželka (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřina Kaplířová ze Sulevic, totiž do celého procesu překvapivě nebyla začleněna. Musela pouze vrátit v čase vzpoury získané duchovní vesnice Pšov a Kaštice, původní zboží Sedčice a Větrušice si mohla bez obav ponechat. (Ostr 054) Kryštof nejspíše brzy po roce 1627 zemřel, (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřina naproti tomu v průběhu dvacátých a ještě i většiny třicátých let 17. století velmi agilně působila na poli správy majetku. Podařilo se jí kupodivu získat i přisudky na několik svých pohledávek, většinu celkové sumy ale ani ona reálně nikdy nespátřila. Před odchodem do exilu prodala sedčické zboží Heřmanu Černínovi z Chudenic, některé prameny udávají jako kupní částku 41 000 kop míšeňských grošů. V roce 1631 se se synem z prvního manželství (Tuch 002) Alexandrem nakrátko vrátila do Čech. Při frýdlantských procesech nebyla postižena, nevlastnila již v království žádné zboží.

Osterská linie je výjimečná v tom, že právě její členové byli ti, kteří se v největším počtu účastnili saského vpádu, pro většinu z nich to byl dokonce první vstup do dějin. Motivací pro ně logicky byla možnost získat otcovské statky, častokrát se vraceli z exilu, kam odešli či lépe byli odvezeni v mladém, resp. v dětském věku. (Ostr 006) Albrecht Osterský usiloval o zisk Jeníčkovy Lhoty na Tábořsku, v tomto ohledu mu konkuroval jeho otčím Kašpar Höltzel ze Sternsteina. Oba však po vytlačení Sasů byli úředním rozhodnutím svých pretensí zbaveni, což jim způsobilo ztrátu spíše teoretickou než faktickou. V podobné situaci se nalézali (Ostr 036) Jan Bohuslav a (Ostr 082) Zikmund Albrecht, jen s modifikací, že se tu nejednalo o nárokování celého statku, ale pouze peněžního odkazu (Ostr 067) Oldřicha Osterského v celkové výši 12 000 kop míšeňských grošů. S vytlačení Sasů byla zmařena také jejich naděje na zisk takové sumy. (Ostr 041) Jiřík Ferdinand, jediný syn (Ostr 002) Adama Osterského, byl v roce 1628 odvezen ze země svým příbuzným (Ostr 069) Pavlem Osterským. Jeho osud

je příkladem, že ani justice 17. století nebyla neomylná. Vinou špatné identifikace a záměny byl malý (Ostr 041) Kaplíř označen za účastníka saského vpádu a za příslušníka nejen saské, ale dokonce i švédské armády. Na tomto základě mu komisaři zabavili statek Horní Třebívlice, dědictví, byť čistě teoretické, po matce. (Ostr 041) Jiřík Ferdinand nedosáhl až do smrti jeho navrácení, jakkoli se omyl úředníků podařilo vysvětlit. K pozdní nápravě došlo v roce 1646, když byly Třebívlice přiznány (Ostr 065) Marii Sabině a (Ostr 028) Esteře, sestřám (Ostr 041) Jiříka Ferdinanda. Obě však byly již vyvdané do cizích rodů, což dosažený úspěch poněkud relativizovalo.

Z krátkodobého hlediska a vzhledem k okamžité situaci byly jistě pobělohorské majetkové převraty nejvíce kruté k **třebívlickým** Kaplířům. Fakticky jedinými jejich důležitými zástupci té doby byli příslušníci rodiny (Třeb 014) Kašpara Kaplíře ze Sulevic. Sama (Třeb 014) Kašparova osobnost je jistě jednou ze symbolických postav celého českého stavovského povstání a myslím, že nebudu daleko od pravdy, když jej zařadím mezi nejznámější šlechtice své doby a možná i celé české historie. Kromě toho, že byl popraven, což pro něj ovšem vzhledem k věku a tělesným neduhům jistě nepředstavovalo nesnesitelný trest, pochopitelně přišel i o všechn svůj majetek. Jeho definice není zcela jednoduchá, vždyť z neustupovského a miličinského panství mohl (Třeb 014) Kaplíř volně disponovat pouze se sobě pojištěnou sumou 15 000 kop míšeňských grošů. Jinak celé rozsáhlé zboží výslovně spravoval ve prospěch svých vnuků (Třeb 015) Kašpara Zdeňka a (Třeb 020) Oldřicha. Nutno však na obranu soudobého úředního aparátu připomenout, že tu nešlo ani tak o zlomyslný žert, jako spíše o dobově běžnou praxi násilné konfiskace vojskem. Již na přelomu let 1620-1621 bylo jmění takto okupováno a zastaveno Baltazarovi de Marradas na zaplacení vlastního pluku. Přes spíše zoufalé než vytrvalé prosby (Třeb 014) Kašparovy snachy (Třeb 017) Magdaleny se tento stav zvrátit nepodařilo, v roce 1630 koupil Miličín s Vlčkoviciemi a Broumovicemi, jako i Neustupov Martin de Hoeff-Huerta. Rovněž Votice, formálně náležející zmíněným (Třeb 014) Kašparovým vnukům a dočasně spadající pod správu (Ostr 069) Pavla Osterského

Kaplíře, potkal podobný osud, když je v roce 1621 jako konfiskát získal Sezima z Vrtby. Jediný vlastní (Třeb 014) Kašparův majetek, vesnice Úpohlavy a částečně Lukavec, byly jako duchovní zboží získané v roce 1620 navraceny svatojiřskému klášteru v Praze, resp. litoměřickému kapitulnímu děkanství u svatého Štěpána. (Třeb 017) Magdalena a oba její synové byli tedy skutečnými bezzemky, navíc zcela bez prostředků, což symbolizovalo jistě tristní, naštěstí jen dočasný konec této druhdy slavné linie.

Tuchořická linie vzhledem k relativně malé početnosti během bělohorského a pobělohorského období hrála překvapivě významnou roli. I přes obtížnou situaci prokázala značnou odolnost a nakonec i životnost.

Originálním zjevem mezi všemi Kaplíři byl (Tuch 002) Alexandr. V březnu 1623 jej císařská rezoluce zůstavila při dvou třetinách majetku, samozřejmě vyjádřených penězi. Velké Lipno a Stekník i s příslušenstvím mu byly zkonfiskovány a později postoupeny Janu z Aldringen. Jeho manželka (Tuch 004) Dorota Kaplířová z Vřesovic si podržela statek Horní Chobolice s městečkem Verneřice, jež po její smrti v roce 1626 spravoval ve prospěch synů (Tuch 011) Matyáše Kerunka a (Tuch 005) Jiřího Kryštofa právě (Tuch 002) Alexandr. Během saského vpádu byl z Kaplířů nepochybně nejagilnější, kromě snímání hlav staroměstských popraviců pomáhal saské straně s vybíráním kontribucí. V roce 1634 proto propadl kromě teoreticky nárokovatelných dvou třetin odhadní ceny dříve zkonfiskovaného majetku i jediný reálný statek Horní Chobolice. Stalo se tak bez ohledu na fakt, že jej pouze spravoval pro své nezletilé a ničím provinilé syny. Úřední rozhodnutí se nepodařilo zvrátit ani jednomu z formálních dědiců, (Tuch 005) Jiřím Kryštofem a (Tuch 011) Matyášem Kerunkem navíc tuchořičtí Kaplíři po polovině 17. století vymřeli.

(Tuch 001) Adam starší Kaplíř byl původně odsouzen ke ztrátě veškerého majetku, v červnu 1623 však byla příkrost původního ortelu zmírněna a statek Tuchořice s vesnicí Hetov pouze uvedeny v manství. V červnu 1626 také (Tuch 001) Kaplíř přijal na jmenované zboží léno, vzhledem k nábožensky

podmíněnému odchodu do exilu jej svěřil do opatrování svému zeti Zikmundu Vilému Lickovi z Rýzmburku. Takové rozhodnutí nebylo ze strany císařského fisku respektováno, vzhledem k okamžitým potřebám splácet válečné půjčky a odměňovat věrné přívržence Tuchořice v roce 1629 připadly Janu z Aldringen.

To bylo jistě stručné, přesto doufám přehledné shrnutí majetkové otázky Kaplířů během necelých dvou desetiletí konfiskací. Nemá smysl hodnotit a vytvářet shrnutí po vzoru těch předchozích, vymezené dvacetiletí bylo kvalitativně naprosto jiné a s ničím předcházejícím ani následujícím nesrovnatelné. Hospodářsky byla fakticky zlikvidována tuchořická a osterská pošlost, dočasně také třebívlická větev. Jediná linie, jež si přes značné pohromy zachovala jakousi životaschopnost, byla sulevická. I dřívější chloubu rodu, milešovské panství s mnoha přivtělenými vesnicemi, ovšem byla právně diskvalifikována a její držitelé notně omezeni v samostatném hospodaření. Leč i zdánlivě neutěšený stav skrýval značnou naději, podobně jako osudy (Sul 099) Václava Kaplíře. Jedinými další osobnostmi, těšícími se jisté míře autonomie, byly překvapivě ženy. Zatímco (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřina Kaplířová po jistě reálném uvážení možností prodala Sedčice Černínovi z Chudenic a odešla do exilu, (Ostr 056) Lidmila Kaplířová úspěšně vybojovala nejen navrácení Červeného Záhoří, ale dokonce i jeho očištění a vložení do zemských desek. V totožné a sice beznadějně situaci byly třebívlická i tuchořická pošlost. Jestliže obě měly dva mužské dědice, zásadně se lišil jejich další osudy. (Třeb 015) Kašpar Zdeněk, arci za cenu značného nasazení, riskování i obětí, dokázal ještě před polovinou 17. století zásadně zvrátit a vylepšit svou pozici, oba synové (Tuch 002) Alexandra Kaplíře se mu v tom nevyrovnali, a proto zemřeli v chudobě a téměř úplném zapomnění.

Obecně se dá říci, že i přes veliké utrpené ztráty prokázal kaplířský rod neobyčejnou vitalitu. Značná část podobně situovaných šlechtických rodin drastický zásah do majetkového práva nepřežila ani z osobní, tedy existenčně, ani z dlouhodobější perspektivy, tedy genealogicky. To je snad nakonec jistý

průvodní znak Suleviců. Nikdy příliš nevyčnívali, až na pár výjimek byli vlastně obyčejní rytíři regionálního významu. Zásadně se však odlišovali právě svou schopností přežít a aklimatizovat se i ve značně stísněných podmínkách. Jestliže bych chtěl užít literární nadsázky, představují jako rod jakousi kvintesenci „češství“.

2.4.6 Pokonfiskační restituce

Období po obou konfiskacích bylo do jisté míry labutí písni kaplířského rodu, třebaže v mnoha ohledech písni velmi slavnou. V této etapě dosáhli jednotlivci pozoruhodných úspěchů, zejména (Třeb 015) Kašpar Zdeněk Kaplíř a (Sul 069) Karel Kašpar Kaplíř. Ještě po celé 17. století jsou Sulevicové důležitými představiteli regionální šlechty, byť se i na Litoměřicku začínal projevovat fakt koncentrace majetku do rukou několika významných panských rodin.⁶⁹

Z praktického hlediska není nadále možné ani účelné postupovat po jednotlivých liniích, a to přinejmenším ze dvou důvodů. Velké mezery v dochovaných pramenech i emigrace naprosté většiny členů rodu zásadně ztěžují samotnou genealogickou identifikaci, a proto z velkého počtu možných reprezentantů lze bezpečně určit jen několik. Znovu připomínám také velké majetkové převraty a zásadní ztrátu jmění, jíž se podařilo zvrátit jen v malém počtu případů. Jediné skutečně existující a reálně hospodařící pošlosti byly sulevická a třebívlická.

Již v průběhu dvacátých let 17. století postupně (Sul 058) Jan Václav Kaplíř od svého otce (Sul 026) Bohuslava přebíral milešovské panství, byť jako léno značně právně diskvalifikované. Jeho největší snahou bylo tedy dosáhnout očištění majetku, což se mu ovšem až do tragické smrti nepodařilo. Zatímco o předání samotného Milešova se nezachoval žádný odpovídající dokument,

---

⁶⁹ Srv. Miloslav VOLF, Hospodářský a sociální obraz litoměřického kraje podle berní ruly, Sborník archivních prací 18, 1968, str. 142-236.

postoupení Medvědic z ledna 1633 je naopak popsáno přesně. Od zimy 1633 (Sul 058) Jan Václav vlastnil jako man českého krále milešovské panství ve zhruba stejné výměře, již dosahovalo v čase předbělohorském. Jistěže nebyl zbaven problémů vnitrorodinných, týkajících se nevyplacených věn či půjček. Po (Sul 058) Janově tragické smrti v listopadu 1638 se také tyto nevyřízené pohledávky staly základem sporu mezi jediným dědicem v mužské linii, (Sul 058) Janovým synovcem (Sul 069) Karlem Kašparem, a (Sul 058) Janovou vdovou (Sul 074) Kateřinou Kaplířovou z Nostic. Tahanice trvaly dost dlouho a nabývaly až nechutných podob, faktem však je, že (Sul 069) Karel Milešov pro svůj rod nakonec uhájil a od poloviny 40. let 17. století byl jeho nezpochybnitelným vlastníkem. V roce 1659 Leopold I. konečně rozkázal vyjmout Milešov z manství a intabulovat jej (Sul 069) Kaplíři jako svobodné a nezávadné dědictví. Pro (Sul 069) Karla to však znamenalo jednu z posledních radostí, kvůli značnému zadlužení musel panství již o dva roky později prodat nejmovitějšímu a nejslavnějšímu členu rodu, (Třeb 015) Kašparu Zdeňku Kaplíři ze Sulevic. Posledním životním záchvěvem sulevické pošlosti bylo samostatné hospodaření (Sul 069) Karlovy dcery (Sul 042) Evy Lidmily na vyčleněném statku Medvědice. Po provdání pochopitelně (Sul 042) Eva ztratila zájem o toto zboží a zcela v logice dřívějšího vývoje jej léta 1672 prodala (Třeb 015) Kašparu Zdeňku Kaplíři. (Sul 099) Václav Kaplíř byl snad od roku 1635 křivoklátským hejtmanem, žádný výslovně zmíněný statek však nevlastnil. Také jeho synové se později ojedinele uvádějí v Praze a kromě peněžních pretensí bez nemovitého majetku.

Jednoznačně nejúspěšnějším statkářem byl (Třeb 015) Kašpar Zdeněk Kaplíř, poslední mužský příslušník třebívlické větve. V roce 1645 vyženil s (Třeb 008) Annou Ludmilou Bukovanskou drobný statek Chlumín, po brzké smrti choti se stal jeho výhradním vlastníkem, a poprvé tak vstoupil do skupiny pobělohorských pozemkových držitelů. Celá padesátá léta 17. století byla z jeho strany zasvěcena snaze o restituci veškerého dostupného rodového zboží, byl v té

době fakticky jediným uchazečem, jenž se mohl kromě jistých dědických nároků opírat o stále rostoucí osobní vliv. Skutečně po smrti (Tuch 011) Matyáše Kerunka Kaplíře získal Horní Chobolice, jež však již roku 1674 prodal sasko-lauenburskému vévodovi Juliu Františkovi. Za značnou část konfiskacemi postiženého zboží dostal alespoň nemalé finanční odškodnění, když již z rozličných důvodů nebylo lze přistoupit k faktické restituci. Rozhodující zlom v soukromém hospodaření znamenal zakoupení rozsáhlého a již svobodného milešovského panství od zchudlého (Sul 069) Karla Kašpara Kaplíře. To se stalo hlavní ekonomickou a reprezentační základnou pozdějšího říšského hraběte a polního maršálka, jednoho z nejvýznamnějších šlechticů pobělohorské éry. V roce 1672 scelil zboží ziskem Medvědic, v roce 1678 si pak, vzhledem ke geografické poloze trochu zvláště, pořídil Újezd svatého Kříže v západních Čechách. Smrt hraběte v roce 1686 byla symbolickým koncem celého rodu, poslední Kaplíř, (Nez 010) Zikmund, zemřel v roce 1701 v Chrudimi de facto jako obyčejný měšťan.

Nechci se tu rozepisovat o restitučních nárocích dalších Kaplířů, neboť v tomto případě se fakticky již nejednalo o nemovitý majetek, ale pouze o snahu získat alespoň nějaké finanční odškodnění za nevyplacené a přitom konfiskací přisouzené podíly. Obecně se dá shrnout, že jednotlivé procesy se od konce dvacátých let táhly téměř půl století a jen velmi málo Kaplířů dokázalo získat hotové peníze. Daleko častější byly nic nezaručující pojištění jisté částky, jejíž vyplacení se tak dále odsouvalo. Prakticky žádný z „restituentů“ neměl potomky, kteří by mohli letité spory v druhé polovině 17. století dovést do konce. Značnou část pobělohorských pretendentů rovněž tvořily vyvdané Kaplířky, takže tyto osudy nejsou již pro mé bádání podstatné, jakkoli nepostrádají zajímavost.

2.4.7 Shrnutí

Prošli jsme společně vývojem hospodaření rodu Kaplířů v období téměř čtyř staletí. Jistěže musel být popis schématický a zkratkovitý, nicméně věřím, že jsem neopomněl nic, co by mohlo předkládaný obraz výrazně pozměnit. Konečně i přesto, že je otázka majetku v mé práci nejdůležitější, nemohu a nechci zapírat jejímu zpracování provizorní charakter. Neočekávám další převratné nálezy, ale je možné a pravděpodobné, že s postupujícím stavem bádání se bude rozšiřovat i poznání o jednotlivých událostech. Zřejmě zásadně nezmění nastíněné kontury, avšak dodá jim jistě větší plastičnost.⁷⁰

Již nyní mohu alespoň rámcově shrnout tuto oblast života Kaplířů ze Sulevic. O průběžná zhodnocení jsem se snažil u každé linie a v každém vymezeném časovém období. Nemá tedy smyslu se opakovat, na tomto místě se lze na rodové hospodaření podívat z širší perspektivy. Ve 14. století byli Kaplířové nesporně chudým a v zásadě bezvýznamným rodem, což nemohlo trvale změnit ani významné politické angažmá (Sul 077) Konráda Kaplíře na dvoře krále Václava IV. Přece však tehdy získali ze svého pohledu důležité statky jako Sulevice a Čížkovice, které, ač drobné, tvořily vždy základ a symbolickou jistotu. Vzestup vimperské linie a příležitost k obohacení v době husitských nepokojů samozřejmě celému rodu prospěly, v každém případě po polovině 15. století již v rámci svého užšího regionu Kaplířové hráli podstatnější roli, na jihu Čech pak Vimperští dokonce mohli, ač krátkodobě a se střídavými úspěchy, reprezentovat rytířstvo v potyčkách s mocnými rožmberskými magnáty. Vzrůst majetkového bohatství pochopitelně přispěl i ke vzestupu společenskému, na počátku 16. století nalézáme (Sul 029) Dobeše jako purkrabího na Karlštejně, před polovinou 16. století dosáhl (Sul 004) Albrecht jako novoměstský královský hejtman značného neformálního vlivu. Z čistě ekonomického a genealogického pohledu je 16. století dobou nejvyššího rozkvětu rodu, přes zánik některých delší dobu živořících linií se konstituovaly nové a životaschopné pošlosti. Obrovskou

---

⁷⁰ Nadále kladu velké naděje do prozkoumání dalších kvaternů zemských a dvorských desek, zejména Desky zemské menší a registra komorního soudu mohou přinést zajímavé poznatky o finančním hospodaření Kaplířů.

expanzi prožívali především osterští Kaplířové, jejichž rozrod té doby je úctyhodný, byť pro dnešního historika značně nepřehledný.

Majetek nadále obnášel převážně menší zboží, což koneckonců odpovídalo genealogické struktuře, s postupem doby však docházelo k logické centralizaci a vytváření větších územních celků, například Milešova, Brodců, Neustupova a Miličina a jiných.

Ještě krátké období dvou desetiletí před bělohorskou bitvou Kaplířové užívali plodů 16. století, docházelo již jen k menším přesunům a korekcím na jednotlivých hospodářstvích. Značné zapojení do protihabsburského odboje a jeho katastrofální vyústění se jim stalo osudným, třebaže zdaleka ne v takové míře jako některým jiným rodům. Jejich ekonomická síla nicméně byla osudově podlomena, již nikdy poté se Kaplířové jako jednotně nahlížený šlechtický rod nevrátili na dřívější pozice. Je však třeba u jednotlivců ocenit úžasnou schopnost přežít nepříznivé okolnosti a znovu se, byť za cenu značných osobních obětí, vrátit do skupiny pobělohorských statkářů. Charakter držby i způsob hospodaření se značně proměnil, někteří Kaplířové nicméně i nadále hráli důležitou úlohu, už jen svým ryze českým původem ve značně národnostně proměněné šlechtické třídě. Cesta na samotný společenský vrchol v případě (Třeb 015) Kašpara Zdeňka Kaplíře byla bohužel vykoupena chybějícími potomky a kdysi tak rozvětvený rod fakticky nepřežil konec 17. století. Je to zvláštní, možná až tragické vyústění mnohaletých zápasů kdysi nevýznamného rodu, který, ač nikdy dlouhodobě nepatřil mezi šlechtickou elitu, přece si zaslouží významné místo nejen v regionální historii.

2.5. Kaplířové jako vrchnost a hospodáři

Samotný výčet nákupů, směn, prodejů, dělení, dědění a dalších možných majetkových transakcí pochopitelně neposkytne ucelený pohled na tuto širokou a pro šlechtu vůbec nejpodstatnější oblast. Neméně potřebné je zaměřit se také na snad ještě důležitější aspekt kaplířského hospodaření, totiž na jejich stavební činnost, na přístup vůči poddanským městům a městečkům. Obecně řečeno na to, co šlechtu odděluje od měšťanů a co tvoří nadstavbu pouhé rutinní správy několika poplužních dvorů či rozdrobených vesnic. Nakonec jde o oblast, již můžeme nejvýrazněji pozorovat i s odstupem několika staletí a jež je vlastně nejdůležitějším odkazem rodu dnešku.

Samozřejmě je na místě charakterizovat, o čem by tato kapitola měla být. Nuže, co se dotýče stavební činnosti, rád bych se zmínil pouze o podstatných změnách, přestavbách či dokonce o úplných novostavbách.⁷¹ Přizpůsobení vnitřní dispozice venkovské tvrze pro pohodlnější život rodiny mezi takové akce pochopitelně nepatří, stejně jako budování užitných hospodářských budov. Nechci na druhou stranu vynechat proměny, které, ač byly pozdějšími stavebními akcemi setřeny, přece jen ve své době měly velký význam a představovaly pro kaplířský rod významnou investici. Druhou částí by pak mělo být chování Kaplířů jako

---

⁷¹ V tomto ohledu jsem se spolehl na běžné kunsthistorické i historické místopisné publikace. Srv. Emanuel POCHÉ (red.), *Umělecké památky Čech I-IV*, Praha 1977-1982; Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I-VI*, Praha 1996-2004; Pavel VLČEK, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, Praha 1999; Tomáš DURDÍK, *Encyklopedie českých hradů*, Praha 1997; Jiří ÚLOVEC a kol., *Encyklopedie českých tvrzí I-III*, Praha 1998-2005; Rudolf ANDĚL (red.), *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl III. Severní Čechy*, Praha 1984; August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl I-XV.*, Praha 1993-1998.

vrchnosti vůči poddaným, mám na mysli především udílení privilegií poddanským sídlům, případně i významné regule, určující na delší dobu život na jejich panstvích. V této kategorii neuvažuji církevní nadace a odkazy, ty rámcově shrnuji v kapitole o náboženském životě členů rodu.

Nejlépe bude postupovat po rámcově vymezených časových etapách, konečně rozvoj stavební činnosti a rozkvět poddanských měst a městeček vždy úzce souvisely s celkovým vnitropolitickým vývojem v Českém království. Naproti tomu není v této oblasti nutné striktně zachovávat klasifikaci podle linií. Tak štedrými mecenáši Kaplířové nebyli, abych mohl v každé době u každé pošlosti zmínit skutečně důležitou případnou aktivitu. Mnoho drobných sídel a tvrzí vstoupilo do pramenů zároveň s prvními členy rodu Kaplířů, to ovšem nedává jistotu, že byly vybudovány právě jejich zásluhou. Samozřejmě by bylo lákavé přisoudit jejich vznik Sulevicům, ale nelze tak udělat bez podrobných výsledků archeologických výzkumů dotyčných objektů, a ty bohužel k dispozici nemám. Ostatně neznamená to pro Kaplíře žádnou újmu, v průběhu dalších staletí se vzhledem ke svým životním poměrům podepsali v regionálním měřítku na obohacení umělecko-historického fondu nadobyčej výrazně.

Není mým cílem, a nemám pro to nakonec ani kvalifikaci, popisovat kunsthistorickou hodnotu jednotlivých rodových objektů či umělecký přínos Kaplířů realizovaných přestaveb a donací. Omezím se na rovněž podstatné a pro tento účel ještě daleko důležitější historické pozadí takových akcí a jejich co možná nejpřesnější časové zařazení.

2.5.1 Období předhusitské a husitské

Období před rokem 1420 slavnou investorskou epochou Kaplířů nebylo, to konečně vyplývá i z hodnocení jejich soudobé movitosti. Bylo jim zápasit o své etablování na regionální šlechtické scéně, nejčastěji se připomínají na drobných venkovských tvrzích. U nich není stavební vývoj doložen a jakkoli jsou třeba

Kaplířové prvními majiteli, neznamená to, že byli automaticky stavebníky. Teprve na sklonku 14. století se bratři (Sul 059, Vim 004) Jarek, (Sul 077) Konrád a (Sul 046) Hanuš dočkali jistého vzestupu, v roce 1387 jim Václav IV. postoupil v léno litoměřický městský hrad. Podle zvláštní výminky měli Kaplířové tento hrad opravit a udržovat v reprezentativním stavu, nadále totiž zůstával občasným panovníkovým příbytkem. Bratři hrad nechali zřejmě skutečně zrenovovat, třebaže výslovnou zmínku o tom v pramenech nenalezneme. Nelze tak bohužel ani přesně určit rozsah takové rekonstrukce a osobní přínos vykonavatelů.

Rok 1420 a události následující přály aktivním a sebevědomým šlechticům, a to i zástupcům nižší vrstvy, tedy dosavadním bezejmenným vladykům či rytířům. Uzurpací církevního a částečně i královského majetku se takový člověk mohl lehce a téměř přes noc obohatit. V případě mnohačlenných rodů samozřejmě jistý přebytek vždy vybízel k realizaci vlastního hospodářství a tedy k investici do zbudování či alespoň zakoupení vlastního hradu, popř. tvrze. Nutnost budovat pevná a jistá sídla si konečně žádala i značně nejistá doba, jejímiž průvodními jevy byly po několik desítek let vojenské potyčky, ale také vyřizování účtů mezi konfesionálně i osobně zneprátelenými jednotlivci, popř. celými rodinami. Kaplířové sídlili v oblastech, pro něž tato slova platí dvojnásob, v Litoměřickém a Prácheňském kraji. Celé uvažované období se dá bez větších problémů protáhnout od roku 1420 až do nástupu Vladislava Jagellonského na český trůn na počátku 70. let 15. století. Jedním z nejdůležitějších počinů rodu na poli stavebním a fundátorském bylo zbudování hradu Ostrý na počátku 30. let 15. století. Prvotní motivace byla nikoli snad obranná, ale spíše prozaická, totiž dělení dědictví v rámci osterské větve. Zatímco (Ostr 053) Kerunk získal hotový statek Milešov, (Ostr 073) Václav se, už jen kvůli prestiži, nemohl spokojit s chudičkou tvrzí v Bílém Újezdu. Mnoho podrobností se o osterském sídle nezachovalo, zřejmě již před rokem 1505 bylo pusté. Obecně mohu shrnout, že obsahovalo dolní a horní hrad, v horní areálu byla pak palácová stavba. Dnes z celého areálu

zbyly sice jen zříceniny, přesto svou polohou na vysokém kopci stále patří mezi dominanty litoměřického okolí.

Jistěže budování vlastního sídla nebylo jediným projevem vzrůstajícího vlivu Kaplírů, navíc se ve vlastním smyslu ani nejednalo o mecenášství. Významu tohoto slova v mém chápání se nejvíce blíží velkorysost vůči poddanským městům. Na tomto poli však příslušníci rodu mnoho příležitostí neměli, převážnou část jejich majetku představovaly vesnice, nadto ještě rozdrobené. Výjimku, do značné míry umožněnou husitskými nepokoji a nestandardními majetkovými procesy, tvořily nadace (Sul 048) Jana Kaplíře ze sulevické linie ve prospěch Třebenic a vimperských Kaplírů pro jejich sídelní městečko. Zajímavostí je, že obě obdarování proběhla v rozmezí let 1423-1424, a obě potvrzoval uherský král a претенdent českého trůnu Zikmund Lucemburský.

5. října 1423 schválil prosbu (Sul 048) Jana Kaplíře a povolil Třebenicím 12 konšelů, z nichž měl volbou vzejít purkmistr. Konšelům byla vykázána soudní pravomoc i celková správa městské obce. Jednou ročně na den svatého Ducha a po osm následujících dnů mohli Třebeničtí konat výroční trh. Nejdůležitějším z hlediska památky na kaplířský rod je poslední ustanovení, a sice udělení městské pečeti se štítem. Ten měl být totožný se štítem (Sul 048) Jana Kaplíře, ovšem skutečnost se od předpisu poněkud lišila, neboť (Sul 048) Janův znak nezpodobňoval svatého Jiří s mečem v napřažené ruce.

16. ledna 1424 se dočkal potvrzení základních a udělení dalších privilegií také Vimperk, Zikmund vydal konfirmační listu na žádost (Vim 005) Konráda, jeho bratra (Vim 002) Čáslava a jejich strýce (Vim 008) Petra. Dokument je mnohem podrobnější než ten třebenický, což jistě také svědčí o poněkud vyspělejšímu statutu tohoto sídla. Vimperským měšťanům bylo uděleno privilegium volného a neomezeného kšaftování s movitým i nemovitým majetkem. Jestliže někdo zemřel bez poslední vůle, měl nárok na jeho majetek příbuzný. Nepřihlásil-li se žádný do roka a do dne, byla městská rada oprávněna použít nebožtíkovo jmění pro dobro místní církve či na „obecné dobré“, což však nemělo vést ke zkracování vrchnosti

v náležitých poplatcích. Přesně se také určovaly roboty měšťanů, nové povinnosti jim kaplířská vrchnost mohla nařídít pouze v případě války či v jiných nutných potřebách.

Tím je v podstatě možné toto období uzavřít, další pozoruhodné události se totiž až do nástupu Jagellonců na český královský trůn neodehrály. Jistěže ve srovnání s jinými rody nebyla mecenášská a stavební činnost Kaplířů nijak rozsáhlá, spíše naopak. Přece však je třeba vzít v potaz jejich poněkud specifickou situaci, značný rozrod a také to, že teprve dovršovali první století své existence, kdy se krystalizovaly a společensky etablovaly jednotlivé linie. Velký vliv na menší aktivitu měla navíc samotná skladba jejich držby, jen Třeбенice a Vimperk můžeme označit za centra skutečně městského charakteru. V jednotlivých vesnicích již tvrze existovaly a nelze říci, zda je Kaplířové postavili či pouze zdědili. Další úpravy se dotýkaly jen drobných dispozičních změn, popřípadě hospodářského využití poplužních dvorů, a to pochopitelně pro mou práci není významné a podstatné.

2.5.2 Období jagellonské a habsburské do roku 1547

Konec 15. a především první polovina 16. století patří co do stavebního ruchu na kaplířských statcích mezi nejvýznamnější, což je vzhledem k postupné stabilizaci jednotlivých linií a pozvolnému scelování držav i logické. V zásadě jde o dobu nejhojnějších staveb, jakkoli jejich kvalita samozřejmě nedosahuje rozsáhlejších a reprezentativnějších realizací z druhé poloviny 17. století.

Časově první však bylo a svým významem jistě architektonické změny přesahovalo povýšení městečka Vimperk na město. Tohoto důležitého privilegia se pro své poddané domohl 24. dubna 1479 jeden z nejbohatších a nejvlivnějších tehdejších Kaplířů, (Vim 007) Petr. Kromě samotné promoce, provázené odkazem

na vzorové písecké právo, získali Vimperští právo hradeb a výroční trh na den svatého Prokopa s osmi následujícími dny. Samozřejmě se tak zásadní dokument nemohl vyhnout ani významné obchodní stezce z Bavorska, měšťané měli pečovat o její dobrý stav a tím si také odsluhovat privilegium volného užívání. Clo ovšem i přes řečenou výjimku mělo plynout pánu městu, tedy konkrétně (Vim 007) Petru Kaplíři, ve stejné výši jako doposud.

Naproti tomu velmi nejistý je statut Brocna, jež se v některých pramenech uvádí k roku 1485, tedy v období společné správy (Ostr 004) Albrechta Osterského a jeho manželky (Ostr 052) Kateřiny z Veležic, jako městečko. V jiných oficiálních publikacích však mezi sídly takového charakteru chybí a doposud se mi také nepodařilo dohledat přímý doklad povýšení. Velmi podobné to bylo i s Milešovem, který přes svůj nesporný význam tehdy oficiálně městečkem nebyl.

Jistě méně komplikované je zhodnocení stavebních úspěchů a podniků Kaplířů, třebaže se ve většině případů do dnešní doby fyzicky nezachovaly. Nejranější je významná přestavba či spíše přímo novostavba duchcovské tvrze, již (Řeh 020) Pavel Kaplíř podnikal s úmyslem přenést sem své sídlo. Do dnešních dnů se zachovaly pouze nepatrné relikty, obsažené v existujícím barokním zámku. Přesto lze určit, že tvrz byla poměrně rozlehlá a jistě na tehdejší poměry reprezentativní. Někdy se o ní hovoří přímo jako o hradním komplexu, který ve svém areálu zahrnoval také kostel svatého Jiří. Svatojiřský chrám však nebyl postaven ani opraven zásluhou Kaplířovou, byl prostě při stavbě nového sídla do něj inkorporován.

V první polovině 16. století došlo ještě ke čtyřem zaznamenání hodným stavebním akcím, v souvislosti se ziskem nových statků a zejména při společném vlastnictví některých tradičních držav. Takovým příkladem byla vesnice Čížkovice, po roce 1529 v podílu bratrů (Sul 004) Albrechta a (Sul 043) Felixe Kaplířů. Zatímco (Sul 004) Albrecht jako starší obsadil existující, tzv. horní tvrz, nezbylo (Sul 043) Felixovi nic jiného, než se postarat o svůj příbytek vlastní iniciativou. V dolní části vsi, pomístně nazývanou Na Lavičkách, nechal zbudovat tzv. dolní, renesanční tvrz. Právě tato stavba, ačkoli se nedochovala do

současnosti, jako jediná alespoň částečně přetrvala, její zdivo je obsaženo v budově dnešního čížkovického zámku.

Úplně stejná byla situace na Košťálově, rovněž historicky jednom z nejdůležitějších kaplířských sídel. (Sul 051) Jan Kaplíř zdědil jeho polovinu, ovšem vzhledem k reprezentaci i k pochopitelným nárokům nové doby nepobýval na horním hradě, nýbrž na nově vystavěné tvrzi při košťálovském dvoře. Doba vzniku není zcela jasná, nejspíše se dá uvažovat o druhé polovině 30. let 16. století či desetiletí následujícím. Košťálov jako celek však ještě v druhé polovině 16. věku ztratil rezidenční funkci, a tak i tato tvrz brzy zanikla, nejjistěji v období třicetileté války. Do dnešního dne se nezachovaly žádné zbytky, není tedy možná ani její přibližná lokalizace.

Také osterská linie nezůstávala pozadu, což bylo vzhledem k její relativní movitosti a zároveň značnému počtu členů pochopitelné. (Ostr 005) Albrecht Osterský jako fakticky nejvýznamnější soudobý představitel někdy po roce 1546, tedy po oficiálním rozdělení otcovského majetku, ve své sídelní vesnici Chcebuz přebudoval tamní tvrz do renesanční podoby. Nikoli však v honosné formě, jednalo se o prosté patrové stavení s arkádami v přízemí i patře. V současnosti budova sice ještě stojí, byla však mnoha nevybíravými adaptacemi, prováděnými především po roce 1945, zásadně pozměněna a jakákoli umělecká hodnota takto zničena.

V posledním případě (Třeb 001) Albrecht Kaplíř, zakladatel třebívlické pošlosti, zřejmě těsně po roce 1548 obnovil zašlou tvrz v Loukohořanech. Je to jistě hezký doklad drobného mecenášství, neboť za sídlo mu sloužily Třebívlice a nikoli Loukohořany.

Období před rokem 1550 zdaleka není možné přejít mlčením, v rámci kaplířských dějin představuje naopak v ohledu stavebním a mecenášském jednu z nejsvětějších kapitol. Jejich realizace se pochopitelně nemohly poměřovat s aktivitami nejbohatších příslušníků rytířského stavu té doby, nicméně vzhledem k bezprostřednímu okolí a srovnatelně majetné skupině zdaleka nejsou

zanedbatelné. Navíc tato etapa nebyla ojedinělou, i po polovině 16. století plynule pokračovala přinejmenším ve stejném rozsahu a díky postupné centralizaci jednotlivých panství často ve vyšší kvalitě.

2.5.3 Období let 1547 až 1620

Jestliže jsem první polovinu 16. století označil za dobu architektonicky velmi bohatou a slavnou, je epocha po roce 1550 v tomto směru pravým zlatým věkem. Do hry vstupuje zdaleka nejvíce jednotlivců ze všech linií. Kde to prostředky a samozřejmě i rodinné potřeby umožňovaly a žádaly, stavělo a opravovalo se ve srovnání s předchozími dějinnými úseky skutečně značně. Není možné zapomínat ani na snahu o povznesení poddanských městeček či vesnic, i když ta oproti dřívějšímu přece jen o něco poklesla.

Zřejmě prvním stavebníkem ve sledované etapě byl (Sul 052) Jan Kaplíř, dotlačený k takovému kroku čistě prozaickými důvody. Jeho starší bratr (Sul 030) Dobeš totiž zdědil Sulevice, zatímco na něj zbyla jen drobná a bezvýznamná vesnice Březno. Při neexistenci vyhovujícího sídla mu tedy nezbylo, chtěl-li se prezentovat jako příslušník alespoň regionálně důležitého rodu, než si brzy po rozdělení otcovského majetku v roce 1558 zbudovat malou tvrz. Samostatně Březno fungovalo právě jen do (Sul 052) Janovy smrti, pak bylo připojeno znovu k Sulevicím. Tvrz existovala i nadále, byť neobývaná. Zanikla jistě ještě během třicetileté války.

Další běžnou motivací k vynaložení peněz bylo převzetí či zakoupení nějakého zchátralého objektu, nejčastěji v rámci drobného statku, který významnější rod opustil a přenechal jej méně náročným Kaplířům. Tak tomu bylo i v roce 1559, kdy (Třeb 022) Purkart Kaplíř ze Sulevic získal od Kryštofa z Lobkovic Bedřichův Světec a následně opravil tamní zpustlou tvrz. V poslední čtvrtině 16.

století, zřejmě za (Ostr 039) Jiříka Osterského Kaplíře, byla rovněž v módním renesančním slohu přestavěna brocenská tvrz.

Bezesporu nejagilnějšími stavebníky byly nadále sulevičtí Kaplíři, u nichž jsem ve sledovaném období napočítal hned tři důležitější realizace, arciže rozdílné kvality. Někdy po roce 1587 vystavěl (Sul 064) Jiřík Kamarýt v Černčicích, v jedné z několika vesnic náležejících tehdy k rozsáhlému milešovskému panství, tvrz, jež však nenabyla v průběhu dalších desetiletí většího významu a zřejmě brzy zanikla. Rozhodně důležitější a trvalejší byl výsledek stavební aktivity buď ještě (Sul 064) Jiříka Kamarýta nebo jeho bratra (Sul 026) Bohuslava, názory na přesné určení se v odborných publikacích liší. Původní a značně sešlý gotický hrad Milešov byl komplexně přebudován v jednokřídový renesanční zámek se dvěma věžemi. V té době to bylo jistě postačující sídlo, v průběhu třicetileté války však utrpělo značné škody a noví majitelé museli přistoupit ke značně nákladným opravám. Celou vymezenou etapu uzavřela novostavba tvrze ve vesnici Želechovice v roce 1615, její uměleckou ani stavební kvalitu však nejsem schopen zhodnotit, zanikla nejpravděpodobněji za třicetileté války.

Na konec rodových linií jsem si ponechal tu nejprogresivnější, totiž třebívlickou. Přes krátkou dobu samostatného hospodaření dosáhla relativně největších úspěchů a domohla se značného majetku. Poněkud zvláštní tedy je, že se nezachoval větší počet třebívlickými Kaplíři realizovaných staveb. Není to zdaleka zapříčiněno jen devastací dalších věků ani speciálně obdobím po roce 1945. Chci-li totiž zachovat jistou proporcionalitu hodnocených objektů, pak za zmínku stojí co do stavebního charakteru vlastně jen sídelní tvrz v Neustupově, centru rozsáhlejšího panství na Benešovsku. Pohříchu se v tomto případě ani nejednalo o aktivitu Kaplířů samotných, nýbrž manželky (Třeb 014) Kašpara Kaplíře (Třeb 011) Evy, rozené Radimské ze Slavkova, výhradní majitelky Neustupova a přilehlých vesnic. Na samém konci 16. století dala (Třeb 011) Eva dosavadní tvrz rozšířit o renesanční severní křídlo a ve stejném duchu byly současně upraveny i zbývající části budovy, jíž lze od této doby již považovat za zámek.

Jak jsem výše uvedl, v letech 1550-1620 poněkud stagnovala dříve jistě hojnější snaha Kaplířů o upravení právního postavení podřízených městeček. Nechci v této souvislosti zmiňovat každé potvrzení práv či privilegií, to koneckonců nebyl nijak záslužný ani ocenění hodný čin, nýbrž prostá a často i nutná realita. Jestliže se tedy omezím na kvalitativně nová obdarování, seznam značně prořídne, vlastně v něm zůstane jediný příklad. V roce 1575 císař Maxmilián II. na žádost (Třeb 021) Petra Kaplíře ze Sulevic přeložil městečku Brodce clo z mostu přes řeku Jizeru na nově zřízenou silnici.

2.5.4 Období pobělohorské

Kaplířové jako všichni podobně angažovaní účastníci stavovského povstání přišli o podstatnou část majetku, nejen nemovitého, ale i peněz, svršků a konečně také neopominutelného užitkového dobytka. Snaha pátrat v této době po jakémkoli výdeji peněz, nadto v porovnání s nutnými vitálními potřebami na zbytečné stavební práce, by byla pochopitelně iluzorní. Členům rodu bylo nutno zachránit holou existenci, nejčastěji za cenu emigrace, ať už trvalé či dočasné.

Teprve těsně před polovinou 17. století, hlavně však po roce 1650 lze pozorovat jistý obrat k lepšímu. Prvotním předpokladem k jakékoli činnosti bylo pochopitelně samotné získání nemovitého majetku, a to byla záležitost dosti dlouhodobá a vyčerpávající. Fakticky pouze dvě osobnosti dokázaly ve vytčeném období dosáhnout pronikavého úspěchu a proslavit se objednáním a financováním kvalitních přestaveb a novostaveb. Nikoli náhodně byl dějištěm těchto akcí Milešov, fakticky jediné významné panství, ač značně okleštěné právně i rozlohou, které Kaplířům zůstalo i po roce 1620. Delší dobu trvalo ozdravení hospodářství, a především osvobození majetku z lenního svazku.

Teprve poté, v 50. letech 17. století, se (Sul 069) Karel Kašpar Kaplíř mohl pustit do jistě nutných stavebních prací. V letech 1650 až 1655 nechal provést první

barokní úpravy, jeho zásadním počinem se stalo především vystavění rozsáhlého hospodářského komplexu v městečku Milešov, konkrétně jej obohatil o dvůr, vinopalnu, pivovar, ovčín a bažantnici. V letech 1659 až 1661 pak (Sul 069) Kaplír přistoupil ke stavbě nového reprezentativního sídla, prvního milešovského barokního zámku, jenž je dodnes dochován jako jedno z křídel současné budovy. Nákladnými akcemi se však finančně naprosto vyčerpal, a ještě v roce 1661 musel celé, velkými výdaji zveleбенé panství prodat nejslavnějšímu příslušníku celého rodu, třebívlickému (Třeb 015) Kašparu Zdeňku Kaplíři.

Ten měl nejenom dostatečné finanční prostředky, ale zároveň i značné kulturní zázemí, získané pobyty v Itálii a seznámením se s tamní architekturou. Hlavní hybatelkou byla od roku 1662 vzhledem k časté (Třeb 015) Zdeňkově nepřítomnosti jeho druhá manželka (Třeb 007) Anna Kateřina Hoyosová, jako stavitele angažovala Itala Antonia Portu. Čtyřkřídlá dvoupatrová budova do sebe pojala i pozůstatky úsilí (Sul 069) Karla Kašpara Kaplíře, nejreprezentativnějším novým prostorem byl nepochybně rytířský sál, původně prostupující obě poschodí. Ještě větší pozornost stavebník věnoval vnitřnímu vybavení, jež velmi dobře reprezentovalo jeho společenský vzestup. Soukromá galerie obsahovala díla Raffaela, Tiziana, Rubense, Reniho, Dolceho a Perugia, (Třeb 015) Kašpar Zdeňk byl sám zpodobněn v životní velikosti jako vojenský velitel. V příbytku pozdějšího polního maršálka vůbec nepřekvapí výskyt cenné malé zbrojnice, jistě neobvyklejší byla knihovna, sbírka matematických přístrojů, přepychový nábytek, italské mozaiky a četné mramorové sochy.⁷² Proces budování a vybavování milešovské rezidence trval mnoho let, v zásadě byl dokončen až v roce 1682, tedy nedlouho před (Třeb 015) Kaplířovou smrtí.

Nesporně právě období pobělohorské, ač je to při pohledu na obecný stav českých záležitostí té doby s podivem, představuje také v historii kaplířského rodu éru největšího rozkvětu mecenášství a vybudování architektonicky

---

⁷² K vybavení milešovského zámku a vůbec kulturnímu zázemí Kaplířovu srv. Zdeňk KALISTA, Čechové, kteří tvořili dějiny světa, Praha 1999, str. 127-136.

nejkvalitnějšího objektu. Milešov je vlastně jediným statkem, dochovaným v relativní úplnosti až do dnešních dnů. Přestože ztratil mnoho ze svého vnitřního vybavení, stavební kvalita je i přes značnou zchátralost celého objektu dosud nesporná.

2.6 Konfesionalizace⁷³ Kaplířů, jejich testamenty a pohřebiště

Na první pohled je velmi snadné psát o konfesionalní příslušnosti v průběhu dějin, narozdíl od například majetkové struktury známe v průběhu historie jen omezený počet vyznání. Na druhou stranu však duchovní oblast patří k nejhůře postižitelným v pramenech, a jedinkrát se o ní dozvídáme z vlastních zápisků jednoho každého šlechtice, popřípadě z jeho zjevných činů v situacích nábožensky vyhocených. Kaplířové ze Sulevic však nepatřili mezi hlavní aktéry takový zlomových bodů dějin, tedy přinejmenším většinou nikoli. Rozhodl jsem se proto do oblasti náboženského zázemí rodu zahrnout také donace ve prospěch církevních institucí, omezeně pak méně vysvědčující výkon patronátního práva na vlastních statcích. V neposlední řadě je jistě zajímavým pramenem pro poznání duchovního života šlechty té doby testamentární praxe, třebaže značná podobnost formulací a jejich jistá stereotypnost mohla být výrazem stejně tak hluboké víry, jako lhostejně chápaného zvykového jednání. Pojednání o konfesionalizaci kaplířského rodu není nutno dělit časově tak striktně jako kapitoly předchozí, nicméně jisté mezníky se vyskytují i tady. Do roku 1415, resp. 1420 lze klást počátky zrodu husitství jako přihlášení se k odkazu náboženského i sociálního reformátora Jana Husa, byť byly jeho myšlenky do značné míry kontaminovány politickými pohnutkami pozdějších propagátorů. V 16. století pak začal přes hranice Českého království pronikat vliv luteranismu jako první a v domácím prostředí jistě nejvlivnější z velkých odnoží obecněji chápaného protestantského

---

⁷³ Výtečným průvodcem po českých církevních dějinách je po mém soudu nedocenená práce nedoceneného historika Jaroslava Kadlece. Srv. zejména Jaroslav KADLEC, Přehled českých církevních dějin I-II, Praha 1991.

myšlení. Kaplířové mu byli vystaveni eminentně, neboť právě oblast Litoměřicka představovala díky sousedství Saska jednu z nejméně nábožensky exponovaných oblastí. A tak zatímco vliv husitství jako trvalejšího vyznání postupně slábnul a u Suleviců hlouběji nezakotvil, luterství se stalo konfesním východiskem značné části Kaplířů, a to až do doby bělohorské. Poslední etapou vývoje byl před polovinou 17. století návrat některých významných příslušníků rodu ke katolicismu, z podstatné části však nepochybně motivovaný také ryze pragmatickými pohnutkami. Konečně připojuji, že v duchovně-náboženské oblasti není důvodu řídit se dosud uplatňovanými dělícími kritérii podle jednotlivých linií, na to je pramenů příliš málo a jsou příliš nestejněho charakteru.

2.6.1 Do roku 1420

Už legendární počátky rodových dějin jsou velmi úzce spojeny s katolickou církví, alespoň to dosvědčují některé prameny. Pražský biskup jménem Bernard či Buchard, jenž svou funkci vykonával v letech 1236 až 1240, podle nich totiž náležel právě ke Kaplířům ze Sulevic. Byl by to jistě úžasný vstup do dějin, ovšem v úvodní kapitole jsem prokázal první pravděpodobnou zmínku o rodu až k roku 1341, a nemohu tedy s touto lákavou hypotézou souhlasit.

Nejpozději v polovině 14. století je zmiňován dominikánský klášterní chrám svatého Michala v Litoměřicích jako nejdůležitější pohřební místo rodu. To kromě samotného faktu ukládání ostatků zemřelých dokazuje i jistý ideový, především však mecenášský vztah k tomuto řádu a zvláště k jeho litoměřickému konventu.

Hlavní část „církevní politiky“ však nebyla realizována v tomto městě, ale zejména na venkovských statcích a při mimořádně dobrém ekonomickém a duchovním zázemí také v církevně prestižnějších lokalitách.⁷⁴ Hospodářskou péči

---

⁷⁴ Východiskem mi byly především vydané erekční a konfirmační knihy. Srv. Klement BOROŮVÝ – Antonín PODLAHA, *Libri erectionum archidiecesis Pragensis saeculo XIV. et XV. I-VI*, Praha

o členy duchovního stavu lze v případě Kaplířů sledovat již od 70. let 14. století, a to v podstatě kontinuálně po několik desetiletí, arcibiskup z různých, ne vždy pouze ušlechtilých pohnutek.

V lednu 1372 obdařil (Sol 005) Konrád Kaplíř ze Sulevic farní kostel v Solanech 12 strychy ze solanského dědictví na zřízení zádušní mše za své blízké zemřelé a později samozřejmě i za sebe, kněz měl z úroků vyživovat také čtyři místní chudáky. V roce 1389 bratři (Sul 059, Vim 004) Jarek, (Sul 077) Konrád a (Sul 046) Hanuš Kaplířové získali patronátní právo k oltáři Všech Svatých v klášterním kostele Panny Marie teplických benediktinek. Při této příležitosti poskytli oltářníkovi svatostánku roční plat 4 kopy grošů na přilepšenou.

Zcela výjimečná byla donační činnost vdovy po (Sul 077) Konrádu Kaplíři, (Sul 076) Kateřiny z Vrábí. Její motivaci není příliš těžké odhalit, po smrti manžela se již podruhé neprovdala a při neexistenci přímého dědice mohla s majetkem svým a zčásti i s někdejší jměním samotného (Sul 077) Konráda nakládat poměrně volně a svobodně. Na počátku 15. století nadala hned několik církevních institucí, a to někdy s velmi zajímavým vymezením podmínek. V roce 1402 kupříkladu za plat 3 kopy grošů pověřila jednoho z kleriků při pražské svatovítské katedrále, aby o nedělích kázal shromážděným věřícím lidovým, tedy českým jazykem. Šlo jistě o nestandardní jev, který se zdaleka netýkal jen církevních záležitostí, ačkoli tam byl primárně směřován. Ostatní mecenášské počiny (Sul 076) Kateřiny jsou na první pohled méně zajímavé, nikoli však nedůležité. Společně s otcem Alešem v roce 1399 částkou 10 kop grošů ročního platu založila a napříště nadala oltář Všech Svatých v kolegiálním kostele svatého Václava ve Staré Boleslavi, tedy na jednom z duchovně nejvýznamnějších míst Českého království. O rok později již sama zřídila oltář Početí Panny Marie a svatého Jeronýma v pražské katedrále svatého Víta. Mohl bych uvést ještě více příkladů, pro základní přehled o zbožnosti a především štedrosti vdovy (Sul 076) Kateřiny je však předchozí výčet myslím dostačující.

1875-1927; František Antonín TINGL – Josef EMLER, Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim I-X, Praha 1866-1889.

Pražská svatovítská katedrála však nebyla cílem pouze (Sul 076) Kateřiny, ale i jejího švagra a nepochybně nejbohatšího Kaplíře své doby, (Sul 046) Hanuše. V roce 1402 založil v tomto chrámu oltář svatých archandělů, svatého Šebestiána a Všech svatých nákladem 19 kop pražských grošů, rovnoměrně rozložených na několik poddaných vesnic. (Sul 046) Hanuš však pořádal církevní poměry hlavně na svém vlastním panství, jež se od sklonku 14. století rozkládalo v okolí jihočeského Vimperka. Tamnímu faráři daroval v roce 1405 úroky z panství, aby si mohl udržovat kněze-střídníka. Jistě tím zamýšlel docílit kvalitnější duchovní správy v místě, zmiňovaný střídník měl kromě týdenní ranní mše sloužit ještě další čtyři bohoslužby týdně ve vimperském kostele Navštívení Panny Marie. Jestliže tento příklad ilustruje (Sul 046) Hanušovu štedrost, naprosto to nesignalizovalo jeho povolnost vůči vykonavatelům duchovního povolání. Zcela v duchu tehdejších zvyklostí si nárokoval rozhodování o všech událostech na svých statcích, lhotejno, zda se jednalo o hospodářskou či jednoznačně náboženskou záležitost. V dubnu 1407 se například velmi urputně přel s vimperským kaplanem a zároveň správcem volenického kostela, vyřešení ani vlastní příčinu ze suchého právníckého jazyka dokumentu však není možno vyčíst.

Nejkonkrétněji do obyčejné duchovní správy na farní úrovni zasáhli bratři (Řeh 007) Erhard, (Řeh 022) Petr a (Řeh 025) Rydkěj z řehlovické linie. V roce 1386 dosáhli u arcibiskupské kurie zřízení samostatné farnosti ve vsi Mokov, a tím i vyvázání tohoto sídla z pravomoci měrunického faráře Marka. Nový mokovský plebán získal zabezpečení ze solního platu v Mokově a ze dvou kmetcích dvorů v Žichově, dosavadní měrunický farář jako „bolestné“ za ztrátu části pravomocí dostal roční plat 1 kopu českých grošů. Již bez (Řeh 007) Erharda, zato ve společnosti chodžovského faráře Havla založili (Řeh 025) Rydkěj a (Řeh 022) Petr oltář v pražské svatovítské katedrále a nadali ho platy pro vyživení jeho správce, tedy oltářníka.

Řečené události samozřejmě vedou k přesvědčení, že v předhusitském období se Kaplířové nijak nevymykali z běžného obrazu průměrně zbožného a

průměrně bohatého rytířského stavu. Jejich donace samozřejmě nikdy nedosahovaly takových sum, jako u bohatších příslušníků pomalu se formujícího panského stavu, ale v komparaci s bezprostředním regionálním okolím nebyla tato činnost zanedbatelná.

Mluvím-li tedy o vyznání rodu ve sledované době, jeví se být jasné i bez podrobnějšího zkoumání jednotlivých pramenů. Tehdy opravdu katolická církev nejen v českých zemích neměla duchovní konkurenci, vznik protestanství jako jednotně chápaného fenoménu je záležitostí až 16. století. Navíc omezený politický a kulturní rozhled Kaplířů by jim ani v případě jistých zlomových situací náboženského charakteru nedovoloval na ně reagovat ihned a přistupovat k nim samostatným způsobem.

2.6.2 Období husitské

Z mnoha příčin mimořádně závažné období musím nejprve časově i tématicky charakterizovat, aby bylo zřejmé, co lze od této stati očekávat. Především husitství nechápu jako dobu vymezenou pouze lety 1420 až 1434, třebaže právě tehdy se odehrávaly nejlítější boje a samozřejmě docházelo i k nejvyhrocenější ideové konfrontaci jednotlivých soupeřících frakcí. Naprosto však bitva u Lipan neznamenal konec tohoto střetnutí, jakkoli se podařilo zastavit ničení a do značné míry sebezáhubnou domácí válku. Přes formální vítězství umírněné strany nedošlo k restauraci katolicismu v původní podobě, naopak dříve dominující církev utrpěla podstatné rány, z kterých se plně vzpamatovala až ve druhé polovině 16. století. Neobsazení pražského arcibiskupského stolce, rozchvácení církevního majetku, vyrabování mnoha starobyklých klášterů a v neposlední řadě i vstup kališnických kněží do duchovní správy na nejnižší, farní úrovni znamenal skutečně zásadní převrat a vytvořil kvalitativně zcela jinou epochu duchovního života Českého království. Dobu husitskou tedy v tomto smyslu chápu jako celé století po roce 1420, vlastně až do

expanze nově vzniklých protestantských denominací přes pohraniční hory, zejména tedy luteranismu. Měla sice několik relativně oddělených fází, přece však všechny tvořily ideologickou a logickou jednotu, a je mým záměrem pojednat je společně. Nechci tím ovšem zastříit, že i v této epoše nadále také mezi Kaplíři byli „pravověrní“ katolíci, kontinuálně pečující o duchovní občerstvení své i svých poddaných v původním, římskokatolickém duchu. Byla jich ovšem zřejmě menšina, to není možné konkrétně číselně vyjádřit. Pro důkladnější dokumentaci chybí především dříve běžné archivní prameny, a to nejen na celozemské, ale i na regionální úrovni. Je obtížné rozlišit, zda příklon k některé husitské frakci se dál vždy jen z pohnutek ideálních či, a to zejména ve vojensky exponovaných oblastech severních a jižních Čech, z důvodů politických nebo prostého strachu o majetek a hospodářství.

Zajímavé a nikoli náhodné je to, že hlavními protagonisty husitského období českých dějin byli pouze příslušníci sulevické a vimperské větve rodu. Konečně severní a jižní Čechy byly hlavním dějištěm bojů i většiny ideologických střetů, samozřejmě nepočítám-li Prahu, jež ovšem měla v rámci Českého království vždy specifické postavení. Zatímco vimperská větev byla v jižních Čechách jediným kaplířským zastoupením, na severu Čech, konkrétněji na Litoměřicku a v blízkém okolí, měly svá sídla všechny ostatní pošlosti. Všechny kromě sulevické však v té době neměly ani majetkový ani společenský potenciál k podstatnějšímu zasáhnutí do místních dějin, a jejich statky nikdy nebyly takové kvality, aby vzbuzovaly přílišný zájem táhnoucích ozbrojených skupin.

V období po roce 1420 je nutné odlišit ryze ekonomické zájmy a pohnutky od ideálního náboženského přesvědčení, což lze konkrétněji charakterizovat na osobnosti (Sul 048) Jana Kaplíře ze sulevické větve. Od tísněného krále Zikmunda Lucemburského získal do zástavy mnohé církevní statky na Litoměřicku, postižen byl především klášter benediktinek u svatého Jiří na Pražském hradě, nicméně to bylo zapříčiněno (Sul 048) Janovou pochopitelnou snahou o rozšíření rodového majetku a povznesení kaplířské prestiže. Jeho

formální příslušnosti ke katolické církvi, o niterných pocitech tehdejší šlechty pochopitelně informován nejsem, takový přístup jistě na újmu nebyl. Naprostá většina takzvaně katolických pánů si totiž při rozchvacování duchovních zboží počínala ještě daleko důrazněji a bez jakýchkoli skrupulí. (Sul 048) Jan v průběhu dvacátých let zřejmě na kratší dobu za politicky výhodných okolností přešel na stranu umírněných husitů, stranil kandidatuře Zikmunda Korybutoviče na český trůn a stal se na několik let dokonce hejtmanem v Litoměřicích. Po převratu a uchopení moci radikálními husity byl jako příznivec „starých pořádků“ ze svého postu odstraněn. I během tohoto vzrušeného období obsazoval fary na svých statcích, k jaké skupině však prezentovaní plebáni patřili nejsem schopen určit. Ve třicátých letech 15. století nicméně (Sul 048) Jan znovu stál na straně Zikmunda Lucemburského a tedy přinejmenším formálně patřil mezi katolické rytíře.

Daleko jednoznačněji a přehledněji se vyvíjela situace mezi vimperskými Kaplíři, sousedství katolického magnáta Oldřicha z Rožmberka nutilo jednotlivé příslušníky rodu zaujmout vyhraněnější stanovisko a jednoznačněji zvolit konfesní příslušnost. Vzhledem k nebezpečí neustálých ataků, ať již ze strany Rožmberka samotného nebo drobné husitské šlechty, museli Kaplířové obratněji formulovat a důsledněji hájit přesvědčení duchovní i světské. (Vim 005) Konrád Kaplír byl na počátku 20. let 15. století jasným zastáncem římskokatolické víry a z tohoto důvodu se dostával do sporů s husitskými sousedy. V roce 1422 došlo například k porovnání mezi ním a Janem z Kremže. Během výkonu úřadu purkrabího na důležitém hradě Zvíkov došlo v mysli (Vim 005) Kaplíře k jistému přerodu, začal koketovat s možným přechodem na stranu kališníků. Z jeho strany šlo nejspíše o kalkulaci zaměřenou na zisk výhod od Zikmunda Lucemburského, jemuž na udržení Zvíkova v katolických rukou eminentně záleželo. Zda se (Vim 005) Konrád skutečně kališníkem stal, to nemohu odpovědně prohlásit. Jisté však je, že hra s náboženským přesvědčením se mu vyplatila, do zástavního držení získal někdejší rožmberský hrad Zbiroh. Poněkud méně vchytrale si počínal jeho bratr (Vim 002) Čáslav, neměl ostatně ani takovou příležitost jako (Vim

005) Konrád. (Vim 002) Čáslav se zřejmě připojil ke kališníkům, konkrétně k frakci sirotků, již brzy po polovině 20. let 15. století. V roce 1427 totiž jako zvláštní správce seděl na Vimperku (Sul 048) Jan Kaplír ze sulevické linie, snad aby, přestože sám nebyl vždy zcela pravověrným přívržencem římské církve, udržel důležitý jihočeský majetek v rukou rodu před nebezpečím ze strany Oldřicha z Rožmberka. (Vim 002) Čáslav, již znovu jako vimperský pán, v polovině května 1434 uzavřel s Oldřichem z Rožmberka příměří do svatého Václava toho roku.

Jak jsem již uvedl, jsou zde dokumentované osobnosti v podstatě jedinými v hrubých obrysech doložitelnými případy jednání v náboženské oblasti v rámci kaplířského rodu. Jiní členové se ve sledovaném období zabývali spíše hospodářskými záležitostmi, budováním vlastních statků a do konfesionálně charakterizovaných záležitostí nepromlouvali. Je tedy problémem určit vyznání rodu v obecnější rovině, přesněji vymezit ho při neexistenci průkaznějšího pramenného materiálu.

I ve druhé polovině 15. století navíc pokračuje velká nevyváženost v tomto doložení, zatímco vimperská pošlost je zmapována velice důkladně, severočeské linie upadají v podstatě do bezvýznamnosti, což se podařilo zlomit až na počátku 16. století. Setkáváme se se zcela unikátním jevem, kdy vimperští Kaplířové se díky příhodným okolnostem a vlastnímu přičinění vyšvihli téměř na úroveň panského stavu. Až do vymření v roce 1494 hráli nejen v regionální jihočeské politice, ale i na celozemské úrovni nezanedbatelnou roli. Vzhledem k celkové náladě doby bylo toto jejich angažmá do značné míry spojeno, ba přímo určováno otázkou konfesionální⁷⁵. Nadále se nejednalo jen o prosté obsazování far katolickými či kališnickými správci, Kaplířové promlouvali i do formulování celozemské náboženské problematiky a podíleli se na ní jak sami o sobě, tak ve službách krále Jiříka z Poděbrad.

---

⁷⁵ K náboženským záležitostem té doby srv. Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.

Začátky ovšem byly pochopitelně omezeny na regionální spory a problémy, jimž musel první z bratrů (Vim 006) Mikuláš čelit již od samého začátku 50. let 15. století. Spor s pasovským biskupem Leonardem von Laiming i jeho nástupcem Ulrichem III. von Russdorf byl motivován více obchodními než náboženskými záležitostmi, přesto nás může zajímat konečné příměří z února 1459. Proti sedmiletému odstupnému sta liber ročně se (Vim 006) Mikuláš zavázal sloužit pasovským ordinářům i s dvanácti jízdními. To dokládalo jistě také určité přesvědčení (Vim 006) Mikulášovo, vždyť podobná dohoda nebyla tehdy zcela obvyklá. Důležitější je pro sledované téma spolupráce (Vim 006) Mikuláše a později i (Vim 007) Petra Kaplíře s Jiříkem z Poděbrad, obecněji řečeno s poděbradskou stranou. Odboj proti ní ze strany strakonické a ještě později zelenohorské jednoty byl do určité míry motivován také nábožensky, konkrétně odporem několika katolických pánů proti „husitskému“ králi. Nemá smysl rozebírat všechny nuance sporu, úplně postačí zmínit konkrétní přínos Kaplířů do této otázky, který nebyl zanedbatelný. V dubnu 1470 upadl (Vim 007) Petr Kaplíř do zajetí katolické strany, konkrétně Zdeňka Konopišťského ze Šternberka, a téměř celý rok byl izolován na hradě Helfenburk. Na svobodu se dostal v lednu 1471 až po příslibu propuštění všech „katolických“ zajatců a vydání helfenburských klenotů. Nebylo to jediné protivenství, jemuž musel čelit. Již na sklonku 60. let 15. století z neznámé příčiny znovu vypukl spor s pasovským biskupem, který se tentokrát nezastavil ani před vojenskými akcemi, a pasovští ozbrojenci dokonce vypálili (Vim 007) Petrovo sídlo Vimperk. Sedmdesátá léta proběhla relativně klidně, k žádnému otevřenému konfliktu nedošlo, což můžeme přičíst uklidnění situace po nastoupení polských Jagellonců na český královský trůn. (Vim 007) Kaplíř se mohl věnovat subtilnějším náboženským otázkám, neboť kališnická strana získala v království rozhodující slovo a zaměřila se na budování vnitřní struktury. V roce 1482 (Vim 007) Petr na vimperském hradě hostil biskupa Augustina Sankturienského, který přijel vysvětit kališnické kandidáty kněžství a biřmovat věřící. Z Vimperka tedy, jak vidno, se stal jistý opěrný bod kališnictví na jihu Čech, což vzhledem k převažujícímu vlivu

katolických Rožmberků na tomto území mělo dosti podstatný význam. Bohužel, přední zastávce utrakvismu v jeho umírněné podobě, (Vim 007) Petr Kaplír ze Sulevic, zemřel na sklonku 15. století a tím skončila existence neobyčejně významné a mimořádně agilní větve rodu Kaplírů. Zvláštní dohrou těchto dějin se stal spor Václava Vlčka z Čenova a (Vim 007) Petrovy vdovy (Vim 001) Anny Kaplířové z Dírného o údajné zadržení kostelních rouch, jehož se měla dopustit (Vim 001) Anna.

Aktivita severočeských Kaplírů se omezila pouze na pasivní účast na zemských sjezdech a sněmech, přičemž vždy během klíčových okamžiků zůstávali v pozadí. V porovnání s vimperskými příbuznými nutně působí jako naprosto bezvýznamní rytíři, kteří se nepokoušeli a vzhledem ke svému zázemí ani nemohli pokoušet o výraznější zásah byť jen do regionálních náboženských záležitostí.

2.6.3 Období šíření protestantismu

První polovina 16. století je v mnoha ohledech z náboženského hlediska období klíčové. Právě tehdy se do Českého království začalo ze Saska šířit nové učení Martina Luthera, které v průběhu pouhých několika desetiletí způsobilo zásadní převrat v konfesní příslušnosti mnoha šlechtických rodů a konsekventně, při důsledném uplatňování teprve později zformulovaného augsburgského náboženského smíru, i jejich poddaných. Je jistě možné obecně pojednat o cestách šíření tohoto nového vyznání i o způsobech recepce či případných variantách jeho českého vývoje, komplikovaného navíc existencí hned dvou protivných vyznání, tedy katolictví a utrakvismu. Pro tento účel by to však nemělo zásadní smysl, neboť zde se nejedná o vyznání celého Českého království, ale pouze o náboženskou příslušnost jednoho z mnoha rytířských rodů. A tu právě chybějí podstatné dokumenty z první poloviny 16. století, které by zásadněji osvětlily duchovní život Kaplírů a blíže poukázaly na jejich specifickou cestu ke změně vyznání. Je totiž bezpečně známo, že velká většina příslušníků rodu se dříve či

později přiklonila obecně řečeno k protestantskému vyznání. První důvod, ale jistě nikoli nejdůležitější, bylo již samotné teritorium rodových statků, tedy Litoměřicko a okolí, ležící na samých hranicích kolébky luteranismu, Saska. S přílivem nových šlechtických obyvatel království, rekrutujících se povětšinou z německých protestantských oblastí, se do země dostávala nejen jazykově, ale i nábožensky relativně homogenní skupina obyvatel. Ta sama o sobě, i bez použití propagandistických či přímo násilných metod, musela působit jako mocná síla, které starožitné domácí rody ve své většině nedokázaly a vlastně ani nechtěly čelit. Jestliže tedy v polovině 16. století považuji změnu konfese u většiny Kaplířů za dokončenou, nejsem schopen současně přesně vytyčit jednotlivé historické body na této cestě.

Naprostou většinu relevantních pramenů lze pro rod Kaplířů dohledat až pro období po roce 1550, ať už se jedná o testamenty, popřípadě drobná obdarování jednotlivých chrámů na vlastních statcích. Dokumenty, pocházející bezprostředně z období po roce 1550, jistě dokladují konfesní smýšlení svých protagonistů a umožňují vrátit se o několik let, maximálně desetiletí zpět, neboť není důvodu předpokládat, že by jednotlivci před smrtí dramaticky změnili víru. Konkrétními donacemi okolo poloviny 16. století byly dva zvony, v roce 1544 nechala jeden ulít (Řeh 003) Anna Kaplířová ze Žákavy do kostela v Černoučku, v roce 1557 daroval druhý do libčeveského chrámu (Sul 028) Bušek Kaplíř ze Sulevic. To jistě kromě nepochybné zbožnosti obou donátorů nijak přesně neurčuje jejich konfesi.

Velmi zásadně na samém sklonku 16. století rozvířili církevní problematiku v rámci rodu dva jeho příslušníci, konkrétně (Sul 030) Dobeš Kaplíř ze sulevické a (Třeb 019) Mikuláš Kaplíř z třebívlické pošlosti. Hájili totiž své nároky oproti církevním představitelům, přičemž mi tu v první řadě nejde ani tak o oprávněnost jejich nároků, jako spíše o samotnou vypovídací hodnotu obou kauz.

(Třeb 019) Mikuláš v devadesátých letech 16. století hospodařil na jednom dvoře ve vesnici Úhonice, jež spadala do majetku strahovského premonstrátského

kláštera. (Třeb 019) Kaplír se v relativně malicherné záležitosti postavil samotnému strahovskému opatu, již tehdy výrazně se profilující osobnosti českého katolické tábora Janu Lohelioví. Faktem je, že celý spor patřil v rozsáhlé agendě strahovských premonstrátů k těm bezvýznamným, až úsměvným, pro samotného (Třeb 019) Mikuláše však představoval záležitost vysoce prestižní. Na počátku 17. století nakonec po zvážení všech možností dospěl k rozhodnutí úhonický dvůr prodat.

(Sul 030) Dobeš Kaplír v roce 1598 rozhodně bojoval o právo na svobodné vykonávání myslivosti na gruntech premonstrátského kláštera v Doksanech, jež připisoval již svým předkům a jiným regionálním šlechticům. Hlavním protivníkem mu byl probošt této církevní instituce, nemající pro podobná šlechtická privilegia sebemenší pochopení. Doksanům věnovali předkové (Sul 030) Dobeše i jiných jeho urozených vrstevníků některé vesnice, přičemž si vymínili právě možnost lovu. Tehdejší probošt však byl sám vášnivým lovcem a snažil se okolní šlechtě a její čeládce bránit v jejich právech. Navíc umožňoval honitbu rovněž neoprávněným osobám, kterým šlo pouze o výdělek a nikoli o zásady pravé myslivosti. (Sul 030) Dobeš tak podle vlastních slov bojoval nejen o svá prerogativa, ale stavěl se rovněž na ochranu nesmyslně vybité zvěře, i práv císařské komory, požívající z klášterních gruntů jistý výnos. Jakkoli tedy nemám povědomí o ukončení celého sporu, přece je celá záležitost jasným důkazem nesentimentálního přístupu Kaplírů k církvi, která ostatně tehdy některými svými členy vystupovala jako pohříchu světská a majetkuchtivá instituce.

2.6.4 Bělohorská katarze

V době bezprostředně předbělohorské se upevnila pozice Kaplírů jako rodu téměř výhradně protestantského, což konečně korespondovalo s jejich odmítavým postojem vůči oficiální vládní politice i stále výraznějšímu protěžování menšinového katolického křídla. Jako většina opozičníků

zdůvodňovali někteří Kaplířové vstup do stavovského povstání i otázkou konfesionální. Zejména to platí pro věkově starší a názorově konzistentní osobnosti, například (Třeb 014) Kašpara Kaplíře ze Sulevic, ale i jeho ženu (Třeb 011) Evu Kaplířovou ze Slavkova. K dispozici však je jen velmi málo pramenů, explicitně vyjadřujících náboženskou orientaci toho kterého člena rodu. Sumarizaci duchovního života Kaplířů lze do značné míry schématicky provést až díky pobělohorským konfiskačním protokolům, které v sobě kromě čistě politických, případně majetkových prohrů, obsahují i odkazy na nekatolické zakotvení provinilců. Samotná emigrace na sklonku dvacátých let 17. století a další osudy Kaplířů v sobě nesou větší výpovědní hodnotu než ten nejpodrobnější náboženský dotazník. Zjednodušeně se dá říci, že kdo zůstal po emigraci v cizině, zůstal zároveň věrný i svému protestantskému přesvědčení, ať už jakékoli denominace. Ti, kteří se navrátili a nějakým způsobem žili či živořili v Českém království, museli dříve nebo později přistoupit na duchovní status quo země a přijmout oficiální katolickou víru.⁷⁶

Prakticky vůbec se již po roce 1620 nedá hovořit o jakékoli mecenášské činnosti většiny Kaplířů ve prospěch náboženských institucí. Z každého pravidla jsou ovšem výjimky a je tomu tak i v tomto případě. Přicházejí však až po polovině 17. století, do té doby členové rodu neměli možnosti a zřejmě ani myšlenky na to, aby se v této oblasti hmotně angažovali. Bylo jim zápasit o holé přežití, a mohli tak vyjadřovat maximálně své sympatie vůči protestantskému náboženství jako celku a případně obdivně vzhlížet k zemi protestantům zaslíbené, totiž Sasku. Výjimkami byli dva nejmovitější Kaplíři 17. století, (Sul 069) Karel Kašpar a (Třeb 015) Kašpar Zdeněk. Zatímco (Sul 069) Karel Kašpar však své mecenášské touhy uspokojoval na světských stavbách při budování milešovského hospodářství, (Třeb 015) posledně jmenovaný mohl díky svému společenskému postavení a plnější pokladně přistoupit i k akci nábožensky nanejvýš žádoucí, totiž

---

⁷⁶ Jakousi programovou studii o bádání na poli rekatolizace v širším středoevropském prostoru napsala Ivana Čornejová, přední zástupkyně této oblasti mezi českými historiky. Srv. Ivana ČORNEJOVÁ, Pobělohorská rekatolizace v českých zemích. In: Ivana Čornejová (red.), Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci, Praha 2003, str. 14-24.

duchovnímu osamostatnění hlavního sídla Milešov. Těsně před jeho smrtí tu byl dokončen kostel svatého Antonína Paduánského, který měl vedle funkce jistého rodového památníku primárně sloužit jako farní chrám pro poddané ze širokého okolí.

2.6.5 Testamenty⁷⁷

Jedním z nejpodstatnějších pramenů pro poznání náboženského vyznání a samotného duchovního smýšlení Kaplířů jsou jejich dochované testamenty, bohužel jich v zemských, popřípadě v dvorských deskách není mnoho. Přece však tvoří, pravda s velkými cézurami, jistou souvislou řadu, která při podrobnějším zkoumání mnohé napoví. Rád bych uvedl, že se nebudu zabývat kšafy vyvdaných Kaplířek. Poněkud to samozřejmě zúží pramennou základnu, ale pro účel sulevického rodopisu je to nezbytné, neboť jen tak nezabřednu do dějin více nesouvisejících rodů. Při zkoumání jednotlivých posledních vůlí nemám v úmyslu věnovat se zásadně rozboru úvodních ustanovení, přes své jednoznačně náboženské vyznění totiž, pokud neobsahují rozsáhlejší modlitbu, ve skutečnosti nepřinášejí informace o přesném konfesním zařazení. Nepochybně větší průkaznost a konkrétnost mají odkazy ve prospěch duchovních institucí samotných nebo takové, které bychom dnes označili jako zacílené na dobročinné účely.

První dochovaný kaplířský testament pochází z roku 1494 a své poslední věci v něm pořádal (Vim 007) Petr Kaplíř ze Sulevic, tedy jeden z historicky nejbohatších příslušníků rodu. Bohužel je listina zachována pouze v pozdější verzi po obnově zemských desek, konkrétně z roku 1543. Není možné přesně určit církevní donace tohoto dokumentu, ale lze je zčásti rekonstruovat podle pozdějších rozepří mezi Václavem Vlčkem z Čenova a (Vim 007) Petrovou

---

⁷⁷ Velice důkladným způsobem celé téma zpracoval Pavel KRÁL (ed.), *Mezi životem a smrtí (Testamenty české šlechty v letech 1550-1650)*, České Budějovice 2002.

vdovou (Vim 001) Annou Kaplířovou z Dírného. Vlček si nárokoval kostelní roucha v hodnotě 1 000 kop míšeňských grošů, jež mu měl (Vim 007) Petr před smrtí odkázat. Výsledkem sporu bylo prodání těchto oděvů a rozdělení výtěžku mezi chudé. U (Vim 007) Petra však nemusíme spoléhat na kšaft, z jiných událostí je bezpečně známa jeho příslušnost k utrakvistické straně.

Podobně neúplně a zprostředkovaně jsou zachována ustanovení testamentu (Ostr 022) Buška Kaplíře ze Sulevic, naštěstí se dotýkají právě duchovních či lépe duchovně-majetkových záležitostí. Vzhledem ke svému poměrně skromnému statku se (Ostr 022) Bušek jistě zachoval velkoryse a potvrdil roli Kaplířů jako relativně štědrých dárců. Komorní plat ve vsi Lišany podělil mezi několik institucí, „rodovému“ klášteru dominikánů u svatého Michala v Litoměřicích připadlo 5 kop českých grošů ročně, stejnou sumu získal litoměřický minoritský klášter u svatého Jakuba. Lépe specifikovány byly donace ve prospěch pražské katedrály svatého Víta, tři kopy českých grošů ročně určil (Ostr 022) Bušek k oltáři vedle sakristie, stejnou částku měl dostávat jeden ze svatovítských kazatelů. Jistě to nebyly sumy nijak závratné, ovšem vzhledem k možnostem (Ostr 022) Buškovým i výnosům jeho statků je chápu jako podstatný výraz (Ostr 022) Buškova duchovního přesvědčení.

Hned dva testamenty pocházejí z první poloviny roku 1554 a reprezentují smýšlení dvou významných představitelů sulevické a řehlovické pošlosti, (Sul 004) Albrechta a (Řeh 019) Pavla Kaplíře. Jsou specifičtí tím, že ani jeden z nich neměl vlastní potomky, a proto nebyli svázáni tolika ohledy, jak by tomu jistě bylo v případě opačném. Poměrně zásadně se však testamenty od sebe liší majetkovým a kulturním zázemím svých autorů. Zatímco (Sul 004) Albrecht byl královský hejtman Nového Města pražského, trvale sídlil ve svém pražském domě a pravidelný úřední styk jej pojil s většinou české šlechtické elity, (Řeh 019) Pavel jako statkář na Horních Beřkovicích se nutně musel omezit jen na správu tamního hospodářství a řešit záležitosti pouze několika desítek svých poddaných.

(Sul 004) Albrecht odkázal celkem 105 českých grošů staroměstskému špitálu u svatého Pavla a novoměstskému špitálu u svatého Bartoloměje, přičemž za tento

obnos měl být zakoupen nějaký grunt, nesoucí později trvalejší užitek pro dotyčná zařízení. Dalších 50 kop grošů věnoval na dotování kazatelského místa v chrámu Panny Marie před Týnem v Praze, stejné záduší obdařil látkou na ornáty, drobnějším platem podaroval německého kazatele Blažka v minoritském klášteře u svatého Jakuba na Starém Městě pražském. Všem, jimž se dostalo nějakého užitku z tohoto majetku, zároveň určoval povinnost rok po jeho smrti pamatovat na něj i příbuzné modlitbami a kněžím zároveň ještě obětovat na tento úmysl týdenní mši. Zvláště (Sul 004) Albrecht pamatoval na chudé, pro které dal zbudovat „domček“ v Týnském okrsku, peníze získané z prodeje šatů (Sul 004) Albrechtovy manželky (Sul 035) Elišky přikázal na pořízení ošacení pro chudáky. Do stejné kategorie jistě spadaly také velmi přesně stanovené dary ve prospěch vlastních služebníků. Na stavbu věže kostela v Čížkovicích kšaftoval (Sul 004) Kaplír 50 kop míšeňských grošů a ještě vyzýval bratra (Sul 043) Felixe, aby na stejný účel odvedl zadržené zádušní jmění. Bohužel, dnešní čížkovický kostel svatého Jakuba pochází až ze 70. let 17. století, a tak „kaplířskou“ věž již dnes nemůžeme obdivovat. (Sul 004) Albrechtův testament se jistě v rámci rodu trochu vymyká, byl bohatší než většina jeho příbuzných a vzhledem k funkci novoměstského královského hejtmána měl podstatně jiné zázemí. Pobyt v Praze a relativně prestižní úřad proměnily jeho rozhled, většina odkazů byla tedy situována do Prahy a přesahovala kvantitativně i kvalitativně běžnou míru ostatních Kaplírů. Naprosto tím nechci tvrdit, že by byl (Sul 004) Albrecht zbožnější než ostatní, byl jen bohatší a disponoval většími možnostmi.

(Řeh 019) Pavel Kaplír byl rovněž bezdětný, celou svou existencí však spočíval na venkovském sídle a na něj také především pamatoval ve své poslední vůli z jara 1554. Tento dokument se poněkud odlišuje od (Sul 004) Albrechtova, o donacích ve prospěch církevních institucí se tu vůbec nehovoří. Veškerý majetek (Řeh 019) Pavel odkázal manželce (Řeh 008) Evě ze Lstiboře, a tu po mém soudu spočívá důvod onoho rozdílu. Zatímco (Sul 004) Albrechtova manželka (Sul 035) Eliška byla v době psaní testamentu již po smrti, (Řeh 019) Pavlova (Řeh 008) choť se naopak stala hlavní dědičkou panství Horní Beřkovic. Možná právě

z tohoto důvodu nechtěl (Řeh 019) Pavel zásadně umenšovat zboží, aby tak zajistil (Řeh 008) Evě co nejlepší životní podmínky. Ve prospěch svých služebníků a úředníků nicméně kšaftoval řádově několik stovek kop českých grošů, příbuzným rozdal část klenotů a předmětů denní potřeby.

Poměrně smutná je četba poslední vůle (Ostr 076) Vojtěcha Osterského Kaplíře z listopadu 1568, obzvláště ve srovnání s předchozími dokumenty. Zde se jasně projeví nesporné nevýhody příliš rozvětvené osterské pošlosti, (Ostr 076) Vojtěch konec svého života prožíval ve značné bídě a o nějakém mecenášství tedy z objektivních důvodů nemohlo být ani řeči. Jedinými skromně podarovanými byli jeho manželka (Ostr 045) Johanka a syn (Ostr 037) Jan Ilburk, jednalo se však o hodnoty v souhrnné výši několika stovek kop míšeňských grošů. Jedinou „nemovitou“ položkou byl skromný poplužní dvůr ve vesničce Rvenice nedaleko Loun, což jasně vypovídá o životní úrovni této rodiny.

(Třeb 003) Albrecht Zdeněk byl ještě velmi mladý, když na podzim roku 1596 sepisoval své poslední pořízení. Nevím bohužel, jaké pohutky ho k tomuto s věkem nekorelujícímu činu vedly a není známo ani to, jaká choroba či neštěstí jej v mužném věku připravily o život. Preface kšaftu se přece jen poněkud odlišuje od výše zmíněných kliše a poukazuje na (Třeb 003) Kaplíře jako na člověka přemýšlivého a nepochybně i mimořádně inteligentního a zbožného. Jako důkaz poslouží zajímavé pasáže jinak velmi obsáhlého dokumentu, v nichž zásadním způsobem (Třeb 003) Albrecht vyjádřil názor na pozemské bytí člověka a svou naději v posmrtný život. *„Já, Albrecht Zdeněk Kaplíř ze Sulevic na Brodcích a Velkých Horkách, ačkolivěk nyní dobrého zdraví a paměti stále užívám, však věda o tom, že na tom světě nic jistšího nemáme jakož smrt, a nic nejistšího jako hodinu tu, když se z tohoto světa odebrati máme. Nebo mnozí dnes zdraví a čerství byli, a na druhý den je z tohoto světa smrt povolává, jiní tolikéž jedné hodiny zdraví, a v okamžení skrze mnohé nešťastné příhody z tohoto světa scházejí. Kteroužto nestálost a vrtkavost v něm já poznávaje, a ono povědění smrti „Umřeš“ na lidech že se den ode dne a spatřuje, v kterémž způsobu i já postaven jsem, chtěje v hotovosti býti nalezen, za zdravého života pořízení své toto činím a*

*vůli svou, kterak bych chtěl, aby se po mé smrti řídilo dle tohoto kšaftu a pořízení mého, uvozuji. A předně duši svou, kterouž jsem z rukou Boha mého přijal, tu zase v jeho ruce svaté každodenně poroučím. A tu silnou víru k jeho svaté milosti mám, že jí pro nevinnou smrt na dřevě kříže Syna svého nejmilejšího, Pána a Spasitele mého Ježíše Krista, podstoupenou, a hojné zásluhy jeho v počet svých volených, jakž by z těla mého vystoupila do lůna Abrahamova, k usebranému na tvář svou patření a sebe chválení přijíti a nebeské věčné radosti účastna učiniti ráčí. Tělo pak své, když by z něho duše k oné věčné radosti se odebrala, to poroučím Vojtěchovi Václavovi Kaplíři, bratru svému nejmilejšímu, k náležitému pohřbu.*⁷⁸

Veškerý majetek odkázal svému mladšímu bratru (Třeb 026) Vojtěchu Václavu, nicméně vymíňoval, aby dědic vyrovnal všechny jeho pohledávky a nedoplatky „...tak aby po mé smrti na mně žádný co naříkati neměl, poněvadž za živobytí svého vždycky jsem to vyhledával a vyhledávám, abych to poctivé slovo, kteréž jsem po rodičích svých dostal, zachoval, a jednomu každému náležitě a spravedlivě od sebe, čím jsem povinen, dosti učinil.“⁷⁹ Štědře pak nadal své blízké příbuzné, tedy matku (Třeb 006) Alžbětu Kaplířovou z Malovic, i sestry (Třeb 011) Evu Kaplířovou ze Slavkova a (Třeb 013) Johanku Hrzánovou ze Sulevic s rodinami. Zvláště pamatoval na svou nevlastní dceru Kateřinu Berkovou z Dubé, kromě 10 000 kop míšeňských grošů jí vykazoval ještě přesně sepsané klenoty a „šaty chodící“. V souhrnu představuje testament (Třeb 003) Albrechta Zdeňka Kaplíře jeden z nejdůkladnějších a nejduchovnějších dokumentů svého druhu, z něhož lze, pravda spíše nepřímou, vyčíst jeho hlubokou náboženskou víru a velkou lásku k bližním.

Poslední předbělohorská léta přispěla tomuto zkoumání ještě dvěma dochovanými testamenty, shodou okolností se dotýkaly posledního uspořádání dvou žen, a to ještě matky a dcery.

(Třeb 006) Alžběta Kaplířová uvedla svůj kšaft z října 1616 velmi niternou a produhovnělou prefací, v tomto ohledu se velmi podobá stejné pasáži

---

⁷⁸ NA Praha, DZV 127, G 2-G 2'.

⁷⁹ NA Praha, DZV 127, G 3'.

z posledního pořízení (Třeb 003) Albrechta Zdeňka Kaplíře. Znovu bych upozornil, že nikterak nedává nahlédnout určité vyznání, jímž se spravovala, rozhodně se však osvědčila jako zbožná šlechtična, vědoma si duchovního pozadí časných událostí. Proto tu opět v rozsáhlejší citaci uvedu (Třeb 006) Alžbětiny formulace, za nimiž se jistě skrývá nepředstíraná životní moudrost a zkušenost. „*Já Alžběta Kaplířová z Malovic na Neustupově známou činím tímto listem svým kšaftovním obecně přede všemi, že myslíc na to, jak všichni, staří i mladí, smrti této časně poddáni jsme, takže téměř hodiny jisté před sebou nemajíc, nevím, kdy na mně pán Bůh hodinku časně seslati a mne z tohoto bídného světa do radosti své věčné milostivě povolati ráčí. Uznávaje pak také v tom povinnost svou a důležitou toho potřebu býti, dokudž mně ještě jeho Božská velebnost paměti dobré a rozumu zdravého udělovati a příti ráčí, abych o statku svém, kterýmž mne z své přehojné milosti a štědrosti obdařiti ráčil, kšaft a pořízení učinila, tak aby známé a vědomé bylo, jaká má poslední jistá a konečná vůle jest a děti mé, kteréž mně pán Bůh dáti ráčil, aby měly a věděly se čím spravovati, a jak se při tom zachovati. Pročež předně duši svou milou v ruce jeho svaté Božské milosti poroučím, té celé víry a nepochybné naděje jsouce, že hříchů a provinění mých ne podle soudu svého spravedlivého mně počítati, ale vedle svého milostivého a nesmírného milosrdenství a pro zasloužení a nevinnou smrt Syna svého nejmilejšího, pána Ježíše Krista, mně je milostivě odpustiti, duši mou v počet svých volených svatých přijíti, a při vzkříšení těl lidských v svém nebeském království věčnou radost dáti, amen.*“⁸⁰ Konečně předání zkušeností bylo takřka to jediné, čím mohla svým dcerám posloužit, jelikož tehdy žila na Neustupově jako výměnkářka a disponovala jen drobnými finančními příjmy. 5 000 kop českých grošů, jež měla zapsané jako jistinu na neustupovském statku, odkázala dceři (Třeb 013) Johance Pruskovské ze Sulevic. Vše ostatní pak postoupila druhé žijící dceři, totiž (Třeb 011) Evě Kaplířové ze Slavkova. Jednalo se z valné části o dlužní úpisy cizích šlechticů, svršky a klenoty, kromě toho (Třeb 011) Evě odpustila její dluhy. Zavázala jí naopak odvést přesně stanovené sumy v celkovém

---

⁸⁰ Srv. NA Praha, DZV 138, L 4-L 4’.

úhrnu 1 100 uherských dukátů ve prospěch určených příbuzných a přátel a postarat se také o její pohřeb v neustupovském kostele.

(Třeb 011) Eva zemřela velmi brzy po své matce. Zatímco (Třeb 006) Alžbětina kšaft byl intabulován do zemských desek v únoru 1617, (Třeb 011) Evin dokument došel menším zemským úředníkům na sklonku března 1618. Nebožka byla jistě neméně zbožná než její matka, meritum závěti však pochopitelně spočívalo v dědickém určení rozsáhlého nemovitého i movitého majetku. V tomto ohledu je třeba připomenout, že to byla právě (Třeb 011) Eva a nikoli její manžel (Třeb 014) Kašpar, která spravovala rozsáhlé neustupovské a miličinské panství. Přesto není na škodu odcitovat také rukopis (Třeb 011) Evy z nejuduchovnější pasážích kšaftu: *„Protož jsa ještě z daru pána Boha všemohoucího zdravá, paměti dobré a rozumu zdravého užívaje, a nechtíce tomu, kdyby mně pán Bůh nemocí smrtnou navštívití ráčil, abych jakými světskými a pomíjejícími věcmi se zaneprázdnovati měla, ale abych bez vsí překážky a starosti o spasení své usilovati, pánu Bohu svému zkroušeným srdcem se pokořiti a v jeho svaté ruce se spokojenou myslí poručiti mohla. (...) Nejprve pak přede všemi věcmi duši svou milou, drahou krví pána Ježíše Krista vykoupenu, Bohu všemohoucímu v jeho svaté božské ruce poručím. A tu víru nepochybnou mám, že pro zásluhu svého nejmilejšího Syna, Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista, nade mnou hříšnou se smilovati a v počet všech svých volených jí milostivě přijíti ráčí.“*⁸¹ Veškerý svůj pozemský majetek, tedy zejména statky Neustupov, Miličín a Votice, odkázala manželovi (Třeb 014) Kašparovi, ovšem jen jako doživotnímu správci ve prospěch vnuků (Třeb 015) Kašpara Zdeňka a (Třeb 020) Oldřicha. (Třeb 014) Kašpar sám mohl svobodně nakládat pouze se sumou 15 000 kop míšeňských grošů, pojištěnou na neustupovském hospodářství. Dalších 35 000 kop míšeňských grošů mělo být rozděleno mezi jasně určené osoby, povětšinou blízké příbuzné (Třeb 011) Evy a (Třeb 014) Kašpara. Vzpomněla si rovněž na náboženské otázky, k záduší votického kostela svatého Václava odkázala 1 000 kop míšeňských grošů, *„aby od držitelů statku mého, až do let vnuků mých nebo jednoho z nich,*

---

⁸¹ NA Praha, DZV 139, E 25'-E 26.

*obyčejný úrok kostelníkům téhož kostela z téhož jednoho tisíce kop míšeňských, pro zvelebení cti a chvály Boží a témuž chrámu Božího, každého pololetí vydáván byl. Z čehož oni polovici téhož úroku ročního panu faráři posluhujícímu v témž chrámě Božím pro lepší jeho vychování vydávati, a druhou polovici na opravu téhož kostela obrátiti mají. A když by nápadníci statku mého v držení téhož statku, po mně pozůstalého, vešli, tehdy tomu chci, aby sumu jistinnou, ten jeden tisíc kop míšeňských, k témuž kostelu v půl létě pořád zběhlém od postoupení jim téhož statku beze všech odporů a odkladů i s úroky, byli-li by které zadržány, vydati povinni byli. A jinak nemají nikoliv děleji té sumy zadržovati, ač chtějí, aby jim pán Bůh své božské požehnání dáti ráčil.*⁸² Jednoznačně také přiznala, že celá její rodina vyznává luterskou konfesi, a ve stejném duchu poručila vychovat oba své vnuky, „též k jiným ctným a šlechetným mravům, a sumou ke všemu jinému dobrému vedly a vyučovati daly, a jim preceptora téhož náboženství zjednali.“⁸³

Tyto těsně předbělohorské dokumenty tedy přinejmenším u třebívlické pošlosti jednoznačně vymezují vyznání, a jasně tak stanovují její pozici v konfliktu českých protestantských stavů s katolickou habsburskou stranou. Jistěže by bylo lépe podložit toto tvrzení více prameny, především bych rád získal testamenty či jiné na duchovní záležitosti se zaměřující autografy příslušníků sulevické a osterské větve, bohužel prozatím se mi je nepodařilo dohledat.

V pobělohorské době pochopitelně Kaplířové neměli v první řadě „myšlenky“ na sepisování testamentů, respektive v tomto případě na obdarovávání svých blízkých a duchovních či jiných prospěšných institucí. Nebylo to ovšem zapříčiněno náhlou změnou povahy a postupem lakomství, podstatným důvodem byl jako v mnoha jiných oblastech zásadní přelom v životních podmínkách, tedy v naprosté většině případů nucená emigrace a značná či úplná ztráta majetkového zázemí. Pro dnešního historika je pochopitelně další komplikací pobyt Kaplířů v exilu, především v Sasku, a značně mezerovitá pramenná základna k této etapě českých, potažmo středoevropských

---

⁸² NA Praha, DZV 139, E 28'-E 29.

⁸³ NA Praha, DZV 139, E 27'.

dějin.⁸⁴ Rozhodl jsem se, tato práce totiž prioritně není zaměřena na posmrtné nadace členů rodu, vybrat pro dokumentaci již jen tři testamenty z druhé poloviny 17. století. Dva z historicky nejvýznamnějších příslušníků Suleviců, (Sul 069) Karel Kašpar a (Třeb 015) Kašpar Zdeněk, jsou propojeni více než by se na první pohled mohlo zdát. Oba drželi hlavní rodový statek pobělohorského období, tedy Milešov, (Třeb 015) Kašpar Zdeněk zastával post poručníka Karlovy dcery (Sul 042) Evy Lidmily a nakonec se oženil s (Sul 069) Karlovou vdovou (Sul 022, Třeb 009) Annou Terezií.

(Sul 069) Karel Kašpar učinil poslední pořízení 28. května 1664 ve svém domě v pražském Novém Městě. Nejde tu již o otázku náboženského vyznání, je bezpečně známa (Sul 069) Karlova konverze ke katolictví z počátku 40. let 17. století. Přesto je důležité přečíst jeho testament a snažit se porozumět záměrům, s nimiž přistupoval k odkázání majetku i jistých životních zásad své manželce, především však dceři (Sul 042) Evě Lidmile. Té odkázal veškerý majetek, poručníkem ustanovil (Třeb 015) Kašpara Zdeňka Kaplíře, neboť právě on byl dle jeho přání usedlý v Českém království a hlásil se ke katolické víře. Manželce (Sul 022, Třeb 009) Anně Terezií poručil 3 250 kop míšeňských grošů a za osvědčenou manželskou lásku ještě 200 rýnských zlatých. Další ustanovení se týkala odkázání svršků, klenotů, a zaopatření (Sul 022, Třeb 009) Anny Terezie po dobu jejího vdovského stavu. Všechno bylo však prodchnuto základní myšlenkou, a sice snahou o zajištění katolické výchovy jediné dcery (Sul 042) Evy Lidmily. Odkazy ve prospěch litoměřického kapucínského kláštera a třeбенického děkanství byly podmíněny sloužením zádušních mší za testátorovu duši po dobu deseti let po jeho smrti. 100 kop míšeňských grošů mělo být jistinou, umožňující průběžné opravy medvědíckého kostela svaté Kateřiny, kde ostatně (Sul 069) Karel Kašpar našel svůj poslední odpočinek.

---

⁸⁴ Velká zásluha za zprostředkování vědomostí o pobělohorských, zejména saských exulantech patří Lence Bobkové. Srv. Lenka BOBKOVÁ, Česká exulantská šlechta v Pirně v roce 1629, *Folia historica Bohemica* 19, 1998, str. 83-116; TÁŽ, Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639, Praha 1999. Jejím předchůdcem byl Christian Adolph PESCHECK, *Čeští exulanti v Sasku*, Varnsdorf 2001. Exil a exulanti v mnoha podobách jsou představeni ve sborníku z ústecké konference na toto téma, srv. Michaela HRUBÁ (red.), *Víra nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku*, Ústí nad Labem 2001.

Nejrozsáhlejší, nejdůkladnější a v jistém smyslu nejpompéznější poslední vůlí je jistě ne překvapivě ta (Třeb 015) Kašpara Zdeňka Kaplíře z roku 1686. Svě rozsáhlé a velkým nákladem zvelebené milešovské panství, stejně jako sbírku matematických přístrojů či malou kunstkomoru, odkázal Janu Leopoldu Hrzánovi z Harasova, jenž měl ke svému jménu připojit také příjmení Kaplíř, aby tak byla zachována památka testátorova rodu. Všechny budovy a hospodářství nařizoval (Třeb 015) Kaplíř udržovat v dobrém stavu, dbát o nezvyšování robotních povinností, obecně tedy nakazoval Hrzánům chovat se jako zodpovědná a ohleduplná křesťanská vrchnost. (Třeb 015) Kašparova manželka (Sul 022, Třeb 009) Anna Terezie měla po získání jeho pohledávek v celkové výši 10 000 rýnských zlatých za tento obnos zakoupit statek na zřízení a vyživování budoucího milešovského prvofaráře. Jako „odškodné“ za podstoupenou námahu mohla brát postoupení statku Újezd svatého Kříže na Plzeňsku i některých svršků a cennějších klenotů. Každý rok v den výročí osvobození Vídně od Turků, na němž si (Třeb 015) Kaplíř zasloužil vynikající podíl, měla být v milešovském kostele sloužena zpívaná mše, chudým rozděleno 62 zlatých na památku délky trvání řečeného obléhání, a konečně poddaní na panství v ten den nemusili na robotu. Také (Třeb 015) Kašpar Zdeněk pamatoval na některé své příbuzné, (Nez 010) Zikmunda Kaplíře například podaroval 20 000 zlatými, po pěti stech zlatých věnoval litoměřickým františkánům a dominikánům.

Konečně posledním mužským příslušníkem rodu, a to nejen z hlediska časového, ale i biologického, byl (Nez 010) Zikmund Kaplíř, zmiňovaný již v testamentu (Třeb 015) Kašpara Zdeňka Kaplíře a delší dobu jeho uvažovaný hlavní dědic. Vzhledem k (Nez 010) Zikmundově bezdětnosti se však tento jistě pro hraběte (Třeb 015) Kaplíře příznivější a vítanější scénář nenaplnil, (Nez 010) Zikmund sklonek svého života prožíval jako zchudlý šlechtic v Chrudimi, sotva se lišící od tamních bohatších měšťanů. Jeho kšaft z roku 1701 je však přece jen zajímavou a hlavně symbolickou tečkou za rozporuplnými dějinami jednoho rytířského rodu. Hned na úvod (Nez 010) Zikmund ubezpečuje, že již před lety přijal v císařské dvorní kapli ve Vídni katolickou víru, a to bez jakýchkoli postranních úmyslů.

Univerzální dědičkou ustanovil svou manželku (Nez 006) Johanu Evu Kaplířovou z Nečtin, jednalo se však spíše o vyjádření manželské lásky než podstatný majetek. Několika svým sloužícím již mohl určit pouze staré šaty, a jen při příležitosti pohřbu v chrudimském kostele kapucínů mělo být mezi chudé rozděleno 100 zlatých. Konec kdysi významnějšího rodu byl, nazíráno prizmatem majetku, jistě neveselý. Z hlediska náboženského však Kaplířové opsali jistý kruh, a po období husitském a obecněji řečeno protestantském, se ke konci své existence, jistě ne bez vnějšího impulsu, navrátili do lůna katolické církve.

2.6.6 Pohřební místa

Tématika pohřebišť patří jistě mezi společensky nejzajímavější⁸⁵, konečně často bývají tato místa a konkrétně rakve jednotlivých urozených jedinými hmatatelnými pozůstatky někdejší světské slávy šlechty jako takové. Přestože tato oblast z hlediska historie samotné takovou důležitost nemá, pokusím se jí v krátkosti nastínit. Obecněji lze na úvod předeslat, že téměř každá linie, dokonce každá významnější a hlavně bohatší rodina, měla svou vlastní hrobku. Pravda, pravidlem se to stávalo až v 16. století, i tak lze ovšem určit ústřední pohřebišť rodu maximálně pro období předhusitské či ještě dřívější. Později se stával místem posledního odpočinku nejvýznamnější kostel na panství, respektive chrám v sídle té které rodiny. Máme-li tedy u některých Kaplířů přímé doklady o ukládání nebožtíků do krypt kostelů, mohli bychom logicky odvodit, že podobně tomu bylo i u ostatních, kde podobné dokumenty chybějí a že tedy stačí určit pouze správný kostel. Tím se však v této chvíli zabývat nehodlám, neboť opravdu nepokládám tuto otázku za natolik důležitou, abych se kvůli ní pouštěl na tenký led spekulací.

---

⁸⁵ Srv. televizní dokument Petra Lokaje *Národ a jeho hlavy* z roku 1998, který naposledy v červenci 2006 reprízovala Česká televize.

Snad již od samého počátku rodu měli jednotliví Kaplířové velmi blízko k dominikánskému klášteru v Litoměřicích⁸⁶, jakkoli nejsem schopen přesněji určit příčiny preference právě tohoto žebravého řádu. Neověřené legendy vypovídají, že dominikáni přišli do Litoměřic zásluhou pražského biskupa Bernarda Kaplíře již v roce 1236. Toto tvrzení má ovšem hned dvě slabiny. Není vůbec jisté, zda Bernard skutečně patřil k sulevickému rodu, a za druhé, dominikáni podle věrohodných historických dokladů založili svůj konvent v Litoměřicích až kolem poloviny 13. století. Ať už byla sympatie Kaplířů k dominikánům motivována jakkoli, nesporně své pohřebiště v konventním kostele svatého Michala fundovali až v průběhu 14. století. Přejmenším do roku 1420 podle všeho byla tato hrobka využívána, jakkoli nejsem schopen jednotlivá uložení k poslednímu odpočinku konkretizovat či alespoň odhadnout. Když správu města Litoměřic převzali husité, dostal se do nesnází i tamní dominikánský konvent. Nebyl sice vypálen ani jinak poničen, ovšem bratři kazatelé jistě v tomto období utrpěli hmotné a konečně i personální ztráty. Po skončení husitských bouří se nepodařilo až do doby pobělohorské obnovit někdejší slávu svatomichalského kláštera, zásadní zvrát přišel až ve 30. letech 17. století. Když bylo v roce 1672 započato s novostavbou kostela svatého Michala, velkými sumami přispíval k tomuto bohulibému účelu také nejpřednější Kaplíř té doby, hrabě (Třeb 015) Kašpar Zdeněk na Milešově. Vysvěcení chrámu se ovšem štedrý donátor nedožil, zemřel rok před onou velkolepou slavností. Třebaže již v 17. století měli členové rodu svá pohřebiště jinde, přece jen z výše řečeného vyplývá, že ani po třech staletích nezapomněli na svůj „domovský“ klášter a dbali o jeho prospěch, snad aby tak splatili duchovní služby dominikánů zemřelým předkům. Labutí písni tohoto spojení se stala v letech 1838-1839 demolice mezitím již odsvěceného a neužívaného svatomichalského kostela, čímž definitivně zanikl genius loci tohoto s Kaplíři tak spjatého prostoru.

---

⁸⁶ K dominikánskému klášteru a jeho osudům srv. nejnověji Milan M. BUBEN, Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích III/1. (Žebravé řády), Praha 2006, str. 84-86.

Třebaže byl dominikánský klášterní kostel historicky a umělecky jedním z nejvýznamnějších pohřebišť rodu, není důvod se domnívat, že byl jediným, a to dokonce ani v průběhu 14. a na počátku 15. století. Jistěže není možno doložit v tomto ohledu přesná fakta, už jen kvůli propasti věků a značné stavební proměně či devastaci církevních staveb v Čechách. Ale je vysoce pravděpodobné předpokládat i další hrobky ostatních větví rodu, konkrétně například solanské či řehlovické, v místech jejich statků. Obdarování solanského farního kostela (Sol 005) Konrádem Kaplířem v roce 1372 přímo obsahovalo zmínku o udržování věčné památky na duše donátora, jeho zesnulé manželky i dalších předků. To by se opravdu dalo považovat za nejexpresivnější vyjádření významu solanského chrámu jako místa posledního odpočinku přinejmenším části solanské pošlosti rodu. Dalším nepřímým dokladem je skutečnost, že Solany drželi tito Kaplířové až do zániku celé větve, teprve na počátku 16. století prodali dědičky (Sol 009) Václava Kaplíře vesnici i s kostelem Děpoltu z Lobkovic.

Jistou kvalitativní proměnu ve způsobu a lokaci pohřbů můžeme vypočítat již v době těsně předhusitské a zejména pak po roce 1420. Značným podpůrným faktorem byl vznik a etablování nových rodových linií, popřípadě zbohatnutí a vzestup společenské prestiže těch stávajících. Vimperská linie se v průběhu 15. století stala nepochybně nejvýznamnější a nejbohatší součástí rodu, a podle toho také jednotliví její příslušníci dbali na zvelebení sídelního města. Zdá se nepravděpodobné, že by jako místo svého posledního odpočinku nezvolili vimperský farní chrám. Již v roce 1405 jej totiž obdaroval (Sul 046) Hanuš Kaplíř a ani nadále majitelé statku na tento kostel nezapomínali. Koncem 15. století vimperští Kaplířové vymřeli, a tím tedy toto geograficky výjimečné rodové pohřebiště zmizelo z mapy. V průběhu 15. století se rozrůznily a vyhranily i ostatní pošlosti, i u nich předpokládám lokalizaci rodinných pohřebišť na vlastní statky a tedy postupné opouštění idey centrální hrobky, reprezentované dominikánským kostelem v Litoměřicích. Pro řehlovickou větev by přicházely v úvahu kostely v Řehlovicích a v Duchcově, osterští snad mohli preferovat

Chcebuz a Čížkovice, a nejvíce zmiňovaní sulevičtí rovněž Čížkovice, Medvědice a jistě také Třebenice, jež byly tehdy jedinou jejich državou vysloveně městského charakteru.

Nicméně je třeba si uvědomit, že při absenci zemských desek pro období před rokem 1541 jsme v tomto směru zkoumání odkázáni jen na zkratkovité a často náhodně se vyskytující zmínky o úmrtí a místě posledního odpočinku jednotlivých členů rodu. V případě Kaplířů je celý tento problém umocněn jejich relativní početností a nedostatkem písemných pramenů, ostatně obecná badatelská zkušenost dokládá diferenciaci množství archiválií v přímé úměře ke společenskému a politickému významu rodu. Vlastně až po roce 1541, po obnovení zemských desek, a ještě spíše ve druhé polovině 16. století lze nalézt první konkrétnější, systematictější a dlouhodobější zmínky o rodových pohřebištích. Vynikající, i když ne samospasitelnou pomůckou pak mohou být testamenty jednotlivých Kaplířů, častěji ještě v kombinaci s majetkovými transakcemi či záležitostmi dědictví.

V druhé polovině 16. století se v rámci sulevické a třebívlické větve začínají konstituovat dvě vsutku ústřední pohřebiště, konkrétně kostel svaté Kateřiny v Medvědicích a kostel Nanebevzetí Panny Marie v Neustupově. Zatímco Neustupov byl rezidencí třebívlických Kaplířů, v centru statků sulevických Kaplířů v Milešově kostel nebyl, a tak museli vzít zavděk farním chrámem v Medvědicích. Krypta v Neustupově byla zřejmě prvně využita při pohřbu (Třeb 021) Petra Kaplíře ze Sulevic v roce 1576, kdy ještě jmění formálně náleželo (Třeb 021) Petrově vdově (Třeb 006) Alžbětě. V druhém desetiletí 17. století se pak v rychlém sledu konaly hned tři pohřby, v roce 1616 (Třeb 002) Albrechta Kaplíře, o rok později (Třeb 006) Alžběty Kaplířové z Malovic a v březnu roku 1618 (Třeb 011) Evy Kaplířové ze Slavkova. Náhrobky všech těchto osobností jsou dosud v neustupovském chrámu zachovány, dnes již arcí jen jako historická připomínka a dekorace stěn. Je dosti pravděpodobné, že v roce 1621 bylo do neustupovské krypty pohřbeno také bezhlavé tělo popraveného rebela (Třeb 014)

Kašpara Kaplíře ze Sulevic, tak by to alespoň odpovídalo řádu věcí. Po tomto datu však již žádné další ukládání nelze očekávat, fakticky ještě v roce 1621 byl statek definitivně ujat armádou, respektive donem Baltazarem de Marradas.

Medvědice jistě sloužily jako rodinná hrobka již před polovinou 16. století, snad od doby, kdy se spolu s Milešovem staly jednou z hlavních majetkových opor severočeské rodiny. Konkrétní pohřby se však dají doložit jen velmi obtížně, zachovalo se příliš málo testamentů. Jisté však je, že v kryptě svatokateřinského kostela spočinul v roce 1579 (Sul 098) Václav Kaplír ze Sulevic a o rok později jeho manželka (Sul 047) Hedvika Kaplířová z Doupova. Nejpřesvědčivěji je role medvědickeho chrámu jako kaplířského pohřebiště vyjádřena ve smlouvě o prodeji této vesnice z roku 1586, kdy ji (Sul 026) Bohuslav Kaplír postoupil Jiřímu staršímu z Lobkovic, a kde se doslovně říká: *„Co se pak dotýče kostela založení svaté Kateřiny ve vsi Nedvědiči, tu kdež pan otec pana Bohuslava Kaplíře s předky svými a rod jejich odpočívá, to jest sobě, bratřím i dědicům a budoucím jeho vymínil, a touto smlouvou vymíňuje, aby tu pohřeb svůj on, bratři jeho, dědici a budoucí jeho, míti mohli.“*⁸⁷ Tato výminka naštěstí nemusela být dlouho uplatňována, již v roce 1589 získal (Sul 026) Bohuslavův bratr (Sul 064) Jiřík Kamarýt Medvědice definitivně. Jistě tak zásadně přispěl i k udržení kaplířské prestiže, vždyť v krátkém mezidobí tři let odpočívali zesnulí Kaplířové vlastně na „nepřátelském“ území. Bylo-li to jen trochu možné, především ve vztahu k předbělohorskému angažmá jednotlivých členů rodiny a k pobělohorským represáliím, konaly se pohřby do medvědickeho kostela i nadále. Posledním doloženým pochovaným Kaplířem ve zdejším chrámě byl (Sul 069) Karel Kašpar (+1664), který si to ve svém testamentu sám vymínil.

Poněkud záhadná a ne zcela objasnitelná je otázka posledního pozemského odpočinku u osterské pošlosti, a to kontinuálně prakticky během celé její existence. Je to jistě zvláštní vzhledem ke skutečnosti, že patřila mezi nejmajetnější a nejrozvětvenější, ale naopak symptomatické vzhledem k faktu, že Osterští vytvářeli dlouhodobě nejméně přehlednou linii celého rodu. Mohu se sice

---

⁸⁷ NA Praha, SM, sign. K 65/50, i. č. 1645, karton č. 1181.

pouze domnívat, případně dohadovat o chrámech v sídlech jednotlivých drobných majetků, nejvíce pravděpodobným místem by ale vzhledem ke geografické poloze jmění byl chcebuzský farní kostel. Za hranici reality se snad nedostanu ani s označením kostelů v Čížkovicích a Žehušicích, kde konkrétně by však mohlo jít maximálně o pohřeb jediného Kaplíře, (Ostr 039) Jiříka. Časově poněkud odlehlou, ale velice zajímavou je zmínka o pohřbu (Ostr 010) Alžběty Doroty Osterské ze Sulevic ve farním chrámu svatých Petra a Pavla v Chotovinách nedaleko Tábora. V roce 1651 byla uložena do zdejší krypty „*ad patrem*“, což může vést k domněnce, že zde byl uložen také (Ostr 010) Alžbětin otec (Ostr 074) Vilém Osterský Kaplíř. Další dedukcí, pravda již méně jistou, lze určit Chotoviny jako místo posledního odpočinku přinejmenším části rodiny, hospodařící na počátku 17. století na jihočeském Červeném Záhoří.

O třebívlické větvi jsem již hovořil v souvislosti s Neustupovem, ten však nebyl jedinou možnou ani prokázanou lokalitou. Rozsáhlejší jmění vlastnili Třebívličtí také na Boleslavsku, s centrem v Brodcích. V samotných Brodcích však není a nikdy nebyl kostel, kolaturou spadaly a spadají pod Horky nad Jizerou. Snad právě horecký chrám by mohl přicházet alespoň v jednotlivých případech v úvahu, a to v rozmezí více než půl století na zlomu 16. a 17. věku. Jedinou konkrétně doloženou severočeskou stopou zůstává Boseň, kde byli k poslednímu odpočinku uloženi krátce po sobě manželé (Třeb 018) Markéta Kaplířová z Řehnic a (Třeb 003) Albrecht Zdeněk Kaplíř ze Sulevic.

Sedmnácté století, respektive ta jeho část po roce 1620, přineslo zásadní proměnu téměř do všech oblastí lidské činnosti. Není tedy překvapením, že se dotkla i pohřebních lokalit jednotlivých šlechtických rodů, konečně velké majetkové přesuny s tím úzce souvisely, stejně jako následně vyplývající emigrace. Jestliže vím, že velká většina Kaplířů byla v průběhu dvacátých, třicátých a zčásti i dalších let 17. století pochována v cizině, méně zřejmá jsou již konkrétní místa.

Většina exulantů směřovala do Saska, a na přelomu dvacátých a třicátých let 17.

století jich tu z rozličných příčin, mezi nimiž jistě dominovala nelehká materiální situace, zemřela celá řada. Jsem schopen zmínit smrt (Třeb 017) Magdaleny Kaplířové z Údrče (+1631) v Pírně, (Tuch 002) Alexandra Kaplíře (+1632) v Schandau, (Řeh 012, Tuch 007, Ostr 047) Kateřiny Kaplířové ze Sulevic (+1639) v Drážďanech, tedy víceméně výhradně v saské oblasti. Nepochybně také kdesi v Sasku našel poslední odpočinek rovněž (Tuch 001) Adam starší Kaplíř ze Sulevic (+1632) a snad i další, o nichž však konkrétní informace nemám. Dalším zásadním faktorem, týkajícím se mladších a agilnějších Kaplířů, byla vojenská služba v rámci protestantských armád, lhostejno zda švédské, braniborské, saské či jiné. Většina zřejmě na bitevním poli ležet nezůstala, ale jako všude i zde výjimka potvrzuje pravidlo. (Tuch 005) Jiří Kryštof Kaplíř z tuchořické pošlosti zahynul v roce 1649 v bitvě u Garapes na území dnešní Brazílie, když zde bojoval uprostřed holandských jednotek. Troufnu si odhadnout, že se tak stal jediným Kaplířem, pochovaným mimo evropský kontinent. Jeho bratr (Tuch 011) Matyáš Kerunk, dlící bez prostředků ve Vídni a čekající na svou restituční příležitost, zde v roce 1657 bez testamentu zemřel a jistě byl v hlavním městě habsburské říše také pochován.

Ještě před skončením třicetileté války se do Českého království navrátili první Kaplíři, pochopitelně až poté, co přijali katolickou víru. Tu lze předpokládat, že pokud se jim podařilo po čase získat alespoň část svých někdejších statků, znovu využívali tradičních pohřebišť, jak se to zjevně ukázalo u Medvědic a konkrétně (Sul 069) Karla Kašpara Kaplíře. (Sul 099) Václav Kaplíř ze Sulevic, který se v Čechách etabloval již počátkem 30. let 17. století, zemřel roku 1643 ve funkci křivoklátského purkrabí, a toto zařazení také určilo místo jeho hrobu, jakkoli nikterak exaktně. Při příležitosti pohřbu vdovy (Sul 008) Alžběty Kaplířové z Bílé totiž jeho potomci odhalili, že chtějí a žádají o možnost (Sul 008) Alžbětu „...*tu kde nebožtík pan táta leží pod Křivoklátem dáti pochovati.*“⁸⁸

Velkolepým způsobem a zcela v logice věcí uzavřel rodovou oblast pohřbívání historicky nejvýznamnější Kaplíř, hrabě (Třeb 015) Kašpar Zdeněk. Podnícen

---

⁸⁸ NA Praha, SM, sign. K 65/15, i. č. 1645, karton č. 1180.

životními zkušenostmi z italských a španělských kampaní a probouzející se barokní dobou se rozhodl k vybudování velkolepé rodové hrobky v tradičně nejdůležitějším kaplířském sídle, v městečku Milešov. Nikterak na této realizaci nešetřil ani penězi, ani výběrem vynikajícího architekta Antonia della Porty. Proto je chrám svatého Antonína Paduánského, i přes svůj současný zbědovaný stav, zajímavým dokladem raně barokní venkovské architektury. Na hlavním průčelí nad vstupem je dochován velký hraběcí znak fundátora, jasně vyjadřující k jakému cíli a záměru byl duchovní stánek budován. Snad měl (Třeb 015) Kaplíř v úmyslu učinit z něj důstojné rodové pohřebiště pro sebe, své potomky a možná i některé z předků, nicméně osud tomu chtěl jinak. Do skvostně vypravené krypty byl v říjnu 1686 pochován pouze on.

Jeho zamýšlený dědic a nositel rodového osudu (Nez 010) Zikmund Kaplíř ze Sulevic zemřel v roce 1701 jako bezdětný a neobyčejně zchudlý lokální šlechtic v Chrudimi, a své poslední útočiště našel v prostém hrobě v kapucínském klášterním kostele svatého Josefa. Svým koncem a místem posmrtného odpočinku jako by výmluvně ilustroval dějiny celého kaplířského rodu, které se nesly ve znamení vzestupů a pádů.

Závěr

Tématem této mé práce byl rytířský rod Kaplířů ze Sulevic v proměnách staletí a historických událostí, zhruba od poloviny 14. století až do zániku na samém počátku 18. století. Jistěže i v tomto vymezení existují časové a časově-tematické přesahy, konkrétně znamenající pátrání po praotci rodu ve 13. a na počátku 14. století, a jisté aktualizací odkazy na dnešní stav míst, spjatých nějakým způsobem s pojednávanou rodinou. Badatelská rovina časová je nepochybně podstatná, ještě mnohem důležitější je však badatelská rovina tematická. Právě konstrukce zpracovávaných oblastí představuje významný milník na cestě k pochopení záměru této diplomové práce. Ve druhé části, zahrnující medailony jednotlivých příslušníků rodu, jsem koncentroval veškeré faktografické vědění o jednom každém Kaplíři. Tak by tedy tento oddíl měl přinášet podstatné a zevrubně podané informace, vytěžené zejména z archivního materiálu. Naproti tomu úvodní pasáž je složena z několika základních tematických okruhů, jak doufám pro šlechtickou problematiku dostatečně nosných, sepsaných poněkud lehčím perem, nikoli však bez přísné historické kritiky. První část uvádí a zve zájemce o osudy kaplířského rodu do celého rozsáhlého historického materiálu, a část druhá mu odpovídá na zvědavé a četbou první stati podnícené otázky po konkrétních událostech a procesech.

Musím se přiznat, že jsem velmi rád alespoň za nějaké ukončení této práce. Je mi jasné, že v případě nejen mého dalšího zájmu je tento spis nezbytně nutným a potřebným stavebním kamenem, jenž však může být vždy pouze kvádrem základním. Lépe než kdokoli jiný vím o nedostacích, ať už objektivně či

subjektivně způsobených. Již dnes si dokážu představit, co vše by se dalo vylepšit. Přírozeně budoucí badatelé nad tímto tématem se budou muset zaměřit na další typy pramenů a důsledně je vytěžit, aby tak rozšířili dosavadní obraz rodových dějin. Mám na mysli zejména korespondenci rodu, uloženou roztráštěně v žitenickém či třeboňském archivu, některé drobnější účetní prameny, dochované inventáře kaplířských statků. V souvislosti s vydanými edicemi zbývá ještě vytěžit kupříkladu Sněmy české, některé prameny církevní provenience, ale i díla dotýkající se kulturních dějin a předbělohorského mecenášství. Dále je potřeba znovu se zaměřit na dosud nezkoumané kvaterny zemských desek a některé zdánlivě nesouvislé prameny, například Archiv pražského arcibiskupství, kde mohou být a po mém soudu jsou důležité základní a doplňující informace k otázkám majetku, genealogického rozrodu i náboženského zázemí Kaplířů ze Sulevic.

Přesto jsem přesvědčen, že tato diplomová práce bude znamenat podstatný přínos pro další kaplířské bádání, už jen díky podniknutému výzkumu důležitých archivních fondů. Zatímco dříve byly znalosti o Kaplířích roztroušeny do několika souhrnných a velmi stručných rodových biografii v naučných slovnících, uloženy v regionálních pojednáních o jednom konkrétním členu či jednom konkrétním historickém objektu, díky mému úsilí se myslím přinejmenším zčásti podařilo vytvořit koncentrovaný svod důležitých genealogických, majetkových i společenských znalostí o tomto pozoruhodném severočeském rytířském rodu. Mnozí badatelé přede mnou se pokoušeli vypořádat s touto tematikou, jejich heroldem pak dodnes zůstává v mnoha ohledech nepřekonaný August Sedláček. Žádný z nich si však netroufl, popřípadě pro množství jiných povinností nestihl podat obšírný a ucelený obraz rodových dějin.

Záměrně jsem se při studiu archivních dokumentů zaměřil na nejvíce vypovídající prameny, konkrétně zemské desky a úřední akta, dotýkající se doby pobělohorské a vyplývající či přímo tvořící historii konfiskací. Důvod byl jasný, právě zde jsem tušil možnost nejvyššího výtěžku, respektive soustředění nejpodstatnějších a nejvíce vypovídajících záznamů. Deskové zápisy konkrétně přinesly zásadní

objasnění majetkových i genealogických poměrů, s jejich pomocí se mi podařilo přece jen trochu projasnit vnitrorodové vztahy a lépe klasifikovat některé statky menšího rozsahu i významu. Největším mým zájmem byla oblast konce 16. a průběhu 17. století, zejména v souvislosti se vstupem podstatné části Kaplířů do protihabsburského stavovského tábora. Tady tuším největší historický význam rodu, a proto je popis tohoto období proporčně nejobsáhlejší. Nicméně celek by měl nakonec tvořit relativně homogenní a jak doufám čtivý vhled do dějin kaplířského rodu. Ve spojení s historicko-místopisným putováním po Českém království v průběhu několika staletí a některými tématickými přesahy, platnými pro širší spektrum české nižší šlechty, by se mohl stát užitečným dílem o rytířském stavu a jeho životě v širších souvislostech. Přes relativní nárůst podobně zaměřené literatury si myslím, že právě takový odklon od úzce celozemsky nahlížených dějin a zásadní zaměření na regionálně-osobní prvek bádání může znamenat jednu z prvních stop na dosud málo navštěvovaném území.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

ARCHIVNÍ PRAMENY

Národní archiv v Praze

fond Archiv českých stavů

Šlechtické průby, i. č. 187, fasc. č. 2, č. 36 – Kaplír ze Sulevic

fond Desky dvorské

kvatern č. 7 (Protokol 6. dvorských desk, 1624-1650)

kvatern č. 21 (Výpisy ze zemských desk, 15. století)

kvatern č. 62 (kvatern trhový, 1482-1565)

kvatern č. 68 (Desky nové památné bílé, 1622-1740)

fond Desky zemské menší

kvatern č. 235 (Kvatern menší zápisný tělný léta 1580, 1580-1587)

kvatern č. 236 (Kvatern menší zápisný rudý od léta 1599 až do léta 1609, 1599-1609)

kvatern č. 237 (Kvatern menší zápisný stříbrný od léta 1609 až do léta 1620, 1609-1620)

fond Desky zemské větší

kvatern č. 2 (Trhový černý výpisův, 1542-1544)

kvatern č. 3 (Trhový červený výpisův od 1542, 1542)

kvatern č. 5 (Kvatern trhový červený léta 1543, 1543-1544)

kvatern č. 6 (Trhový červený vejpisův od 1544 do 1606, 1544-1606)

kvatern č. 7 (Kvatern trhový černý od léta 1544 až do léta 1546, 1544-1546)

kvatern č. 8 (Trhový bílý od 1546, 1546-1549)

kvatern č. 9 (Kvatern trhový brunátný od léta 1549, 1549-1551)

kvatern č. 11 (Trhový modrý léta 1553, 54, 55, 1553-1555)

kvatern č. 15 (Trhový žlutý od 1564 do 1566, 1564-1566)

kvatern č. 16 (Trhový červený od 1567 do 1570, 1567-1570)

kvatern č. 17 (Trhový bílý od 1570 do 1577, 1570-1573)

kvatern č. 18 (Trhový modrý od 1573 do 1575, 1573-1575)

kvatern č. 19 (Kvatern trhový hřebíčkový od léta 1576 až do léta 1578, 1576-1578)

kvatern č. 20 (Trhový tělný 1. od 1578 do 1580, 1578-1580)

kvatern č. 21 (Trhový blankytný od 1580-1583, 1580-1583)

kvatern č. 22 (Trhový šerý od 1583 do 1585, 1583-1585)

kvatern č. 23 (Kvatern trhový zelený léta 1585 až do léta 87, 1585-1587)

kvatern č. 24 (Kvatern trhový černý kropený léta 1587, 1587-1589)

kvatern č. 25 (Trhový sivý od 1589-91, 1589-1591)

kvatern č. 26 (Kvatern trhový fialový léta 1591, 1591-1593)

kvatern č. 27 (Kvatern trhový rudý od léta 1593 až do léta 1595, 1593-1595)

kvatern č. 41 (Památný černý od 1541 do 1543, 1541-1543)

kvatern č. 42 (Památný červený, vejписы pod pečeti od 1542 do 44, 1542-1544)
kvatern č. 45 (Památný šerý, vejписы 1554 do 1596, 1544-1600)
kvatern č. 46 (Památný černej od 1545 do 48, 1545-1548)
kvatern č. 47 (Památný žlutý od 1547 do 49, 1547-1549)
kvatern č. 52 (Památný lvový od 1556 do 57, 1556-1557)
kvatern č. 68 (Památný červený od 1586 do 1587, 1586-1587)
kvatern č. 69 (Památný pomerančový od 1588 do 1589, 1588-1589)
kvatern č. 83 (Větší zápisný lvový od 1541 do 45, 1541-1545)
kvatern č. 84 (Větší zápisný vejpisov červený léta 1542 až do 1551, 1542-1558)
kvatern č. 85 (Větší zápisný červený od 1551-58, 1545-1551)
kvatern č. 87 (Kvatern větší zápisný bílej léta 1558, 1558-1566)
kvatern č. 88 (Kvatern větší zápisný černý od léta 1566 do léta 1576, 1566-1576)
kvatern č. 112 (Registra starostova práv vedení modrá od léta 1643, 1642-1657)
kvatern č. 127 (Trhový rozinový od 1595-97, 1595-1597)
kvatern č. 128 (Trhový plavý od léta 1597 až do léta 1599, 1597-1599)
kvatern č. 129 (Trhový popelatý od léta 1599 do léta 1600, 1599-1600)
kvatern č. 131 (Kvatern trhový šedý od léta 1602 až do léta 1603, 1602-1603)
kvatern č. 132 (Kvatern trhový zlatý od léta 1603 do 1605, 1603-1605)
kvatern č. 136 (Trhový stříbrný 2. od 1612 do 1614, 1612-1614)
kvatern č. 138 (Trhový papouškový od léta 1616 do 1617, 1616-1617)
kvatern č. 139 (Trhový karafilátový od 1617 do 1619, 1617-1619)
kvatern č. 140 (Kvatern trhový višňový, 1620-1622(1826))
kvatern č. 141 (Trhový žlutý 3. od 1622 do 24, 1622-1624)
kvatern č. 153 (Trhový kropený pro cizozemcy od léta 1622 až do 26, 1622-1626)
kvatern č. 173 (Kvatern památný višňový, 1598-1600)
kvatern č. 185 (Památný růžový 2. od 1612 do 13, 1612-1613)
kvatern č. 186 (Kvatern památný nový modrý od léta 1613, 1613-1614)
kvatern č. 193 (Kvatern památný mořský barvy léta 1620, 1620-1622(1825-1843))

kvatern č. 249 (Menší zápisný vejpisův červený od 1542 do 1557, 1542-1580(1834))

kvatern č. 250 (Červený communitatis, kde sami kladou, od léta 1542 až do léta 1552, 1542-1554)

kvatern č. 252 (Červený communitatis, kde sami kladou, nový od 1554 do 1686)

kvatern č. 292 (Památný rudý 2. od léta 1623 do 1624, 1623-1624)

kvatern č. 1084 (Kvatern menší zápisný brunátný od léta 1587, 1587-1599)

fond Genealogické sbírky

Genealogická sbírka Dobřenský, č. 444 – Kaplír ze Sulevic

Genealogická sbírka Jakubička, č. 243 – Kaplír ze Sulevic

Rodopisná sbírka Vladimíra Janovského, i. č. 51, karton č. 9 – Kaplír ze Sulevic

Sbírka Vojtěch Král z Dobré Vody, č. 2509 – Kaplír ze Sulevic

Genealogická sbírka Wunschwitz, i. č. 507, karton č. 15 – Kaplír ze Sulevic

fond Komorní soud

kniha č. 15 (Registra šerá půhonův ku při soudu komorního, 1577-1583), i. č. 15

kniha č. 16 (Registra hřebíčková půhonná ku přem soudu komorního, 1583-1589), i. č. 16

kniha č. 17 (Registra černá půhonná ku přem soudu komorního, 1589-1593), i. č. 17

kniha č. 18 (Registra červená půhonná ku přem soudu komorního, 1593-1599), i. č. 18

kniha č. 19 (Registra lazurová půhonná ku přem soudu komorního, 1599-1603), i. č. 19

kniha č. 21 (Registra bílá kropená půhonná ku přem soudu komorního, 1605-1611), i. č. 21

kniha č. 22 (Registra tělná půhonná ku přem soudu komorního, 1611-1615), i. č. 22

fond Salbuchy

Privilegia různého druhu, č. 54 (1638-1647), i. č. 22

Majestalia, č. 283 (1531-1538), i. č. 118

Majestalia, č. 285 (1545-1552), i. č. 120

Majestalia, č. 286 (1553-1559), i. č. 121

fond Stará manipulace

sign. C 215/C 1/7 – Pobělohorské konfiskace (seznamy odsouzených osob, jejich věřitelů, konfiskace po zavraždění vévody frýdlantského), i. č. 653, karton č. 360

sign. C 215/C 1/7a – Pobělohorské konfiskace (Register der Condemnirten nach dem prager sächsischen Einfall 1631 bis 1634), i. č. 653, karton č. 360

sign. C 215/C 1/8 – Pobělohorské konfiskace (pardon), i. č. 653, karton č. 360

sign. C 215/C 1/9 – Pobělohorské konfiskace (různé soupisy a rejstříky ke konfiskacím, dluhům apod.), i. č. 653, karton č. 360

sign. C 215/E 4 – Pobělohorské konfiskace (Emigranti všeobecně), i. č. 655, karton č. 378

sign. C 215/K 8 – Pobělohorské konfiskace (Kaplířové ze Sulevic), i. č. 660, kartony č. 407-410

sign. C 215/P 1 – Pobělohorské konfiskace (Pohledávky všeobecně – různé pohledávky – Kašpar Zdeněk Kaplír ze Sulevic), i. č. 665, karton č. 443

sign. C 215/P 2/2 – Pobělohorské konfiskace (Domy emigrantů na Starém a Novém Městě), i. č. 665, karton č. 451

sign. D 1/K 9 – Půjčky (Kaplířové ze Sulevic), i. č. 699, karton č. 574

sign. J 21/K 11 – Inkoláty (Kaplířové ze Sulevic), i. č. 1531, karton č. 1014

sign. K 1/138 – Království české, nástupnictví, korunovace (Protokol výslechu šesti direktorů Bohuslava z Michalovic, Martina Fruweina, Pavla z Říčan, **Kašpara Kaplíře**, Felixe Otty z Losu, Václava Pětipeského 1621), i. č. 1580, karton č. 1074

sign. K 1/196 – Království české, nástupnictví, korunovace (přímluva císařovny Eleonory u Ferdinanda III. za Kaplíře ze Sulevic 1653), i. č. 1580, karton č. 1075

sign. K 65/1-7 – Kaplířové ze Sulevic, rodinné a majetkové záležitosti, i. č. 1645, karton č. 1179

sign. K 65/8-45 – Kaplířové ze Sulevic, rodinné a majetkové záležitosti, i. č. 1645, karton č. 1180

sign. K 65/46-117 – Kaplířové ze Sulevic, rodinné a majetkové záležitosti, i. č. 1645, karton č. 1181

sign. M 100/1 – Záležitosti statku Milešov, i. č. 2280, karton č. 1512

sign. M 100/2 – Záležitosti statku Milešov, i. č. 2280, karton č. 1512

fond Úřad desek zemských – Deskové listiny

i. č. 272, karton č. 19

i. č. 326, karton č. 24

i. č. 328, karton č. 24

i. č. 336, karton č. 24

i. č. 385, karton č. 26

i. č. 514, karton č. 29

i. č. 627, karton č. 30

i. č. 800, karton č. 37

i. č. 1038, karton č. 40

i. č. 1140, karton č. 42

i. č. 1155, karton č. 42

i. č. 1523, karton č. 51

i. č. 2081, karton č. 62

Vydané prameny, edice

František BENEŠ – Karel BERÁNEK (redd.), *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Díl I. Svazek I/1 (1378-1471)*, Praha 1974.

František BENEŠ – Karel BERÁNEK (redd.), *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526. Díl I. Svazek I/2 (1378-1471)*, Praha 1974.

Marie BLÁHOVÁ – Zdeněk FIALA (edd.), *Pokračovatelé Kosmovi*, Praha 1974.

Klement BOROVÝ (ed.), *Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV. I (1358-1376)*, Praha 1875.

Klement BOROVÝ (ed.), *Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV. II (1375-1388)*, Praha 1878.

Klement BOROVÝ (ed.), *Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV. III (1385-1390)*, Praha 1879

Klement BOROVÝ (ed.), *Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV. IV (1390-1397)*, Praha 1883.

Klement BOROVÝ (ed.), *Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV. V (1398-1407)*, Praha 1889.

Vincenc BRANDL (ed.), *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus I*, Brno 1872.

Vincenc BRANDL (ed.), *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a nálezové. Tomus II*, Brno 1873.

Josef EMLER (ed.), Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem... I/2 (1363-1369), Praha 1874.

Josef EMLER (ed.), Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem... III-IV (1373-1390), Praha 1879.

Josef EMLER (ed.), Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem... VI (1399-1410), Praha 1883.

Josef EMLER (ed.), Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem... VII (1410-1419), Praha 1886.

Josef EMLER (ed.), Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem... VIII-X (1421-1436), Praha 1889.

Josef EMLER (ed.), Pozůstatky desk zemských království Českého roku 1541 pohořelých I, Praha 1870.

Josef EMLER (ed.), Pozůstatky desk zemských království Českého roku 1541 pohořelých II, Praha 1872.

Gustav FRIEDRICH (red.), Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl 28-30, Praha 1912-1913.

Gustav FRIEDRICH (red.), Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl 32-33, Praha 1915-1918.

Gustav FRIEDRICH (ed.), Desky dvorské království Českého. První kniha provolací z let 1380-1394 (Archiv český 31), Praha 1921.

Gustav FRIEDRICH (ed.), Desky dvorské království Českého. Druhá kniha provolací z let 1395-1410 (Archiv český 35), Praha 1935.

Gustav FRIEDRICH (ed.), Desky dvorské království Českého. Čtvrtá kniha provolací z let 1453-1480, 2. částka, kraje F-K (Archiv český 37), Praha 1941.

Gustav FRIEDRICH (ed.), Desky dvorské království Českého. První kniha půhonná z let 1383-1407, Praha 1929.

Gustav FRIEDRICH (ed.), Desky dvorské království Českého. Druhá kniha půhonná z let 1407-1530, Praha 1944.

Antonín HAAS (ed.), Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/1. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1232-1452, Praha 1954.

- Antonín HAAS (ed.), *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV/2. Privilegia nekrálovských měst českých z let 1453-1500*, Praha 1960.
- Josef JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře. Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984.
- Josef JANÁČEK (ed.), *Sixt z Ottersdorfu. O pokoření stavu městského léta 1547*, Praha 1950.
- Josef KALOUSEK (red.), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl 7-26*, Praha 1887-1910.
- Jaroslav KOLÁR (ed.), *Marek Bydžovský z Florentina. Svět za tří českých králů*, Praha 1987.
- Marie KOLDINSKÁ – Petr MAŤA (edd.), *Deník rudolfinského dvořana*, Praha 1997.
- Pavel KRÁL (ed.), *Mezi životem a smrtí (Testamenty české šlechty v letech 1550-1650)*, České Budějovice 2002.
- František MARAT (ed.), *Soupis poplatnictva 14 krajův v království Českém z roku 1603. Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná 1898*, Praha 1899.
- František PALACKÝ (ed.), *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské. Díl 1-6*, Praha 1840-1872.
- Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan. Životy posledních Rožmberků*, Praha 1985.
- Josef PELIKÁN (ed.), *Rožmberské dluhopisy z let 1457-1481*, Praha 1953.
- Václav PEŠÁK (ed.), *Berní rejstříky z roku 1544 a 1620*, Praha 1953.
- Otto PLACHT (ed.), *Odhad majetku stavů království Českého z roku 1557*, Praha 1949.
- Antonín PODLAHA (ed.), *Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV. VI (1397-1405)*, Praha 1927.
- Jaroslav PORÁK – Jaroslav KAŠPAR (redd.), *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980.

Blažena RYNEŠOVÁ (ed.), Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I (1418-1437), Praha 1929.

Blažena RYNEŠOVÁ (ed.), Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka II (1438-1444), Praha 1932.

Blažena RYNEŠOVÁ (ed.), Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka III (1445-1448), Praha 1937.

Blažena RYNEŠOVÁ – Josef PELIKÁN (edd.), Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka IV (1449-1462), Praha 1954.

August SEDLÁČEK (ed.), Zbytky register králův římských a českých z let 1361-1480, Praha 1914.

Jindřich ŠEBÁNEK – Sáša DUŠKOVÁ (edd.), Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae IV/1, Praha 1962.

Ferdinand TADRA (ed.), Soudní akta konsistoře pražské V (1406-1407), Praha 1899.

František Antonín TINGL, Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem... I (1354-1362), Praha 1867.

František Antonín TINGL, Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem... II (1369-1373), Praha 1868.

František Antonín TINGL, Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem... V/2 (1393-1399), Praha 1866.

Anna VAVROUŠKOVÁ (ed.), Desky zemské království Českého. Řada I. Kvaterny trhové, svazek I. Kvatern trhový běžný černý od léta 1541-1542, Praha 1941.

Anna VAVROUŠKOVÁ (ed.), Desky zemské království Českého. Řada I. Kvaterny trhové, svazek II. Kvatern trhový běžný červený od léta 1542-1543, Praha 1935.

Literatura

Karolina ADAMOVÁ, Obecné dobré a idea spravedlnosti v českých zemských zřízeních doby předbělohorské. In: Karel Malý, Jaroslav Pánek (redd.), Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619), Praha 2001, str. 101-112.

Rudolf ANDĚL a kolektiv, Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl III. Severní Čechy, Praha 1984.

František Michálek BARTOŠ, Kníže Zikmund Korybutovič v Čechách, Sborník historický 6, 1959, str. 171-221.

Miloslav BĚLOHLÁVEK a kolektiv, Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl IV. Západní Čechy, Praha 1985.

Friedrich BERNAU, Studien und Materialien zur Specialgeschichte und Heimatskunde des deutschen Sprachgebiets in Böhmen und Mähren, Praha 1903.

Tomáš Václav BÍLEK, Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 I, Praha 1882.

Tomáš Václav BÍLEK, Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 II, Praha 1883.

Lenka BOBKOVÁ, Česká exulantská šlechta v Pirně v roce 1629, Folia historica Bohemica 19, 1998, str. 83-116.

Lenka BOBKOVÁ, Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639, Praha 1999.

- Jaroslav BOUBÍN, Nižší šlechta a vznik zelenohorské jednoty, Český časopis historický 88, 1990, str. 351-355.
- Milan M. BUBEN, Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích III/1. (Žebravé řády), Praha 2006.
- Pavla BURDOVÁ, Úřad desek zemských, Sborník archivních prací 36, 1986, str. 273-381.
- Václav BŮŽEK, Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech, Praha 1996.
- Václav BŮŽEK, Rytíři renesančních Čech, Praha 1995.
- Václav BŮŽEK, Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let. In: Václav Bůžek, Pavel Král (redd.), Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (Opera historica 7), České Budějovice 1999, str. 5-28.
- Václav BŮŽEK, Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách, Praha 1989.
- Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, Věk urozených, Praha-Litomyšl 2002.
- Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (redd.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740) (Opera historica 10), České Budějovice 2003.
- Jaroslav ČECHURA, Sekularizace církevních statků v husitské revoluci a některé aspekty ekonomického a sociálního vývoje v Čechách v době pozdního středověku, Husitský Tábor 9, 1986-1987, str. 91-100.
- Petr ČORNEJ, Vliv pobělohorských konfiskací na skladbu feudální třídy. In: Proměny feudální třídy v Čechách (Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 1), Praha 1976, str. 165-191.
- Ivana ČORNEJOVÁ, Pobělohorská rekatolizace v českých zemích. In: Ivana Čornejová (red.), Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci, Praha 2003, str. 14-24.
- Tomáš DURDÍK, Encyklopedie českých hradů, Praha 1997.
- Peter ENGLUND, Nepokojná léta. Historie třicetileté války, Praha 2000.

Ondřej FELCMAN, Majetkové poměry feudální třídy v druhé polovině 17. století. In: Proměny feudální třídy v Čechách (Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 1), Praha 1976, str. 195-228.

Folia historica Bohemica 6, 1984.

Jindřich FRANCEK, 24. 10. 1517 – Svatováclavská smlouva, Praha 2006.

Gustav FRIEDRICH, Rukověť křesťanské chronologie, Praha 1997.

Jerzy GRYGIEL – Bohdan ZILYNSKYJ, Kníže Zikmund Korybutovič a Praha (1422-1427), Pražský sborník historický 23, 1990, str. 7-27.

Jan HALADA, Lexikon české šlechty, Praha 1992.

Jiří HÁS, Kaplířové ze Sulevic: větev řehlovicko-tuchořická. In: Heraldika a genealogie 34, 2001, č. 3-4, str. 257-259.

Ivan HLAVÁČEK, K organizaci státního správního systému Václava IV. Dvě studie o jeho itineráři a radě, Praha 1991.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost, Praha 2005.

František HOLEC a kolektiv, Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl VII. Praha a okolí, Praha 1988.

Miroslav HROCH, Obchod a politika za třicetileté války, Sborník historický 12, 1964, str. 205-239.

Miroslav HROCH – Josef PETRÁŇ, 17. století – krize feudální společnosti?, Praha 1976.

Michaela HRUBÁ (red.), Víra nebo vlast? Exil v českých dějinách raného novověku, Ústí nad Labem 2001.

Josef JANÁČEK, České dějiny. Doba předbělohorská I/1, Praha 1971.

Josef JANÁČEK, České dějiny. Doba předbělohorská I/2, Praha 1984.

Josef JANÁČEK, Pivovarnictví v českých královských městech v 16. století, Praha 1959.

Josef JANÁČEK, Rudolf II. a jeho doba, Praha 1987.

Josef JANÁČEK, Valdštejn a jeho doba, Praha 2003.

Josef JANÁČEK, Ženy české renesance, Praha 1987.

- Jiří JÁNSKÝ, Kronika česko-bavorské hranice I-V (1400-1506), Domažlice 2002-2005.
- Jiří JÁNSKÝ, Rýzmborský landfrýd a rytířsko-měšťanský spolek Jana Klenovského, *Minulostí Západočeského kraje* 28, 1992, str. 85-98.
- Jiří JUROK, Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku, Nový Jičín 2000.
- Jaroslav KADLEC, Přehled českých církevních dějin I-II, Praha 1991.
- Zdeněk KALISTA, Čechové, kteří tvořili dějiny světa, Praha 1999, str. 127-136.
- František KAVKA, Bílá hora a české dějiny, Praha 1962.
- František KAVKA, Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce, Praha 2002.
- Jiří KETTNER, Dějiny pražské arcidiecéze v datech, Praha 1993.
- Jiří KLABOUCH, Staré české soudnictví, Praha 1967.
- Arnošt KLÍMA, Dlouhá válka (1618-1648), Praha 2000.
- Tomáš KNOZ, Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, středoevropské souvislosti, obecné aspekty, Brno 2006.
- Marie KOLDINSKÁ, Každodennost renesančního aristokrata, Praha-Litomyšl 2001.
- Oldřich KOTYZA – Jan SMETANA – Jindřich TOMAS a kolektiv, Dějiny města Litoměřic, Litoměřice 1997.
- Anna KUBÍKOVÁ, Oldřich II. z Rožmberka, České Budějovice 2004.
- Karel KUČA, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I-VI, Praha 1996-2004.
- Jan P. KUČERA, 8. 11. 1620 – Bílá Hora, Praha 2003.
- Jan P. KUČERA, Stavovská opozice v Čechách a volba Ferdinanda Štýrského českým králem, *Studia comeniana et historica* 14, 1984, str. 5-42.
- Julius LIPPERT, Geschichte der Stadt Leitmeritz, Prag 1871.
- Jaroslav MACEK, Kaspar Zdenko Kaplír von Sullowitz und seine Bedeutung für die Verteidigung der Stadt Wien. Ein Beitrag zum Türkenjahr 1683. In: *Österreich in Geschichte und Literatur* 27, 1983, str. 203-224.

- Josef MACEK, Česká středověká šlechta, Praha 1997.
- Josef MACEK, Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) I-IV, Praha 2001-2002.
- Josef MACEK, Jiří z Poděbrad, Praha 1967.
- Josef MACEK, Víra a zbožnost jagellonského věku, Praha 2001.
- Karel MALÝ, Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 2003.
- Karel MALÝ – Jaroslav PÁNEK (redd.), Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619), Praha 2001.
- Petr MAREŠ, Karel Častovec Myška ze Žlunic. Život předbělohorského rytíře ve světle rodinné korespondence, Ústí nad Labem 1998.
- Miloslav MARTÍNEK – Jiří MARTÍNEK, Kdo byl kdo. Naši cestovatelé a geografové, Praha 1998.
- Petr MAŤA, Svět české aristokracie (1500-1700), Praha 2004.
- Alois MÍKA, Majetkové rozvrstvení české šlechty v předbělohorském období, Sborník historický 15, 1967, str. 45-75.
- Jiří MIKULEC, 31. 7. 1627 – Rekatolizace šlechty v Čechách, Praha 2005.
- Jiří MIKULEC, Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka, Praha 1997.
- Milan MORAVEC, Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích z let 1420-1437, Folia historica Bohemica 9, 1985, str. 89-175.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Třináctý díl (Jana – Kartas), Praha 1898, str. 967-970, heslo Kaplír ze Sulevic – autor hesla August Sedláček.
- František PALACKÝ, Přehled současný nejvyšších důstojníků a ouředníků zemských i dvorských ve království Českém, od nejstarších časů až do nynějška. In: Jaroslav Charvát (red.), Dílo Františka Palackého I, Praha 1941, str. 321-417.
- Jaroslav PÁNEK, Politický systém předbělohorského českého státu, Folia historica Bohemica 11, 1987, str. 41-101.
- Jaroslav PÁNEK, Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance, Praha 1989.

- Jaroslav PÁNEK, Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547-1577, Praha 1982.
- Jaroslav PÁNEK, Stavovství v předbělohorské době, Folia historica Bohemica 6, 1984, str. 163-219.
- Anton PAUDLER, Wafferzins in Nieder-Koblitz. In: Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs, 24. Jahrgang (1901), 3. Heft, str. 268-271.
- Christian Adolph PESCHECK, Čeští exulanti v Sasku, Varnsdorf 2001.
- Václav PEŠÁK, Dějiny královské české komory od roku 1527 I, Praha 1930.
- Josef PETRÁŇ, Skladba pohusitské aristokracie v Čechách. In: Proměny feudální třídy v Čechách (Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 1), Praha 1976, str. 9-80.
- Josef PETRÁŇ, Staroměstská exekuce, Praha 1985.
- Emanuel POCHE (red.), Umělecké památky Čech I-IV, Praha 1977-1982.
- Miloš POJAR, Jindřich Matyáš Thurn. Muž činu, Praha 1998.
- Josef POLIŠENSKÝ, Třicetiletá válka a český národ, Praha 1960.
- Josef POLIŠENSKÝ, Třicetiletá válka a evropská krize XVII. století, Praha 1970.
- Antonín PROFOUS, Místní jména v Čechách I-III, Praha 1947-1951.
- Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA, Místní jména v Čechách IV, Praha 1957.
- Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA – Vladimír ŠMILAUER, Místní jména v Čechách V, Praha 1960.
- Noemi REJCHRTOVÁ, Václav Budovec z Budova, Praha 1984.
- František ROUBÍK, Královští hejtmané v městech pražských v letech 1547-1785. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy VII, 1933, str. 121-189.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl I. Chrudimsko, Praha 1993.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl II. Hradecko, Praha 1994.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl III. Budějovicko, Praha 1994.

- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl IV. Tábořsko, Praha 1995.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl VI. Podbrdsko, Praha 1995.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl VII. Písecko, Praha 1996.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl VIII. Strakonicko, Slánsko, Praha 1996.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl IX. Domažlicko a Klatovsko, Praha 1997.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl X. Boleslavsko, Praha 1997.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl XI. Prachensko, Praha 1997.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl XII. Čáslavsko, Praha 1997.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl XIII. Plzeňsko a Loketsko, Praha 1998.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl XIV. Litoměřicko a Žatecko, Praha 1998.
- August SEDLÁČEK, Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl XV. Kouřimsko, Vltavsko a jihozápadní Boleslavsko, Praha 1998.
- August SEDLÁČEK, Místopisný slovník historický království Českého, Praha 1998.
- Jaroslav SCHALLER, Topographie des Königreichs Böhmen, Prag-Wien 1787.
- Eva SKALICKÁ, Šlechtické rody na Rakovnicku, Rakovník 1998.
- Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu I (1526-1545), Praha 1877.
- Johann Gottfried SOMMER, Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt. Erster Band. Leimeritzer Kreis, Praha 1833.

Jiří SPĚVÁČEK, Václav IV. (1361-1419). K předpokladům husitské revoluce, Praha 1986.

Tomáš ŠIMEK a kolektiv, Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl VI. Východní Čechy, Praha 1989.

František ŠMAHEL, Husitská revoluce I-IV, Praha 1995-1996.

František ŠMAHEL, Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje, Praha 2001.

František ŠMAHEL, Nástin proměn stavovské skladby Českého království od konce 14. do počátku 16. století. In: Karel Malý, Jaroslav Pánek (redd.), Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619), Praha 2001, str. 71-84.

Jindřich TOMAS, Od raně středověké aglomerace k právnímu městu a městskému stavu, Litoměřice 1999.

Dušan TŘEŠTÍK – Miloslav POLÍVKA, Nástin vývoje české šlechty do konce 15. století. In: Ján Čierny, František Hejl, Antonín Verbík (redd.), Struktura feudální společnosti na území Československa a Polska, Praha 1984, str. 99-133.

Karel TRÍSKA a kolektiv, Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl V. Jižní Čechy, Praha 1986.

Jiří ÚLOVEC a kolektiv, Encyklopedie českých tvrzí I-III, Praha 1998-2005.

Rudolf URBÁNEK, Věk poděbradský I-IV, Praha 1915-1962.

Pavel VLČEK, Ilustrovaná encyklopedie českých zámků, Praha 1999.

Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN a kolektiv, Encyklopedie českých klášterů, Praha 1997.

Miloslav VOLF, Hospodářský a sociální obraz litoměřického kraje podle berní ruly, Sborník archivních prací 18, 1968, str. 142-236.

Petr VOREL (red.), Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie, Pardubice 1999.

Josef ŽEMLIČKA, Století posledních Přemyslovců, Praha 1986.

Resumé

Petr Kozojed

Kaplířové ze Sulevic na prahu raného novověku

Tato diplomová práce se věnuje dějinám rytířského rodu Kaplířů ze Sulevic, a to od doby první zmínky před polovinou 14. století až po skon posledního mužského člena rodu na počátku 18. století. Rod Kaplířů ze Sulevic patří mezi významné příslušníky českého rytířského stavu. V průběhu 14. a na počátku 15. století členové rodu budovali svoji majetkovou strukturu, tehdy se konstitovalo hned pět linií, sulevická, osterská, solanská, skalská-řehlovická a vimperská. Díky husitským bouřím se podařilo podnikavým Kaplířům poprvé výrazněji proniknout i mimo hranice vlastních statků. Po polovině 15. století docházelo k jisté stagnaci, s výjimkou vimperské větve, jež naopak dosáhla svého vrcholu. V 16. století se genealogické i majetkové vztahy uvnitř rodu projasnily. Zanikly vimperská a solanská linie, naopak vznikly pnětlucká, třebívlická a tuchořická linie. Právě 16. a počátek 17. století je v obecném pohledu zlatým věkem Kaplířů. V této epoše působilo nejvíce osobností a jednotlivé linie dosáhly také největších majetkových zisků. Angažmá v protihabsburském povstání, bitva na Bílé hoře a následující

konfiskace zásadním způsobem postihly další existenci Kaplířů. Narozdíl od některých jiných srovnatelných rodů sice toto období fyzicky přestáli, ale byli značně oslabeni majetkově i personálně. Velká většina Kaplířů musela kvůli protestantskému vyznání odejít do exilu, kde často dožívali v nedůstojných podmínkách. Jen několik Kaplířů se odhodlalo přijmout katolickou víru a vrátit se do Českého království. Právě tito navrátilci paradoxně dosáhli největší slávy a nejzářivější kariéry. Kašpar Zdeněk Kaplíř, polní maršálek a obránce Vídně před tureckým obležením v roce 1683, dosáhl povýšení do hraběcího stavu a stal se jedním z nejznámějších českých šlechticů všech dob. Kdysi tolik početný rod však vymřel po meči již roku 1701, fakticky na vrcholu slávy. Autor kaplířské dějiny sledoval především na tématu majetkových a genealogických vztahů. Tomu odpovídala i volba pramenů a literatury. Byly využity zejména zemské desky a fondy Staré manipulace, týkající se pobělohorských konfiskací. Obecněji zaměřené edice a literatura o českých dějinách i dějinách šlechty pak měly doplnit základní obraz historického působení Kaplířů. Zájem autora se soustředil především na výčet majetku, který je pro pochopení dějin rodu v podstatě určující. V souvislosti s majetkem byly zkoumány také vnitrorodové vztahy a bližší určení jednotlivých linií. Práce je rozdělena na dvě zásadní části. První část se věnuje celkovému zhodnocení dějin Kaplířů. Dějiny Kaplířů v této fázi bádání autor pojal jako osudy a příběhy rodu samotného, méně se naopak soustředil na vztahy sulevických rytířů k jiným šlechtickým rodinám. Pro větší přehlednost obsahuje první díl několik tematických kapitol, které by měly postihnout důležité oblasti šlechtického života a působení. Druhý díl obsahuje životopisné portréty všech doložených Kaplířů a Kaplířek. Tato část je badatelským základem celé diplomové práce, obsahuje všechna důležitá fakta a archivní citace. Dalo by se říci, že první část je volným slohovým rozvedením části druhé. Česká historiografie dosud věnovala rodu Kaplířů ze Sulevic jen malou pozornost, zřejmě díky značné nepřehlednosti genealogických a majetkových vztahů. Nikdo dosud nesestavil ucelenou studii o dějinách rodu ani přehledný rodokmen.

Předkládaná práce by měla podle názoru autora tento stav změnit a zároveň přivést budoucí badatele k tomuto zajímavému tématu.

Summary

Petr Kozojed

The knights Kaplíř of Sulevice on the treshold of the Early Modern Age

This thesis focuses on the history of the the family of knights Kaplíř of Sulevice. It covers a period from the first reference to this family before the half of the 14th century until the death of the last male member in the lineage at the beginning of the 18th century. The family Kaplíř of Sulevice belongs among significant members of the estate of Czech knights. In the course of the 14th and at the beginning of the 15th century the members of the family built up their property structure and that time there were 5 descents formed: descent of Sulevice, descent of Ostrý, descent of Solany, descent of Skalka-Řehlovice and descent of Vimperk. Thanks to the Hussite period the knights of Sulevice, the men of great enterprise, succeeded in penetrating more significantly even beyond boundaries of their own estates. The half of the 15th century was marked with certain stagnation (except the descent of Vimperk) which, on the contrary, was in their prime. It was in the

16th century when the genealogical and property circumstances and relations inside the lineage became clearer. The descents of Vimperk and Solany ceased to exist whereas descents of Pnětluky, Třebívlice and Tuchořice appeared. That is just the 16th and the beginning of the 17th century which, in a general point of view, represents the golden age of the family Kaplíř. This period of the time is full of the most prominent personalities and individual descents also realized the highest property gains. Involvement in the Estates Rebellion against Habsburgs, the battle at the White Mountain and the consequent wave of confiscations significantly affected further existence of the family. Unlike other comparable noble families the knights of Sulevice survived that period physically but they were weakened personally and as far as their property was concerned.

The vast majority of knights of Sulevice had to go into exile due to their Protestant denomination where they often lived in demeaning conditions. Only a few of them decided to convert to the Catholic faith and came back to the Kingdom of Bohemia. Ironically, just those who returned, won fame and achieved the most shining career. Kašpar Zdeněk Kaplíř, a field marshal and defender of Vienna against the Turkish siege in 1683, became a count and one of the most famous member of Czech nobility ever. However, the lineage, which used to have so many members, died out in their heyday having no male descendant.

The author investigated the history of family Kaplíř primarily from the view point of their property and genealogical circumstances and therefore selection of literature and sources followed the same pursuit. In particular, the author drew upon the Land Rolls of the Kingdom of Bohemia (*Desky zemské*) and also the record of Old manipulation (*Stará manipulace*) which deals with confiscations after the battle at the White Mountain. Editions with general information and literature on the Czech history and history of nobility were to make a basic picture of the historical role of the knights of Sulevice complete. The author was mainly interested in listing their property, which is basically the chief factor for understanding the history of the family. The relations inside the family and more

specific determination of the individual descents were investigated in connection with property as well.

The work is divided into two fundamental parts. The first part is dedicated to general assessment of the history of family Kaplíř. At this stage of the investigation the author interpreted the history of family Kaplíř as fates and stories from the lineage itself whilst he paid less attention to relations of knights of Sulevice to other aristocratic families. To enhance clearness, the first part contains several separate chapters which should cover important areas in noble life and activities. The other part contains life stories of all male and female family members attested in texts. This part forms a research basis for the whole thesis and contains all important data and archival quotations. The first part could be considered as a free stylistic development of the other part.

The Czech historiography has paid only little attention to noble family Kaplíř of Sulevice so far, maybe due to the fact that genealogical and property circumstances were very unclear. Nobody has developed either a complete historical study of the lineage or a clear family tree so far. The work being presented should change this status quo and at the same time to draw attention of researchers-to-be to this very interesting topic.

Seznam příloh

Obrázky

1. Jedno z mnoha vyobrazení erbu Kaplířů ze Sulevic

Zdroj: Národní archiv Praha, fond Genealogická sbírka Wunschwitz, i. č. 507, karton č. 15 – Kaplíř ze Sulevic.

2. Kašpar Kaplíř ze Sulevic (asi 1535-1621)

Zdroj: Jan HALADA, Lexikon české šlechty, Praha 1992, str. 69.

3. Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic (1611-1686)

Zdroj: Zdeněk KALISTA, Čechové, kteří tvořili dějiny světa, Praha 1999, str. 128.

4. Seznam prohrěšků Alexandra Kaplíře během saského vpádu do Čech

Zdroj: Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, sign. C 215/C 1/7a, i. č. 653, karton č. 360.

5. List císařovny Eleonory Gonzagové císaři Ferdinandu III. ve prospěch Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic z 24. února 1653

Zdroj: Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, sign. K 1/196, i. č. 1580, karton č. 1075.

6. Konec závěti Zikmunda Kaplíře, posledního Kaplíře v mužské linii, z listopadu 1701

Zdroj: Národní archiv Praha, fond Úřad desek zemských – Deskové listiny, i. č. 2081, karton č. 62.

7. Zámek Milešov, nejreprezentativnější sídlo Kaplířů ze Sulevic (stav k roku 2006)

Zdroj: archiv autora

8. Kostel Nanebevzetí Panny Marie a část zámku v Neustupově, předním sídle třebívlické linie Kaplířů ze Sulevic

(stav k roku 2006)

Zdroj: archiv autora

Rodokmeny

Rodokmeny všech větví Kaplířů jsou umístěny v kapsách na deskách diplomové práce.

1. Rodokmen sulevické větve

1a. Rozrod (Sul 046) Hanuše Kaplíře

1aa. Rozrod (Sul 029) Dobeše Kaplíře

1ab. Rozrod (Sul 049) Jana Kaplíře

1ac. Rozrod (Sul 106) Zdeslava Kaplíře

2. Rodokmen osterské větve

2a. Rozrod (Ostr 021) Buška Osterského Kaplíře

2b. Rozrod (Ostr 004) Albrechta Osterského Kaplíře

2c. Rozrod (Ostr 031) Jana Osterského Kaplíře

2d. Rozrod (Ostr 040) Jiřího Osterského Kaplíře

2e. Rozrod (Ostr 080) Zikmunda Osterského Kaplíře

3. Rodokmen třebívlické větve

4. Rodokmen řehlovické linie

5. Rodokmen tuchořické linie

6. Rodokmen vimperské linie

7. Rodokmen pnětlucké linie

8. Rodokmen solanské linie

Rodokmeny byly vytvořeny v programu Brother's Keeper 6.1.31, vyvinutém Johnem Steedem z USA. Proto jsou jména v rodokmenu psána bez háčeků a čárek, které z anglicky mluvící země pocházející program nezná. Tento možný nedostatek je vyvážen přidáním identifikačního znaku ke každé osobě.

1. Jedno z mnoha vyobrazení erbu Kaplířů ze Sulevic
Zdroj: Národní archiv Praha, fond Genealogická sbírka Wunschwitz, i. č. 507, karton
č. 15 – Kaplířové ze Sulevic

2. Kašpar Kaplíř ze Sulevic (asi 1535-1621)

Zdroj: Jan HALADA, Lexikon české šlechty, Praha 1992, str. 69

3. Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic (1611-1686)

Zdroj: Zdeněk KALISTA, Čechové, kteří tvořili dějiny světa, Praha 1999, str. 128.

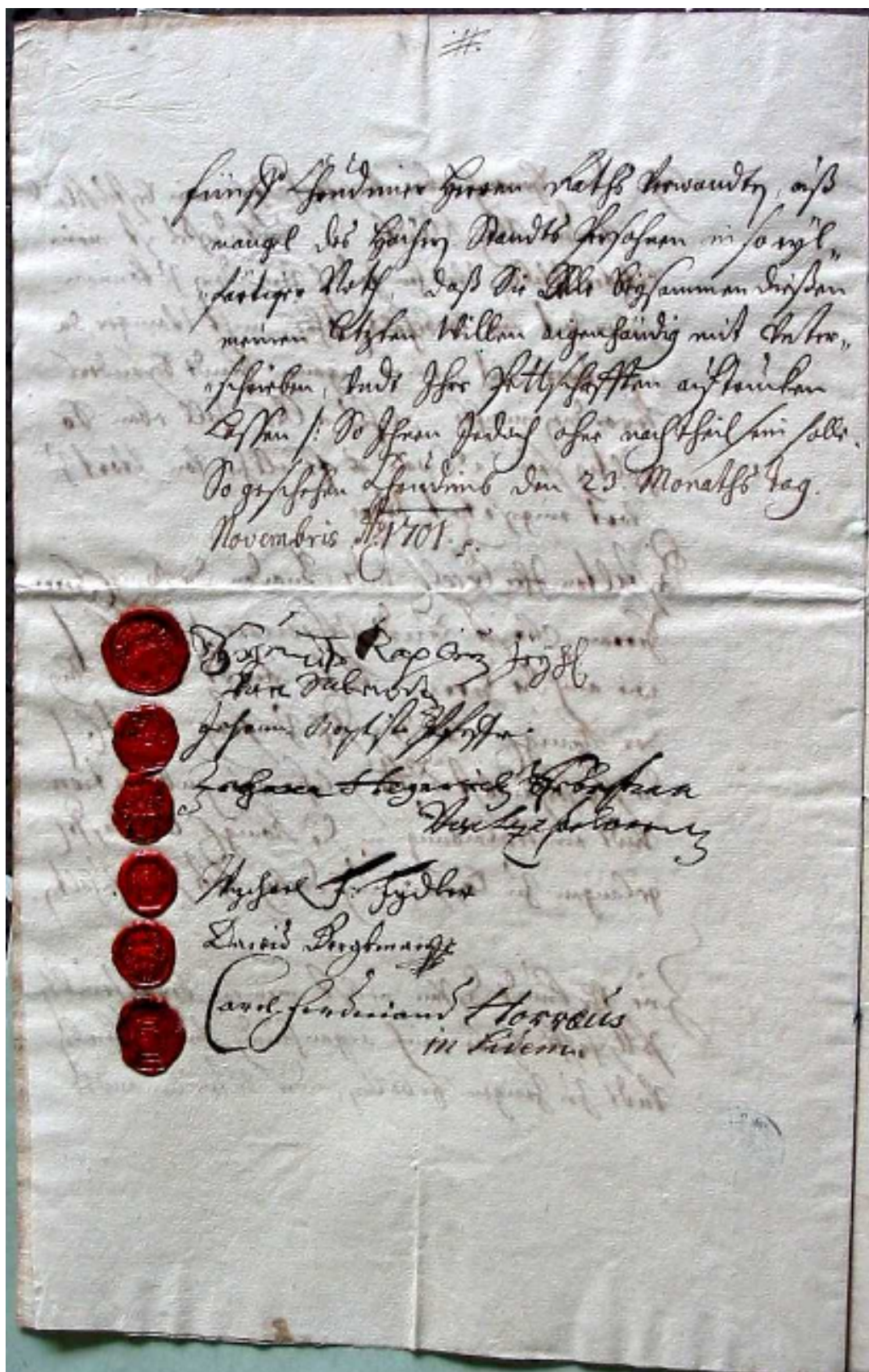

Alte dirc hlede dicitice Romiteler. Kaiser Diet: Lieber Herr
Vater. Mich hat der Obrige Caplan, auch mein Vorgesetzter an
M. und L. damit er zu einem vortent heiften gelangen möge, dard:
: schuldig gebatten: Nam una nior er inda seit, al die
getanen diener dy daz lauffe von Apperweil geschribt worden
also sech ich fur die gebatten daz schriff nit abzulegen wollen.
Ind er dunn an die M. und L. mein freuntlich beileib er:
: puch und bitten die gungel, ich in dem weg der anbringen wurd,
by puchem lappen hucheligen gungel, dy daz will ich geschriben
wungel und beileibe die M. und L. mit alle gungel daz
trulichen affection inda seit pucheligen gungel daz
da 24 Febrary: a. 1653.
Ihrer M. und L.
Zumbilligen M. und L.
1653.
L. und L.

5. List císařovny Eleonory Gonzagové císaři Ferdinandu III. ve prospěch
Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic z 24. února 1653

Zdroj: Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, sign. K 1/196, i. č. 1580, karton
č. 1075.

6. Konec závěti Zikmunda Kaplíře, posledního Kaplíře v mužské linii, z listopadu 1701

Zdroj: Národní archiv Praha, fond Úřad desek zemských – Deskové listiny, i. č. 2081, karton č. 62.

7. Zámek Milešov, nejreprezentativnější sídlo Kaplířů ze Sulevic (stav k roku 2006)

Zdroj: archiv autora

8. Kostel Nanebevzetí Panny Marie a část zámku v Neustupově, předním sídle třebívlické linie Kaplířů ze Sulevic (stav k roku 2006)

Zdroj: archiv autora

Petr Kozojed	Univerzita Karlova v Praze Filozofická fakulta
Daliborova 78/1, Liberec 9, 460 07	Ústav českých dějin
29.11.2008	